

ספר

ערוך השלם

הלא הוא ספר הערוך אשר בו נקבצו כעמיר גורנה כל המלות החמורות בתלמוד
ומדרשים ונסדרו עפי א"ב למען ירוץ הקורא בו

כאח

רבינו נתן בן רבינו יהיא ל"ל

ראש מתיבתא דרומי

יעליו ספר

מוסף הערוך

לחבר החכם הנקי בחכמת המבוע והרפואה והבלשן הגדול רבי

בנימין מוספיא ז"ל.

מיוסד על רפוס ראשון של הערוך וכערך הרל"ז ורפוס וויניציאה (הרצ"א) עם הוספות,
הנהרות הערות ותקונים על פי שבעה כתבי יד מהערוך עתיקי יומין ועם מעלות אחרות
רכות כאשר תחזינה עיני הקוראים.

אונתיו וחקרתיו

אנכי הצעיר

חנוך יהודה באא"מ הר"ר ישראל קאהוט

רב ואב"ד בק"ק גראָססוואַרדיין ולפנים בק"ק פּינפּקירכען והגליל יצ"ו.

חלק חמישי

חוברת ראשונה.

בעזר האקאדעמיע של החכמות אשר להקיסר בוויען.

וויען תרמ"ה.

בדפוס של נעאָרנ בראָג

(המנהל פ. סמאלענסקין.)

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 648 v. 1.

כוסקא hōckerig ועוד עיין בפנים) כפ' מומין אלו
 בנמ' בעל הפיקן (בכורות מ"ה) תנא בעל הפיקן
 והשופנר אמר ר' יוחנן בעל הפיקן יש לו כסתות
 שופנר שאין לו כסתות כל עיקר. פי' מי שעקיבו
 ופיסת רגלו בולמין לחוץ כעין כסתות וביניהן
 עמוק הרבה זהו בעל הפיקן ומי שאין לו כל עיקר
 ורגלו שוה מלמטה זהו שופנר. עיקר פי' הפיקן
 מן וצא השדה (בראשית כ"ה ג') תרג' פוק לחקלא¹
 ועיקר השופנר מן שפיר. * [אח"י"ה ובערך
 פקא פי' רבינו פיקה יוצא מגודלו (בכורות מ"ה) פי'
 כמין התיכת בשר יוצא מגודלו ע"כ ולזה עולה
 יותר מה שפי' בתוספו בכורות מ"ה. ד"ה בעל
 הפיקן וז"ל: ובערוך פי' שפרסתו גבוהה ויש בשר
 הרבה לצד ראש הרגל ובעקב וכו', ולשון כסתות
 משמע כפירושו דאירי בבשר וכו', והביאו ראייה
 מבר' (הנ"ל בע' הקודם) ע"ש בתום. וא"כ לפע"ד
 נוכל לנזור כסתות מל"פ קושת פי' בשר וזה יתכן
 גם כב"ר הנ"ל ומדברי התוספ' בשם הערוך שפרסתו
 גבוהה וכו' נוכל ג"כ לדון של"ס הנ"ל הוא פי'
 גבוהה כעין גבן וכן העתיק' הפשיט' גבן (ויקרא
 כ"א כ"י) כוסתנא והוא מן כוסתא] —

ובע' כסיתא (ח"ב קל"ד) ושם שערתי כי כל"ס
 כסנא, כסלא נשתבש ג"כ מן כסנא, כסלא וגם
 סימנתי בערכים הנ"ל. שינויי הנוסחאות וע"ת ה
 מצאתי לשמחת לבכי כי בכ"י ש"ס (ה') בכ"כ פ"א
 רע"א אי' באמת אלמוגים כסיתא וכ"ה בדפוס
 פיזרו ברשב"ם שם כסיתא עיין ד"ס ב"ב צד קכ"ז.
 ובכל מקום הוגה ללא נכון כסיתא וכ"ה כמו"ע
 ע' קורלין ויותר נשתבש כפשיטא (למ"א הנ"ל)
 קיסותא (כהוצאת לעע עיין רימ"ז במ"ר ח"א 140.
 ולעף פפלא"צ צד 211 ושם הובא ג"כ ל"פ (פ"ט)
 ובקורף מוכח גם מע' קשיטא כי שם הביא רבינו
 מבר' פרש' פ' (לפנינו ס"פ ע"ט) אשאל לי
 מרגלותיך אשאל לי קשיטיך וכו'. ובנו"ג
 השאילי לי כסיתתך וכו' וא"כ לפי ג"י רבינו
 מרגליות וקשיטא אחת היא וכן הוזכרו יחד בכ"ף
 בר"ה כ"ג. מסקן כסיתא. . . מסקן מרגליותא (בכ"י א"פ
 ול"ד ובע"י ובילק' אצל ד"ס ר"ה צד כ"ז. מרגליותא)
 ושניהם מורים על ענין אחד כי כסיתא (כל' פרסי
 بسد, بسد) כמו مرجان בל"ע פי' קאראללען. ושם
 בר"ה בכ"י מ' בורני גדולה למאי עבדי לה למסיק
 בה כסיתא כלומר ספינה גדולה ראוייה להעלות
 בה קאראללען. ושם: וקטר אמוני דכיתנא בכסיתא
 עי"ע מד' ב' לפי ג"י דפ"ר וכ"י ק"ט] —

כסת (פי' מספוא Viehfutter) תרג' תבן
 ומספוא לגמלים (בראשית כ"ה ל"ב) תבנא
 וכסתא לגמליא. * [אח"י"ה בע' כס י"א כבר
 פירשתי ור"כ לא ראה כי כ"ה בדפ"ר וציון אחר
 (מבראשית מ"ב, כ"י) בכל כ"י ועה"ק על כן בא
 להוסיף זה הערך והוא ללא צורך] —

* כִּיסְתָא (כל"א נקבה מן כיסא Beutel) שבת
 ק"ה רע"א עי"ע כס ו' ומ"ש.
 כעך (בל"ע כעכ ובל"פ כאלק Zwieback עי"ע
 כסן א') כפ' כיצד מברכין בנמ' היו לפניו
 (ברכו מ"ב רע"א) ר' הונא אכל (תריסר) (צ"ל תלסיר)²
 ריפ' (כעכ³) כעכ⁴ בני תלתא תלתא כג' אלקבא⁵ ולא
 בריך פי' שלא היה שבע דסבר אין מברכין ברכת
 המזון אלא על השובע דכתי' (דברים ח"י⁶) ואכלת
 ושבעת וברכת את ה' אלהיך⁶. ובסוף הלכה
 דחוץ מן היין (ברכות ל"ז סעיב ול"ה רע"א) עשאה
 כע כ"י⁷ חייבת⁸ (בחלה⁹) כלימודים¹⁰ פטורה.
 ובפ' אלו עוברין בפסח בסוף הלכה בצק החרש
 (פסחים מ"ה רע"ב) לא שנו אלא ככרות של ככל
 שנושכות זו את זו¹¹ אבל כעכין לא פי' ככרות
 שנושכות זו את זו נראות כאלו נכנסות זו בתוך

כסיתא (מ"ס וצ"ל כִּיסְתָא מל"ע ופ' בסד, בסד
 Koralle) בר"ג דפ' אם אינן מכירין (ר"ה
 כ"ג) אלמגים (מ"א י" י"א. י"ב) כסיתא. כפ' אלמנה
 ניוזנת בנמ' מכרה (כתובות צ"ה) ההוא גברא דאפקידו
 גביה כסיתא דיתמי פירוש הוא אלמוג ובלעז
 קורל"ו. * [אח"י"ה בלא"ט corallo כנו"ג בכתובו'
 כסתא וזה פירש"י מספוא (מע' הקודם ומע' כס
 י"א) אבל בל"א ברש"י גורם ופי' כבערוך, וזה כפי'
 הגאונים כדמוכה משמ"מ בכתובות שם. ודע כי
 בשלשה מקומות הערתי כי עיקר הגי' בבית כסיתא
 עי"ע אלוים (ח"א פ"ט בהערה) ערך אלמוג (שם צ"ח)

1) ובנו"ג חלקא. 2) וכ"ה בעי חמט א. 3) וכ"ה בעי חמט ובד' שונצי וויניצי ובאסיל ובאסיל ובגליין השיס כ"י ובנו"ג ובכ"י ש"ס
 ריפתי עי"י ד"ס ברכו צד קי"ב. 4) ל"י לפנינו ובכ"י א"פ כעכו ריפאת ובפ"י ר"ה הובא באו"י הלי' המוציא סי' קמ"ט ריפאת כעכו.
 5) כ"ה בכ"י ו"ו וכנא הוא שם מדה עי"ע כן ג' ובדפ"ע ל"י וכן ל"י לפנינו ובכ"י ש"ס כי בנו"ג בני תלתא תלתא
 לקבה ובכ"י מתלת תלת לקבה ובפ"י ר"ח (באו"י שם) מתלת תלת ריפאת [בקהן]. 6) וזה הפ"י הביא רש"י בשם רבותיו
 ובשם בה"ג ודוחה אותו עי"י הפשטי"ע ובעי' כסן פי' הערוך כפי' הראשון ברש"י וזהו כפי' ר"ח שמסמיע לפרש"י הראשון
 וכתב בעל האו"י שם: וכן מסתבר והוא עיקר ע"כ ועי"י ל"ע בברכות צד כ"ב: 7) וכ"ה בכ"י ש"ס עשאה כעכים ובנו"ג
 עשאן כעכים ומ"ס הוא עי"י מ"ש בעי' טרת ב"י. 8) וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג חייבין וכ"ה בעי' טרת. 9) וכ"ה בכ"י ש"ס וכן
 מוכח מעי' טרת אבל בכ"י פי' ל"י ול"י בירוי חלה ספ"א ובתוסי' חלה רמ"א. 10) בנו"ג כלימודין וכ"ה בעי' טרת ובכ"י ש"ס לימודין.
 11) וכ"ה בפ"י ר"ה ובכ"י ש"ס ובנו"ג מזו.

והראיה פְּעַנְתָּ (עור' ה', י'. יא; ז' י"ב) וכפשיט' אכענת ובקטיע וקַעַת בעזרא. ד', י"ז. ולפעמים בתרגום כ"י כען ובנו"ג בתמורתו השתא, כדון עיי' עמט"ר ללעווי I, 378. ולפי דעת ה' פירשט כען כמו בן. באן והראיה עד כען (עורא ה', ט"ז) ובתרג' ש"ב ג', ה' מפען. — וקרוב במבטא הוא לל"פ כִּוֵּן (אֲכוּוֹן) פירוש עתה] —

* כָּעַם (מל"מ ענינו עצב קצף, verdriesslich sein (zürnen מצוי הרבה עיין בכורות ו' ז'). כ"ח: ל"ב. ל"מ. ס"א: ס"ג: שבת ל': פסחים ס"ו: קי"ג: תענית כ"ג. כתובות ח': גדרים כ"ב. ושם: נזיר מ"ט: גיטין ע'. (עיי'ע מל"ב) קידושין ע"א. סנהדרין ק"ג. ושם: ע"ז נ"ד: זכחים מ"א: תמורה ט"ו. ובבינוני פעול שמ"ר פמ"ה פניך פְּעוּסוֹת . . פני בעוסות. מדרש לקח טוב בראשית מ', ו' והגם זועפים: בעוסים. בהפעיל הַכְּעִים סנהד' כ"ו. ק"ב. ק"ג: ק"ח. אבות פ"ה מ"ב ובאפעל סוף רות רבי' אכעיס יצרך ולא תחטא ובפסיק' דר"כ קנ"ח. לפי גי' כ"י א"פ וכרמולי' אכעיס יצרך ולא תבוא לירי חטא. ובמדרש תהלים רמז ד' וילקוט תהלים רמז תרכ"ז אכחיש עיין הערת רש"י שם ושם בפסיק' אכופס יצרך וכו' ומ"ס הוא. ריש אסת"ר מן דאכעסון וכו' תר"י ב' לדברים ל"ב י"ז. כ"א והשם כָּעַם ברכות ו': ל"ב. נ"ד: ס"ג: עירובין ס"ה: (עיי'ע כס ו') פסחים פ"ו: יומא ס"ט: כתובות ס': אבות פ"ד מ"ח. ירו' סוּמ' פ"ט דכ"ד. כעס הוא לפני המקום וכו'. שמ"ר פמ"ה כשאחיה בכעס אתה מרצה אותי. ספרי ממות פ' קנ"ז בא לכלל כעס בא לכלל מעות. תר"י ב' לדברי' ל"ב. כ"ז כעסא דשנאה. — כארס בכעוס שבת ס"ב סע"ב וילק' ישעיה רמז רס"ד עיי'ע ארס ומ"ש בח"א. רצ"ו.

כָּעַר (= פָּאַר ע"ש מל"פ שם hässlich sein) מסכ' כתובות פ' אעפי' (ס' סע"ב) דאכלו גרגושתא הוו ליה בני מכווערי. תרגום ושמתיד (ברוא) [צ"ל כראי] [כחוס גי' ו'] ואשוניך מכווערא עיי'ע כאר. * [אחיה בנו"ג מכווערא וכ"ה בפי' רד"ק שם המפרשים ביארו כראי מל' ראי. רעי פי' מנוף אבל היותר נכון¹) כדעת החכם לעווי שדרש כראי הפך מן כאר = כער. ובמתורגמן

זו, פי' כעכין הלוח חלוקות שאין נושכות זו את זו. הסל מצרפן לחלה¹. פ"א ריפי כעכי² ספר אחר ככי והוא כעכי כי הרבה מבליעין בלי' ארמית ח' ועי'³. וכעכי היא פת הבאה בכיסנין שפירשנו בע' כסן. * [אחיה בע' כסן הארכתי להוכיח כי כיסנין בל"פ ענינו לחם יבש והוא ג"כ כעך בל"ע או כַּכּ כַּאך בל"פ ואם נכתבה המלה כאכא אז ענינה פירות יבשין והן מיני תרומימא. ועוד מזה הענין בהבלעת הע' כוכא דארעא עיי'ע טרקנין ומ"ש. ואם כפירושנו כי כאכא = כאך בל"פ היינו מיני תרומימא זכינו להבין שלא רצו לקבוע ברכה לאחריו מאחר שאין בא אלא לקינוח הסעודה והוא מעוש וזו סברת ר' יהודה ב"ר יצחק שלי"י שהביא האו"ז סי' קמ"ט ע"ש] —

כָּעַכְעַ וּלְפַעַד מל"ע פִּעֶחַ räuspert הוציא קול בגרונו) בויק"ר פרש' אחרמות (פי"ז) ולפנינו ל"י) מה אם כשר ורם שנכנס לבית חברו כמוהו צריך לכעכע כהן גדול שנכנס לבית קדש הקדשים על אחת כמה וכמה על שום שנשמע קולו בבאו אל הקדש. — (א"ב ג"ל שענין מלה זה כמה כי חה כפני רבו שמוציא קול בגרון להשליך הרוק עיי'ע כח). * [אחיה לפנינו בויק"ר איתא רק ר' יוחנן כד הוה סליק למשאל שלמיה דר' הנינא הוה מבעבע על שום ונשמע קולו וכ"ה בפסיקת' דר"כ צד קע"ז. ובפירושב"ם פסחים ק"ב. ד"ה ולא תכנס הביא הגי' ר' יוחנן כי הוה עייל לביתא מנענע משום שנאמר וכו'. וכ"ה גי' מנענע בילק' תצוה ר' רמז שפ"ב והגכון כגי' רבינו והוא מל"ע הרשומ' ועיי'ע קעקע ב' — ועה"ק שנ"ב העתיק לנכון כעכע: ריישפרי"ן וכונתו על [räuspert] —

כָּעַן (עתה nun, jetzt) בדניאל (ב' כ"ג) וכען הודעתני. תרגום עתה כען. * [אחיה והרבה בדניאל (ג' ט"ז; ד' ל"ד; ה' י"ב. ט"ו. ט"ז; ו' ט) ובעזרא (ר' י"ג. י"ד. כ"א; ה' י"ז; ו' י') וכן עתה תרג' ככה עיין תרג' אונק' לכמדבר כ"ב. ד'. ו'. י"א; תרג' יהושע ב' י"ב. ש"ב ב'. ו'. ובריש שהש"ר ברם כען. ונראה שהורכב מן כ' הדמיון ומן ען. ובל"ג עֲנָתָא (בל"מ עוֹנָה) ופי' פְּעַת וגם י"מ עת גגור מן עֲנָת (רד"ק שרש עת)

¹ תיבות מסומנן שייכון לר"ח כי כ"ה בפירושו ורבינו כדעת עצמו הכניס בין דבריו פי' כעכין. ופ"א עיי'ע מרת. ודע כי נשיכה נאמר במאכלים ד"מ תוספת' מהר"י רפ"א . . והשיך לה אחרות . . ואיזו הוא הנושך וכו' אבל אם היו ממעכין זה את זה . . הרי אלו אינן חברו. ² כלומר כעכין הם ריפי כעכי. ³ בכמי ויו' אי' פ"א כחכי והוא כעכי ועל זה יפה עולה כי הרבה וכו'. ⁴ דעת ה' לעווי לא נכונה היא ואין לה כל טעם כי לא יתכן לאמר ושמתיד כלי כף הדמיון ולפי לעווי יהיה הכף מחשרש. והיא הוא שמוצגין בלשון עברית כמו מוראה ונגאלה (צפניה ג' א') לראונה כן (יחזקאל כ"ה י"ז) ולא בלשון רעי ע"כ פי' ר"פ סמאלענסקין.

פי' ג"כ מל' טנוף וכתב בדדו"ל יש הרבה ובעל הערוך לא הביאו ע"כ, אבל בע' כאר הביאו בל' ס"א ע"ש, וכן הביא זה הציון מכתובת הנ"ל בע' גרנשתא (ח"ב, שני"ג), ולרוב הוא בכינוני פעול לזכר פְעוּר ב"ר ס"פ ל"ו כעור ומפוחם ושם פ"ס שכעור לאיש להיות מהלך אחר האשה, ולנקבה חולין קט"ו רע"א ושם קי"ז, וקידושין ט': כעורה זו ששנה רבי וכו' תוספת' כלים ב"ב רפ"ב כעורה מזו, אסת"ר פ' ותמאן אם רואין אותי כעורה וכו' והקבוץ זכר ב"ר רפ"מ כעורים ושחורים, שהש"ר פ' ראשו כעורין ושחורין, ושם לנקבה: כעורות ושחורות ובכינוני פעול בפיעל מכוּעַר גימין ג"ח סע"א כתובו' ק"ה, תעני' ז' סע"א, והקבוץ זכר יומ' פ"ו סע"א, וטוה ח': ולנקבה תענית ל"א, המכוערות עיי"ע כאר, ובהתפעל ב"ר פי"ז הַתְּפַעְרְתִּי בעיניו ושם פמ"ה היא מתכעדת ומתעזבת, והשם פְעוּר בל"פ حَوْلِي Häßliches, Verächtliches והושאל לחטא חולין מ"ד: הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו ובתוספ' יבמות ספ"ד (בכ"י אירפ) ובאבדר"ג רפ"ב ובמד"ר פי"ג ומן הדומה לכיעור, והשם המופשט ר'ו' גימין ספ"ט ד"ג ע"ד מביאה לירי פְעוּרָת ובאסת"ר פ' בשנת שלש: עשרה חלקים של כעירות בעולם וכו' —

משל רר' יהודה קשיא ליה השתא מה שאמר הוא בקבורה חמט וחקק אחד הוא ⁵, בהסיף פי"ג בכלים (מ"ב) קוליגריפון שנישלה כפה טמאה מפני שינה פי' בערך ק' ⁶, מכחול שניטל חקף טמא מפני הזכר (כלים שם) פירשנו בע' מ' ⁷, בהסנדל פי' כ"ו בכלים (מ"ג) כף לוקמי קוצים מהורה, פי' המלקטין קוצין יש להן כמין כף והוא יד מעור כדי שלא יחבלו ידיו וראיה לדבר ⁸ ובליעל כקוץ מוגד כלהם כי לא ביד יקחו (ש"ב כ"ג ו') ⁹, מנח כפה ¹⁰ אכפי ¹¹ ומטלמל כגמרא דפ' נוטל אדם את בנו (שבת קמ"ב סע"ב), פי' מניה אדם תרווד אכפי הן כגון (שבת נ"ז: חולין קל"ח) כיפה של צמר, פ"א מניה תרווד על עומרין, מהלכי כפים בחיה ממאתי לך כפ' בהמה המקשה כגמ' בהמה שמת עוברה (חולין ע':) פירוש "עובר טמא שהוא ממהלכי כפים שאין פרסותיו סדוקות בחיה ממאתי לך כלומר אף שהאם חיה ממאתי לך" ¹², בר"ג דפ' ואלו קשרים (שבת ק"ב) סנדל שנפסקה אחת מאזניו או אחת מתרסותיו [או] שניטל כל הכף טמא ב' אזניו או ב' תרסותיו או שניטל רוב הכף מהור ¹³, כפ' אלו טרפות בסוף הלכה דרוסת הואב (חולין נ"ד רע"א) מורה ¹⁴ בה רב מכפא דמוחא ועד אטמא פי' מכף הקדקוד ועד הירך ¹⁵, *אח"י"ה הנחה הראשונה של כף בל"ע כף בל"ע כפ' בל"ס כפּא, פְּפָתָא היא תוך היר לפי שהיא כפופה וממנו הושאל גם ליד כאדם ובהמה ד"מ תענית כ"ו: נשיאת פְּפִים עיי"ע שא ב', ובכמה מהלכי כפים (Tatzen) חולין הנ"ל, וכן נקרא כף בית יד לצורך היד Handschuh כלים כ"ו, ג' הנ"ל, ועוד כף הרגל בל"מ והוא תחתית הרגל, ובסנדל כף: Sohle (שבת ק"ב, ה"ל), ועוד כף ל"מ ול"ס כלי קבול ד"מ בזיך Löffel ועוד כף במאזנים כמו בל"ע וסו' Wagschale עיין אבות פ"א מ"ו; ב', ח', והקבוץ תוספת' כלים ב"ב רפ"ב הכיפין שלו של מתכת וצ"ל הכפיין — ועוד נקרא כף כמו גב מקום גבוה בבית הבושת של איש או אשה נדה נ"ב: אחת על הכף ואחת על הכצים, תוספת' נדה

* כ"ף (אות עשתי עשר כאלף בית והקבוץ שבת ק"ג סע"ב כפיין, ונקרא כן על שם כף פי' יד כפופה שדומה לה עיין הציור באו"מ לפירשט.

כָּפָה ומל"מ שם לכלי בית קבול מדמינו לכה כפופה Löffel, Schale, Kelle ועוד כף בענינים שונים עיין בפנים) כפ' המוציא יין (שבת פ"ג: חול כדי ליתן על מלא כף סיד, גמרא (שם) תנא כדי ליתן על מלא כף של סידין ¹ כפ' ג' במדות (מ"ד) ולא היו סדין אותן בכפין של ברזל וכו' פי' אותו ברזל של סייד שעשוי כמין כף ², כגמ' דפ' כל שעה (פסחים כ"ה רע"א) כפא דחט ³ נגרא כגויה ⁴ נשרוף חרדלא, פירוש כף שחקק האומן באותו כף עצמו שורף פיו כחרדל הזק כלומר

(1) בנו"ג על פי כף וכו', (2) בנו"ג כפ"ס וס"א במשניות כפ"ס וכן מוכח מפ"י רע"ב ועיין תוי"ט, (3) וכיה בכ"י ש"ס ובכ"י ר"ח וברש"י בדפ"י הישנים עיין ד"ס פסחים צד ל"ח, (4) וכיה בכ"י ש"ס ובנו"ג בגוה, (5) כפ"י ר"ח מבואר ויתר טוב ע"ש, (6) והיינו בעי' קלגרוסן, (7) היינו בעי' מוחל, (8) ובכ"י רה"ג אעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר, (9) נגדר אחר פי' רה"ג בסד"ט צד 19, (10) בנו"ג כפא זכ"י מ' כופא, (11) בנו"ג ובכ"י אכופא, וכיה בכ"י ר"ח אשר משם הועתק פי' ראשון, (12) עד כאן הועתק מפ"י רגמ"ה (בקבוץ כמו אנגיליקא דף של"א:), (13) וכה הסדר בכ"י מ' וא"פ ובה"ג ובכל הדפוסים הישנים והסכו המהרש"ל עפ"י רש"י (עיין ד"ס שבת צד קכ"ד:), אבל כרש"י אי' הסדר גם בתוספי כלים כ"ב רפ"ד, — ודע כי בדפ"י ובכ"י אי' רוב הכף טמא כל הכף שלו (בכ"י כלול) מהור ובה"ג הגי' רוב הכף טמא מיעוט הכף מהור, וראיה לשו"ת רבינו מצאתי מתוספת' כלים ב"ב הנ"ל שא"י שם רוב כף אחת מהור, כל כף אחת טמא — ובדפ"ר אי' בקמיע אחת מאזניו או שניטל רוב הכף מהור, (14) כיה לנכח בכ"י ל"ד ובנו"ג מורי ובדפ"ע מודה, (15) ובכ"י ו"ו ועד כף הירך אבל בכ"י רגמ"ה כ"י לחולין ג"כ ועד הירך.

רפ"ו משתפשט את הכף . . עד שתפשט את הכף ויותר טוב בירושל' יבמות פ"א ד"ב ע"ד עד שתפשט הכף. גדה מ"ז: מאי כף וכו' עיי"ע גב נ"י. ועוד יש להעיר כי כאף בל"פ כ"פ כמו בל"ע פ"ג בית בושת וערות האיש או האשה — ומה שענינו עמרים שבת קמ"ב: הג"ל לפי פ"א עיי"ע כף ג' וע' כפי ב' ומ"ש] —

כף ומל"מ פ"י סלע וכן בל"ס פ"ה. פ"פא. פ"אף. פ"אפא Stein, Fels, Riff ועוד חוף הים מל"ע כ"פ קצה ושפה (Saum, Rand) נהרא מכיפיה מבריק (1) כפ' כמה אשה בנמ' הבנות (שבת ס"ה רע"ג) וכפ' אין בין המודר בנמ' המודר הנאה מחכרו (נדרים מ' סע"א) ובנמ' דפ' אחרון דבכורות (2) (ני"ה): פ"י הנחר מסלע היוצא ממנו משם ברכת מלאתו ולא ממימי המטר ועבד מפצי לבנתיה שהיה (מסתירם) [צ"ל מסתירן] מבני אדם שעל הנחר וטובלות בפרת כי דברי הכל כתשרי זוחלין הן ולמה הוא במפצי דלית להו טהרה במקוה אבל בניסן הוה עבד להו מקוה דסבר פרת לא סליק להו ביה טבילה בניסן דרוביה שאובין נינהו (3) ואע"ג דגדה וזכה לא בעו מים חיים אבוה דשמואל חייש משום מים שאובין ומנא לו דגדה וזכה לא בעו מים חיים דתנא במגילה (תוספתא מגילה פ"א) שאין בין זכ לזכה וכו' עד אלא שהזכ מעון ביאת מים חיים וזכה אינה מעונה ביאת מים חיים (4). פ"א מכיפיה מבריק מגדותיו מתברך שאינו מתגדל ממי הגשמים (5) אלא מעצמו והיינו פליגא דרב דאיהו אמר סהרא רבא פרת כלומר שמגשמים מתגדל ומפצי ביומי תשרי ומניחן בקרקעית הנחר לפי שהנהרות מתמעטין ביומי תשרי מן רוב (6) החום שהיה ויש מיט בקרקעית המים בעיקר הנחר והיה משים המפצים כדי שלא ישקעו רגליהן במיט

וליהו חציצה למבילה (7) והיה דאמר שמואל לעיל נהרא מכיפיה מבריק (8) הוי פליגא אהא דאמר שמואל אין המים מיטהרין (9) בזוחלין כלומר אין המים מיטהרין שאין שם נוטפין אלא זוחלין בלבד אלא פרת ביומי תשרי לפי שכבר נתמעטו מימי הגשמים שנמפו בו אלמא ממי גשמים מתגדל ביומי ניסן כשמתפשרין השלגים והמטר ואיהו אמר שאינו מתגדל אלא מכיפיה זה פירוש רבינו נרשם (10) והראשון של ר' חננאל (11). בפרק תינוקת בנמ' דאמר רב (12) שמואל בר (13) יצחק אשה לא תטבול בנמ' ל (14) (כדה ס"ז רע"א) אבוה דשמואל עבד לבנתיה מקוה ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי (15). אכף ימא אסיסנא (16) בירתא (17) בריש פסחים (ר' רע"א) פ"י על חוף הים איסר (18) בירא. והלך על כל גדותיו (ישעיה ח"ז) והורדן מלא על כל גדותיו (יהושע ג', ט"ו) תרנ' על כל כפוהו. * [אחיה וכו'] בתרג' יהושע ד', י"ח על כל גדותיו על כל כפוהו והנכון כג' המתורגמן כיפוהו. וכן כל הסלע מתורגם פ"פא ע"ש הדוגמאות וכן במיחוס לרש"י בנדרים שם מכיפיה מתברך: שנובע מגדותיו. ובר"ן שם מסלעו כלומר ממקורו וברש"י בשבת ס"ה: משפתו וממקורו ומסלעו וכו' ע"ש — וכנ"ה בל' נקבה באסת"ר פ' ויכו: נפלת פ"פה על קידרא וי לקידרא נפלת קידרא על כיפה וי לקידרא וכו' ובילק' אסתר רמז תתנ"ד אי קופה. אהלות פ"ח מ"ה כיפת הכרד (Hagelstein) וכקבוץ זכר מ"ק כ"ה סע"ב כיפ' דברדא. ושם כיפ' דנורא (Feuer-Steine, Meteor). כריתו ו' רע"א דרמי פ"פי ורבינו פ"י בע' כף י"ב אולם כאן מקומו. וכן שייכים לזה הערך כל הציונים בע' כפי א' ע"ש. כתובות קי"ב סע"א כיפ' דעכו וברו' שביעית ספ"ד דל"ה ע"ג פ"פא דעכו (ועיי"ע אלסוס) ובל' זכר בירו' ע"ז

(1) וכן הוא בחידושי הרמב"ם בשבת ס"ה: ובנו"ג מוכרך, ובבבורות בסמוך מוכרך ובכתב יד פ"י רגמ"ה מיתברך וכן הוא מתברך בנדרים בסמוך ובשיטה מקובצת בנדרים מוכרך . . ושם גם כן מתברך. (2) כן הוא לנכון בכתב יד ומד' באסיל והלאה ובדפ"ר פ"ז וויניצי' בטי"ס ברכות. (3) ופ"י כמו רוב מימיו שכתב רבינו בעי' טף א' ע"ש בהערה 3. (4) וכן פסק הרמב"ם פ"א ה"ה ופ"ס ה"ה דמקואות ועיין בתשו' גאוני' ד"פ בשנת של"ה ס"ו ר"ז וז"ל אחר שכומן הזה כל גדה ספק זכה היא והזכה צריכה ט"ס חיים לא עלתה לה מבילה בים מפני שהיא כמקוה שאינה מים חיים ועיין בתוספ' שבת ס"ה: ד"ה שטא — וזה הפ"י כולו הועתק מפ"י ר"ה (בש"ס ווילנ' אפס קצהו תראה) ועיין בח"י הרמב"ן לזכר ובעי' טף א' ומ"ש. (5) בפ"י רגמ"ה כ"י בבבורות (בקבוץ כ"י אנג' דף קי"ז). אי לא מנשמ"ס ולא ממועיונות. (6) בפ"י רגמ"ה כ"י שם ל"ז. (7) ובתוספ' גדה ס"ו: ד"ה אשה כתבו בשם הערוך מעם משום צניעות אבל כבר פירש הח"י באמבערגער בל"ע בשבת צד נ"ד: אות קי"ד דכונתם לפ"י הערוך אליבא פ"י דר"ח ובש"ס לנדרים שם הובאו שני הסעמים ע"ש היטב. (8) וכ"ה בפ"י ר"ח אבל בפ"י רגמ"ה מתברך. (9) בנו"ג בבבורות שם נטהרים. (10) בקבוץ כ"י הג"ל דף קי"ז ע"א עד סע"א. (11) עיין מ"ש בעל ל"ע במקום הג"ל אות ק"ס בענין פ"י ר"ח זה. (12) כ"ה בכ"י ו"ו א' וכו' וה"ב. ובכ"י ל"ד ובנוסחי גדה ס"ו סע"ב ל"י: דב. (13) בנו"ג עוד: רב. (14) כ"ה בכל כ"י ערוך ובדפ"ע נשמט וא"י רק בגמ' דאת ובכ"י ל"ד בגמ' דאתה שמואל וכו' וא"כ א"י כג"י כ"י דרש"ע. (15) בדפ"ע קטוע ולנכון א"י בכל כ"י כמו שניסחתי שאלו כיון רבינו ועוד עיי"ע מופק. (16) בנו"ג אסיסני ועיין זה הע"י ומ"ש בח"א, קפ"ה: (17) בנו"ג ביראה. (18) כ"ה לנכון ברפ"י אמי ובדפ"ע במ"ד איסר.

עמרים ורבינו גורם בע' אבן כתף כפי עיין בח"א.
 י"ד ובהערה 5 ופי' עמרים ע"ש. אבל בע' כפי ב'
 פי' בע"א ע"ש. ובע' רדב (ח"ג, כ"ה) הביא רבינו
 מגיטין פ"ו: ביני כיפי ופי' בין עמרים, וכ"ה כפי'
 רש"י ובע' כף א' הביא רבינו משבת קמ"ב סע"ב
 מנח כפה א כ פ י (לפי גי' הנכונה) ובארזו כפי פ"א
 על עומרין. בכל המקומות הנ"ל ענין כפא
 (כפה) וקבוץ כפי (ולא כיפ) או אגודות או שבלי
 שעורים וקש ודומה מ"ל פ הנ"ל או מל"ע הרשומ'
 כי ככה פי' פקיעין ואגודות Knäuel, Gebund, Hand-
 voll ובזו המלה ביאר רה"ג בכלים פי' מ"ד (בסדר"ט
 6) והפקעת וז"ל פי' קבורתא בארמית ובזו ה
 במיית ע"כ וצ"ל כובה והוא ל"ע כ"ה וכן בל"ס
 כפא פי' אגודה ומלוא יד ועוד עיי"ע פקע ה' —

כף (= כפה מל"מ פי' ענף וסעיף העליון, Zweig,
 Wipfel ולפע"ד נגזר מל"ע קאפ, כיפ פי'
 כרת והשם כ"ה דבר כרות והוא הענף ועוד עיין
 בפנים) בפי' מקום שנהגו בנגמ' כיוצא בו (פסחים
 ג"ב סע"א ורע"ב) רבן גמליאל⁷ אומר אוכלין על
 של בין⁸ (הכיפין⁹) ואין אוכלין על של בין¹⁰
 השיצין. פי' בין הכיפיים הוא עיקר חריות של דקל
 במקום שדבוקות בדקל מאכילין מן הבית נשרו
 של בין הכיפיים או שאכלום עופות ויש בין השיציים
 מכלין ומבערין מן הבית וכפיים הם האמירים וי"א
 הן כפות תמרים. שיציים הן קוצין. * [אח"י רמז
 לזה הפי' אי' כפי' ר"ח וז"ל אוכלין על של בין
 הכפיים פי' הנסככין בין האמירין שאיפשר לאדם
 ללקמן ואין אוכלין על של בין השיציים כגון שנסככו
 על קוצין שמכין היד וכו' ואין נכשרין אלא לעופות
 ע"כ. וכפירוש י"א שבערוך פירש"י: כמין כפות
 תמרים, ושיציים פי' קוצים סביב בעיקרן של דקלים
 ע"ש ולולי מסתפינא הייתי אומר כי שיצין הוא
 אחד עם שצינא כי"מ צ"ש: לפי גי' הערוך בזה
 הערך (ובנ"ג הביצא) ופי' רבינו אמיר כמו מכבודת
 של תמרה ע"כ והמלה היא ל"ע שָׁבֵל ענפי דקל
 המסוככין ביותר וא"כ אין חלוק בין כיפין ובין
 שיצין כי אם זה שכיפין הם ענפים שאינם מסוככים
 ושיצין הם מסוככים לכן אין אוכלין על של בין
 השיצין שאי אפשר לאדם ללקמן כי אם בדוחק

ס"ד דמ"ג ע"ד אילין כיפייא. ומענין חוף היינו
 שפה אי' כף ימא פסחים הנ"ל וכן בלי י"ד קהל"ר
 פ' שלח: הוה מטייל על כף ימא רבה. ובל"א
 ירוש' גיטין פ"א דמ"ג ע"ג (ר') חמא חד בר נש
 מפיפא ולעיל, והקבוץ זכר ב"ר ס"פ כ"ג עד פפי'
 ברבריא (גי' פעמים) ומזה ג"כ במ"ק כ"ה סע"ב
 כיפי דפרת. . כיפי דגלת, ורבינו הביאו בערך
 כף י"א ופי' בע"א ע"ש —

כף (= כפה נלפע"ד מל"ע כ"ה פקיעין Knäuel או
 מל"ס כ"ה שבלי שעורים או חישין בעודם
 כתבואות עם התבן noch unausgedroschene
 Fruchthalme) כסוף שבת (קמ"ה. במשנה) מפספסין
 את הכסין¹ פי' בנגמ' (שם) אמר רב הונא פקיעין
 הן הן כסין פקיעין תרי פי' בשתי מקומות מקושר
 כסין תלתא בשלשה מקומות מקושר². כפי' המוכר
 את הבית מוכר את האבנים שהן לצורכה
 (כ"ב ס"ח סע"ב) גמר' (שם ס"ח רע"א) מאי הו"א³
 הכא תרגימו אבני דאכפא⁴. כפי' דסנהדרין
 בנגמ' א"ר יהודה אימתי (סנהדרין כ"ו סע"ב) חד גנב
 כפא ופסליה, פי' אלומה קמנה כמו אבני דאכפי
 והן אבנים המוכנים לתת על (האולמות) [צ"ל
 האולמות]⁵. ס"א הזמת⁶ וכבר פירשנו בע'
 הזם. * [אח"י] הן הוא בכל כ"י וצ"ל בע'
 הזמת. ובדפ"ע אי' ס"א חזמת כפא כבר פי' בע'
 חזם. וכבר הארכתי בע' הזמת (ח"ג, קמ"ה) דעיקר
 הגי' כנ"י כ"י כי כפה (או כפא) אחת היא עם הזמת
 ובע' הנ"ל העיר כבר ר"ב כי בנ"ג קבא דשערי ע"ש
 ושם הוכחתי כי גי' הר"ף כ"י והרא"ש כפא דשערי
 ובפי' ר"ח ל"י מלת דשערי ולפע"ד הובאה פנימה
 מגליון להורות על כפה (או כפא) בל"פ הרשומה
 ענין כפה שבליים של שעורים או חישין (עם הקש).
 ורש"י בשבת קנ"ה. פי' לנכון: הן הן פקיעין הן
 הן כיפין כולן קשין של שבלין הן ע"כ. והיותר
 נכון לגרוס כסין עיין לעיל הערה 1 וכ"ה בירושלמי
 שבת פ"ג ד"ה ע"ד תלתא כסין פי' שלשה אגודות
 של תבן להטמין שם המאכל, וכן פי' הר"ן כיפי
 דכיתנא בגדרים מ"ה רע"ב אגודות של פשתן
 ואבל עיי"ע כפי ב' וע' שמט מה שפי' רבינו וכן
 מהפכי כי פי פסחים מ' סע"א פי' ר"ח ורש"י ענין

(1) וכן הוא בעי' פספס אי' פקע אי' וכן הוא במשניות נאפולי ובפי' ר"ה ובנו"ג כפיון. (2) ועיין ג"כ בפירוש"י. (3) כיה בכל
 כ"י אבל בדפ"ע בקמיע בפי' המוכר את הבית בנגמ' הכא תרגימו ורבינו נגדר אחר גי' ר"ה שהכאתי בעי' הזמת ע"ש
 ובכ"י ש"ס מאי ננהו ובנו"ג מאי אכנים שהן לצורכה (4) כיה בכ"י וי' ב', וכיה בנוסחא, ובכ"י וי' א', וה"ב אבני
 דכיפא, ובדפ"ע דאכפי וכיה בכ"י ש"ס ה' פי' וא"פ (ד"ס ב"ב צד ק"ה). (5) וכיה לנכון בכ"י פירוש ר"ה בסנהדרין
 שהכאתי בעי' הזמת ע"ש. (6) וכיה לנכון בכ"י וי' א' ב', ל"ד ח"ב, וכיה בעי' הזמת ובדפ"ע כאן: הזמת. (7) בנו"ג רשב"ג
 ובתוספי' שבעיני ספ"ו ר' שמעון. (8) וכיה בכ"י ש"ס מ', ובנו"ג על שבין, ובתוספי' שם על בין. (9) ובכ"י איפורט בתוספי'
 א"י נקודת הכפין. (10) וכיה בעי' ש"ס ע"ו ר"ס פסחים צד ע"ו.

ואין נכשרים אלא לעופות. ובענין כיפין כבר אמרתי שגזרתו מל"ע הרשומה ולא משרש כפף כדעת הרד"ק אשר ביאר ג"כ (בשם אביו) בעודה בכפו יבלענה (ישעיה כ"ה ד') בעודה בענף ונקרא כן הענף לפי שהוא כפוף (וכן דעת הח' לעו"י). והראיה לגזרה הנ"ל כי עוד הוראת אותו השם כֶּפֶה בל"ע חת"י כת בגד וזולתו שתופרין על בגד מלפנים בשפתו. ומעתה זכינו להבין תוספתא כלים ב"ב רפ"ה כף של נייר שהתקינה לחגור בה את מתניו טמאה כף של סיב שהתקינה וכו' שתי כפין של סיב שתפרן זו בזו והתקינה לחגור בה וכו'. ויותר טוב הגי' שתי כיפין של סיב שתפרן וכו' (שם בתוספ') וכן בתוספ' שם רפ"ב מעשה באחד שכיסת שתי כיפין של תמרה וכו' ורבינו בערך כפת ד' פ"י בע"א ע"ש — שצ"ס שבכ"ס ירוש' שבת פ"א ד"ד. עיי"ע כ"פ"ס] —

ג' כפי ג' דפ"ר). ואם נניח גזרת המלה מן כתפא או נוכל לגזרה מל' צענד הרשומ' כי כ"ף ומ"ם מתחלפות — ועוד בל"פ כֶּפֶת כמו כֶּפֶת בל"ע פ"י כתף וא"כ אֶפְפָא כמו אֶפְפָתָא] —

כֶּפֶה (מפעל כּוּפִיתָא בל"ס כֶּפֶה פ"י ענין נטייה ועקימה beugen, krümmen וגררף עם ל"מ כֶּפֶה, כֶּפֶף beugen, stürzen . בנפעל נֶכְפֶה Epileptiker ועיין בפנים) כגמ' דפ' ראוהו בית דין (ר"ה כ"ה סע"א) שכפאו שד. שכפאוהו פרסיים (שם) ⁽⁶⁾. כפ' מומין אלו (בכורות מ"ד רע"ב) נכפה אפי' אחת לימים הרבה ⁽⁷⁾. כס"ג דפ' הכא על יבמתו (יבמות ס"ד): לא ישא אדם אשה לא ממשפחת נכפין ולא ממשפחת מצורעין. כפ' אעפ"י שאמרו כגמ' ומניקה (כתובות ס' סע"ב) דמשמשי ⁽⁸⁾ כי ריחא הוולאו בני נכפי, פ"י שגעון שנופל לארץ. * [אח"י"ה והחולי נקרא כן נפילין וכבר פירשתי בח"ב ק"ז: והלאה, וכן פירש"י בכורות ⁽⁹⁾ נכפה: נופל מחמת חולי ובכתובות לועז פישאון והוא Piè-Jean סאללזוכט עיין מ"ל לרמ"ל ובשט"מ בכתובות הוכא פירש"י ממהדורא קמא: נכפה חולי המפיל את האדם ומנענע כל איבריו ע"כ. והוא בנין נפעל מן כפה וכו' בפסחים ק"ב: הוי נכפה, תינוק נכפה, ושם: הקבוץ בניס נכפין (וכג"י ר"ח נכפ"ס) ופ"י נכפה נשפל וכן פ"י ראב"ע יכפה אף (משלי כ"א, י"ד) ישפיל כמו יכפף וכן בל"פ חֶפֶה פ"י מי שנופל לארץ מפעל חֶפֶן פ"י כפף ועוד עיי"ע נכפה ומ"ש. — ובל' נקבה ירו' מ"ק פ"ג דפ"ג. דרגש נזקפת ואינה נכפית, והקל הרבה כדד"ל עיי"ע כף ח' ושי"ג] —

כֶּפֶה (כֶּפֶה לדעת רבינו כמו כֶּפֶתָא פירוש כתף Schulter ואולי יותר טוב לגזור מל' צענד akhma כתף) כפ' המוכר פירות כגמ' המרתף (כ"ב צ"ר רע"ב) ושמואל אמר חמרא אכפא דגברי שואר ⁽¹⁾. כפ"ק דסו"ט כגמ' אלו אסורות ⁽²⁾: אמו בפרחי כהונה נכפה ⁽³⁾ תלו (ליה) [צ"ל לה]. וכפ' אלו נאמרין כגמ' ואלו נאמרין בל' הקודש (שם ל"ד סע"א) וגמ' רי דמעונא דמ"ד ל"י אינש ככפא תילתא דמעונא הוי ⁽⁴⁾ דדרו באגדא ⁽⁵⁾ נדרו באכפא (ביצה ל'). כבר פ"י בע' גר. כפ' סדר תעניות האלו כגמ' על כל צרה (כ"ג): וגלימא על חד כפיה ⁽⁶⁾. פ"י כתף. * [אח"י"ה ובביצ' שם פירש רש"י ד"ה דדרו: באכפא כמוס ב"ד"ה ס וא"כ פירשו מע' כף א' והיינו יד אבל בע' אכפא (ח"א, פ"ג). כבר סמנתי גי' הרי"ף אכיתפא (אכתפא). ועוד כאל"ף בראש א"י בשבת ס"ו רע"ב חמרא דאכפא עיין פ"י בע' אנקשטין (ח"א, קנ"ה: והלאה), וברש"י בדפ' הישנים פ"י חמור הגישא בכ"פ"ס וכו' באו"ז הל' שבת ס"י פ"ד ס"ק כ"ב וא"כ פירשו ג"כ מע' כף א'. ומלת אכפא בציון דב"ב הג"ל יש לנקד אֶפְפָא וכו' אכפא (שתי פעמים בע' גר

כֶּפֶה (= כּוּפִיתָא, כּוּפִיתָא לדעת רבינו מפעל כפף היינו כלי על שם כפופות ולפע"ד מל"ע כֶּפֶה כל דבר עגול עיי"ע כֶּפֶה א' ומ"ש והושאל לקערה Schüssel או בל"י χυψος כלי חלול hohles Gefäß ובל"ר אמצ' (cupia) coupha גביע (Becher) כס"פ איזהו נשך כגמרא אין פוסקין (כ"ט ע"ג) רבינא הוי יהיב זוזי לבני אקרא דשניתא ⁽¹⁰⁾

⁽¹⁾ וכ"ה בכ"י ש"ס ובגו"ג אכתפא דמאריה אבל בכ"י ה' כבה"ג ברו"ף וברא"ש ורשב"ם אכתפא דגברא (עיי"ן ד"ס כ"ב צד קמ"ז) וכ"ה בשמ"מ. וכן מצאתי בפ"י רגמ"ה כ"י לב"ב וז"ל חמרא אכתפא דגברי שנושאין אותו מבית מוכר, שוור כלומר עקר ומפיק טעמו ממנו ע"כ והועתק בלי הזכרת שמו בעי' שוור ושם גרס ג"כ אכתפא דגברי וכה"ג ברשב"ם בר"פ. ⁽²⁾ כגו"ג בכיפיה. ⁽³⁾ כ"ה לנכון בכ"י ו"ו א' ובי' ל"ד ובי"ה ובדפ"ע קטוע: לכפא תולתא דמעוניה הוי. וכגו"ג לכתפיה. ⁽⁴⁾ בכ"י ו"ו ב' בש"ס באגרא וכ"ה לפנינו עיין מ"ש בעי' גר' (ח"י, רל"ו) בהערה 3. ⁽⁵⁾ בגו"ג אחד כתפיה וכ"ה בכ"י ש"ס אחד כתפיה וכ"ה בערך עי' צב ו'. ⁽⁶⁾ מדפ' פ"ו והלאה איתא או שכפאוהו ומ"ם הוא וכן ל"י או בדפ"ר. ⁽⁷⁾ ל"י לפנינו. ⁽⁸⁾ בגו"ג דמשמשי. . הוי לה. ⁽⁹⁾ ובפ"י רגמ"ה כ"י לבכ"י א"י פעם אחת: נוכפא. ⁽¹⁰⁾ כ"ה בכ"י יהיב וכצ"ל בכ"י ו"ו במקום דשניתא ובכ"י ו"ו כי דשנותא ובכ"י ב"ר ובדפ"ע וברש"י דשנותא וגם בעי' אקרא גורס רבינו דשנותא ועיין מ"ש בזה בח"א, ר"ס ושי"ג יתר השנויים.

כַּף (מע' כף ו' והוא מל"מ כפה פי' הפוך דבר ופניו למטה über etwas-, um- aufstürzen, um- kippen וקרוב להוראת כפף והושאל אצל רז"ל לענין הכרח (zwingen, nöthigen) כפ' אלו הן הנשרפין בנמ' ואלו הן הנהרגין (סנה' ע"ז). כפה עליו גיגית ופרע עליו את המעזיבה (4). ובפ"ק דע"ז (כ"י: וכ"ה בשבת פ"ה. עיי"ע גיגית כ"י ומ"ש) מלמד שכפה עליהן את ההר כגיגית. — (א"ב ל"מ זה מתן בסתר יכפה אף (משלי כ"א, י"ד) ענין כסוי (5). כופין על מדת סדום בפרק השותפין בנמ' ולא את השדה (כ"ב י"ב: 6), ובר"פ הנושא את האשה בנמ' לא יאמר הראשון (כתובות ק"ג.) פי' כל שזה נהנה וזה לא חיסר (7) ומנועו זו מידת סדום שאומר שלי שלי שלך שלך (עין אבות פ"ה מ"י) (8). בר"ג דפ' האורג (שבת ק"ו.) (9) ובס"ג דפ' הקומץ רבה (מנחות ל"ה:) מחוי כפוף. פירוש כפוף מעיקר גודל ועד ראש אצבע כשהן דבוקות זו בזו. פי' פשוט מראש גודל ועד ראש אצבע כשהן פשוטות (ואף) [צ"ל דאף] על פי כן אינן הוות זרת"ת (10). פ"א כפוף כמו שיכול לפשוט אצבע שהוא צרת (11) גודל מאמה פשוט כמו שיכול להרחיק (12) אצבע מגודל שהוא מפי ולהכי קרי ליה פשוט (13). בויק"ר אחרי מות פרשת לדוד (פכ"א) כפה סיח את המנורה. — (א"ב זה ענין אחר מל' זוקף כפופים (תהלים קמ"ו ח). * [אח"י"ה המשל כפה סיח וכו' מצוי הרבה במדרשים עיין פסיקתא דר"ב פ' איכה צד קכ"ג ושם פ' אחרי מות צד קע"ז

ושפכו ליה טפי כופיתא (1). כס"ג דפרק כל גמ' (גיטין ל"ב רע"א) אפי' קניא בכופתא רפיא פירוש קנה שבסל כדאמרין בר"ג דפ' המוציא יין (שבת ע"ז:) כופתא כוף תיב (2). פי' כלי שיש בו בית קיבול הפוך הכלי מאחריו ושבו. — (א"ב פירוש בל"י כלי עשוי לשמור דבר מה). * [אח"י"ה ואולי כונת ר"ב היתה ג"כ למלה יוני' הרשום' ואחת היא עם scyphus בל"ר scyphos ועם κύπελλον ובל"ר cupella לשון קלילא מן cupa עיי"ע כב"א והוא כלי לשתייה או למדחוכן פירש"י בשבת שם כופתא בל"א מדה לחשין ע"כ וכן פתרון בל"ר אמצ' cupa ולפי גזרת האגדה בשבת היטב יש להאציל כופתא מן כוף פי' כפיפה נמייה והיפוך וכן לע' כפה נגזר מן כף פי' ענין כריכה וסנוב in sich-, zusam- menwinden ולכן בדפוסים הישנים עד דפ' אמש' נסדר הע' יפה בערכי כף אבל ר"ב שנה לנו הסדר להעתיקו בערכי כפת. והראיה כי התי"ו אינה מן השרש מירו' עירובין רפ"ו דכ"ד: הורי ר' יוחנן (כד מרייה) [וצ"ל בר מרייה] (3) למיכבש עלוי כוף פי' כופין עליו קערה, וכן כפיפה עיי"ע שפי' סל הורה על גזרת כפף וכן פי' רש"י בגיטין ל"ב. כופתא: כפיפה. וכן דעת רבינו שפירשו ע"י סל. ומזה ג"כ בירו' מעשרות ספ"ה דנ"ב. הדא איתא הוו לה ירבוזין דתרומה גו פסתא פירוש בקופתה ובסלה. אבל מה שפי' רש"י בשבת ע"ז: כופתא. . . ול"ג כמין גולם עין וכו' יש לו פי' אחר עיין ערך כפת —

(1) ובשמי"מ בכ"י קופיתא אבל בע' אקרא הגי' ג"כ בכ"ף ועיין מ"ש שם רבינו. (2) בגי'ג ותוב. (3) עיין מבוא הירו' למהרז"ף עי' ר' יוחנן בר מריא, והחי' לעווי מעה להגיה בדמרייה כאלו היה שם עיר והלך בעקבות בעל הגילין בר' קראמאשין שחשב כי אחת היא עם דמפריא עיי"ע דם ח"ג, ע"ה. (4) כ"ה בכ"י ו"ו וה"ב וכ"ה בע' גיגית גם בדפוסים. (5) ועיי"ע כף ו' ומ"ש. (6) ועיין עוד בערך סדום. (7) כ"ה בדפיר פיו' באסיל ואמ' ושם במ"ד וזה חיסר, ובדפיר' ולא חסר וכ"ה ברש"י בכ"ב ובכתובות. (8) וכ"ה בפ"י רגמ"ה כ"י ל"ב. (9) ושם איתא לפנינו כפול אבל במגיד משה לה' שבת פ"ה הל"ז ובא"ז רס"י ס"ג ובחי' הירץ בשבת לפי גי' י"מ א"י כפוף. (10) הועתק מפי' ר"ח בשבת (בש"ס ו"ו). תיבות דעפ"כ וכו' לא הביאן התוספו' מנח"י ל"ה: ד"ה וכמה ושם א"י בזה"ל ובערך פי' בע' כף דכפוף היינו מעיקר גודל עד ראש אצבע כשהן דבוקות זו בזו ופשוט מראש אצבע עד ראש גודל כשהן פשוטות ע"כ וכונת רבינו במ"ש ואעפ"כ וכו' נתבאר לי ממה שכתב בע' ספ' ב' ז"ל פ"א סיט פשוט שני חלקים של זרת וכו' ע"כ נמצא שריוח בין גודל לאצבע אינו זרת כי אם שני חלקים של זרת וכן פוסק הרמב"ם הל' שבת פ"ה הל"ז ז"ל וכמה רוחב הסיט כדי למתוח מן בוחן של יד עד האצבע הראשונה כשיפתח ביניהן בכל כחו והוא קרוב לשני שלישי זרת ע"כ ועיין מ"ש על זה הא"ז הל' שבת סי' ס"ג סק"א. (11) כ"ה לכון מאוד בד"ר ובכ"י ה"ב וכ"י ערך וואמיקאן סי' 418 כמו שהעירני התי' בערלינער וכ"ה בהגיון שלמה צד כ"ג ובדפ"ע אחרונים מפיו' והלאה בש"ס זרת. (12) בכ"י וואמיקאן להחזיק וט"ס הוא. (13) ודברי רבינו מבוארים היטב כמה שאית' ביומא י"ט: מוכן לפניו באצבע צררה ופי' שם בנמ' מאי צררה אמר רב יהודה צרתה דדא מאי היא גודל ופירש"י צרתה דדא צרתה של זו אצבע תתי צרה לו ומאי היא זה גודל באצבע הסמוכה לגודל היה מחברו לגודל בחזקה וכו' ועוד עיין פירש"י למנח"י ל"ה: ד"ה צררה וכ"ה בפ"י רע"ב ל"ומ'. וא"כ מ"ש ערך אצבע שהוא צרת גודל פי' היא האצבע שהיא צרה וסמוכה לגודל ונקרא בלא"ש Zeigefinger ואמה הוא אצבע ארוכה ואמצעיות Mittelfinger ועיי"ע אצבע. וא"כ כשפושט את האצבע שהיא צרת הגודל מן אמה שהיא אצבע האמצעית אז נקרא כפוף שהוא קרוב לחצי שיעור ממה שיש בין אצבע לגודל לכן נקראה זו המדה האחרונה. שהיא כמעט ב' פעמים יותר גדולה פשוט. ועפ"י זה פירש"י בשבת ק"ו. ד"ה רב יוסף ע"ש היטב ובזו השמה הלך רש"י ג"כ בפ"י למנח"י ל"ה: רק שם מדייק יותר במה שכתב ז"ל לפי שמאצבע לגודל מתפשט יותר הרבה מוכן אצבע לאמה ע"כ וצ"ע למה נתפלא בעל הפשט' בעי' כף ז' על פירש"י במנח"י שלא נתן שיעור ולא פי' כפי' בשבת ואדרבה פי' במנח"י הוא העיקר דידוע כי מאצבע לאגודל איננו ממש כפלים כמידת ריוח

ילק' ריש אחרי מות בשם ויק' (כ"א), ירו' יומא פ"א דל"ח סע"ג (ושם: הסיח), ספרי ריש פנחס (ושם: סייה) ובל' ארמי נמצא בשבת קמ"ז: עיי"ע במש ומ"ש. וענין הכפייה הוא שפני הכלי למטה וגבו למעלה (רד"ק שרש כפה) — וכנ"ה בירוש' חגיגה פ"ב דע"ז סע"ב ויבנין גו קידרין חרתין וכפונון על רישיהון. ירוש' פסחים פ"א דכ"ז ע"ג כופה עליו כלי. תמיד פ"ה מ"ה עירובין ק"ד: עיי' ערך פסקמר. תוספת' אהל' פ"ב חכית קפ"ה . . סאה כפויה. מ"ק מ"ז רע"ב כפו ממותיהן, ושם כ': כ"ז. כופה ממתו. ושם דרגש אין צריך לכפותו. אלא זוקפו. ושם (הרבה פעמים) אינו צריך לכפותה. ירו' ברכות פ"ג ד"ה סע"ד וירו' מ"ק פ"ג דפ"ג רע"א מאימתי כופין את הממות, שם ושם כפו את הממות, שם ושם ממה כפויה. ירו' מ"ק שם מימות כפויות וברושל' ברכות פ"ג ד"ו רע"א אי' כפופות. ושם גרמתי לכופפה, וברוש' מ"ק שם אי' לכפותה ושם כבר כפינום עפ"י זקן. ב"ב ד' סע"א מיכפא לקרנא מלגיו. ושם בא פעל: אכפיה ליה וכו', אבל בכ"י ש"ס בשתי פעמים ד כ י יף ובכ"י ר': ונכפייה מלגיו⁽¹⁾. — כפאתו סנהד' ע' רע"ב עיי"ע כפת. נפעל יר' ברכות וירו' מ"ק שם ושם נכפית עיי"ע קף וי. את פעל ירו' ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ג איתכפון אנדרטיא . . איתכפון איקוניא עיי"ע אנדרטיא (ח"א, קמ"ב). והושאל אצל רז"ל לענין הכרח עיין חוץ מדונמאות שהביא רבינו, ברכות ס': כוף את יצרי וכו', חגיגה מ"ז. כיף ליה ליצריה, סנה' ק"ז. אי בעיית למכפייה ליצרי הוה כייפינא וכו', ושם ל"ו סע"א מיכף הוה כיף, פסחים ג"א סע"א אנן כייפינן להו, ב"ב מ"ח רע"א וש"ג כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, כתובות פ"ז מ"י ו"א: כופין אותו להוציא . . אין כופין אותו להוציא, והרבה מזה הענין בירו' שם דף ל"א ע"ד, ירו' פ"אה פ"א דמ"ו ע"ד כופין את הבן לזון את האב, ירושלמי נדרים פ"א דמ"ב ע"ג וירו' גזיר רפ"ט דנ"ז ע"ג כופה ומשמשתו, ירוש' גיטין פ"א דמ"ג: כפונה ויהב ליה חורון, ובא פעל ברכות ג"ו, ואכפה לך ויהבת להון וכו', ובכ"י פ' ובכ"ג דאכפת להון ובכ"י מ' הגי' משונה. ב"ב ד' סע"א וחי. עיין לעיל. —

והשם: כפּייה (das Umstürzen) כפּיית המטה תענית כ"ו: מ"ק מ"ו. כ', והלאה, ירושל' ברכות וירו' מ"ק הנ"ל — ונדרף עם כפה ועוד עם כפף בהוראות האמורות. נאמר כפוף, וקבוץ כפופין בהיפך פשוט, פשוטין עיין שבת ק"ד. ושם ק"ג: ר"ה כ"ו: הכופף קומתו כ"ק נ"ה סע"ב ונ"ו רע"א, ב"ר ס"פ פ"ז כופפת אני את קומתך, במד"ר פ"ו נביא כופף ידיו ורגליו וכו' עיי"ע כפת. ובענין הכרח: ירוש' גזיר רפ"ט דנ"ז ע"ג כפפו רבו וכו', ושם ויכוף את אשתו, ירו' סנהדרין רפ"א ד"ח. מומחה שכפף ודן וכו', במד"ר פ"י אברהם שכף את יצרו וכו', שהש"ר פ' זאת קומתך: אני הוא שכפפתי יצרה של ע"ז, ושם פ' שיר השירים: היית צריך לכוף אזניך (ב' פעמים) כופפה, כפופות עיין לעיל. בנינו פעיל קפף תרג' ישעיה נ"ח, ה'; ס', י"ד; תהלים קמ"ו, ח' — נפעל פסיקת' רבתי פכ"ח נכפפה קומתם, במד"ר פ"ה נכפפה היריעה. ערכין י"ט סע"א נכפף, ב"ק ס"א. נכפפת עיי"ע קלח א'. והשם קפף (Biegung) ירוש' יבמות ר"פ י"ב ד"ב ע"ג ולרוב בל'. נקבה כפּיפה שבת ק"ד. סנהדרין ס"ה. ירושלמי ברכות פ"א ד"ג ע"ד] —

קף (= כפּוּתָא, כפּוּתָא פ"י כמו כפּא בל"ע זבל Mist, Excrement) כפ' ח' שרצים בגמ' וכוס העיקרים (שבת ק"י): ליתי⁽²⁾ שערות דמשתכה בכפותא דכודנתא⁽³⁾, (ובסוף) [צ"ל ובריש] גמר' דפ' המוכר את הספינה (ב"ב ע"ג רע"ב) אפיק⁽⁴⁾ כפותא⁽⁵⁾ וסכריה לירדנא. בפ' בכל מערבין בסוף הלכה הכל נלקח (עירובין כ"ט סע"ב) כפוי דרעיא בניסן ויש שגורסין כפוי והן זבלים של שור מרעה. * [אדח"ה כג' רבינו איתא בכ"י ש"ס וכנ"י י"ג אי' לפנינו עיי"ע כפוי ושם הוכחתי כי עיק' בביית כמשפט המלה בל"ס וע' והראיה מובחי קי"ג: ע"ש ופ' רגמ"ה בכ"י לכ"ב רמא כופתא: עשה ריעי ע"כ וכן בפירש"ב המיל ריעי, ורש"י בשבת: גללי פרדה לבנה ותוספו' שם ד"ה ואפיק: כופתא היינו רעי כדאמרין בחלק (סנהדרין צ"ה רע"ב) אחמיניה ואיתיב בטולא דכופתא דחמריה ע"כ וכן פירש"י בסנהדרין: בטולא דכופתא דחמריה

שמכין אצבע לאמה. על כל פנים כגוף הפי' הלך רש"י בשני המקומות בעקבות הערוך לפי פ"א דערך הנוכחי. ותמה אני על כעל הגיון שלמה איך היה כבאר דברי הערוך אצבע שהוא צרת גודל עפ"י דברי הערוך עי' צורה שכתב ומאי צורה אמצעית פ"י היא אצבע הארוכה ע"כ ואדרבה דברי הערוך בעי' צורה סותרין לדברי הערוך דכאן ואף אם אמת נכון פירושו בענין צורה כמו שהוכחתי ג"כ בעי' אצבע (ח"א, ר"ט) בכ"ז בעי' הנוכחי היתה כונת רבינו על אצבע שהיא צרת גודל היינו אצבע סמוכה לגודל ולא אצבע אמצעית שהיא הארוכה. ⁽¹⁾ וכן ברף ח'. במקום: אכפיה לרי"ג אי' בכ"י כפוייה לר"ג. ⁽²⁾ בנו"ג לנקוט. ⁽³⁾ בדפ"ר כ"ט דסרנותא ובנו"ג דכודנא חיוורא. ⁽⁴⁾ וכ"ה בתוספי' שם ובתוספות הרא"ש הובא בשמ"מ בב"ב, ובנו"ג רמא. ⁽⁵⁾ וכ"ה בכ"י רגמ"ה לבי"ב בשים דפ' פ"י, ובכ"י, ובנו"ג כופתא ובאה"ת נטופתא וצ"ל נופתא כראי' בשמ"מ ועיין בסוף העי'.

בצל הרעי של חמורו . . . כופיתא רעי כמו ורמא
 כופיתא (כ"ב ע"ג): ע"כ וגי' כפיתא אי' גם בכ"י
 א"ס בשבת שם, וכצ"ל בכ"י פ' בסנהדרין שם
 במקום דנפיתא (ר"ס סנה' קמ"ז) אולם גם בשט"מ
 לכ"ב הנ"ל אי נופתא בשם הרא"ם ופי' שם בזה"ל
 השליך ריקקה וכו'. ועפ"י פי' זה ג"ל להגיה כופתא
 והוא בל' פרסי כפף רוק, ריקקה. ועוד ע"י"ע כפת
 הירדן אבל במולא ד כופתא א כסנהד' ג"ל לגזרו
 מלשון פרסי כפף והוא שפת האוכף Sattelsaum
 וראיה מגי' הילק' ירמיה ריש רמז ש"י במולא
 דכפתא דגמליה ונ"ב פי' בצל כר הגמל] —

כף (= אָכּף den Sattel auflegen) הא דמיכף הא
 דלא מיכף (נהה י"ד רע"א) כבר פירשנו בערך
 טרמץ והיינו אוכף המפורש בע' אוכף. * [אחי"הוכן
 פירשי' אבל גם הוא גורם מכף בכספרים וצ"ל
 כגי' רבינו וע"י"ע אָכּף בח"א, פ"ג — וכן בל"ע
 אָכּף מטיל כר הגמל ונגזר מהשם אָכּף,
 וקאף] —

כָּפָה (= גִּיפָה מפעל כָּפָה, כָּפָה Krümmung, Wöl-
 bung, Himmelsge- wölbe וכן בל"י αΐψις
 wölbe ובלש' רומי אמצ' cupa, cupula, cuppula
 Schwiebbogen וכן בל"פ (כּוּפֵלֶה) בפ"ק דעירובין נגמ'
 ואם יש לו (ר"א): ובפ"ק דיומא בגמרא ללשכת
 פרהרין (ר"א): כיפה ר"מ מחייב במזוזה פירוש זו
 כיפה האמורה כאן פתוחה מארבע רוחותיה אלא
 מסוכתה¹ כפופה כמו קשת ועומדת על ד'
 רגלים ר"מ מחייבה במזוזה שאומר שהיא כמו בית
 וראויה לדירה וחכמים פוטרין שאינה ראויה לדירה
 ושיוין שאם יש ברגלה י' טפחים הואיל וגבוהה כל
 כך ראויה לדירה וחייבת במזוזה אמר אב"י הכל

מודים כל היכא דהכיפה רחבה ד' טפחים ואין
 ברגלה ג' ולא כלום דכל דפחות מג' כלבוד דמי
 ואפי' אויר ליכא הכא יש ברגלה ג' ואין רחבה
 ד' טפחים ולא כלום דכל פחות מד' לא הוי מקום
 כי פליגי דיש ברגליה ג' ורחבה ד' ואינה גבוהה
 י' ויש בה לחוק ולהשלימה לי' ר"מ סבר הואיל
 ויכול לחוק רואין כמה שחקוק ומושלם לי' ונחשוב
 הרגלים אע"פ שאינן מגיעין לי' כמו שמגיעין לי'
 דמו והוי כמו שיש ברגליה י' וחייבת ורבנן סברי
 אין חוקקין להשלים עד כאן לא פליגי אלא דמר
 סבר רואין ומר סבר אין רואין אבל אם יש בעלית²
 כפיפת הכיפה ממנה ולמטה י' טפחים דכולי עלמא
 אעפ"י שאין ברגליה אלא ג' נחשבים כמו שהן י'
 וחייבת, זה פי' הגאון בעירובין³. כיפיים על גבי
 כיפיים⁴ כיפה כנגד האומם (פרה פ"ג מ"ו) כבר
 פירשנו בע' אומם. בפ' ואלו מגלחין בגמרא אין
 קורעין (מ"ק כ"ה סע"ב) כי נח נפשיה דרבה ורב
 יוסף נשוק כיפי דפרת אהרדי דאביי ורבא נשוק
 כיפי דריגלת⁵ אהרדי, פי' כיפאות של גשרים
 נשתברו ונשקה כיפה זו את זו⁶. בפ' דמגלה
 (י"א סע"א והובא בילקי אסתר ר' תרמ"ה וילקי מ"א ר' רמו
 ר"א) מהודו ועד כוש (אסתר א' א') תנו רבנן ג' מלכו
 בכיפה⁷ פירוש בכל העולם כולו כלומר תחת השמים
 שעשוי בכיפה⁸. בפ' המוציא תפילין כנמ' נגר הנגר
 (עירובין ק"ב סע"א) אמר רב אסי הני כיפי דארבא
 בזמן שיש בהן טפח וכו', פי' יש לספנים⁹
 לוחות שקושרין אותן בטבעות שבספינה וכופפין
 אותן ע"ג הספינה וכימות החמה כשתקריר עליהן
 החמה פורשין ע"ג הלוחות מחצלות ומסככין על
 עצמן¹⁰. בפ' אין דורשין בס"ג (חגיגה י"ט), ובפ'
 השוחט אחד בעוף כנמ' נפלה סכין (חולין ל"א רע"ב)

1) בכ"י ל"ד מסוכה. 2) כ"י ב"ר בעלית. 3) אולי כיון ל"ה אבל בפ"י ר"ה לעירו' (הודפס מקובץ כ"י אנג'וליק ע"י האחים
 ראם) איתא בזה"ל: הנה כיפה זו כגון שיש ברגלה י' טפחים ומשם ולמעלה עוקם הכנין כמו קשת ועולה והאבנים
 (שבשאי) [שכראשין] כיפה אעפ"י כי אינן מגיעות לרגליה שהן המזוזה נקרא פתח ושער לדברי הכל חייבת במזוזה וכו'
 וכו' אמר אב"י הכל מודים אם כיפה זו רחבה ד' טפחים ואין ברגליה ג' ולא כלום היא דכל פחות מג' כלבוד דמי . . .
 וכו' יש ברגליה ג' ואינה רחבה ד' ולא כלום הוא וכל פחות מד' לא הוי מקום כי פליגי דיש ברגליה ג' ורחבה ד' ואין
 גבוהה עשרה ויש בה לחוק ולהשלימה לעשרה ר"מ סבר הואיל ויש בו לחוק ולהשלימה לעשרה רואין אותו כאלו הוא
 חקוק ויש בה ברגליה עשרה וחייבת במזוזה כי פתח מעלוא הוא ורבנן סברי הואיל ואינן חקוק לא אמרנן רואין כאילו
 הוא חקוק השתא מיהא אין ברגליה עשר ע"כ. 4) כ"ה בכ"י ו"ו ובדפ"ע במ"ס כפיים, ובכ"י אומם כופין. וכ"ה לפנינו.
 5) כ"ה לנכון ברפ"ר (וע"י"ע בה"ג, י"ז): ובשד"פ דריגלא. 6) וכ"ה במיוחס לרש"י במ"ק ולפע"ד שייך ל"ע כף כי ע"ש
 בסוף הערך ובאמת הקבוקן מן כיפה של ע' הנוכחי הוא כיפוס, כיפין ולא כופאות. 7) בכתב יד מ' הגי' בקופה וכן מצאתי
 בתוספת' כ"י אירפורט לעירובין רפ"ו (פ"ה) בהוצ' צוק"מ 146 מקום הקופא, ובדפוסים איתא מקום הכיפה וכ"ה בירו' עירובין
 פ"ה דכ"ב סע"ד. 8) וכ"ה בפירשי' תחת כל כיפה הרקיע. 9) ופי' פפ"ים מנהיגו ספינה, ובדפ"ר בש"ס כזה: ישלם פנים.
 10) נגרר אחר פי' ר"ה שכתב בפ"י לעירובין בזה"ל: הני כיפי דארבא כמין קרשין כפופים ע"ג הספינה ויש טבעות קבועות
 וכשתהיה החמה קושרין באותן טבעות מחצלאות ופורסין (אותה) [אותן] ע"ג הספינה מפני החמה ע"כ ורש"י פי' אולמות
 שעושין בספינה וכו' ע"ש ובגליון ערך דפי' וויניצי הרצי"א הושאל לי בטובת ב"ג מצאתי כתוב וז"ל: רב בינו כ"ס
 ז"ל פי' הספנים יש להם לווחין שקושרין אותן בטבעות וכופפין אותן ע"ג הספינה
 לסכך בהן מן השמש והמטר אם יש ברוחב אחד מהן טפח שנחשב כאהל מלמעלה

אלמות: ארקון archos בליר arcus ועיין מ"ל לרמ"ל בזבחי' שם ורה"ג בפרה פ"ג מ"ו פ"י בסד"מ 29 כיפין, פירוש קנטרה במיית אומאק' [וצ"ל או מאק]. ראשון הוא ל"ע *قطة* בנין גבוה שיש לו מכסה עגול ומסוכך קקשת ואחד הוא עם ל"ע ופרסי *طاق* Gewölbung, ועוד עיי"ע הבא אח"ז ופירוש רה"ג שאכתוב. וצורת כיפה ראה בפירש"י בעירו' י"א: שהיא קרובה קצת לצורת כתב יד ו"ו הנ"ל ובהשאלה נקרא רקיע השמים כיפה, ויפה לועז עה"ק שנ"ב גיוועלב בל"א Gewölb (= Himmels) ומזה אחורי כיפה (ב"ב כ"ה רע"ב) ופירש"י דרך חלון ואולי אינו מפירש"י כי אם מהצעת הש"ס וכן מוכח מפ"י רגמ"ה שם אבל בכ"י ש"ס ליתא. וכן בב"ר פמ"ד רפ"מ ח"ש"מ"ר פמ"ה במד"ר פ"ב תנחומ' א"י שרה סימן ו' וסד' שופטים סימן י"א העלה אותו למעלה מ כיפת הרקיע. ועוד הושאל לגל מים דומה לעקום קקשת *bogenartige Welle* עיין כיפין לעיל בציון מהגינה וחולין ומזה הציון מסומה הנ"ל בסוף הערך והיחיד כיפה יבמו' פ': הובא בע' טהר ב' ע"ש ופירש"י שם כיפה: קילוח ארוך מרחוק ומזה הושאל לש"ז תוספ' יבמו' ספ"י כל שאינו עושה כיפה. — ועוד הושאל לבית הסוהר מדמיונו לכיפה שהיה בקערורית הבנין למטה בתחתית הבית *unterirdisches Gewölb* ועיין ציון מסנהדרין הנ"ל מכניסין אותו לכיפה. ובלא"ר נאמר כיפתא (עיין למטה) ומזה תרג' ירמיה כ"י, ג' המהפכת: ויהב יתיה לכיפתא ואולי הוא רמו ג"כ על מלה יוני' האמצ' *κῦππος* מל' רומי רגלי האסורים ובל"מ סד ועיין רד"ק שרש הפך ושרש סוד ונגזר מלה רומי הנ"ל מל"י *κῦππος* Werkzeug des Krummschliessens מן *κῦπος* פ"י כפיפה ואולי לזה כיוון רב יהודה כביאורו (סנהד' שם) כיפה: מלא קומתו כלומר עומד כפוף מלא

מטבילין בראשין ואין מטבילין ככיפין פ"י שני ראשי הגל המחוברין במי הים (כפיס) [צ"ל כיפס] אמצעית הגל העשוי ככיפה כדתניא (1) מטבילין בראשין ואין מטבילין ככיפס לפי שאין מטבילין כאויר (2). כפ' האיש מקדש בו [בגמ'] [וב ה ק ד ש (3) (קידו כ"ה סע"ב) אמר אב"י (בחטאת) [צ"ל כחטאת] מלמד שכונסה לכיפה (4) ומתה מאיליה. כפ' אלו הן הנשרפין (סנהד' פ"א רע"ב במשנה) מי שלקה ושינה כונסין (5) אותו לכיפה. גמ' (שם) מאי כיפה אמר רב יהודה מלא קומתו. כפ' בע"ז (ט"ז סע"א במשנה) הגיעו לכיפה שמעמידין בה ע"ז פירוש היו בונים מרחצאות ומנהגם לעשות בהן בנין כמין צורה זו: ועושין בה צורה של ע"ז אסור לבר ישראל לבנותה. כפ' לא יחפור בנמ' מרחיקין (את המשורה) [צ"ל את הנבלות] (7) (ב"ב כ"ה רע"ב) וכיון שחמה מגעת לקרן מערבית צפונית מקפת וחוזרת אחורי כיפה. בר"ג דפ' ואלו נאמרין בכל לשון (סוטה ל"ד רע"א) מלמד שהיו המים נגרשין (8) ועולין כיפין ע"ג כיפין. * [אחיה' אין לערך זה סדר יפה ויש הרחק רב בין הציונים השייכים זה לזה, ודע כי הנחה ראשונה של כיפה הוא בנין הפתוח לארבע רוחות ומכסה שקעורוי בראשו כעין קשת ונקרא בלא"ש *Wölbung* ובל"י *ψῦξ* ובל"פ *كمان* והוא אוילם בל"מ ולכן היטב פירש"י בסוטה ל"ד. כיפין: אולמות ארקווילד והוא ל"צ *arche voûte* געוועלכטער כאנגען = *Schwiebbogen* וכן בלא"ש *arco, volto* וכן לועז ארקווילד בישעי' מ', י"ג וכצ"ל ברש"י זבחי' נ"ח. שלא יבנונו (ר"ל המזבח) לא ע"ג מחילות ולא ע"ג כיפין ופירש"י אילמים ארקמל"מ וצ"ל אולמות ארקווילד. וכן לועז רד"ק בשרש אלם מלת והאולם (מ"א י"ג). הוא כפה שקורין בלעז בולט"א ע"כ והוא בלא"ש *volto* בליר אמצ' *voluta* ובל"צ כאמור רק רש"י הרכיב במלה צרפתית ג"כ מלת *arche* להחזיק הענין וביחזקאל מ' ל' לועז

מותר לפרוס על גבן מלמעלה שהרי אין זה התחלה בעשיית האהל בשבת אלא מוסיף הוא על אותו עובי הספח ואם אין באחד מהן רוחב ספח והן סמוכין זה לזה בפחות מג' כלבוד דאמו הרי כל אותן הלווחים נעשו בלוח אחד בתורת לבוד ומותר לפרוס על גבן מתצלת שמוסיף על אהל עראי הוא ושרפיד דמי' ובזו השיטה הלך רש"י בעירונין. (1) בתולין דתנן וכ"ה כפי' ר"ה (הגיג' בש"ס י"ז) אשר משם הועתק קצת. ועיין תוספ' שם והנכון כג"י רבינו וכ"ה בחגיגה. (2) כפי' רגמ"ה כ"י לחולין (בקובץ כ"י אנגיליקא דף רצ"ט) פ"י בזה"ל נגזור ראשון אמו כיפין כלומר ראשון גלים שמחוברין לנהר דהן בני טבילה אבל לגזור ראשון אמו גלים שתלושין מנהר ונעשים ככיפה כז"י. ורש"י בשני המקומות פ"י כיפין אמצעייתו הגל שעומד באויר כמין כיפה ע"ש וזה כפי' הערוך. (3) כ"ה בדפ"ר. (4) בדפ"ר לכופת. (5) וכ"ה בירי' ובגמ' בבלי אבל במשנה דבבלי מכניסין וכן שם וכירו' בית דין מכניסין (כונסין) וכ"ה כונסין בתוספ' ב"ק רפ"ה ולמנה' פ"יב. (6) כ"ה כ"י ו"ו ובכ"י ל"ד הצורה כזו: ח, ובכ"י פארו' א, ובכ"י ב"ר א, ובדפ"ר א"י, כנין כמו זה הצורה והצורה ל"י וכן ל"י בשרפ"ע וכן ל"י תיבות הנ"ל. (7) כי סוגיא מרחיקין את המשרה היא למטה מאותו ענין של הנבלות. (8) בגמ' א"י נגרשין וכ"ה בעי' גרש א' ובלק"י יהושע רמו י"ד ובכ"י אירפ' בחוספ' סו"ט רפ"ה אבל בדפוס' א"י מגרשין. (9) ומכונה התואר בליר אמצ' *Stockmeister, cippiarius*.

שם משוש כל הארץ (תהלים מ"ה ב) . . כיפה של חשבונות היתה חוץ לירושלים והשבוניותהם היו יוצאים ועושים חוץ לירושלים תחת אותה הכיפה מחוץ לעיר והיו אוכלים ושותים בתוך העיר וכ"ה בקצת שינויים באי"כ פ' ספקו ובשמ"ר ס"פ ג"ב ילקוט תהלים רמז תשנ"ה ולפע"ד חושבי חשבונות שעשו פשרה בעסקי ממון או זולתם שלא היא מרמה זה את זה הלכו חוץ לעיר תחת אותה הכיפה שהמתים נקברים שם וכמאמר רז"ל ברכות ה'. ואם לאו יזכור לו יום המיתה וכו' ואחרי שעשו חשבונות באמונה היו משמחים זה לזה [בתוך העיר] —

כַּף (= כִּיפָה, כִּיפָא פירוש סלע, אבן Fels, Stein עיי"ע כף ב') כפ' ואלו מגלחין בנמרא אין קורעין (מ"ק כ"ה סע"ב) דר' חייא נחיתו כיפי דברדא מן רקיעא דרב המנוגא נחיתו כיפי דנורא מרקיעא¹ פ' אבנים². בפ"ה באהילות (מ"ה) כיפת הברד פ' חתיכת הברד כמו (פסחים מ"ה: חולין קכ"ט.) כיפת³ שאור שיחדה לשיבה, פ"א כמין כפה שפירשו חכמים קובה העשויה מן הברד או מן הכפור ובלשון ישמעאל⁴ ויבא אחר איש ישראל אל הקובה (במדבר כ"ה ח') וכן כיפה שניהן אל קובה⁵. בפ"ק דכריתות בסוף הלכה המפסס (וי יע"א) [טוב גילדנא סריא למיכל]⁶ מכותהא דרמי כיפי. פירוש מוטב דג סרוח לאכול מכותה הקשה שמשבר הסלעים⁷. — (א"ב תרגום סלע עיטם (שופטים מ"ג ח' י"א) כ"ף עיטם.) * [אח"י"ה ר"ב הכי"א ראי"ה מאותו פסוק כי גם במתורגמן ע' כַּף ב' מציינו בראשונה זה הפסוק ושם הרבה בדוגמאות, וכבר הערתי בע' כַּף ב' כי כל כַּף, וְכִיפָא של זה הערך וע' כפי א' שהוא מענין סלע ואבן שייכים לע' כַּף ב' (כ"ה), מל"ם ונגזר מל"ע **כַּף** חתך וכתת כמו סלע **صَلَع** מל"ע **صَلَع** חתך עיין פירשט שרש כַּף וכן כיפת הברד באהלו' הנ"ל פ' חתיכת ברד וכפי' רבינו אבל בפ"א נגזר אחר דה"ג בסד"מ 24 רק שם אי' בזה"ל כפת הברד פ' כמין קופה שפירשו חכמים קובה העשויה מן הברד פ' המים כשקפה שם אותו הקיפוי ע"כ

קומתו שלא היה לו ריוח יותר להתפשט בין הכבלים או בסד ועוד בל"ר אמצ' בית הסוהר cuppa ורבינו גורם בתרגום הנ"ל כופתא והכינוי בע' כפת ה'. וכיפה היינו במקום מכוסה בכיפה העמידו ע"ז שלהם בבית מרחצאות כדמוכח מע"ז הנ"ל ועיין ג"כ ירו' סנה' פ"ז דכ"ה ע"ד עלון למ"ס ח' בהדין דימוסין דמיכריה וכו', ותפשתון כיפה, ובלא"ר כיפתא עיין ירו' ע"ז פ"א ד"מ. — ועוד פ' כיפתא גומא עגולה מתחתית הארץ אשר שם נקברו המתים בכוכין (Nischen) וזה מוכח מירוי נזיר פ"ז דנ"ו . . לא היו עבר תחות כיפתא דקיסרין . . הוון מטיילין בפלטיא דקיסרין הגיעו לכיפה ופירש ר' כהן הגיעו למקום טהרה והזר אצלון, ועוד ג"ל כיפתא = כיפה ענינו כאן מל"ר אמצ' Graben, Wall, chiffa חפירה וחרין בתוך הארץ שמכמינים עצמם החיל נגד האויב לירות משם ובתוך חפירות דומין לחפירות שמכמינים שם היו קוברין את המתים והוא כעין כוך (עיי"ע), והראיה ממה דא"י הוון מטיילין בפלטיא דקיסרין והוא ג"כ מל"ר אמצ' platea מקום מצודה וקסטרא befestigter Ort, Schutzwall ומעתה נראה אור בהיר כספור בירוי כלאים ספ"ט דל"ב רע"ד וירוש' כתובות פ"ב דל"ה סע"ב . . הוון מטיילין באיסטריין ראו ארונות שהן באות מחוצה לארץ לארץ וכו' ונ"ל להגיה בג' ארונות (בקיטריין) פ' מקום מבצר (ה"ב ש"ל) ומצודה וקסטרא הוא חוץ לעיר ושם נקברו המתים, ועוד יש לי ראייה מ"ד פצ"ו ותנחומ' ויחי סי' ג' מעשה . . שהיו מהלכין בפ"לי שחוץ למכריא ראו ארון של מת וכו', ופ"לי הוא ל"ר אמצ' Wall, Damm pila מצודה ודיק וא"כ ארונות של מתי חוצה לארץ שהובאו לא"י נקברו בחפירות המצודות בחוץ לעיר ובפסיקת' רבתי פ"א איתא מטיילין באילפס והגיה החכם פריעדמאן באילפא ול"ג שצ"ל בפ"לי ככ"ר ותנחו' אשר רמז עליהם ג"כ המו"ל הנ"ל, והחכם גרעמין במ"ע ח"ל 536 הגיה אילפס עש"ה, אבל פירושי כיפה = chiffa פירוש חפירה בארץ היטב מסייע פירוש באסטמן שהביא הח' גרעמין שם 533 וכן בל"פ **כַּף** פ' בית הקברים — ועתה זכינו להבין מאמר סתום בפסיקת' רבתי ר"פ מ"א שא"י

1) בדפ"ר רק פעם אחת בלי הזכרת שם האמורא: כיפי דנורא מרקיעא וכנו"ג דר' חייא נחיתו כיפי דנורא . . דרב המנוגא נחיתו כיפי דברדא ובכ"י מ' כנו"ג הערוך דנורא רק שם בשתי פעמים, ובמנוה"מ סי' רי"ג בשתי פעמים דברדא אבל ג"י הערוך יותר מוכה כי לולי זאת הי"ל למימר דר' חייא ורב המנוגא נחיתו וכו' עיין ד"ס מ"ק במקומו. 2) וכ"ה במיוחס לרש"י וזה הציון והבא שייך לע' כַּף ב' עיי"ש. 3) בפסחים בנו"ג כופת ובעי' כפת ג' כפת והציון מחולק לא הביא. 4) כ"ה לנכון בדפ"ר בכ"י ו"ו ל"ד וה"ב וכדפ' פ"ז והלאה אי' כענין ועיין מ"ש למטה בסוף הערך. 5) בדפ"ר וויניצי' בשעות הקובה. 6) וכ"ה בעי' גלדן וכן מוכח מפ"י רבינו דכאן. 7) ובגוף הענין מפורש כן בפירוש רג"מ כ"י לכריתות (בקובץ כ"ו אג"י דף ק"ע:) ובמיוחס לרש"י לכריתו' ובהריות י"ב. בלי ראשון עיי"ש. 8) ולדעת ר"פ סטאלענסקיין גם מלי"ט ורמ"י ד', כ"ס; איוב ל', ו' ועיין בפירושיו.

קורות. וכן הדבר כי אות עשירית כאלפא ביתא נקראת כפא ועולה במספר עשרים⁴.

* 1 כֶּפֶה (מל"ע כֶּפֶה) פי' כל דבר עגול עיי"ע כף ו' (runde Masse, Haufen) 'רו' סנהדרין ספ"י דכ"ז סע"ד לכיפה של אבנים כיון שנתרועעה אחת מהן נתרועעו כולן וכצ"ל בירושל' מ"ק פ"ג דפ"ג ע"ג למה הדבר דומה לכיפה של אבנים כיון שנתרועעה (צ"ל שנתרועעה) וכו', ובב"ר פ"ק דומים לכיפת אבנים את נמל ממנו אבן אחת וכולה מתרועעת וכו', עיי"ן שבת ק"ו רע"א. פי' גל של אבנים מל"ע הנ"ל.

2 כֶּפֶה (= כִּיפָה או מל' כֶּפֶה פי' מכסה או מל"ר אמצ' capa, chapa, cuphia, cappa הראש (Kappe, Kopfbedeckung) כפ' המביא גש שני בגמ' בכל כותבין (גיטין כ"ו.) אבל לא בכתב שעל כיפה ואנדוכתרי. פי' כיפה של צמר ארוגה אם רקס באריגה גש אשה או גש חירות אינו גמ. בר"ג דפרק כמה אשה (שבת נ"ז:) אבל כיפה של צמר שפיר דמי, פירוש בגד שמשמטה על ראשה האשה בשיער ומקבלת הזוהמא ועל כפה השבכה והיא קפילא⁶ בלעזו כמשמעה ולא שלפה ומחויא לפי שתראה השער מדתני רבי שמעון בן אלעזר דכבול למטה מסבכה⁷ ש"מ כיפה של צמר הוא⁸. פ"א, כיפה של צמר חומי דעמרא דגדילין מעשה עבות ורחב שתי אצבעות שיעור ציץ כדאמרינן בס"ג דפ' ראשית הגז (חולין קל"ח) כפה של צמר מונח בראש כהן גדול ועליו ציץ [נתון]⁹ שנאמר (שמות כ"ה ל"ז) ושמת אתו על פתיל תכלת¹⁰. וכיצד היה מונח ומצנפת בראשו ובתחלת פדחתו סמוכה לשערן ומניח את הציץ ואמרו חכמים (זבחי י"ט סע"א ורע"ב ערבי' ג' סע"ב) שערן היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח התפילין. בס"ג דפ' נגמר הדין (סנהדרין מ"ח רע"א) ובפ' כ"ח בכלים (מ"ה) כפה שהוא טמא מדרס ונתנו על¹¹ הספר שהור מן המדרס וכו' פ"ד בזבים (מ"א) ר' יהושע אומר נדה שישבה עם המהורה במטה כפה¹²

והמו"ל הגיה פי' כמין קובה אבל מפי' רה"ג פי' המים כשקפה וכו' טוכה כי עיקר הגי' קופה מלשון קיפוי zu Eis erstarren שנקראו לקופה כפירוש הרא"ש. ול"ג שחסרון בפנים הוא כפי' רה"ג וכצ"ל פי' כמין כיפה שפירשו חכמים קובה העשויה מן הברד אי גמי כמין קופה פי' המים כשקפה וכו'. ותחלת המאמר העתיק כאן רבינו בתוספת לשון קצת וקרוב הדבר שהיה כן בכ"י שלו מפי' רה"ג ושם היה כתוב כן גם בלי' ישמעאל אל קובה וכונתו: בלומר אל הקבה של מקרא וכיפה של חכמים שניהם מפורש בל' ישמעאל ע"י אלקובה (כתיבה אחת צ"ל) והוא אמת ויציב כי בל' ערבי לִבְּהָה פי' כל דבר שקעורוי והיינו כיפה (עיי"ן ערך הקודם) ועוד פי' אהל שהוא ל"מ קָבֶה. ותחת בל' ישמעאל כדאי' בדפ"ר ובכ"י ערוך נשתבש בשאר דפוסי ערוך כענין ונ"ל שבתחלה היה כתוב כ"ע או כ"ע והוא בלשון ערבי או בל' ערבי ופשטו כשעות את כ"ע: כענין! והראיה כי היה כתוב בפירוש רה"ג, בל' ישמעאל אחרי שבע' גדל ב' (ח"י רצ"ג) העתיק רבינו פירושו ג"כ מפי' רה"ג אות באות בסיום: ,ובל' ישמעאל גל"ד" ובכ"י אשר מתוכו נדפס ל"ת א לפנינו אלה התיבות בהוצאת פי' רה"ג דפוס בערלין ודע כי שני פירושי הערוך הובאו בלי הזכרת שמו גם כפי' ר"ש בקוצר נמרץ וז"ל כיפת הברד: התיבת הברד מלשון (תהלים קמ"ה י"ז) משליך קרחו כפיתים אי גמי לשון כיפה ע"כ וכ"ה כפי' רע"ב ושם א': אי גמי ברד העשוי ככפה ארקול"ט בלעז ע"כ ועיי"ן על זה הלעז בע' הקודם לזה — ול"מ כפתים אין לו שייכות למלת כפה כי הוא מל' פת וכן בל"ע קָת פי' חתיכות דקות [Stückchen] —

כֶּפֶה (בל"י κάππα im gr. Alph. der 10. Buchstabe, der Zahlenwerth 20) רבתי בנוים (ד"ה הד בר נש סי' י"ד) ומנהן¹ יליף לה ר' יוסי (קפודקיא) [צ"ל קפודקיא]² כפא בלשון יון עשרים דוקיא [הן]³ בלשון יון

1) וכ"ה במו"ע בע' דקא (ח"י קב"א) ובנו"ג ומן הן. 2) וכ"ה במו"ע שם. 3) כ"ה לפנינו ולי' במו"ע שם. 4) ועיי"ן מ"ש בע' דקא במקום הנ"ל. 5) ובענין גי' הירו' עיי"ע אנדוכתרי ח"א, קימ. 6) כ"ה בכ"י וזו רק שם כפי"ס כפילא והוא בלא"יט capello, cappello שער וכובע Kopfhaar und Hut ובכ"י ב"ר קופלה וברפ"ע קופולה ובכ"י ח"ב קופואה ואות ל' חסר כי קופואה הוא בלא"יט capo ראש. 7) בני"ג שבכה. 8) וזו ג"כ שיטת רש"י. 9) וכ"ה בריו"ף ובנו"ג עוד: לקיים מה שנאמר. 10) הועתק מפי' ר"ח (בש"ס וי') ע"ש וזה עולה כפי פירוש הריו"ף וכ"ה בשמו ובשם הערוך באו"ז הלי' שבת סי' פ"ד סק"ג ושם איתא (דווישי) [ח"טין] דעמרא וכו' והמו"ל טעה בזה שתי שגגות כי הניא במסגרי דווישי וכי הגיה ח"טין במקום חומי כדאיתא ג"כ לפנינו בריו"ף אבל עיקר כתיבתו בריו"ף היו בתחלה רווישי והוא לי"פ ריש ריש חוטים Fäden. 11) בסנהדרין לספר אבל כפי' ר"ח כ"י לסנהדרין העתיק כג"י רבינו וכו"ה בכלים שם. 12) וכ"ה בנוסח' ובפי' ר"ח כ"י בסנהד"י העתיק כיפה.

* [אחי"ה עיי"ע במקום הנ"ל ושינ"י הנוסחאות וכגי' רבינו אי' ג"כ בירו' ברכות פ"ט די"ג סע"ב הרואה . . את הכיפה ואת הננס] —

* כופיח (שם מקום) ירו' כתובות ספ"ז דל"א ע"ד אחא עובדא קומי ר' ירמיה בכופיח וכפפו.

כפי (= פִּיפִּי לרעת רבינו נזמים ולפע"ד מע' כף ב' פִּיף, פִּיפֶּא אבן בפרט אבן טובה כמו בל"י λίθος אבן ואבן טובה Edelman) בר"ג דפרק המוצא תפילין (עירובין צ"ו סע"ב) אמר רבא (7) משום דתני אהבה כיפי (8) תלא ליה (9). ובס"ג דפ' האשה שנפלו לה נכסים (כתובות פ"א:) אמר רב חנינה פאפי (12) כיפי תלה לה ושלחה (11) פי' כיפי נזמים כלומר קישט זה השמועה ככלה שנקבלה ממנו. בר"ג דפ' המפקיד (ב"מ ל"ה.) ההוא גברא דאפקיד כיפי גבי חבריה א"ל הב לי כיפיא (12) א"ל לא ידענא היכא אותיבתינהו (13) אתא לקמיה דרב נחמן א"ל כל לא ידענא פשיעותא היא זיל שלים, ובפ' חזקת הבתים בגמ' ולא לאשה (ב"ב

נ"ב רע"א) רביתהו דרבה בר בר חנה כי קא שכבה אמרה הני כיפי דמרתא ובני ברת (14) אתא לקמיה דרב א"ל אי מהימנא לך דביתך (15) עשה כפירושה ואם לאו עשה פירוש לפירושה, ואיכא דאמרי הכי א"ל אי אמידא לך ברתך (16) עשה כפירושה ואם לאו עשה פירוש לפירושה (17). ובפ' הזהב בגמ' האונאה (ב"מ ג"א.) ההוא גברא דהוה נקיט כיפי וכו'. יקרה היא מפנינים (18) (משלי ג' ס"ו) תרג' יקרא היא מן כיפי שבאתא (19). כי טובה חכמה מפנינים (שם ח' י"א) (20). — (א"ב פי' כופה בל"י מיני תכשיטין כמו ענקים והנזמים). * [אחי"ה לאיזו מלה יוני' כיון ר"ב לא ידעתי, והנכון כי היא בל"ס פִּיף פי' אבן והושאל לאבן טובה וכ"ה עוד בתרג' פנינים (משלי כ"ו ס"ו) כיפי שבתא וע' זקנים העתיקו ג"כ פנינים (איכה ד' ז') וליגל ורגמ"ה כ"י לב"ב ורשב"ם לשם פירוש כיפי: עגילים וכפי' הערוך נזמים אי' בפירש"י בב"מ בשני המקומות בכתובו' ובעירובין שם ושם ובפירושו ראשון שם איתא מרגליות] —

שבראשה טמא מדרס. בס"ג דב"ק (ק"ט.) אבא שאול אומר מוכרת אשה כד' וה' דינרים (1) כדי לעשות כפה לראשה. * [אחי"ה וכנ"ה בכתובות ס"ד: ונותן לה כפה לראשה ופירש"י כפה צעיף וכ"ה בפירש"י בב"ק וסנהדר' שם ושם אבל בחולין ושבת שם ושם פי' כובע ובגמ' פי' כעין כובע של צמר ונותנות הנשים תחת צעיף קישוריהן ע"כ וזה יפה עולה עם נזרת המלה שפי' כמעט בכל לשונות רומניות כסוי ראש הן של איש הן של אשה עיין אדעלונג אוצ"ט ערך Kappe ומגיע עד גבות עינים כדאי' בירו' שבת פ"ה ד"ו: כהדא כיפה היא משויא גבינתא] —

* 3 כִּיפָה (ולפע"ד מל"י אמצ' ἀπὸ ומל"ר אמצעי' capha כסוי בהמה ומחצלת Matraze, Decke) ירושל' שבת ספ"ה ד"ז רע"ג אין הרחלים יוצאות חנונות רב יהודה אמר כיפה של צמר כלומ' נותנין על הרחלים כסוי של צמר כדי לחום על צמרם, והוא מל"י ורו' הנ"ל ומה הענין גם בל"פ קוב, קוב Decke.

* כִּיפָה (?) שבת ס"ג. לכיפה לימא הכי עיין גי' ופי' רבינו בע' ככ' גי' וד' וע' כס' ז'.

כפח (= פּוּפָח כירה קמנה אולי מל' ערבי כּوּפَة kleiner Herd) בפרק כירה (שבת ל"ח:) כופח שהסיקוה בקש ובנבכה הרי היא (2) ככיריים (3). בפ' ה' (4) במנחות (ס"ג.) הרי עלי כתנור לא יביא מאפה כופח, פ"ה בכלים (מ"ב) הכופח שעשאו לאפייה שיעורו כתנור, ובפ"ו (מ"ב) עליה ועל הכופח טמאה, פי' בגמ' (שבת שם) היכי דמי כופח היכי דמיא (5) כירה א"ר יוסי כ"ר (6) חנינה כופח מקום שפיתת קדירה אחת כירה מקום שפיתת ב' קדירות. * [אחי"ה ורגמ"ה כ"י למנחו' שם בקובץ כ"י אנג' דף מ"ו:] פי' כופח תנור קמץ הוא כדי שפיתת קדירה (אחרת) [צ"ל אחת] ע"כ וכ"ה בפירש"י במנחו' שם. ועיין בפ"ט להרמב"ם בכלים פ"ה מ"ב] —

כפח (נ"ל מל"ע כפח) robuster Mensch עיי"ע גבח ח"ב רכ"ד: בפרק מומין אלו הכיפה והננס (בכורות מ"ה) הוא גבח וכבר פירשתי במקומו.

(1) בנויג דינר. (2) זכיה במשניות בד' פיו' ובכ"י א"פ ובנויג זה. (3) כן הוא בכתב יד ל"ד ובדפ"ע קטוע ע"י וכו'. (4) כ"ה לנכון בכ"י ל"ד ובדפ"ע בטי"ם ח'. (5) בנויג דמי. (6) וכן העתיק רה"ג בסד"ט 5 ובנויג בר. (7) כ"ה בכ"י ו"ו ובדפ"ע רבה. (8) בדפ"ט בגמ' ורשינופי. (9) בנויג לה. (10) כ"ה בדפ"ע, ובדפ"ע פשו ובנויג בר פפי. (11) וכ"ה בשש"ט כתובי. (12) בנויג כיפו. (13) בנויג אותיבנהו. (14) וכ"ה בכל כ"י ש"ס ובנויג ברתא. (15) וכ"ה ברויף כ"י ובנוס' לוי ובדפ"ר אי' בערוך (בביתרי) [כבי חרי]. (16) כ"ה בכ"י ל"ד ובכ"י ו"ו דברתך וכ"ה ברויף ובכ"י ש"ס עיי' ד"ס לב"ב צד פ"ב ושינ"י ג"י שטי"מ. (17) כ"ה רק בכ"י ו"ו ול"ד, ובדפ"ע לוי. (18) בקרי מפנינים. (19) כן הוא לנכון בדפ"ו ראשון. (20) כן הוא בדפ"ר וכ"י ל"ד.

ושם איזה פעמים) ויקר פ"ד שלשה כפויי טובה
הן הארץ והאשה והנפש פי' שמתנגדים לטובה
ואינם מכירים אותה.

* כִּפְיָא (מין דג span. Makrele) פסחים ל"ט. מררתא
דכופיא עיי"ע אספנין ח"א. קפ"ט ומ"ש
בשינוי נוסחאות ומל"פ בהערה שם. ועוד בל"ר
אמצ' שם דג אחד chipia.

* כִּפְפָּךְ הביא רבינו בשם יש ששונין בערך
כככב ע"ש.

כפּל (= כִּפְלָא das Zackige, Gekrümmt, krum-
mer Pfad) והיה העקוב למישור (ישעיה מ, ד')
תרג' ויהי כפלא למישור, ומעקשים למישור (שם
מ"ב, מ"ב) תרג' וכפלא למישור. * [אח"י] כי
כל דבר עקום נראה ככפל⁶ ועוד אולי רמו על
ל"ר אמצ' capulus, capulum פירוש כמו בלא"ש
Gipfel גבעת ההר וכן ענין עקוב מל' ערבי عقبة
Hügel, Bergrücken וראיה מתרג' מכפלה (בראשית
כ"ג. טו. י"ז. י"ח. י"ט; כ"ה, מ; מ"ט, ל') כִּפְּלָתָא ועוד
כִּפְּלָתָא [zackig gewundener Ort]

כִּפְּל (מל"מ verdoppeln; כִּפְּלָא מל"ע כִּפְּל פי'
מה שהוא פי' שנים das Doppelte בל"ר
duplum (עיי"ע דפלוך) והושאל בל"ע לשתי ענבות
Hinterbacken ועוד בל"ע الكفل Kreuz ואצל רז"ל
לכסל Lenden) בהבגד פי' כ"ז ככלים (מ"ה) חלום
של קטן ר' אליעזר אומר כל שהוא חכ"א עד
שיהא בו כשיעור ונמדד כפול. פירוש עד שיהא
באורך החלוק שראוי ללבוש נער ונמדד כפול —
כפ' גיד הנשה נכמ' ונהג בשליל (חולין צ"ג.)
חמשה חוטין אית בהו בכפלי⁶ פי' הכסלים⁷
בלעז אלמטי⁸. [ויעש] פימה עלי כסל (איוב מ"ה,
כ"ז) תרגומו ועבד רוטכא עילוי כפלא. * [אח"י] וכן
תרגום ירושלמי א' הכסלים (ויקרא ג. ד. י. ט"ו)
כִּפְּלִי ובכינוי בתרג' דפ' רגיא כִּפְּלִי תרגום כסלי
(ההלים ל"ח, ח) ח' חולין ח' סע"ב כפלי עילוי
בשוא עיי"ע סחף א'. ונקראו כסלים בשם כפלי

כפי (= כִּפְיֹ לדעת רבינו קערות ודעתי כדעת
ר"ב שהוא עמרים Garben ועיין בפנים)
בפסחים (ט' סע"א) אמר להן רבא להנהו דמהפכי
כיפי כי מהפכיתו הפיכו לשום מצה. פירוש כיפי
קערות כלומר הפיכו¹ הקערות עם החטים בשקים
שכשמוחן אדם חטים בשביל הפסח צריך לשומרן
בשעת הרקדה מתחלה ועד סוף. — (א"ב פירש"י
עומרים והוא פי' יותר מתישב ואם לא כן מימרא
דנדרים לא שייכא בערך זה.) כגמ' דפ' השותפין
שגדרו (נדרים מ"ח רע"ב) הוא גברא דהוה ליה
ברא דהוה שביט כפי דכי תנא² פי' תלמידי
חכמים³ ממנצא שהיה כל עסק שלו לקנות
פשתן והיה שומט ומוציא ממנו מקצת ומוכר
הנשאר בקרן שלו והיה עוסק בכך ולא היה עוסק
בתורה. לשון אחר אמר לן ר' ב' ד' שהיה גזול וחוטף
מבני אדם ומוכרו, וקמיתא עיקר. * [אח"י] כל
זה איתא קצת בשינוי בשמ"מ בשם הר"ץ עיין
מבוא XII ושם הוכחתי כי כל זה הפירוש שייך
לרגמ"ה וכל"א א' כפי' המיוחס לרש"י וכן פירוש
ענין חטיפה בע' שטמ א' ולכום ריהטא נראה ששכח
רבינו מטה שכתב כאן וקמיתא עיקר, וכפירוש
הראשון הובא בפירוש הר"ן לנדרים. ודע כי מה
שפי' בענין כיפי של פסחים הנ"ל כלומר קערות
יש לגזור המלה מע' כף ז' אבל יותר טובה כפי
(בלי יו"ד) וכ"ה בפסחים בכ"י ש"ס בכ"י ב' וכן
העתיק רבינו בע' אבן כתף (ח"א י"ד) ושם פירוש
לנכון עמרים וכן מוכח מפי' ר"ה לפסחים וכ"ה
בפירש"י ובר"צ גיאת הלכ' פסחים עמוד פ"ט
ובאו"ז הלכות פסחים ר' ס"י רמ"ט ועוד עיי"ע כף
א' ומ"ש בסוף הערך — ובענין גזרתה עיי"ע כף
ג' ומ"ש בסוף אותו הערך. ובכ"י ו"ו ול"ד נשמט
מראש הערך עד כגמ' דפ' השותפין] —

* כִּפְּפֹי (מל"ע כָּפָּא מתנגד לדבר ונלחם כנגדו
ופנה ממנו etwas bestreiten, ihm sich
abwenden) ע"ז ה' סע"א ורע"ב וילק' סוף כי תבא
א"ל משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה

1) כן הוא בדפ"ר ואמ', ועתיק ובשרפ"ע במ"ס הכפי. 2) כן הוא בדפ"ר ובכ"י ו"ו ובכתב יד ל"ד ושם כופי ובנויג
שמיט כופי דכיתנא וכן הוא בעי' שמט א' ובדפ"ר פי' וויניצי' באסיל ואמ' דכיתנא וצ"ל דכיתנא וכן הוא בעי' שמט.
3) כן הוא בדפ"ר פי' באסיל ואמ', ובדפ"ר בקו על י': תלמיד ואי' חכמים וזה מהסגנון של מברך הסופר עיין מבוא צד
LII, ובדפ"ר וויניציא אי' תלמיד חכם ועיין מבוא צד XV על חכמו מנצא. 4) כ"ה בדפ"ר פי' באסיל ואמ' ובדפ"ר
וויניציא ר' ועיין רשימת זה הדבור. אמר לן רבי' שרגיל על לשון של פי' רגמ"ה בעי' חלק ג' ומ"ש. 5) אמר ר"פ
סמאעלנסקין בלשון בקרא בכפל רסנו איוב י"א ח' וגם ותכפל חרב יחזקאל כ"א י"ט לדעתי הוא מזה השרש דאם
שווערס ווירד געבאָגען ווערדען, ובלשון תלמודית רגיל יותר קפל. ואחרי כתבי מצאתי שגם התרגום יתרגם ותכפל ותכפיל.
6) בנויג אית ביה בכפלי ובדפ"ר בכפולי ובפי' רגמ"ה כ"ו לחולין (בקובץ כ"ו אנגילוקא שמו"א.) בכפולי וכ"ה בעתיק
שנ"ב. 7) כ"ה בעתיק שנ"ב. 8) כ"ה בכ"י ו"ו ואולי צ"ל אלמבי בלא"ש lombo מל"ר lumbus פי' מתנים וכן לועז
רש"י חולין צ"ג. ד"ה האי חרבא דתווי מתני: לונביל"ש London, lombes, אבל בדפ"ע הלעז בערוך: אלויטן
ובדפ"ר אלויטן ובכ"י ו"ו ב' אלויטן בכתב יד היב איליירא ובכ"י ב"ר אליאני. 9) ובנויג כסלי.

וכו' ובשבת: טרח התנא בכ"ז וכו' וכן פירש רש"י בשבועות מ"ח רע"ב איכפלי ואתאי וכו' טרחתי וכו' וכו', ומאוד מאוד כיון רש"י לאמת כי כבר הודעתך בע' איכפת כי השרש אכף בל"ע וְכַף שענינו הוא ושוקד על דבר מה וממנו גם בל"ס אכף הוא על דבר *besorgt sein* ועיקר הוראת מלה ערבית וְכַף אשר קרוב לו אֶכֶף (עיי"ע אוכף) הוא מעמים ומעון *auf- bebürden, belasten* וזה מה שפירש"י בכ"מ הנ"ל טרח כלומר מעמים על על עצמו ושוקד על דבר ולרוב פעמים בא הדבור (מה) מאי איכפת והוא גוף נסתר נקבה (ולשון נקבה בא להורות על ענין שאינו מוגבל ומיוחד) ותמיד בא בקשור ל' כמו בערבי במלה הנ"ל עיין דוגמאות בע' איכפת וכן נאמר בל' סורי אכפת לה פי' שקד עליו ושם עליו לבו (עיין מ"ש רא"ג כמ"ע מ"ג הכ"ח 148) וא"כ בירו' סומ' פ"ה ד"כ: מה אכפה ליה צ"ל ג"כ אכפת כמו שהעירוני כבר בע' איכפת ומרוב ההרגל של אכפת השתמשו בת"י כאלו תהיה שרשית לכן נאמר במקור ג"כ בת"י בנימין ס"ב, דילמא לא איכפת ליה השתא לתקוני קא מכין מיכפת¹ לא איכפת ליה? ובהפך נשמט התיו של גוף נסתר ונתקשר השרש בלמ"ד היחס לתיבה אחת וא"כ אֶכֶפֶל בדוגמאות הנ"ל נתקצר מן אֶכֶפֶת ליה, ולפי זה אֶכֶפְלִי (בשבועות הנ"ל)² הוא גוף מדבר בערו וקמוע מן אֶכֶפֶת ליה, ובירושלמי תרומות פ"ח הל' ג' דף ל': כפי דפ' זיטאמר: מה אכפלן מצות גבי נקורים ויש לנקרו אֶכֶפְלָן והוא גוף נסתר נקבה ברבים ושם ביחיד: מה אכפת לן למצות לגבי ניקורין (ובד' קראמ' כדף מ"ו רע"א איתא במ"ס מה אפך לן . . . מה אפכיי להן) ועיין עמ"ל להחכם לעווי ח"ב 379 והישנות להח' פליישער שם 454 והוא הביא ג"כ ראיה מל' תרג' מודלא וככנויים מודלי מודלך במקום מה דלי, מה דלך וכו' וכן ממול במקום ממו ל' . . . וראיה לזה תמצא בע' מדל ב' ע"ש.

* כפלון בר' פנ"ט בא בכפלן מפולש וכו' ט"ס וצ"ל בפילון כני' רבינו בע' פלן ג' ע"ש ובע' דפלון (ח"ג ק"ו) ומ"ש.

* כפלויות (אולי מל"ר אמצ' *ceppa, ceptolus* הגפן *Weinrebe*) מעדני מלך (בראשית כ"ט: כ'): כפלויות (ואנפקשין) [צ"ל ואנפקינון]³ ובילקוט וברש"י לדברים ל"ג, כ"ד הגי' אנפקינון ובקפלאות וכ"ה בספרי שם פ' שג"ה ובעל המשביר

(כופלי, כיפלי) מכפלותם בשני צדדים או מעובי של בשר וכן משפט לשון כפל שהוראתו בל"ע עב וחזק עיי"ע כפל, — ומה שנוגע כפול בכלים שם וכן כפולה, כפולין שם מ"ו פי' משני צדדיו עיין באריכות בפ"י הר"ש ורע"ב לכלים שם. — וכנ"ה בכרכות ס"ג, כופלין לו פרנסתו, והפכו ששום פסחים קי"ט סע"א וסוכה פ"ג מ"א מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט וכו', ושם בגמ' ל"ט, ופסחי קי"ט: ר' כופל בה דברים . . . מוסיף לכפול וכו', ב"מ ק"ד רע"ב מקום שנהגו . . . לכפול גובה מחצה, שהש"ר פ' גן נעול דרך התן להיות כופל כתובה של כלה, ב"ר ס"פ צ"ה (ועיין ילקוט ויגש רמז קי"ג) כל מי שכפל שמו בכרכותו של משה היה גבור וכל מי שלא כפל שמו לא היה גבור וע"ש, ובספרי זאת הברכה פ' שני' ובב"ק צ"ב, נשמע בהיפך כי אותן שהוכפלו בשמות הם היו החלשים וצריכין חיוק לפיכך כפל את שמם לחזקם כפירש"י בב"ק שם ועיין ג"כ על התורה בראשית מ"ז, ב' ולקח טוב לאותו הפסוק ומ"ש המ"ל שם, באי תפעל מיפפל ב"ק צ"ב: ב"מ ק"ד רע"ב — ועיין עוד עה"ב אח"ז, בנפעל ירושלמי כלאים פ"ט דל"ב ע"ג ונכפלו לו שניו, ב"ר ר"פ ל' ול"ה ושמיד פ"ב נתחומ' שמות ס"י י"ח ילקוט ריש נח רמז מ"ז ילק' ד"ה ס' רמז אלף ע"ב כל מי שנכפל שמו יש לו (חלק) בעוה"ז ויש לו לעוה"ב, בפועל והפעל ויק' פי"ט ומכופל כמה כפולות בילק' ריש מצורע ר' תקנ"ז ומכופל כמה כפולות והשם מל"מ כפול סנהדרין ב', ג' סע"א ב"ק ס"ב: כפלא ירושלמי פ"א פ"ז ד"י: ב"ר פצ"א, כפלא איכ"ר פ' היו צריה, כפלה ירושלי' פסחים פ"ד ד"ל ע"ה, כפלא ב"ק ס"ה: ושם ובירו' סומ' ספ"ג ד"ט: ככינוי כפילו, ושם המופשט ירו' ב"ב פ"ח ד"ט: כפילה והפכו פשיטה (שם), והקבוצין ב"ק ק"ח, כפילי ומספר זוגי כפלים, כפליים סוכה ג"א: פסחים ק"י רע"א] —

* כפל (= אֶכֶפֶל, אֶכֶפֶל השרש אכף ול' נוסף מקצור של יחס שאליו (עיין בפנים) והעתקתו כמו העתקת איכפת עיין שם ח"א, ס"ג) שבת ה', ובחס מ"ו רע"א ואיכפל תנא לאשמעינן כל הני, ב"מ מ"ו רע"א וכתובות ס"ב סע"א איכפל תנא לאשמעינן, ב"ק צ"ד, אכפל כל הני תנאי לאשמעינן, ב"ב צ"א, איכפל ואוליד וכו', ופירש"י בב"ק טרח ועמל וכו' ובכ"מ נתעסק התנא וטרח להורות

¹ בח"א 83 א"י במ"ד מבטל, ² ובכ"י ש"ס במ"ס אימפלו, וכן במ"ס בילקי רות איקפל וכ"ה בכ"י ש"ס בכ"ב עיין ד"ס (שם צד קמ"ב) וכן מצאתי בפ"י רגמ"ה כ"י לב"ב ואיקפול ואוליד, ³ עיי"ע בח"א קנ"ג:

והח' לעווי שיערוהו מל"ר cephalones פירוש פרי דקל והיינו תמרים ואולי לפי זה הוא כמו כפניות כמו שהגיה בעל מ"כ בכ"ר שם אבל הם אינם מעדני מלך שאין הגוף נהנה מהם עיי"ע (וכפנת) [כפניות] עיי"ן בחי' הרד"ל, אבל מה שרמזו על תוספת ננעים פ"ח קפליאות שהוא מן צפור דרור דע שבנו"ג המקובלות ובכ"י אירפורט הקיבלאות וענין אחר הוא ע"ש. והח' לעף בספרו פפלאנצענ-נאמען לא באר כפלויות.

* כפליין (מל"ר אמצ' capellus, capellum ומזה בלא"ש Kappe, Kappel כיסוי ראש מל"י Kopfbedeckung κεφαλαῖον) ירושלמי נדה פ"ב ד"ג. כפליין של ראש הבא ממדינת הים.

* כיפליסין (פי' כמו כפליים das Doppelte וס' נוסף) ירושלמי בלא"ש פ"ז ד"ב רע"א עיי"ע בשן (חי"ב ר"ז) ושם הבאתי פי' וגי' הערוך מע' שפך: שעושה כפלים ואולי מתחלה היה כתוב כיפלים ובספר אחר כיפלין ונתערבו שתי גירסאות.

כפן¹ (ובל"ס רעב hungern מל"ע כפן sich zu-sammenwickeln עיי"ן פירשט באוצ"מ, והשם כפן בל"מ ובל"ס וארמי כפנא Hunger, Hungers- noth) בס"ג דפ' הרואה (ברכות ס"ב רע"ב) אדכפנת² אכול. פי' גאון³ עורך רעב אכול כשם שהרעב אם אוכל בשעה שהוא רעב או אחרי כן כמעט הרי הוא אוכל בתאוה ונהנה במאכלו ואם מעכב הרבה המרה הירוקה גוברת עליו וכחו כחש וכשבא לאכול אינו יכול לאכול הרבה כך בעסקי העולם הזה והעוה"ב בענין שכתוב (קהלת ט"ו) כל אשר תמצא ירך לעשות בכחך עשה ופתרונו בזמן שכתו עליו וכדתניא (שבת ק"א:) ר' שמעון בן אלעזר אומר עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודך בידך⁴ ואם תניח צרכי היום וחובותיו למחר דיו⁵ ליום שני לעמוד בצרכיו וחובותיו ואיך יעמוד בשל תמול וכשם שהרעב בערב ודוחה אכילתו לערב שני אינו יכול לאכול אפי' אכילה של עת אחד וכש"כ של כמה עתים כן פתרון אדכפנת אכול ואדצחית⁶ שמה דברי חכמה יפים במשל שמצוי תמיד וידוע לכל. אדרתחא⁷ קרך שפוך בזמן שיש בידך עושר שאתה יכול לעשות חסדים שנמצא מה שבירך כמים רותחין בקדירה ונשפכים

לחוי' כי הקדירה לא תכילם לפיכך מה שניטל מן הקדירה באותה שעה הרי הוא נשמר ויכולין בעליו לעשות בו חפצם ולהאכיל ממנו עניים אם נוטלי' ממנו ומחסרין את הקדירה כדעת ואם מעלימין עי'ן הרי הוא נשפך ארצה כי אין הקדירה מכילה אותן ואכרז מעליו וכך משל של ממו'. * [אחי"ה וכו"ה בברכות ל"ה: כפי גי' כ"י א"פ ואכפין למצה לאורתא וכו"ה בכ"י א"פ לפסחים ק"ז: ואיכפן ואימעם מעם מצה לאורתא ובכ"י מ' שם ואכפן אמצה אורתא עיי"ן ד"ס ברכות צד צ"ז אות ט' ופסחים צד קס"ג. אות ט' וכה"ג כפי ר"ח בפסחים ונכפין למצה ובנו"ג בע"א וריש המאמר הביא רבינו בע' גרד א' (עיי"ן מ"ש שם ח"ב, שג"ה הערה 1). ברכות ג"ח רע"ב כל דהוי עייל כפין נפיק כי שבע⁸. מגילה ז': כפין עניא ולא ידע, ב"מ פ"ג. עניי אנן . . . וכפינן, תענית כ"ד רע"א אמרו (אנידי) . . . כפינן, ובינוני פ"עול בכ"ר ר"פ ע"ט דרש כפן (איוב ה', כ"ב) זה לכן שבא כפון על ממונו לשורדו, ובילק' וישלח רמז קל"ג שהיה כפון וכו', אבל בילקוט איוב רמז תתצ"ט הגי' שהיה שפון על ממונו וצ"ל כפון, ובא פעל שבת ל"ג סע"א מְכַפֵּין נפשיה, ותרנום וירעבך (דברי ח' ג') ואכפנך, לא ירעיב (משלי ג', ג') תרנ' לא מכפין ובקל הרבה בתרג' עיי"ן במתורגמן, התואר כפין, כפנא גם זה שם ובעמ"ר להחכם לעווי ח"א 380 וכן בקהל"ר פי' יש רעה: ערמיל וכפין, והשם כפן, כפנא תענית ח': י"ט רע"א וכ"ד: ב"ב צ"א: ב"ק צ"ב: גיטין ג' סע"א סנה' כ"ט, ומזה פירש"י ביחזקאל י"ז, ז' כפנה שרשיה: לשון רעבון כמו לשור ולכפן, ובפי' תוספות שם כפנה כמו כנפה מל' כנופיא והיינו אסיפה עולה גם פי' הרד"ק שם ובשרש כפן וכו"ה בס' אלאסול לר' יונה ז' גנאח 329 בהוצ' נייבויער) והתרג' פי' כפן כמו כסף לכן העתיק כפת וכן דעת החכם לעווי שהעתיקו ע"י zubiegen ולפע"ד הוא ל"ע כפן שפי' כרך עיי"ן בתחלת הע' תרגומו וכן הבינו ע' זקנים περιπεπλεγμένῃ פי' היתה כרוכה וכן הוא בפשיטא ונפתא הדא א כ ר כ ת עקריה עלוהי, ובהיות הבני מעים מכורכין ונצמתין בעת שאדם רעב על כן נקרא רעבון בל"מ כפן ובל"ס כפנא ועיי"ע צס ד' — ועוד מזה המושג נסתעף שם כפניות בע' הבא אח"ז] —

לחוי' כי הקדירה לא תכילם לפיכך מה שניטל מן הקדירה באותה שעה הרי הוא נשמר ויכולין בעליו לעשות בו חפצם ולהאכיל ממנו עניים אם נוטלי' ממנו ומחסרין את הקדירה כדעת ואם מעלימין עי'ן הרי הוא נשפך ארצה כי אין הקדירה מכילה אותן ואכרז מעליו וכך משל של ממו'. * [אחי"ה וכו"ה בברכות ל"ה: כפי גי' כ"י א"פ ואכפין למצה לאורתא וכו"ה בכ"י א"פ לפסחים ק"ז: ואיכפן ואימעם מעם מצה לאורתא ובכ"י מ' שם ואכפן אמצה אורתא עיי"ן ד"ס ברכות צד צ"ז אות ט' ופסחים צד קס"ג. אות ט' וכה"ג כפי ר"ח בפסחים ונכפין למצה ובנו"ג בע"א וריש המאמר הביא רבינו בע' גרד א' (עיי"ן מ"ש שם ח"ב, שג"ה הערה 1). ברכות ג"ח רע"ב כל דהוי עייל כפין נפיק כי שבע⁸. מגילה ז': כפין עניא ולא ידע, ב"מ פ"ג. עניי אנן . . . וכפינן, תענית כ"ד רע"א אמרו (אנידי) . . . כפינן, ובינוני פ"עול בכ"ר ר"פ ע"ט דרש כפן (איוב ה', כ"ב) זה לכן שבא כפון על ממונו לשורדו, ובילק' וישלח רמז קל"ג שהיה כפון וכו', אבל בילקוט איוב רמז תתצ"ט הגי' שהיה שפון על ממונו וצ"ל כפון, ובא פעל שבת ל"ג סע"א מְכַפֵּין נפשיה, ותרנום וירעבך (דברי ח' ג') ואכפנך, לא ירעיב (משלי ג', ג') תרנ' לא מכפין ובקל הרבה בתרג' עיי"ן במתורגמן, התואר כפין, כפנא גם זה שם ובעמ"ר להחכם לעווי ח"א 380 וכן בקהל"ר פי' יש רעה: ערמיל וכפין, והשם כפן, כפנא תענית ח': י"ט רע"א וכ"ד: ב"ב צ"א: ב"ק צ"ב: גיטין ג' סע"א סנה' כ"ט, ומזה פירש"י ביחזקאל י"ז, ז' כפנה שרשיה: לשון רעבון כמו לשור ולכפן, ובפי' תוספות שם כפנה כמו כנפה מל' כנופיא והיינו אסיפה עולה גם פי' הרד"ק שם ובשרש כפן וכו"ה בס' אלאסול לר' יונה ז' גנאח 329 בהוצ' נייבויער) והתרג' פי' כפן כמו כסף לכן העתיק כפת וכן דעת החכם לעווי שהעתיקו ע"י zubiegen ולפע"ד הוא ל"ע כפן שפי' כרך עיי"ן בתחלת הע' תרגומו וכן הבינו ע' זקנים περιπεπλεγμένῃ פי' היתה כרוכה וכן הוא בפשיטא ונפתא הדא א כ ר כ ת עקריה עלוהי, ובהיות הבני מעים מכורכין ונצמתין בעת שאדם רעב על כן נקרא רעבון בל"מ כפן ובל"ס כפנא ועיי"ע צס ד' — ועוד מזה המושג נסתעף שם כפניות בע' הבא אח"ז] —

(1) בכ"י ב"ר ובדפוסים הישנים בערוך הובא זה הערך בין כפל א' ובין כפל ב' ובכתב יד ו'ו'ל' הסדר כפן כפל א' כפל ב', ונכון הוא בסדר דפו' אמשטרדם ואחריו נמשכתו. (2) בנו"ג עד דכפנת. (3) והוא רב האי גאון וכן מוכח מע' אסטמא שפי' שם מאמר הקודם לזה (שינה בעמוד השחר וכו') וסוים זה פירש רב האי גאון ובה"א ק"ע. שורה כ"ד מלמעלה אחר חיכות אבל בעמוד השחר כותר נשמטו בשעות דפוס אצלנו אלו התיבות. (4) בנו"ג ועורך בידך ובכ"י מי עשה צדקה . . ועדיין בידך. (5) בכ"י ל"ד דין. (6) בנו"ג ברכיו שם עד דצחית. (7) בנ"ג עד דרתחא. (8) וגו' כ"י מי שם עיי' בע' כפת.

כַּפְּנִיּוֹת¹ (מל"ע אִכְפֵּן פ"י כרך einhüllen וכן בל"ם וטמנו כפניות פרחי ונצני התמרים die Blüten der Palmen ועיין כפנים) כפ"ק דערלה (מ"ט ובירוש' ערלה פ"א דס"א סע"ב) בכפניות של ערלה. כפ' האומ' לחברו בית כור כגמ' האומ' לחברו חצי שדי² (ביב ק"ו סע"ב) ובפ' ב' ³ בככורות כגמ' ⁴ ר"ע אומר משמנין (י"ח) א"ל ר' חייא בר אבא ר' יוחנן זה א"א נן משמנין בניהן תנן א"ל ⁵ אדאכלת⁶ כפנייתא בכבל⁷. בר"ג דפ' בכל מערבין (כ"ח:) [ו]כריש תוספת מעשר שני (פ"א) כפניות נלקחות⁸ בכסף מעשר ומטמאות⁹ טומאת אוכלין. בפרק במקום שנהגו כגמרא כיוצא בו (פסחים נ"ב:) ר' אילא ק"ק ¹⁰ כפנייתא דשביעית. בסוף חלומות דהרואה (ברכי' נ"ז:) שלשה דברים נכנסים לגוף ¹¹ ואין הגוף נהנה מהן גדגדניות וכפניות ופגי תמרה ¹² פי' פרי של תמר שאינו מתכשל לעולם ועוד מפורש בע' נסן. *אחי"ה ובע' נסן הביא רבינו בשם כה"ג וז"ל כפניות דניסני דקרו להו גופרי מברכין עליהן כפה"ע וכיון דלא עבדי פירא אחרינא היינו פיריהו ע"כ ולפ"ע ניסני ¹³ הוא כמו הנצנים בל"מ כלומר פרחים Blüten ואף אם הוא מל' ניסן יש לו פי' עיי"ע נסן על כל פנים כפניות שוין להוראת גופרי או כדאיתא בה"ג (הל' ברכות פ"ו ד"ו סע"ד) כופרי ושניהם נכונים כי בל"ע جفري אחד הוא עם كفري, קאפור ופירושו פרחי תמרים Palmen-blüthe ויען שאין לו פירות כי אם פרחים ונצנים לכן כתב כה"ג הנ"ל וכיון דלא עבדי פירא אחרינא היינו פיריהו. ובענין גזרת המלה כבר אמרתי שנחצבה מל"ע הרשומה בתחלת הערך ופי' הנצנים אשר הם עוד מכורכין ומכוסין בהריות של דקל ומזה המושג נסתעף שם קאפור מל"ע كفر-einwickeln, um- verhüllen בעבור זה נקראו הציצים והכפתורים אשר מהם עלו הנצנים כתמר: קאפור Fruchtansatz, Knollen והם אינם פירות ובהיותם רכים נאכלים וזה מה שפי' רה"ג בעוקצ'י פ"ג מ"ז וז"ל כפניות כופרא בל' רבנן מל"ע כטיית פי'

אילנית אילן שאינו עושה פירות ופי' חותכין הדקל בארץ ישמעאל וראשו הוא רך ואוכלין שבתוכו ואותו שאוכלין שבתוכו הרך קנאקאולע?) בל' ישמעאל וראש גומר ובל' קודש קור ע"כ ונ"ל להניח קנאה קלאע פי' בל"ע שדרה של ענף דקל החתוך der Rückgrath des abgeschnittenen Palmzweiges tenon (וחח' לעף בספרו פפלנ"צ 122 לא ידע לפתור אותו וגם לא הביא גזרת כפניות (שם 116)) וראש גומר הוא בל"ע חמר פירוש רך שכפנים הדקל והוא מוח הדקל Palmhirn וכפניות פי' ר"ח בפסחים ג"כ על ידי אלמלע והוא בלש' ערבי الطلع נצנים של תמר Palmbüthe כשעולים מן הקרום ויפה כיון הרמב"ם בפירוש לעוקצ'י שם בזה"ל וכפניות הם עוקצ'י התמרים בתחלת צמיחתן והם מכוסין בקרום' וכו'. ובפירוש רגמ"ח כ"י לככורות שם (בקובץ כ"י אנגייליקא דף פ"ב.) מצאתי בזה"ל כפנייתא: תמרים רעים ע"כ וכו' כפירש"י ברכות נ"ז: ובפי' רש"י פסחים נ"ב: כפניות תמרים קמנים שלא בישלו וכו' בפירוש ר"ש לעוקצ'י שם: כפניות תמרים שלא בישלו כל צרכן ע"כ וכן פירש"י בעירובין כ"ח: אהני ע"י כפניות ואולי לפי זה גזרת כפניות כמו גופני עיי"ע גפנן (ח"ב, של"ט) ענבים שאינם מתכשלים יפה והושאל לפי זה לפירות תמרים שאינם מתכשלים וזה מה שהוזכרו קור וכפניות אצל פני ערב שביעית עיין תוספת' שביעית ספ"ג ובירושלמי שביעית ספ"ד דל"ה ע"ג קור וכפניות הרי הן כעץ, והיחיד בירו' ב"ק דפ"ו ד"ה סע"ב חרא כפוני — בעה"ק שניב ע' כפנת סיים: ערפריין ב"א ואולי כיון ללא ש' Erd-beeren? ולדעת החכם אייזלער במ"ד ח"א, 60 כפניות = כפניות φυγός, ודוחק הוא] —

כַּפֶּס (= כַּפִּים מל"מ Querbalcken) כפ' השותפין (כ"ב פ"א מ"א) מקום שנהגו לבנות¹⁴ גייל גזית כפיסין. ובר"ג דפ' הבית והעליה (כ"ב קי"ז:) בגזית שומעין לו¹⁵ בכפיסין אין שומעין לו. גמר' (כ"ב ג.) כפיסין ארחי פי' שהן

¹ כ"ה לנכון בכ"י ו"ו ול"ד ובדפ"ע כפנת ² וכ"ה ברפ' פזי ובכ"י ש"ס ובנו"ג ובדפ"א שרת. ³ כ"ה לנכון בדפ"ר באסיל ואמו וכ"י, ובדפ"י פזי וויניצי בטי"ס ד'. ⁴ כ"ה לנכון בכ"י ובדפ"י באסיל ואמו אבל בדפ"ר פזי וויניצי בטי"ס בפרק. ⁵ כ"ה בכ"י ו"ו ול"ד, ובדפ"ע לוי. ⁶ וכ"ה ברש"י ותוספ' בכורין וכ"ה בכ"ב ובנו"ג בכורין עד דאכלת ובדפ"ר פזי ובאסיל אדכלית וצ"ל כגי' דפי וויניצי ואמו אדאכלת. ⁷ בכתב יד ו"ו א' ובי' אדכפנת ואכלת כפנייתא בכבל. ⁸ בנו"ג ניקחות. ⁹ וכ"ה בכ"י אירפורט וכ"ה בכ"י ש"ס בעירובין' וברש"י ד"ה התם עיין ד"ס לעירוי' שם ובנו"ג וכפמא. ¹⁰ כ"ה בכ"י ו"ו ול"ד וכ"ה ר' אילא בעי' נסן ובכ"י ש"ס בפסחים ובפי' ר"ה ובנו"ג אילעי (ועיין ערכו בחי"א, ס"ח:) — ובדפ"ע ליתא. ¹¹ כ"ה בכ"י ו"ו ול"ד ובדפ"ע בגוף. ¹² כ"ה בכ"י ו"ו ול"ד ובדפ"ע לוי ואי' בעי' גדרגניות (ח"ב, רמ"א.). ¹³ כה"ג גם בפעם ראשונה כיוצא דפסחים ועירו' לפי ג' כ"י ערוך דנוסני ע"ש בעי' נסן. ¹⁴ כ"ה בכ"י ל"ד. ¹⁵ כ"ה בכ"י ל"ד

פ"ב בסוטה (מ"א דף י"ד.) היה מביא את מנחתה בכפיפה מצרית⁽⁸⁾. בר"ג דף המדיר (כתובות ע"ב סע"א) אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת⁽⁹⁾. פי' קופות שעושים מן הגמי ומכל הנצרים⁽¹⁰⁾ וכגון מיני ערבה ויש עוד קפיפה בק' ואחד [הוא]. *אח"ה עיי"ע קפיפה וכו' בכ"י ש"ס בתרומ' בקו"ף עיי"ע זמס ב' בהערה 11 וכו' בכ"ף בכל' כ"ו מ"א כפיפה מצרית וע"ש הר"ש ובכ"ף איתא ג"כ כפי' בסד"ש לרה"ג וכו' במנחו' ס"ט. ועיי"ע פ"ל, ופירש"י קופה מצרית מצרית דקל ע"ב ובפי' רגמ"ה כ"י למנחו' מצאתי בזה"ל כפיפה מצרית של נצרים וכו' בכ"ף בשבת קל"ט: אבל בכ"י א"פ ובמשניות נאפו' ופירוש' איתא בקו"ף ובכ"י אירפורט בתוספת' שנת רפ"ח (ט"ו) בכ"ף ובדפוס' בקו"ף. וכ"ה בע' קפיפה ובקופה העיקר כפי משפט מלה ערבי שפירושה סל מן נצרים של דקל וכו' בפירוש"י בסוטה הנ"ל ע"ש. ובפי' רה"ג בכלים כ"ו א' צד 18 איתא בזה"ל כפיפה מצרית (פי שמלא) [צ"ל פירוש סלא] דהוצא בלישנא דרבנן ע"כ וגם זה נכון מאוד כי ענין מלה ערבי הנ"ל מסכים לזה. ועוד כפיפה וקופה אחד הן כי בירושלמי יומא ספ"ח דמ"ה ע"ג א' שאין חמור נוהק אלא מתוך כפיפה של חרובין ובבבלי ברכות ל"ב רע"א אין ארי נוהם מתוך קופה וכו' ועיי"ע קף ד' —

* כְּפִיפָה עיי"ע קף ח' בסוף הערך וש"ג מה שענינו נטייה והפכו זקיפה.

כְּפָר (בסמיכות כְּפָר והוא ל"מ וכן בל"ע כְּפִי ובל"ס כְּפָרָא, Gehöft, Dorf, Gau) כפי"ה בכלים (מ"ד) מעישה שנפלה דליקה בתנורי כפר סיגנא⁽¹¹⁾. פ"ב בתרומות (מ"ה) תורמין בצלים מן בני המדינה על הכופרים. בס' (ח) [צ"ל ט'] בנדרים (ס"ו). והלא הכופרים יפין ללב⁽¹²⁾ פירוש בצלים של כפרים. בריש כלאים (פ"א מ"ו) כלב כופרי⁽¹³⁾ והשועל. בס' מ"ט וכו' בגמ' א' וכן מגד ל' ז' (ביק פ.) מגד ל' ז' כלבים כפריים⁽¹⁴⁾

חצי לבנה כי הלבנה⁽¹⁾ יש בה ג' טפחים⁽²⁾ כדתנן (עירובין י"ג סע"ב) האריח⁽³⁾ חצי לבנה של ג' טפחים. — (א"ב אולי וכפס מעין יעננה (הבקי ק"י) שהוא לשון מקרא מענין זה ופי' חתיכת עץ כמו כפס זה שהוא חתיכת לבנה והתרגום מוכח כן.) *אח"ה וזו שימת הרד"ק בשרשים ע"ש ובפי' מצודת ציון, ותרג' לאותו הפסוק הביא רבינו בע' מרש ובע' שף י"א. — וכנ"ה בתוספת' עירובין רפ"ח ומיעטה באבנים וכפסים וכו' כ"ה בכ"י אירפורט אבל בכ"י ו"ו ובנו"ג כתי' וכו' בע' כפת ד' כפי ג' דפ"ר ע"ש. — ובענין כפס של כרזל מדות פ"ג מ"ד עיי"ע קף א' וש"ג] — כְּפָס (נלפע"ד מל"ע כֶּפֶס כורך סביב סביב umwinden, umringen) תרגום בפסוק ועמודי שיש (אסתר א' ו') כפסין עלוי עמודי מרמין.

* כְּפָים (כְּפֹס לפע"ד מל"י χῆπος פי' גן Garden) ירושלמי ביצה פ"ג דס"ב. רממניות שבכרם. . השיצים שבכפס לפע"ד פירוש מין תמרים רעים של גן ובירושלמי שנת פ"א ד"ה. משובש שצים שבכפס והח' לעף בספרו ארמ' פפלג"צ 114 טעה בפירושו וכן לא פירושו כהוגן הח' לעווי כי הוא מגיה כפס מל' כף ואין לו שחר.

כְּפַע (נלפע"ד מל"ע כֶּפַח חתך ופקע auseinander) (derreißen) (בסוף בראשית רבה) [צ"ל בסוף בראשית בבראשית רבה] ⁽⁴⁾ (סיפ מ"ה) התחיל לשבר בקנים ומכפיע בחיצאות ומקרע כילאות⁽⁵⁾. פי' כענין פקע. *אח"ה בנו"ג התחיל לשבר את הקנקנים ומקרע ככילות ועיין במ"כ שם ועיין בסנהדרין ק"ח סע"א הגי' המשונה] —

כפפה (= כְּפִיפָה = קְפִיפָה, קופה מל"ע קֶפֶה סל ארוג מן הנצרים או מעלי דקל geflochtener Korb) (בהזורע) ⁽⁶⁾ [וצ"ל בהזורע] פ"ט בתרומ' (מ"ג) תולה כפיפות בצוארי בהמות⁽⁷⁾.

(1) בכ"י רגמ"ה כי לבנה שלימה. (2) הועתק מפי' רגמ"ה כ"י לכו"ב. (3) בנו"ג אריח ועיי"ע ארה בח"א, רע"ט. (4) ועיי"ע זנין ועי' טווס. (5) כן הוא בדפ"ר, ובשד"פ כילות. (6) וכו'ה במ"ס בעי' זמס ב'. (7) בנו"ג בהכמה וכו'ה ביר' תרומות רפ"ט דמ"ו רע"ד וכו'ה בעי' זמס ב'. (8) וכן פי' הר"ש בתרומות ע"י זה דסו"ט. (9) ל"י לפנינו וכן ל"י בדף ע"ז סע"א ופ"ו: ול"י ביר' דמאי פ"ב דכ"ב סע"ד הרי כר עס הנחש בכפיפה אבל בתוספ' דמאי פ"ג הרי הוא כשרוי עם נחש בכפיפה אחת וכן מוכח מפירוש"י כתובות ע"ב. שפי' בכפיפה: בתוך סל אח"ד. (10) כ"ה לנכון בכ"י היב ועיין עוד עי' נצר א', ובדפ"ע מן הגומא ומכל הנסרים. (11) וכו'ה כפי' סד"ש לרה"ג ובנו"ג סגנה וכו'ה כגנחו' פ"ח מ"ו לפי ג"י המשניות אבל בשים א"י כפר סיגנא. (12) בכ"י ו"ו ול"ד א"י בס' ד' דגד"מ בגמ' רא"ו א' ותו שהכופרי יפה ללב ומ"ס הוא כי לפנינו ל"י בנדר'י שם אבל היחיד הלא הכופרי יפה ללב א"י ג"כ בנסהאנתנו. (13) ועיין בשנוי נוסחאות בעי' כלב א' וג"ל שיותר טוב בה"א הידועה ויגיד עליו רעו והשועל. (14) כ"ה בכ"י ו"ו א' ובי' וה"ב ובי' וכו'ה בערך חלד א' ושם כופריים וכו'ה בשמ"מ לב"ק ובכ"י ל"ד כפרים ובנו"ג כופרין. ובתוספ' שביעי' פ"ה כופרים ובתוספ' ב"ק ספ"ח ותוספ' לעי' ר"ב כופריים ובתוספ' כלאים פ"ה כלב כופרי, איכ"ר פי' דרכי ציון כלבא אחת כופרית ועיי"ע קרש ועי' כלב.

והתולות⁽¹⁾ וקופים⁽²⁾ מפני שהן
 עשויין לנקר את הבית⁽³⁾ פי' כלב קמן
 שצווח בלילה במדברות מן כפרים כגון בצל
 כופרי⁽⁴⁾. בריש מגילה⁽⁵⁾ כפרים ועיירות גדולות.
 (וילכד את כנותיה) [צ"ל וילכדו כנותיה] (במד'
 כ"א, ל"ב) תרג' (וככש) [צ"ל וככשו] ית כפרנהא⁽⁶⁾.
 תרג' ירושלמי⁽⁷⁾ [ב] בחצריהם ובטירתם (בראש'
 כ"ה ט"ז) [ב] כפרניהון⁽⁸⁾. ובתי החצרים (ויק'
 כ"ה, ל"א). הבמחנים אסמבצרים (במדב'
 י"ג, י"ט). * [אח"ה שני הציונים האחרונים
 רק בכ"י ו"ו ול"ד ובנו"ג בתרג' ירושלמי א' לויק'
 שם ובתי כופרניא אבל תרגום לבמדבר הן של
 אונק' הן של תרג' ירושלמי א' איתא בע"א וכן
 בע"א הובא בע' תל"ב ע"ש. ויתר דוגמאות עיין
 במתורגמן ע' כפר ד'. והוא על דרך ל"ם פְּפֹרְנָא
 פי' בל"מ כפר. ובקבוץ כשהש"ר פ' שחורה: מהו
 לכנות (יחזקאל ט"ז ס"א) לכפְּרִיָן, ירושלמי ברכות
 רפ"א ד"ב סע"א עיי"ע דקיק (ח"ג קכ"ז). וברוך ל"מ
 א"י בגיטין כ': כפר קמן וכו', ושם בני הכפר
 מגילה י"ט. חגיגה י"ג: עיי"ע בן כפר (ח"ב קמ"ו).
 מגילה ג' סע"ב וה'. איזו היא עיר גדולה כל שיש
 בה י' בטלנין פחות מכאן הרי זה כפר. ועיי"ע
 בטל. והקבוץ מגילה פ"א, מ"א כפרים. וממנו
 התואר פּוֹפְרִי דörfflich, vom Dorf וא"כ כלב כּוֹפְרִי
 Dorfhund וכ"ה בלי ה' הידעה בירושלמי כלאים
 פ"א דכ"י סע"א כלב כופרי (ב' פעמים) והקבוץ
 ב"ק פ'. כלבים כופרין ויותר טוב כגי' רבינו כלבים
 כפרים או כגי' רש"י כלבים כופריים ופירש"י
 קטנים וננסים הם ל"א כלבים גדולים של ציידים
 ע"כ. ל' ראשון הוא כפי' הערוך וכל"א א"י בשט"מ
 בב"ק בשם הגאון. ואם נגרום כלב הכופרי (עיי"ע
 כלב) אז ענינו כלב של בני כפרים ויש לנקוד
 הכּוֹפְרִי ובירושלמי בכלאים שם: כלב כופרין. וזה
 כונת רבינו פי' כלב וכו' מן כפרים והביא ראיה
 מן בצל כופרי וכיון לנדרים שם. והקבוץ ירושל'
 שביעית פ"ב דל"ד סע"א בוצלייא פּוֹפְרִיָא וגי'
 רבינו עיין בע' בצל (ח"ב קנ"ד) ובתרו' הנ"ל הכופרים
 הפך מן בצלים מן בני המדינה על כן אולי יש
 להגיה בירושלמי דמאי פ"ב דכ"ב סע"ג בצלים
 הנמכרין⁽⁹⁾ ובני המדינה הנמכרין במידה שצ"ל
 בצלים הכופרים וכו' עיין לעף פסלנ"צ⁽¹⁰⁾ 76. —
 והרבה פעמים בא כפר בציוף שם מקום להורות

על קמנו כדרך הפסוק (יהושע י"ה, כ"ד) כפר העמוני.
 וזה הצירוף מצאנו באלה המקומות ואסדרם עפ"י
 א"ב. וקצת מהם תמצא כתבואת הארץ לר"י שווארץ
 וברוחב ביאור בגיאג' תלמודית לנייבויער עיין
 לוח השמות. כפר אובלין תוספת' סוף נדה
 (ועיין תוספ' זבחי פ"א כפי גי' כ"י אירפ' איבליים
 וכד' אובלים, אוכלים). כפר אגין עיי"ע אגין
 ח"א, כ"ד. כפר אחיס, גם זה שם. כפר
 אימי ירושלמי שבת ס"פ מ"ז דמ"ז סע"ד, ירו'
 נדרים ספ"ד דל"ח ע"ד ואחד הוא עם כפר אמי
 בירושלמי יומא פ"ח דמ"ה: ועיין הסיפור שם
 (הובא בח"ב, קכ"ג בע' בני קצרא של ציפורין).
 כפר אימך א עיי"ע אמר (בח"א קכ"ו). כפר
 קיש עיי"ע קיש (ח"ב, כ"ט). כפר בנותני עיי"ע
 למטה כפר עותני. כפר פּוֹרְקָא י עיין ח"ב, ר"א.
 כפר נבוריא, כפר נבור חיל עיי"ע למטה כפר
 נבוריא. כפר נון ירו' ב"ב רפ"ח דמ"ו. נראה
 שאחד הוא עם כפר אגין. כפר פּוֹרְקָא,
 כפר פּוֹרְקָא י עיי"ע בח"ג, ס"ב: כפר פּוֹרְקָא
 ירוש' דמאי פ"ב דכ"ב סע"ג ועיין במה"י למהרז"ף
 צד ק"א: כפר פּוֹרְקָא ירו' ס"ט' כ' סע"ב וכמדו'ר
 פ"ט עיי"ע דרום ומ"ש בח"ג קנ"ב: כפר חטיאה
 ב"ר פס"ה ובמ"כ כפר חטיאה. ובפסיק' רבתי פט"ז
 כפר חטיאה. כפר חטיאה ירושלמי מגילה
 פ"א ד"ע. עיי"ע המ (ח"ה) בח"ג שס"ט: והלאה.
 כפר חנניא במ"ע דסע"א ב"ר פ' פ"ו. תוספת'
 כלים ב"ק פ"ד. כפר חנניא שבת ק"ב: ירושל'
 מעשרות פ"ב דמ"ט ע"ד ותוספת' בכורות רפ"ז.
 כפר חנון ב"ר פ"ו ופ"ט. כפר חנין פסיק'
 רבתי פל"ג. כפר חרין ירושלמי תענית פ"ד
 דס"ט. (ועיין ירושלמי דמאי פ"ב דכ"ב רע"ד כפר
 וחרוב) ובאיכ"ר פ' בלע הגי' כפר חרוכא.
 כפר חטבי עיי"ע ט"ב. כפר חטבי ירושל' מגיל'
 פ"א ד"ע. עיי"ע ימי ומ"ש. כפר חטבי ערלה
 פ"ב מ"ה. כפר חטבי ירו' איכ"ר פ' על אלה.
 כפר חטבי פסיק' דר"כ צד קס"ג סע"ב והובא
 בילקוט איוב ר' רמז תתק"ו ובב"ר פנ"ב ויק"ר פ"א
 כפר חטבי וכצ"ל בכ"ר פס"ד תחת כפר מגדי,
 ובתוספת' יבמות פ"י כפר מנדין (וככ"י אירפורט
 כפר מנורי?). כפר נבוריא עיי"ע יעקב איש
 כפר נבוריא וזה הערך במה"י למהרז"ף צד ק"ד:
 וש"נ והובא שם מ"ס נבוריא מב"ר פ"ז וכעין זו

(1) וכיה בעי חלד אי וקפד די ובנו"ג והחולים. (2) כ"ה בכל כ"ו אבל בדפ"ע נשמט כל הציון. (3) עיין מ"ש בסוף הערך בפנים. (4) בדפ"ר בטיס כפרהנא. ואולי כיון רבינו לפסוק במד' ל"ב, מ"ב וילכד את קנת ואת בנותיה ותרגו': וכבשית קנת וית כפרנהא. (5) ובתרו"א' בוספרניהון. (6) אבל שם כלאי א"י ח' ציל ו' בטעות הוא מצויין כי אין נוכח שם מבצלים מאומה וגם בירוי עירו' דף כ"י ע"ג ל"י בצל הכופרי.

הטעות במגילה י"ח. ר' יהודה איש כפר גיבוריא ואמרי לה איש כפר גבור חיל וצ"ל כמו בכתובי ס"ה רע"א איש כפר נכיריא וא"ל איש כפר נכור חיל וכו"ה בכ"י ש"ס מינבען ופ' ול"ד עיין ד"ם מגילה צד נ"י. ושם הוכחה גי' אה"ת איש כפר תמרתה וכו"ה כיוחסין השלם 147 וילק' כ"י תהלי' ס"ה ונ"ל ששתיהם נכונין כי נכרא הוא עיקר הדקל עיין ערך נכר וזהו תמרתה ועיין עוד כפר תמרתה למטה. כָּפַר נְחוּם קהל"ר פ' ומוצא אני והיא עיר *Κεραρνώμη* אצל בן מתתיהו (חיי ס"י ע"ב) ובספריהם (מתתיהו ד' יג) *Χαφαρνάουμ* ונראה שאחת היא עם כפר תחומין, כפר תגחומין שהש"ר פ' יונת, ירושלמי סוף תרומות דמ"ח: ועיין למטה בע' כפר תחמין ועיין גיבויער גיאג' 221. כָּפַר נְמִרָה איכ"ר פ' בלע ולפע"ד אחת היא עם בית נמרה, נמירן, עי"ע בח"ב ע"ה, ושם פ"ד. כָּפַר סְבֵא נדה ס"א. ירושלמי דמאי פ"ב דכ"ב: תוספת' נדה פ"ח. כפר סגנה (סיגנא) עיין לעיל בערוך ובתוספ' תרומו' פ"ג כפר סגנא ובכ"י אירפ' (צוק"מ 80) כפר סבנא! כָּפַר סְבֵנְיָא ע"ז י"ז רע"ב כ"ז: (גיטין ג"ז) ובתוספת' דחולין פ"ב כָּפַר סְפֵא ובתוס' שאנן כפר סבניא (ע"ן ד"ם ע"ז צד ל"ג:) וכן כפר סמא ירושלמי ע"ז ד"מ ע"ד. כפר סיסאי גיטין ו' רע"ב תוספת' גיטין פ"א כפר ססי (ובכ"י אירפורט סאסאי ובתוספת' אהלו' ר"פ י"ח סיסית בכ"י אירפורט סוסיתא) עיין ערך סיסין ומ"ש. כפר ספוריא עי"ע בית שופרי ח"ב, פ"ז: כפר עדיס תוספת' כלים ב"מ פ"א. כפר עותני ירושלמי ב"מ ספ"ז די"א ע"ג ותוספת' גיטין פ"א ופ"ז (ובמשנה דגיטין פ"א מ"ד ופ"ז מ"ז כפר עותנאי) ותוספת' בכורות רפ"ה. כפר עזיז כלאים פ"ז מ"ד ותוספ' כלאים פ"ד. כפר עכו תענית כ"א סע"א ב"ר פ"ב תוספת' כלאים פ"א ותוספת' סוטה ספ"ח כפי גי' כ"י אירפורט ובנו"ג עכום וכחולין ג"ה סע"ב כפי גי' רש"י כפר עיכוס בסמ"ך והח' שווארץ מצא הגי' במעות אבום וציון מירושלמי סנהדרין פ"א כמו שמציין בספרו (ד' ה' לאנד 89 וכו"ה באו"מ לפירשט ע' כפר אבום) הוא מעות וצ"ל ירושלמי יבמות פ"ב מ"ז ובמשנה דבבלי כיבמות ק"ז אי' כפר עיטס ועפ"י זה יש להגיה מ"ש החי גיבויער 271 ולפע"ד כפר ענים בפסיקת' רבתי פכ"ג צ"ל ג"כ כפר עכום (עכו). כפר עמאיך ובכ"י אירפורט עמאוקו בתוספ' כ"ק פ"ח (בנו"ג

במ"ס נימאיקי). כפר עמיקו תענית כ"א סע"א ועי"ע עמק ג' ושם הגי' עמקי וכו"ה בפירוש רה"ג לכלים פכ"ו מ"א ע"ש. כפר עקביה ירושלמי גזיר פ"ט דנ"ז ע"ד. כפר פגי תוספת' כלאים פ"ב ובתוספת' כ"י אירפורט ריש מעיל' כפר בית פאני ועי"ע בית פאני (ח"ב, ע"ט). כפר פגש ירושלמי ע"ז פ"ה דמ"ד ע"ד עי"ע אונדור (ח"א כ"ב) ובתוספת' ע"ז פ"ז כפי גי' כ"י אירפורט כפר פגשה. כפר פרשא ע"ז ל"א סע"א בדפוס' הישני' ובנו"ג כפר פרשאי. כפר צמח ירו' דמאי פ"ב דכ"ב ע"ג תוספת' שביעי' פ"ד. כפר קסס תוספ' ע"ז פ"ז (כפי גי' כ"י אירפ'). כפר קרינוס ויקר' פכ"ח וכו"ה כפר קרינוס בפסיקת' דר"כ צד ס"ז. ועיין שם ע"ב רע"ב ובמד' רות רבה פ"ב כפר קרינוס וממנו נשתבש בפסיק' רבתי פ"ז כפר קרינוס ובילק' אמור רמז תרמ"ג נשתבש: קריטס וצ"ל קרינוס כמו שהעיר לנכון ר"ש באבער בצד ע"ב: ושם הגיה ג"כ קרצום דמגיל' מ"ז שצ"ל קרינוס ובאמת כ"ה בכ"י ש"ס ובאה"ת ובע"י הראשון ובילק' כ"י עיין ד"ם מגילה צד מ"ב: כפר שובתי ב"ר פפ"ה. כפר שיחיא סוף יבמות (ובתוספ' סוף יבמות כפר שחרא ובכ"י אירפ' שחרא). כפר שיחין בשבת ק"כ: תוספת' ב"מ פ"ז. כפר שיחליים גיטין ג"ז. ובאיכ"ר פ' בלע כפר שחליים. כפר שלם ע"ז ל"א. ירו' ע"ז פ"ה דמ"ד ע"ד בספרי המכבים ז', ל"א *Χαφαρσαλαμά*. כפר תחמין ירו' תענית פ"א דס"ד ע"ד ועיין לעיל מ"ש כ"ע כפר נחום. כפר תמרתא מגילה מ"ז: כפי כ"י (ובנו"ג תמריתא) וכו"ה בויק"ר פכ"ד ובפסיק' רב' ר"פ וקרוב ל"פ מ"ו. ועי"י לעיל בע' כפר נכיריא ובתוספת' חולי' פ"ד כפר תמרתא שביחודה — ועוד כיפרא = כפרא שם מקום ולדעת ר"י היא עיקר טיבריא קדמיתא עיין ירו' מגילה פ"א ד"ע. ובנ"ה כיפרא ירו' שקלים פ"ה דמ"ח ע"ד ירו' פסחים ספ"ה דל"ז. ועיין ירו' פ"א פ"ח דכ"א. ירו' סנהד' פ"ז דכ"ג ע"ד. וכן סנהד' בבלי ה' סע"א בר אחא בר סלא¹) דמכפרי. וראיתי בשמ"מ לב"ק פ'. שפ"י כשם הגאון כלבים כופרים של אותו מקום ע"כ וכיון לשם הפרטי הנ"ל] —

כפר (= כּוּפְרָא בל"ע *כּפּרִי*, *כּאפּור* ניצני התמר בעודם בקרום בענפי הדקל הרכים ועוד ענפים עצמם 1 Die Blütenknospe des jungen Palm- zweiges. 2 der Palmzweig) כפ' כיצד מכרכין

¹ כ"ה בכ"י ש"ס ועיין ד"ם שם ובעי' כרסלא.

בגמרא חוץ מן היין (ברכות ל"ו) ובפ' מקום שנהגו בגמ' כיוצא בו (פסחים נ"ב:)¹ שומר לפני אימת הוי בכופרי². בפ' הכונס צאן לדיר בגמרא כיצד משלמת (ב"ק נ"ט) האי דקין כופרא מאי משלם א"ל דמי כופרא והא הווי תמרי א"ל דמי תמרי א"ל והא לאו תמרי שקל, פי' כל זמן שהפרי רך ולא נגמר נקרא כופרי. וי"א כפניות כעין זה³ — בפ' מקום שנהגו בגמ' מרכיבין דקלים⁴ (פסחים נ"ו רע"א) מנחי כופרא דיכרא לנקובתא⁵ פי' רב אחא (אמר)⁶ לא היו זורקין בו כלום ולא היו מנקבין אותו אלא מנחי כופרא ענף דדיכרא לנקובתא⁷ שבנקב שמוציא בו⁸ ונותן בו ענף אחר, הנעוץ קרי זכר, והנקוב נקבה. פי' בע' נסן — אסבוה⁹ כופרי (כתובות י') כבר פירשנו בע' חבט. * [אח"ה ממה שמציין רבינו זה דכתובו' מוכח שכיון למה שפי' בע' אסבוה כפי גי' כ"י ה"ב שם שענין כופרי חריות של דקל וכ"ה בע' חבט על כן נגורנו אחר עה"ק שניב' שהיה מסדר הכל תחת סוג ערך אחד אבל בדפ"ע התחילו בדבור בפ' מקום שנהגו מנחי וכו' ערך מיוחד ובאמת הוראת כופרא היא בל"ע בשני ענינים¹⁰ הניצנים שכתמר השמורים כמו בקרום עיין מ"ש הרמב"ם שהבאתי בע' כפניות, ב) חריות וענפי הדקל הנחתכין von der Rispe abgeschnittene Ruten או גופרא (כרא"י כה"ג הובא בע' נסן וכ"ה בפ' ר' ניסים בברכות ל"ו: בשם כה"ג ובפ' ר"ח בפסחי נ"ו). שמות נרדפים הם ואחד הוא עם מלע שפי' בל"ע כמו כופרא בשתי הוראותיו ועי"ע נסן, ושם מבואר ג"כ ענין הרכבת דקלים שמהם זכר ומהם נקבה וכן פי' הרמב"ם בפיי"מ לפסחים וז"ל והוא שתולין יחור של דקל זכר על דקל נקבה וזה מפורסם אצל בעלי העבודה וזהו ענין אמרם מרכיבים דקלים ע"כ ועיין ג"כ מ"ש סופר רומי Amm. Mar. — [col. 24. 3

כפר (בל"י *Cyperblume* *κύπερος* ולדעת רבינו מין בושם הנקרא *Gewürznelke*) בפ"ק דנדה (ח')

בגמ' ר"א אומר ארבע נשים והתנן בפ"ו בשביעית (מ"ו הורד והכופר¹⁰) והקמף והלוטם¹¹ יש להן שביעית¹² פי' גירופלא¹³. לשון ישמעאל קרנפל. — (א"ב ל"ט זה שה"ש א"י י"ד) אישכל הכופר). * [אח"ה ואלה דברי הרמב"ם בפיי"מ בשביעית: והכפר נקרא בל"ע חנה וכן נאמר באשכול הכופר אלחנה היא אישכלות יפות עד מאוד ויש מי שיאמר שהכפר הוא גרופלי ע"כ וזה דברי הערוך ואם גם אמת כי הלעזים שבפיי"מ לרמב"ם מן המעתיק הם בכל זאת גם בכ"י אי' בפיי"מ מלה ערבית שהביא הערוך וה' ר"מ שמי"נ שניידער העתיק בעבורי לשון הרמב"ם מתוך כ"י Cod. Berl. 566 Qu. f 138 b וז"ל הכ"י: הכופר אלחנא וכדא קיל פי' אישכול הכופר אנה ענקוד אלחנא לאנהא תעמל ענאקודאת פי' נהאיה מן אלגמאל. וקיל אל כופר אלקרנפל ע"כ וכתב לי על זה הח' הג"ל כי במקום מלה ערבית זו היה מעתיק בעל המעתיק גרופלי והוא *gariofilata* שנקרא היום בלא"ט ואצלנו *Benediktinerkraut* עכ"ל ומלת גירופלא (כג"י כ"י י"ו ב') הוא בל"ע ובל' אספמיא *Gewürznelke, girofle* וממנו בלא"ט *gariofano* ומשובש מל"י *καρυόφυλλον* ובל"ר *garyo phyllon, caryophyllon* וכן בל"ע *قرنفل* שהביא הערוך וכ"ה בל"ס קרפלון והנכון כדעת ר"ב שמלת הכפר (הכופר) היא היא הפפר של מקרא והיא בל"ע *حناء* וכ"ה ברד"ק שרש כפר; הוא הנקרא בערבי אלחנא" ונקרא בל"י ורו' *κύπερος*, *cyprus* וליננע מכנהו *Lawsonia inermis* וראב"ע פי' בשח"ש שם. . והקרוב שהוא כמו בל' ישמ' וכו' וכיון למלה ערבי' *كانور* של ע' הקודם וכן הביא בשמו הרד"ק שם. וכל הפירושים הג"ל מצאתי בספר אסול לר' יונה ן' גנאח וז"ל (329 בהוצ' נייבויער): אישכל הכפר דודי לי, כפרים עם נרדים *قيل انه الكافور* *وليس الكافور عنقود* [וראית] *في سرح* משחא דכופר לרב[ינו] שרירא [גאון ז"ל] *انه غصن الحناء وهذا التفيس عندي هو الصحيح* *لأن*

1) כ"ה בכ"י י"ו א' וכו' ול"ד וה"ב וב"ד ובדפ"ע נשמט. 2) בברכות ככופרא ובכ"י ט' אי' אימת הווי להו שומר לפירי ככופרא. 3) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ובגמ' על מ"ש בעי' כפניות שהם פרי של תמר שאינו מתבשל לעולם וכונתו במלת כעין זה כלומר לא כפניות ממש שאלו אין מתבשלין לעולם אלא דומה להן בענין קושי הגמר ועוד עי"ע מתחל אבל כפי גי' דפ"ע, ויש מפרשים כפניות בענין זה" אין הלשון עולה יפה ועי"י בהגיון שלמה ועוד עי"ן בסוף הערך. 4) כ"ה בכל כ"י ערוך. 5) כ"ה בכ"י ו"ו וכ"ה בכ"י ש"ם ובפיי"מ ריח נקיבתא ובדפ"ע גוקפתא וכ"ה לפנינו. 6) בדפ"ע בש"ס אשר ובכ"י ו"ו ל"ו ובאמת מיותר כי רבינו פי' דברי רב אחא. 7) כ"ה בכ"י ו"ו ובדפ"ע, ובדפ"ר לנקבתא. 8) אולי צ"ל שחוצב בו ועי"ן פירש"י שקוץ וכו'. 9) וכ"ה בעי' אסבוה ובעי' חבט וצ"ל אסבוהו. 10) וכ"ה בכ"י ט' בשביעית וכ"ה בנדה. 11) כ"ה בכ"י ב"ד, ובכ"י ו"ו ב' והלשוש ובעי' לטום אי' כמ"ס. 12) כ"ה בכל כ"י, ובדפ"ע בקסוע. 13) כ"ה בכ"י ו"ו ב' ובכ"י ו"ו א' גירופלי ובכ"י ה"ב גירופלי ובכ"י ב"ד ובדפ"ע גרופלי.

ממנה שאין מחוסר כיפורים נכנס לשם פירשנו בע' חסר. * [אח"ה וש"נ כל מחוסר כפורים, והוא מל"מ כְּפּוּרִים וכן יום הַכְּפּוּרִים (בקט"ע יו"ב) עיין עירוב' מ': ע"ג; והלאה יומ' פ"ב: פ"ה: פ"ז. פ"ח. ועוד הרבה ולפעמים גם ביחיד יומ' פ"ה: סע"ב יום כפור אבל בכ"י איתא גם שם יום הכפורים ובירו' שבועות פ"א דל"ב סע"ד יום הכיפור ובל' ארמי יומא דכפורא ברכות ח' רע"ב כתובות ס"ז סע"ב תנחומ' כי תשא. (וביומ' י"ד: א' רק יומא: סדר יומא). והקבוץ יומא דכְּפּוּרֵי ברכות ל"ו סע"ב יומא כ'. פ"ז. פ"ז: ובפסיקת' דר"כ צד ל"ו. בצומא רבא דכְּפּוּרֵי. — ובענין מחילה א' עוד כְּפָרָה בשבת ס"ד. יומ' פ"ז. סוכ' ג"ה: סנה' מ"ו: פ"ב: ירו' סנהד' רפ"י דכ"ז ע"ג. ועוד מחילה ע"י קרבן ספרי שופטים פ' ר"י תלמד שהמתים צריכה כפרה, זכחים מ': אין כפרה למתים. וכן בטאמר סתום וחתום בחול' ס': אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיעמתי את הירח וכ"ה בכ"ר פ' ו' וצ"ל על שמיעמתי וכ"ה בשבועות מ'. כפי גי' ש"ס מינכען וברש"י בדפ' וויניצ' ובכ"י פ' ואה"ת ור"ף כ"י (אצל ד"ס שבועות צד ז'). יהא כפרה עלי על וכו' ועיין שם מה שפירשו התוספות בד"ה שעיר בשם הערוך וכבר כתבתי במבוא צד XXV וצד XXXVIII שלי' בערוך שלנו ורבים וכן שלמים היו מתיגיעים למצוא פשר דבר ולא עלה בידם ועיי' מה שנכתב בצד בגליון ש"ס שבועות ועוד עיין פ' הרי"ף בשבועות ומ"ש הח' כאק כמ"ע גרעמץ הכ"ט 268 והלאה והוא העיר כי ל' זה הדרוש בירושלמי אבל נעלמו מעיניו כי כ"ה כבראשית רבה הנ"ל שהיא אגדת ירושלי' וכמופלא ממנו לא נדרוש (עיין בזהר פ' ויקרא) רק על זאת אעיר כי בפ"י ר"ח כ"י לשבועות (בקובץ כ"י אנג' דף מ':) מצאתי כתוב בזה"ל שעיר זה מכפר ואחר ית' (1) יהא כפרה לפני שמיעמתי את הירח ע"כ (2) — והקבוץ כְּפּוּרֹת זכחים ג"ד. ירו' שבועות פ"א דל"ג. בר' פמ"ד. — והפעל מורגל הרבה בפעל כל"מ עיין ברכות ג"ה רע"ב שבת פ"ח: יומ' ה'. מ"ג: מ"ד. ס"ז: פ"ה: פ"ז. סוכ' ג"ה: תענית כ"ח. שקלים ב': קידושין ג"ז. כתובות י': ניטין ג"ד. סוטה פ"ג. ב"ב י': סנה' פ"ב: מכו' י"א: (ושם איכפר והוא

החנא מן הטیب ולה ענוד ע"כ והעתקתו: אומרים כי (כפר של מקרא) הוא אלכאפור אבל אין לאלכאפור אשכול וראיתי בפירוש משחא דכופר (גיסין ס"ט סע"ב) שפי' רבינו שיריזא גאון ז"ל כי הוא ענף (?) של אלחנא וזה הפירוש אצלי אמת כי אלחנא הוא מן הבשמים ויש לו אשכול" ודע כי אחר תיבות אשכול הכפר אי' בהגה מכ"י R קרנף ועוד תחת עֶשֶׂן אי' בכ"י R דהן וזה הנכון כי דהן פי' שמן או בל"א משחא וא"כ לפי פי' רש"ג ענין משחא דכופר היינו שמן של אלחנא (ולא כמו שפירש"י בניטין ס"ט: ועיי"ע כפר ז') ור' יונה מסכים עמו כפי' כופר של מקרא וש"ס — ואולי רבינו נתן בעל הערוך ורבינו משה שאבו יחדו מתורתו של ר' יונה אשר גם לפניהם היה כתוב כרא"י בהגה בכ"י R והיינו קרנף ותרג' כפרים (שה"ש ד' י"ג) כפורין] —

כְּפָר (מל"מ ופי' שם לרסי' לילה Reif) במקואות פי' (כ"א) הישג והכרד והכפור והגליל מלשון (1) כפור כאפר יפזר (תהלים קמו, מ"ז). * [אח"ה וכן הסדר בתוספת' דאהלות פי"ד אבל באהלות פ"ח מ"ה הסדר: והישג והכפור והגליל ופי' הרמב"ם שם: כפור הוא מה שיקפא מהמים היורדים כמל ע"כ ועיי"ע גלד ב' שא"י קרוב לזה הפי' (בשם רה"ג) לענין גליל] —

כִּפּוּר (= כְּפָרָה die Sühne, Versöhnung) הריני כפרת בן בתי כוזא ממזר . . ואין אני כפרת בן בתי כדה (יבמות ע'). כבר פירשנו בע' כד. בס"ג דפ"ק דסוכה (כ' סע"א) הריני כפרת ר' חייא ובניו. ובפ' שני דסנהדרין (י"ה). כל העם אומר (2) אנו כפרתך. כפ' ב' דנגעים (כ"א) בית (3) ישראל אני כפרתך הרי הן כאשכרוע לא לבנים ולא ישחורים אלא בינוניים. כפ"ב ביומ' בגמ' מעשה שהיו שניהן שוין (כ"ג סע"א) אמר ל' הן (4) הרי הוא כפרתכם. כפ"ק דקידושין בגמ' כל מצוות האב (ל"א סע"ב) מכבדו במותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אמר אבא אלא כך אמר אבא מרי הריני כפרת משכבו והני מילי תוך שנים עשר חדש (5) מכאן ואילך זכרו לברכה (6) להי העולם הבא. בריש כלים (כ"ח) עזרת ישראל מקודשת

(1) כ"ה בדפא"מ אבל בדפ' ראשונים לוי. (2) בניג' כמשניות וברוי' אומרים לו ובמשני דש"ס בבלי אומר לו אבל במשני דש"ס ברך מ"ג: אי' אומרים לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותי, וכברכו' סי. לכל עונותי. (3) וכ"ה בפ"י רע"ב ובניג' בני. (4) לפנינו לוי. (5) עיין שבת ל"ב: משפט רשעים בגיהנם י"ב חודש. (6) בניג' אומר זכרונו לברכה ובתורת האדם לרמב"ן (שער הגמול עמוד צ"ט רע"ב) אומרים זכרו לברכה וכ"ה זכרו שם בצד ק"ג ע"ג. ובפסקי הראש פ"א סי' נ' והוא כל"מ (משלי י' ז') עיין צור געשוכטע לרוש"ל צונץ 322 והלאה ש"נ השינויים בענין זיל' וצ"ל ועוד ועוד. (7) ובפ"י רגמיה כ"י לחול' לוי פירוש ולא הובא המאמר כלל ולוי בפ"י מוגאש לשבועות.

אתפעל) ובהים ו': פ"ח: כריתו י"ח: תנחומי' וישלח וריש כי תשא. בהתפעל ר"ה י"ח. ב"ב מ'. שבועות י"ב: ירו' מכו' פ"ב דל"א ע"ד פסיק' דר"ב קנ"ח: תנחומי' תצוה רסי' מ'ו ושם ובשבועות הנ"ל נתכפר בנתפעל. — ועוד השם נִפְּרָר בל"מ פֶּפֶר ובל"א וסו' נִפְּרָר פי' פדיון כסף Sühne — Lösegeld עיי' ב"ק מ'. מ"א ושם: והקבין שם מ'. נִפְּרָרין] —

להצד השוה שבהן שכן לא הוחזק כפרן שנא' (דברים י"ט, מ"ו) לא יקום עד אחד באיש וגו' וכן אם כפר והודה לא הוחזק כפרן. פי' אם כפר הלוה והעיד עליו עד אחד לא הוחזק כפרן כדברא דאמר רבא (יבמות כ"ה רע"ב וש"ס) אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע⁽¹⁰⁾. אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות (ב"מ ד'י:) [פי'] בשם שאם יטעון לחבו שדה לי בידך והלה כופר במקצתה אין חייב עליה שבועה בכפירתו כך הטוען על חביו בשעבוד קרקעות והלה כופר במקצת אין חייב בשבועה על כפירתו⁽¹¹⁾. כפ' המפקיד נגמרא השוכר פרה (ב"מ ל"ו רע"א) כפירת ממון אשם. פי' אם כפר ממון ונשבע עליו לשקר חייב להביא אשם כדכתיב (ויקרא ה', כ"א) וכחש בעמיתו בכפרון וגו' ואת אשמו יביא לה' אין שם כפירת ממון אלא ביטוי שפתיים (שם בב"מ) כלומר, נשבע לשקר על דבר שאין (בה) [בן] הנאת ממון חייב הטאת" כדכתיב (שם ה' ד') או נפש כי תשבע לכטא בשפתיים וגו' והביא את אשמו לה' על חטאתו אשר חטא נקבה מן הצאן כשבה (שם ו'י⁽¹²⁾). — (א"ב תרגום פן אישבע וכחשתי (משלי ל', ט') דלמא אישבע ואכפר)⁽¹³⁾. * [אח"ה וכן בתר"י ותכחש שרה (בראשית י"ה מ"ו) וכפרת שרה, וכחש בעמיתו (ויקרא ה', כ"א) ויכפור בחבריה, ולא תכחשו (שם י"ט, י"א) ולא תכפרון, וכן בדרז"ל ב"ק ק"ו: ק"ז, גיטין נ"א: ב"מ ג' והלאה ועוד הרבה, ועוד נאמר מהכחשת דבר רוחני תרג' ירו' בראשית כ"ה, כ"ט וכפר בחיי עלמא, לבמד' כ"ה, י"ד ויכפרון באלהון, ותרג' ירו' ב' ויבז עשו (בראשית כ"ה, ל"ד) וכפר בתחית מיתא עיין ב"ב מ"ז סע"ב וכפר בעיקר וכפר בתחית המתים וכו', שבת קמ"ז. הללו מכירין וכופרין והללו אין מכירין וכופרין, מגילה י"ג, כפר בע"ז וכו', קידושין מ'. כל הכופר בה (בע"ז) כמודה בכל התורה, סנהדרין ק"ו, עד שתכפור בתורת משה רבך, שם ל"ח: כפר בעיקר, בפסיקת' דר"כ צד קס"ג: אפי' כפרת בעיקר, ב"מ ע"א, זה כפר באלהי ישראל, סנהדרין ק"ב: אחאב כפר באלהי ישראל, והתואר במקום השם סנהד' ל"ט, כופר ובל"ע כפֶּר (Sektirer, Gottesleugner), אבל

כָּפַר (ובהורא' הראשונה מל"מ ענין כסוי וכן בל"ע וסו' כפֶּר, קפֶּר zu-bedecken ואם הוא כיסוי חטא ענינו מחל עיי'ע הקודם והושאל להכחשה היינו כסוי האמת וכן בל"ע ובא בקשור ב' ab-verleugnen) כפ' כל הצלמים בנגמרא הגוים (ע"ז מ"ו סע"ג) ובפ' אלו דברים בפסחים בנט' אמר ר' אלעזר⁽¹⁾ אל תכפרני⁽²⁾ כשעת הדין, פי' אל תחשדני ככופר על מה שלימדתי אתה לימדתי הוזה שבות ואינה דוחה את השבת⁽³⁾. פ"א אי אתה יכול להכזיבני בשעה שאני דן לפניך דהוזה אינה דוחה את השבת שכך מקובל אני ממך דהוזה דוחה שבת. כס"פ מי שמת בנט' וחכמים אומרים המוציא מחברו עליו הראיה⁽⁴⁾ (ביב קב"ד:) אמר ר' זירא אם יכפור ר' יוחנן בר' אלעזר תלמידו, כפ' אלו מגלחין בנט' אלו (מכבסין)⁽⁵⁾ [צ"ל כותבין] [מ"ק י"ח:] אי חזיא לך לא אזלא מינך ואי לא כפרת בה [צ"ל בה]⁽⁶⁾ פי' כפרת באמונה דאמרת לא מסתייעא צלותא כלום הואיל דלא מיזדמנא לי⁽⁷⁾ דעד השתא⁽⁸⁾ צלינא עלה ולא אסתיעא מלתא אמר אי לא מינסבא או היא תמות מקמאי דלא אחזי כד מינסבא לאחר ומצער בה או איהו עצמו ימות מקמי דתינסבא איהי לאידך ולהכי מארס במועד שלא יקדמנו אחר כרחמים שתמות היא⁽⁹⁾. כפ' הגזול רבה בנט' נתן לו את הקרן (ב"ק ק"ה רע"א) אין משלמין חומש על שבועת כפירת שעבוד קרקעות, פי' כגון שאין גזילה קיימת וכיון שהגניח קרקע ובא הגזול לטרפו להפרע דמי גזלה שגזלו אביו ודחה הזורש וכפר ונשבע בה נמצאת שבועתו שכפר ונשבע על הקרקע שהגניח מורישו, בריש גמר' דבבא מציעא (ד'י) מה

(1) בנו"ג אלעזר. (2) וכ"ה בכ"י ש"ס בפסחים ובנו"ג אל תכפרני. (3) הועתק מפ"ה לפסחים. ופי' הוא ג"כ פי' ר"ה בע"ז בקובץ כ"ו אנג'. כ"ט: ע"ש. (4) כ"ה בכ"י ו"ו. (5) יש למחוק כי רבינו קאי על משנה הבאה אחר משנת מכבסין. (6) וכ"ה בנוסחאותנו וזו עיקר כדמוכה מפ"ה באמונה, אבל בכ"י מ' ובכ"י רש"י אוי ג"כ בה. (7) במוחם לרש"י ל"ה. (8) במוחם לרש"י כלומר השתא אבל בכ"י רש"י ל"ה. (9) וכל הפי' אי' במוחם לרש"י. (10) בש"מ בב"מ ד"י. הובא זה הפי' בשם ר"ה ז"ל ע"ש. וכ"ה בנדרס בש"ס וילנ' ע"ש. (11) וגם זה שייך לר"ח כדמוכה מש"מ בב"מ ד"י: סד"ה ושאיני הכא ע"ש ובנדרס בש"ס וילנ' ע"ש. (12) כ"ה לכונן בכ"י ו'ו ובשאר כ"י ודפי'ע קטוע מן אשמו עיי' וגו' אבל עיקר הראיה רק מסוף הפסוק: על הטאתו אשר חטא וגו'. וזה הפי' הועתק מפ"ה ר"ה (בש"ס וילנ' ב"מ ל"ה: ע"ש). (13) וכ"ה בכחורגבן ובנו"ג דלא אשבע ואכפר.

כפר ב' ומ"ש. ובענין ב"מ ע' רע"א עיי' מ"ש בע' בן כופרא ח"ב, קט"ו.] —

כפר (מל"מ וּכְפַר (ישעי' כ"ה י"ח) וכן בל"ם כְּפַר פ"י ענין קינוח abwischen, abreiben וממנו פפור מל"מ פ"י מזרק (Opferschale) כפ' הניזקין כגמ' סיקריקון (גימין נ"ו) אמר נירוון הקב"ה נחא ליה לאחרובי ביתיה וכפורי ידיה בהוא גברא³.)

כפ' כל הזכחים שקיבל דמן (זבחים כ"ה סע"א) ודם הסכין במאי מקנח ליה אמר אב"י בשפת מזרק דכתיב (עזרי' א' י') כפורי זהב. כפ' דם חטאת כגמרא נתז (שם צ"ג:) ובפ"ק דמנחות כגמ' אחת מנחת חוטא (ז' סע"ב) אלא לא גמר מקנח אצבעו בפניו⁴ במאי מקנח ליה אמר אב"י בשפת מזרק דכתיב כפורי זהב. פ"י על שם כך נקרא המזרק כפור שהיה מקנח בו אצבעו על גבו משום השירים⁵.) כר"ג דפ' האשה שהלכה היא ובעלה (יבמות קמ"ו:) אי איתא דפנינהו⁶ מכפר⁷ הוה כפר ליה. פ"י היה מוחק להווא כתב. כפרא דודי (ביק ק"א.) כבר פירשנו בע' כלבוס. אכלה ומחתה פיה (משלי ל' כ') תרגום אכלה ומכפרה פומה א⁸.) * [אחי"ה וכ"ה באתפעל בתרג' שני ג', ח' בדין תתפפר מלכותא דהדין מיפשא מעלמא פ"י תמחק ותתכמל וכן תרגום וכפר בריתכם (ישעי' שם) ויכמל קימכון וכן פירש"י שם ויתכמל הברית . . . כל כפרה ל' קינוח ע"כ וכן בחולי' ח': למיכפריה פ"י לקנחו ומזה קרי למזרקים כפורי ע"ש ברש"י אבל מ"ש רש"י בבראש"י שם והרבה בתלמוד וכפר ידיה ע"כ ובעז' שם: כמו

דכפר ידיה בגלימא דחבריה, וברח"י א' כ"ה, י"ז ודוגמא בפ"ק דב"מ ההוא גברא דכפר ידיה בגלימא דחבריה" וגם התוי"ט בשקלים פ"ו מ"ה הביאו בשם רש"י בשני המקומו' האחרונים ולא הראה מקומו בש"ס (והוא בב"מ כ"ד רע"א כפי גי' כ"י ש"ס והרא"ש ובנו"ג ונגיב עיי' נגב)⁹ וראיה זו הביא התוי"ט לפ"י רע"ב שפ"י זהב לכפורת (שקלים שם) כמו כפורי זהב אבל צ"ע שאז צ"ל כפורים ועיין בע' הבא אח"ז] —

כפר (= כְּפָרָת או כמו בְּיַת הַכְּפּוּרָת, או מלש' כְּפָרָת מן כְּפַר פ"י צפוי (Bedachung) כפ'

גי' המעולה קיסר עיי' ד"ס לסנהד' צד נ"ד: ועוד התואר כְּפָרָן Lügner ובל"ע כְּפָרָן ערום ובעל תחבולות. שבועות מ"א: מ"ב רע"א, ב"מ ט"ז סע"ב והלאה וממנו השם המופשט כפרנות ירו' גימין פ"ה דמ"ו ע"ג וכירו' שביעי' פ"י דל"ט ע"ג אי' כפרנית. ושם המופשט כפירה עיין לעיל. שבועות ל"ט: כפירת מענה] —

כְּפָר (= כּוּפָרָא בל"ם כמו כְּפַר בל"מ וכן בל"ע כְּפָר פ"י מין זפת וחמר (Pech, Erdharz) בס"ג דפ' כטה אישה (שבת ס"ז רע"א) וישבעה כופרי משבעה ארכי פ"י שבעה חתיכות זפת מ"ז ספינות. כפ' כלל גדול כגמרא הלש והאופה (שם ע"ד:) האי מאן דארתח כופרא חייב משום ממשל פ"י שהרתיח את הזפת. כפ' אלו מציאות כגמ' והתיכות של בשר (כ"ט כ"ג סע"ב) ההוא גברא דאשכח כופרא בי מעצרתא. כרפואות דפ' מי שאחזו (גימין ס"ט סע"ב) תלת ניטופייתא מיישחא דכופרי פ"י שלשה טיפין של פסולת זפת והוא העיטרן. כר"ג דפ' האומר משקלי (ערכין י"ט.) באתרא התקלי כופרא פטר נפשיה אפי' בכופרא. כפ' הנודר מן המבושל (נדריים נ"א רע"א) שקל דיקולא רבה ופחיה¹ כופרא וסחפיה על רישיה². — (א"ב ל"מ הוא (בראשית ו' י"ד) וכפרת אותה מבית ומחוץ בכפר. ובלשון יוני (?) כפוא) * [אחי"ה בל' כל ספק היה ר"ב כתב בל"י וכונתו ללשון ישמעאל ובר' אמש' פשטו את הר"ת בל"י בלשון יוני וצ"ל בל' ישמי' והיא המלה הרשומ' על כן צ"ל כופרא במקום כפוא כרכרי ר"ב ומלה ערבי' זאת הוכיח ג"כ ברד"ק שרש כפר וכתב שהוא מין חמר ועוד הביא ציון משבת ס"ז. מענין זפת וכאמת בע' פח ח' פ"י גם רבינו מל"מ הנ"ל וכן פ"י ע"י זפת רש"י במקומו הנ"ל ורגמ"ה כפ"י כ"י לערכין. וע' זקני' העתיקו כפר (שם) ועוד חמר (בראשית י"א, ג' י"ד י" שמות ב', ג') ע"י Asphalt, Erdpech ἀσφαλτος. וכפ"י ר"ח ב"מ כ"ג: (בש"ס וי"ל) מצאתי פ"י כופרא אצמלע וצ"ל אל מל"ע וכדא'י בש"מ מ"ש שם ר"ח והוא ל"ע الطلاء זפת נוזל flüssiges Pech ופי' רש"ג בענין ציון מניטין הנ"ל עיי' בע'

1) כ"ה בכל כ"י וברפ' וויניצי' ופחיה וכ"ה לפנינו ובעי. סחף אי' כפי דפ' אמי' אבל בשאר דפ' ערוך גם שם פחיה והראיה מעי' פח ח' ע"ש. 2) כ"ה בכ"י ו"ו אי' וכי' למד ה"ב וברפ' וויניצי' וכ"ה בכל הרפוס'י בעי' סחף אי' זפת ח'. 3) בנו"ג קורשא בריך הוא בעי' לחרובי ביתיה ובעי' לכפורי ידיה וכו'. 4) זה מפני רבינו הוא ועיין בפירש"י במנחות שם דיה אלא אצבעו ועיני' רש"ש פרה ג' מ"ט. 5) וכ"ה בפירש"י בזבחים מנחות ובעזרי' שם ועיין בפירש"י לבראשית ל"ב. כ"א ועוד ברד"ק שרש כפר. 6) בנו"ג אם איתא דפניהו. 7) בנו"ג מיכפר. 8) וכ"ה במתורגמן ובנו"ג פומה. 9) ועל ציון דבי"מ הנ"ל העיריני ידירי ה' ר"פ סמאלענסקין וברקתי אחריו ומצאתי כי בכ"י ש"ס ובראש"י אי' כהנ"ל עיין ד"ס שם שלא העיר על גי' רש"י.

הוציאו לו כנמי יצאו והניחו (יוםי י"ה) ובתמורה⁽¹⁾ כנמי דפ' וולד חמאת (חמור; כ"ג) והתנן בפ"ו בשקלים (מ"ה) י"ג שופרות היו במקדש וכו' עד וזהב לכפורת פי' בתוספתא דשקלים (פ"ג) האומ' הרי עלי זהב מביא דמי דינר זהב ונותן לשופר כהנים מקלחין⁽²⁾ אותן ולוקחין בהן זהב ועושין אותן ריקועי זהב צפוי לבית קדש הקדשים והכי משמע זהב לכפורת זהב לבית קדש הקדשים שנקרא בית הכפרת, ותניא בתוספתא דתמורה כפ' הנרבע (פ"ד) נתן לה זהב ר' יוסי ב"ר יהודה אמר אין עושין אותו ריקועין⁽³⁾ אפי' אחורי בית הכפורת. פירוש אחר כמו וכפרת שאם היה צורך בצפוי הבית היו נותנין מאותו השופר, וזו המשנה כולה מפורשת בתוספתא דשקלים. * [אח"י"ה בפ"א כיון לפע"ד על פי רגמ"ה כי כן מצאתי בפירושו כ"י לתמורה (בקובץ כ"י אנגלייקא דף רל"ו סע"ב) וז"ל זהב: שמהן זהב לצורך כפרת ואיכא דאמרי זהב לכפורת לצורך בדק הבית לכלים המצופים זהב ע"כ וא"כ נ"ל להגיה כערוך כזה: שאם היה צורך בצפוי בדק הבית וכו' ולפי זה אולי יש לנקוד זהב לְכַפֶּרֶת ובאמת כ"ה נקוד בכ"י ב' ש"ס ביומי (ד"ס שם צד ע"ז) ורע"ב בשקלים פי' זהב לכפרת כמו כפורי זהב עיי' סוף ע' הקודם ונגרר בזה אחר פירש"י ביום"ג נ"ה: ד"ה כולן עולות אבל כבר העירוטי שאז צ"ל זהב לכפורים ובאמת גרסו כן התוספות ישנים ואולי הוא מ"ס וכבר השיג עליו הריב"א ועיי' ג"כ בחי' הריב"א ליום' ובשניהם הובא דבירושלמי דשקלים פי' לבית הכפורת שעושין ממנו שם רקועי פחים ע"כ ואולי כיונו על התוספתא דשקלים הג"ל. — ובענין בית הכפורת עיי' מ"ש בע' בית כפורת ח"ב, ע"ב] —

* כְּפָרוֹסָאֵי (שם אומה או ארץ) תר"י ב' בראשי' י"טו ית ערקאי וית כפרוסאי, אולי

יסוב התרג' על כפתורים (כפסוק י"ד) ואז כפרוסאי בני של Cypren, Κύπρος.

כֶּפֶשׂ (מל"מ וכן בל"ע כֶּפֶשׂ פי' ממלא פיו עפר ושחה לעפר in den Staub beugen; כְּפֹשׂ überfließend; כְּפִישָׁה לדעת רבינו של עיין בפנים ולפע"ד מל"ע כלי העשוי מטיט) כפ"ה⁽⁴⁾ באהילות (מ"ה) כפישה שהיא נתונה על יתדות מבחוץ טומאה תחתיה כלים שככפישה טהורין. כפ' י"א באהילות (מ"ט) כלים שבין שפתי כפישה לבין שפתי (החדוד) [צ"ל החרות]⁽⁵⁾ אפי' עד תהום טהורין. כפ"ק דנדה כגמרא כיצד דייה שעתה (י"ו) והתנן בפ"ד בטבול יום (מ"ב) אשה טבולת יום לשה את העיסה וקוצה הימנה חלתה ומנחתה⁽⁶⁾ ככפישה או בא נחותא⁽⁷⁾. ובס"ג דפ' הניזקין (גיטין ס"ב רע"א) אבל עושין חוליו⁽⁸⁾ במהרה ונוטל הימנה כדי חלה ומניחה ככפישה⁽⁹⁾ או באנחותא⁽¹⁰⁾. בסוף הלכה קמ' דפ' כל הבשר (חולי ק"ז) חמת וכפישה שתקנן נוטלין מהן לידים פי' בלאי חמתות מקורעין שמהרו מלקבל טומאה⁽¹¹⁾. פ"א כפישה דאהילות היא קרטליתא והיא קפיוא⁽¹²⁾ בלישנא דרבנן (שבת ק"ו רע"ב פסחים מ"ה: גיטין ע"י. סו"ט מ"ט: מנחות ע"ח: ביב צ"ג) והוא כעין של גדול שכובשין בו זיתים לכומדן⁽¹³⁾ כדתנן בזתים פ"ט במהרו' (מ"ה) המניה זתים ככופש⁽¹⁴⁾ וכו', ונותן בו ענבים כרתנן (אהלות פ"ה מ"א) ונותן לתוך הכפישה ומוליכה⁽¹⁵⁾ לגת ובית מושכה רחב⁽¹⁶⁾ ותניא הכור והדות בחצר וכפישה נתונה עליו טהור⁽¹⁷⁾ ואנחותא נמי כלי הוא⁽¹⁸⁾. כיוצא בו ביבמות בר"ג דפ' ב"ש (ק"ז) פישון הגמל במדה כפושה מדד לפיכך מדדו לו במדה כפושה⁽¹⁹⁾ פי' הוא היה מודד פירות נכסיה ומוכרם במדה כפושה כלומר היה מפסידם לפיכך מדדו לו במדה כפושה והורו

(1) כ"ה לנכון בכ"י ל"ד, וכדפ"ע במד' בהרומה. (2) כ"ה בכ"י ו"ו וכ"ה בתוספתא וכדפ"ע מחלקין. (3) וכ"ה בכ"י אירפורט. ובנו"ג רקועין וכ"ה בעי' רקע ד' אבל צ"ל ריקועין כדאי בתמו' ל': ובפ"י רגמ"ה שם אשר אחריו היה נמשך רבינו כמו שאוביח שם בעזרת האל. (4) כ"ה בכ"י ו"ו. וכדפ"ע ח"י. (5) ועיי' דות (כת"ג ל"ב): ובכ"י ל"ד החרול! (6) וכ"ה בכ"י, ובגדה מניחתה. (7) כ"ה בגדה ובירושלמי ובפ"י רה"ג למ"ו באינחותא ובנו"ג בנחותה, ובפ"י בכפישה מצרית. (8) כ"ה בדפ"ר ולפינו ובשרפ"ע חולין. (9) ובתוספתא דמאי רפ"ג אי' ונותן לפי כפישה. ובתוספתא סוף מ"ו כ"י אירפ' מנחת ככפישה או בנחותא. (10) בדפ"ר בנחותה וכ"ה בעי' נחותה. (11) וכן הוא בפירש"י בגיטין שם ועיין ברש"י בחולין. (12) עיין הערה 13. (13) בר"ש אהלות פ"ה מ"ו גרס בשם הערוך: לשומרך. (14) וכן הוא בעי' מתן אי אבל בנו"ג בכותש עיי' כתש. (15) בנו"ג ומולך. (16) כל פ"א העותק מפ"י רה"ג עם תוספת ביאור רבינו באמצע כי ז"ל רה"ג באהלות פ"ה מ"ו צד 23 וכפישה פי' כמין קרטליתא שנותנין בו ענבים משכובצין בו את הכרם כדתנן באירך פרקין ונותנין לתוך הכפישה ומולך לגת ובית מושכה רחב ע"כ, או אולי חסרון בפנים הוא כפ"י רה"ג וצריך למלאות מהערוך. ודע כי כפי' טבול יום שם כתב רה"ג צד 42 וז"ל בכפישה פי' קרטליתא ככר פי' באהילות קפיוא בלי רבנן ע"כ ואצ"ל אין ספק שצ"ל קפיוא (הוא כמו קפסה עיי' כפסה) וא"כ גם בדבריו רבינו יש לתקן במקום קפיוא: כפ"י פ"א, כי קפיוא הוא כלי מחוקק לוגין עיי' קפ"ב. (17) באהלות פ"ה מ"ו אי' הכור והדות שבבית וכפישה וכ"ה בכ"י פ"א מ"ה, ובתוספתא אהיליו' ספ"א הדות שבבית. (18) ועיי' נחותא ושם נגרר רבינו אחר פי' רה"ג עיי' ומ"ש. (19) בדפ"ר בפעם ראשונה כפישה.

למאן אשתו¹ שלא בפניו. בירושלמי (ר"פ י"ג דיבמות ד"ג ע"ג) מקשו במעשה דפישון הגמל ומתמהי וקשיא² אלו העושה דבר שלא כשורה³ מתירין ערוה שלו ופריק רב חסדא דהא אמרה עברה ומיאנה מן הנשואין ושל א בפניו⁴ על דעת בית שמאי מיאניה מיאונין. — (א"כ פי' בל"י ורומי כלי עשוי לקבל בתוכו כלי אחרים כמו תיבה סל ותיק). * [אחי"ה כונת ר"ב על capsula, κάψα אבל אז אין להשם שייכות עם הפעל וכבר העיר רמ"ל כי היא ל' עברי מלש' הכפישני כאשר אי"ב ג', מ"ו והביא רש"י וב"ר בלי מקור ולפי זה השם כפישא אין לו שייכות עם הפעל אבל לפי מה שכתבתי בתחלת הערך הכל עולה בקנה אחד כי בל"ע פתרון הפעל כס כהוראה הראשונה ממלא כעפר את הבור וכיוצא בזה והשם כסי בית קמץ עשוי מטיט והתואר כסי פי' מה שעורף על המדה עד שירוץ das Mass übersteigend, überlaufend ועתה הכל מיושב דבר דבור על אפניו כי הכפישני כעפר של מקרא פי' כפה אותי כעפר עד שימלא פי כעפר ויפה פי' רש"י כפה אותי כעפר ככלי הכפוי על פיו ארנטי"ר בלע"ז [versanden, arentir] ויש דומה במשנה פישון הגמל במדה הכפושה מדד ע"כ וביבמות שם פירש"י במדה כפושה מדד במדה כפויה מדד. . . וחכרו מצאתי בתוספתא דאהלות קדירה שהיא נתונה וכו' היתה כפושה לשון הכפישני וכו' ע"כ וכונתו לתוספת' אהלות פ"ו היתה כפושה מוטאה תחתיו והיא רוצצת וכו' פי' הקדירה היתה כפיה הפוכה וכפויה כעפר (ועיין י"מ ברד"ק שרש כפש) ובוה הענין בכ"ר ר"פ ע"ה וילק' זכרי' ר' רמז תק"ע כל זמן שהיא מוקפשת בעפר וכו' וענינו כמו כבש פניו בקרקע עי"ע כבש ג' פי' ענין העמפה והטמנה ועוד בל"ע ענין דחיקה וכתישא ומזה השם המניה זתים בכופש לפי גי' רבינו וכ"ה בתוספת' מהרו' פ"י כפי גי' כ"י אירפ' ושם: ככפש ועי"ע כבש ג' שבמקום קורות שכובשין גי' כ"י ב"ר כותשין וא"כ כופש וכיפש) הוא כמו כבשי Pressbalken — אבל מדד בכפישא בירו' יבמות רפ"ג ד"ג ע"ג או במדה כפושה הוא מהוראת ל"ע פי' יתר על המדה ועודפת לה אולם בירו' שביעי' פ"ח דל"ה. זה שהוא מודד בכפישא וכו' פירושו כמו כפישא הג"ל כמה פעמים בערך והוא לפע"ד מל"ע כסי Lehmgehäuse והוא כלי

מדה ומצאתי און לי מפי' רגמ"ה כ"י לחולין ק"ו. (בקובץ כ"י אנג' דף שכ"ג.) וז"ל חמת וכפישא: חמת כלי עור הוא כפישא שמתקנין מטיט ע"כ ועיין תוספת' בל"י ב"ק ספ"ה בכ"י אירפ' עשויה ככפישא אעפ"י שהטיט שוקע לתוכה וכו' ובנו"ג ככפיה — וכנ"ה החמת והכפישא תוספ' ידים רפ"א. המורת והכפישא תוספ' כלי' ב"ק פ"ג. מדר' שוח"ט ר' מזמור כ"ד ויש אדם כחור ואשתו מכוורת ושנואה ונתונה באפריון ככפישא הזאת. . . והעם אומ' אכד כחור זה בכפישא הזאת וכו' ובילק' תהלים ר' תתקי"ז א"י אכוד הכחור הזה על הכפושה [זו] —

כפישני (פי' מין תורים עיין בפנים) מסכת חולין פ' אלו מרפות (סיב רע"ב) הני כפישני ציציני באתריהו סתמא קרי להו פי' תורים עי"ע ככשני. * [אחי"ה ובע' הג"ל כבר פירשתי על פי מלה ערבי' הנ"ל לחזק השערת ה' לעווזאהן שהוא מין יונים הנקרא Schleier-taube כהיות בראשם כעין כובע הכומרים Mönchs-kappuze ועתה נ"ל יותר ברור לגורו מל"ר אמצ' capsana כובע של ראש דומה לכובע הכומרים וא"כ כפישני וצוציני אחד הוא וצוציני נקראו על שם ציצית שיש להן בראשיהן עי"ע צין ג' —

כפת⁵ הירדן (לדעת רבינו מין בשמים לקמרות הנקרא Ambra ועיין בפנים) בפ"ק דכריתות בגמרא המפטם (י"ד) ר' נתן אומר אף כפת הירדן כל שהוא פי' כבושם שגדל על שפת הירדן ויש אומרים רעי של דג בירדן והוא עמברא בלע"ז. — (א"כ בירדן היה גדל כמו זפת והוא כמו נפט אשר בהגיעו לאש נדלק ומעלה להב אלא יש הפרש שהנפט כמו שמן נגר וכיפת עב וקשה אבל בעורו בירדן הוא נתך וצף על פני המים ויש לכיפת סגולות ברפואה). * [אחי"ה ודע כי פי' רבינו הועתק מלה במלה מפי' רגמ"ה כ"י לכריתו' (בקובץ כ"י אנג'. דף ק"ע סע"ב) ושם ובנו"ג כי פת הירדן ביו"ד ואולי הוא מין ק"ף פי' חוף ושפה והוא הסמיכות לירדן וזה מ"ש שגדל על שפת הירדן ועי"י בפירש"י ולפי פי' י"א נגזר מן קף מ' מל' אפיק כפוטא וסכריה לירדנא (כ"ב ע"ג רע"ב) ובין כך ובין כך התי"ו איננה מן השרש. ולפע"ד הוא מלה פרסי' שהבאתי בע' קף מ' והיא كفت, رقیקה וקצף Speichel, Schaum ועי"ע כופיא

1) כ"ה לנכון בכ"י ל"ד וכ"ה בדפ"ד רק שם מ"ס והודו; וצ"ל הורו כדאי' בדפי' ווינצי' אבל מרפ' פי' והלאה במעות והודו למאן דאמר! 2) בדפ"ד וקשיא. 3) בנו"ג עור: שמא. 4) זה ל"י ואולי מפני רבינו הוא. 5) מה שגרסם בדפי' אומ' ופראג בעי' כפת א' הובא בעי' כפת ז' ע"ש וב"ש.

וע' אספנין ושם הוכחתי כי דג הנזכר שם נקרא על שם הקצף שצף על פני המים אשר בהם נמצא הדג ההוא. ואולי מזה הענין כיפה והוא קצף בתוספת דמאי ספ"א כפת המרחץ פטורה מן הוראי ואין צריך לומר מן הדמאי רבשב"ג אומ' אף אינה מטמאה מומאת משקין. פי' קצף (מביצי דגים) הצף במים של מקום המרחצאות. וכנו"ג כפת! ודע עוד כי יש עשב נודף ריח ובהגיעו לאש מעלה להב שנקרא כל"פ *حب* ובל"ע *میخ* -

ובענין *ambar, ambra, ambaro* ובלשון ערבי ופי' *عنب* עיני אוצר המלין לרוקאננע ופרייטאג וואוללירס ועוד בהערת רמ"ל. וקאסטיילוס באוצ"מ סוריות הביא מין עשב בושם הנקרא כל"ס כפת ערמנא] -

כפת (= כופתא נ"ל מ"ל"פ *كوفته* עיגולין עיגולין מבשר וכיוצא בו *Klumpen, runde Masse*) כפת ש"ג דואלו עוברין בפסח (פסחים מ"ח:) כפת שאור שיחדה לשיבה ביטלה פי' הוא קמח שעורים שלשין אותו ועושין אותו עיגולין עיגולין ומיבשין אותו ולאחר שייבש ומצטמק עושין ממנו כותח הכבלי ואמרינן (פסחים מ"ב סע"א) מכחשת (ב) הגוף משום קומניתא דאומא. * [אח"ה ועיין מ"ש בע' אומא ח"א מ"ה ובע' טהר ב' בהערה 6 בנו"ג בפסחים כופת בו"ו ובכ"ב ב' מינכען ובשערי תשובה סי' רע"א כ"פ וכו' בחול' קב"ט. ופירש"י מוטי"ל אבל בפסחים גרס כופת ופי' מטוץ והוא כל"צ *Klumpen (motton) motte* וכן ענין קומניתא עי"ע וע' אומא מ"ל"ע הרשומ' שם. וכן ענין כופתה כל"פ הנ"ל והת"ו מן השרש ולא כמו שכתב הר' מנוח (הובא בר"ם בפסחים שם) כפי' על הרמב"ם ה' חו"מ סעיף ט"ו כפת שעור וקראוה כן מפני שעשויה ככפה וכו'. וגי' רבינו היתה ג"כ בלי וי"ו אבל בו"ו אי' לנכון בירו' פסחים פ"ג דב"ה ע"ד בצק שעשאו כופת. . . אהן כופת מאיס הוא. ולרעת רש"י כופת שאור אחד הוא עם כופת של עץ עי"ע הכא - ובענין כפותין של מוריים תוספת' כל"י ב"ק פ"ז בכ"י אירפורט ובנו"ג כפותין עי"ע קבת ומ"ש] -

כפת (בל"מ (כדניאל ג' כמה פעמים) וכן בל"א פי' קשר ובל"ע *كفت* חבר יחד ומשך אצלו *an- zusammenziehen* כפ"ד בתמיד (מ"א) לא היו כופתין את המלה. כפ' ג' בפרה (מ"ט) כפתוה בחבל של מנג'ל. פי' קשרוה כדכתיב (לגו אתון נורא מכפתין) [וצ"ל לגוא אתון נורא יקדהא מכפתין] (דניאל ג' כ"ג) (2). בהקדר (3) פי' כשהרות (מ"ה) אפילו מובל (4) ואפי' כפות הכל טמא. * [אח"ה וכן"ה בפסח"מ מ"ט: כאליו כופתה ומניחה לפני הארי (ובסנה"צ: וילק' דה"י ב' ל"א א"י כאלו נתנה). מכות כ"ב: כופת שתי ידיו וכו'. סוכ' ל"ב. יכפתנו עי"ע הפיא א'. גיטין י"ד: אומרינן כפותו כופתין, ירו' גיטין ספ"א דמ"ג ע"ד קפות עי"ע אמה (ח"א) קט"ז, תמיד ל"א: ב"ב קס"ז. כפתיה. סנהדרין ע' רע"ב מלמד שכפתתו אמו וכו' כ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג שכפאתו ובכ"י פי' שכפפתו עיני ד"ס שם. בר' פנ"ו וילק' וירא ר' רמ"ז ק"א כופת שריהן של אומות העולם (ובקצת דפוס' החדשים כובשו), ושם: כפתני יפה יפה, ובנפעל שהש"ר פי' אישכל: יצחק שנקפת על המזכח. בפ"על: תוספת' כל"י ב"ב רפ"ב מעשה באחד שכפפת שתי כפיין של תמרה וכו' אבל עי"ע כפת ד': ירו' הוריו' פ"ג דמ"ח: נביא מכפת ידיו וכו' והנכון כופף עי"ע כף ח'. בפועל: אסת"ר

כפת (= כופת לפע"ד מ"ל"פ *چوپه* גולם של עץ *Stück Holz, Klotz* וזה מ"ש הערוך עץ עב) בהכרים פי' ככל"י (מ"ה) כופת שקבעו בנדבך קבעו ולא בנה עליו (6) בנה עליו ולא קבעו טמא פי' עץ הוא בנוי כרימוס כדי לחזקו והוא מלש' כפיתו (7) כסרבליהון (דניאל ג' כ"א). פי' א עץ עב מן תמרה כדתניא (תוספת' דכל"י ב"ב רפ"ב) אמר ר"מ מעשה באחד שכפפת שנים כפיין מן תמרה וכו' (8) ועוד

(1) ועיין פירושו בעי' מנג'ל א'. (2) ובפי' סד"ט לרה"ג 29 הובא הלא גברא תלתא רמינן לגו נורא מכפתין (שם פסוק כ"ד) אבל במקרא כתוב הלא גברין תלתא רמינא לגו נורא מכפתין. (3) ברפ"ד בהכרד. (4) כ"ה לנכון ברפ"א, וברפ"ר מיכל ומדמי' פי' והלאה מנגבל ובתוספת' טהרו' רפ"ח במ"ס ממלאו כפות ובכ"י אירפורט מוול או כפות וצ"ל מובל וכ"ה בעי' מבל ושם פי' עפ"י רה"ג, גידם ור"ש הכיאו בשם הערוך. (5) בנו"ג מכחיש. (6) כ"ה לנכון בכ"י ח"ב וברפ"ר אבל מדמי' פי' והלאה אי' ולא בנה עליו טהור. (7) במקרא כפתו. (8) וכ"ה בכ"י אירפ"י ושם שתי כפיין של תמרה. ובנו"ג שכפפה וצ"ל שכפפת והראיה אינה כתיבת כופת (שהוא הפעל מן כפת עי"ע הקודם) כי אם מן: שחי (או לגי הערוך שנים) כפיין ולא ידעתי למה לא הביא רבינו ראיה מתחלת הפרק שם ובאמת כ"ה לנכון בפי' רה"ג לכל"י שם וז"ל: כופת פי' עץ עב מכותרו של קורה. . . והן מן תמרה כדתניא [כופת] חלק שאין בו גובה טפח טהור וכו' עיב וכ"ה

תניא (תוספת' שבת סמ"ד) כופת¹ בין חקוק בין שאינו חקוק מטלטלין אותו בשבת לא אמרו חקוק אלא לענין טומאה. בסוף תוספת עירו בין (רס"ח) ומיעטה באבנים ובכפיתים ובסולם המצרי². כפי כ"ב בכלי (מ"ט) כופת שמירקו וכרכמו ועשאו פנים ר"ע מטמא וחכמים מטהרי' עד שיחוק בו. פי' עץ שקבעו בכותל כדי לחזקו שמירקו: שצבעו. שצרכמו בזעפרן³ בשביל נוי. עד שיחוק בו (כל"י שם) אינו מטמא עד שחופר בו מקום לישיבת הנר שהוא פנס⁴. ראש פט"ו באהילות (מ"א) ובפי"א באהילות (מ"ג)⁵ סגום עבה וכופת עבה אין מביאין את הטומאה. פי' נאון קורה היא⁶. ויתן אותו אל המהפכת (ירמי' כ"י) תרגומו ויהב יתיה לכופתא⁷. כל אלו כפת קרובי ענין אחד הם חוץ מן הראשון. *אחי"ה בדפ' אמ' יש כאן מן ויתן אותו וכו' ע' מיוחד ובסוף ע' הקודם סיים אחר: קורה היא וז"ל פי' אחר בע' קפל ע"כ. אבל ככל דפוסים הישני' וככל כ"י ציון מתרגום נכלל עוד בזה הערך וכ"ה נכון לפי פי' רבינו כי כפת הוא עץ או קורה וא"כ השוה כופתא של תרגום לכופת כלומר עץ שמיטיין בו רגלי האסורים כמין סד ועיי"ע כף = כיפה ומ"ש. — ומ"ש רבינו כי כל אלו כפת חוץ מן הראשון (היינו כפת הירדן) קרובי ענין קצת בלי דיוק הוא כמו שהוברר מגזרות שונות אשר עסקנו בהן אבל כפי'ש בע' הנוכחי פי' כפת (כופת) עץ עב או קורה נכון הוא לפי גזרת לפי הרשומ' כתחלת הע' הנוכחי. וזוה הענין אי' עוד בתוספ' אהלות רפי"ב שני כופתין זה על גב זה ואבן ע"ג הכופתין וכו' כה"ג בר"ש אהלו' פי"א מ"ג וע"ש פירושו ובנו"ג כפיתין וכ"ה בכ"י אירפורט. וכן תוספת' כל"י כ"ב רפי"ב עיין לעיל. ובירו' עירובין פ"ז דכ"ד: כופת שהדריגוה וכו' פי' התיכת עץ שעשה ממנו מדרגי⁸. ועוד י"ל כי כופת של זה הערך הוא כמו כף = פֶּפֶה פי' ענף מליע קֶפֶה עץ קָרוֹת] —

כֶּפֶת (מל"ס Knospen ansetzen) תרג' ויגמול שקדים (במדבר י"ז כ"ג) וכפית שגדין. *אחי"ה וכן העתיקה הפשיט' וכפת לוזא ועוד העתיקה גבעל (שמות ט"ו ל"א) כתנא כפת. ופי' כפת כל"ס הוציא פרח וכן כל"ס כופתא דרומנא פרח הרימון ולפ"ד מזה ל"ט כפתור פי' ציורי פרחים künstliche Blütenknospen ועיי' רד"ק ע' כפתור] —

כֶּפֶתוֹר (שם אומה) כב"ר פרשת ל"ח (ל"ז) אמר ר' אבא בר כהנה פתרוסים וכסלוחים (בראשית י" י"ד) היו מעמידין הטליסים והיו אלו גונבין נשותיהן של אלו ואלו גונבין נשותיהן של אלו מה⁹ יצא מהם פלשתים וכפתורים פלשתים גבורים כפתורים ננסים. *אחי"ה ועיי' גי' הילק' נח רמז ס"ב פלשתים גבורים פתרוסים גנבים כפתורים ננסים ובילק' דה"י רמז אלף ע"ג א"י כג"י ב"ד וערוך ופי' במ"כ כפתורים ננסים קצור ועגול ככפתור ועיין רש"י על בראשית שם ובענין פשט הכתוב עיין ברמב"ן שם ולפ"ד דרש כפתור מל"ע כפדר קֶפֶדֶר איש מתועב ונשחת מראהו וממנו קֶפֶדֶר גנם Zwerg — ובענין הטליס עיי' זה הערך ומ"ש] —

כֶּפֶתוֹר (מל"ט ראש העמוד Säulenknauף) כויק"ד אל תגנו פרשת מות וחיים (ר"פ ל"ג) הך הכפתור (עמוס ט"ו א) זה יאשיהו, וירעשו הסיפים אלו סנקליטיין שלו. ובצעם בראש כלם אמר ר' שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן סאה מלאה עונות ומי מקטרג בכולן¹⁰ זה גזל. *אחי"ה ופי' מהרז"ו הכפתור עומד למעלה על המשקוף של הפתח וע"כ הכפתור כדמיון המלך והסיפים העומדים מן הצדדים כדמיון השרים שעומדים בצד המלך ובצעם דורש מל' בצעו וגזל שהוא בראש כל העונות. ורבינו בע' סנקלט פי' רק סנקליטיין שלו בית דין שלו. ובע' כפת האחרון הכאתי דעת רד"ק כי נקראו כפתורים על שם ציורי פרחים וכן נאמר במקרא בסמוכים: כפתור ופרח כמנורה ואי' כמנחו'

בר"ש בקצור ע"ש ובנו"ג כיפת חלק ובר"ש כל"י פכ"ב מ"ט הובא באריכות ושם הגי' שכפת שתי כופות. ¹ בנו"ג כיפת אבל בכ"י אירפי' כרפת וצ"ל כופת. ² כיה רק בדפ"ר וכ"ה בנוסחי' אבל בכ"י תוספת' הגי' ובכפיתין ובסולם הצדדי עיי"ע כפס. ³ כיה לנכון בכ"י ל"ד והוא ל"ע עיי"ע זעפרנא, ובדפ"ע כאן בצעפרן. ⁴ והוא ל"י φάρος פי' נר ואבוקה. ⁵ כן הוא לנכון בכ"י ל"ד וכ"ה בכ"י י"ז רק שם בטעות ראש פט"ו, וגי' ראש אי' ג"כ בדפ"ר אבל שם ובכל דפוסים בטעות כפי' ח — והנכון להביא בתחלה פי"א ואח"כ פט"ו באהילות כדאי' באמת בעי' כגום וכע' קפל א' ור"ש כפי' ט"ו כתב כי זו נושנה שאינה צריכה וחד מנייהו אגב גררא נכפא ע"ש ור"ה"ג פי' רק משבת דפטיין עיין בסמוך. ⁶ כונתו על פי' דה"ג לכל"י פ"כ מ"ה שזכרתי לעיל בהערת 8 כי פי' ר"ה"ג לאלהו' פי' העתיק רבינו (כל'י שהזכירו) בעי' קפל א' ע"ש כי על פי' יש לתקן דברו ר"ה"ג והמז"ל לא הרגיש בזה. ⁷ גי' שלנו עיי' בע' כף = כיפה. ⁸ ושם קצת קודם לזה אי' תני ככל מוטעמין באבנים ובלי ב"גים ובסולם מוצרי וכו' הרי שגורסו תוספת' כ"י בעירו' רס"ח הכפיתין עיקר ולא הכפיתים כג"י דפ"ר בערוך הנוכחי ועיי"ע כפס. ⁹ עד כאן נשמט בדפ"ר ושם יצא מ"ש. ¹⁰ בנו"ג ב. ה.

„מי שיש לו בית על שפת הנהר מוציא מן הכותל לנהר שתי קורות עד שעומדין בנגד המים ובין זו לזו כג' או כד' אמות ומקרה על אותן שתי קורות ועושין בקירוי⁽¹⁾ ארוכות ומשלשל⁽²⁾ דלי ומטלא זה לענין עירובין וזה יעשו⁽³⁾ על גבי רשות הרבים וכבר פירשנו בע' גזמטר. *אחיה"ל כל הפ' הועתק מפי רה"ג לזכ"י פ"ד מ"א צד 40 וא"כ אחר כצוצרה יש לציין מראה מקום (זכ"י הנ"ל) זה שהקיש על כצוצרה ולזה הוסיף רבינו פי' מיוכו' וכה"ג לפנינו אבל בפ"י רה"ג אי"י, שהקיש על גזוסטרה א"ד כצוצרה וכה"ג נכון וכן במקום גזוסטרה עירו"פ: אי"י בירו' סוכ' פ"א דנ"א ע"ד כצוצרה וכה"ג בע' קש' א' ושם הביא רבינו וז"ל פי' הכה כאותה ששנינו (בנחות מ"ז). הקיש בקנה ע"כ והם המה הדברי' בסיום פי' רה"ג בזכ"י שם. ובענין שנויי הנוסח' כבר הארכתי בע' גזמטרא בח"ב, רס"ד וע"ש פי' רש"י, לשכת צ"ו. שהבאתי ולעז שם planche פי' לוח ונסר וזה מה שפירשו רה"ג ורבינו הקיש על כצוצרה כמו הקיש על הקנה, ומזה תבין כי כנים דברי הח' רש"י בפסיק' דר"ב צד מ"ז בסוף הערה פי"ב שהביא מאמר התנחומ' חיי שרה פ' ואברהם זקן: לא בנחושת ולא בכרזל אלא בקורות בגזוסטראות, ומלת בקורות הוספת המעתיק היא להורות על גזוסטראות ובאמת בשמ"ר פט"ו ל"י בקורות, אבל בענין אהליות ובחצצרות ובכ"י א"פ ובחצצרות צ"ל וקסטריות כמו שהעירותי בע' גסמטרא (ח"ב, של"ט) ע"ש] --

קר (בל"מ מין מרדעת בל"ע קר ובדרז"ל נדרף עם כסת ופי' כר מצע לשכיבה, Unterdecke Decke עיין בפנים) בסוף כלאים (פ"ט מ"ב) הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים, בפי מקום שנהגו בגמ' מוליכין (פסחים כ"ה) ובס"ג דפ' מי שהפך (מ"ק י"ג רע"ב) מביאין כלים מבית האומן כגון כר מבית הכרר⁽⁴⁾ בהגדה דמגילה (י"ב) כרפס (אסתר א', ו) א"ר יוסי ב"ר חנינא כרים של פסים, פי' כסת הוא קטן שמשים תחת מראשותיו, כר הוא ששוכב עליו⁽⁵⁾ כדאמרינן בפ' השולח גס בגמ' המוכר עצמו⁽⁶⁾ (גימין מ"ז) אמרה ליה כרתיה לא בעית מידי למגנא אמר לה כרסי כרי. *אחיה"ל ופירושו התוספ'

כ"ח סע"ב כפתורים למה הן דומים כמין תפוחי הכרתיים פרחיה למה הן דומין כמין פרחי העמודין ופירש"י תפוח הכרתיים: מקום וכ"ה תפוח כרתים במנחות ס"ג, ונ"ל שהוא מקום Creta כי זה ענין אי כפתור בירמי' מ"ז, ד' עיי' אומ' לפירשט שרש כפתור וזה הערך אצל וויענער רעאלוו"ב I, 210, אבל רבינו בע' תפוח גרס כרתיים ושם אראך כי הלך בעקבות רגמ"ה ע"ש. — והושאל לדבר יפה עיי' ב"ר ס"פ צ"א וילק' מקץ ר' רמז קמ"ט בשעה שהיה אדם אומ' דבר מתוקן לפני ר"ט היה אומר כפתור ופרח — ועוד הושאל בל' עברי החדש' על ענין אשר בו הקושיא היא תירוצה של קושיא אחרת עיי' ס' הקנה (במע"י ר"ב לה' ברילל ח"ב 142) מאי תהו א"ל בכחו ומאי בכחו א"ל תהו א"ל היינו כפתור ואין לדבר סוף] —

כיצד (פי' כאיזה צד wie? auf welche Weise) פי' כאיזה צד כלומר באיזה אופן. *אחיה"ל וז"ל הרמב"ם בפ"ט לברכות רפ"ו כיצד מברכין (ליה), מלת כיצד מורכבת משלש מלות כאי זה צד ופירושו על איזה ענין והיא שאלה בעד איכות דבר או הדומה לו" ע"כ והוא מצוי בכה"ג וכ"ה בבמד"ר פ"ד שתי פעמים כאי צד ובקצת דפוס' כאיזה צד וכ"ה בירו' ברכו' פ"א ד"ב ע"ד הא כאי זה צד (ואבל בגי' מהרש"ם כיצד) ובירו' כתובות פ"ג דכ"ז ע"ד כאי זה צד ועיי' איזה (ח"א ס"ז) וש"ג שהש"ר פ' מי זאת וכ"ה כאיזה צד (בתיבה אחת) ככ"י מ' בעירובי' ע"ט, ושם: וכתב בעל ד"ס שהוא מצוי בכ"י, ומפי' הרמב"ם הנ"ל מוכח כי כן היתה גירסתו בברכות שם וכן כתב בפירושו בפחד יצחק ע' כיצד וז"ל וכן תמצא בהדיא באיזה צד במשנ' בריש הזהב ובפ' כיצד מברכין ע"כ ועיין עוד תו"ט לברכות פ"ו מ"א, וכ"ה באיזה צד בבכורות נ"ח: במשנה ושם בגמרא כאי זה צד אבל במשניות כיצד עיי' בהפשב"ע, ובתוספ' ב"ט פ"ז ככ"י אירפורט מצאתי: כי זה צד שכתו' וכו' ובנו"ג כיצד, ובענין הדוגמאות בענין כיצד בפ"י שם, ובספר מערמינאל' לה' שטיין מפורש כיצד מן כ = איך, וצד ולא הוצרכנו לזה] — קצוצצרה (קצוצצרה מל"י ורו' הרשומ' בע' גזמטרא ופי' בלא"ש Gallerie ועיין בפנים) פי'

(1) בפי' רה"ג בקירוי. (2) בכ"י ויו' ומשליך אבל כגוי הפנים איי גם בפ"י רה"ג. (3) בפי' רה"ג: וכן היא. (4) כ"ה בכ"י ויו' אי' ובי' ליד ב"ר וכן הביאו הרמ"ב בשרש כרר, אבל בכ"י ה"ב ובדפ"ע ל"י ובאמת ביה בכל הדפ' הישנים בגמ' ובכ"י הכר מבית הכרר וכה"ה ברא"ש במ"ק ברו"ו וכתב בד"ס פסחים צד פ"ב, ומעות הדפוס הוא בכולן ע"כ וכונתו שצ"ל הכר מבית הכרר וכן סימנתי בעי' כד ע"ש אבל מעי' הנוכחי מוכח כי גם לפני רבינו היתה הגי' כר מבית הכרר (כצ"ל כגוי כ"י ויו' ולא כרד כגוי כ"י ליד). (5) וכ"ה בתוספ' בי"מ ע"ט: ד"ה כסתות ע"ש אבל בתוספ' ע"ז ס"ה ד"ה רה"ג הובא כן באריות יותר בשם ר"ת וכן מוכח מפי' הירושב"א שבש"מ לב"מ שם. (6) ביה בכ"י.

כירים הוא מקום שפיתת שתי קדירות ע"ש וכ"ה גמ' ערוכה בשבת ל"ה סע"ב ועיי"ע כפח וכ"ה ברש"י ביצ' כ': ד"ה כירה ושם נמ' (ועיי"ן בירו' ביצ' פ"ב דס"א רע"ג) ומה במקום שכירתך סתומה כירת רבך פתוחה וכו' ופירש"י כירה יש לה בית קיבול לקבל שתי קדירות ושייך למימר בה סתומ' ופתוחה ע"כ וכן היו רגילים לעשותה משתי אבנים: כלי' פ"ו מ"א העושה שתי אבנים כירה וחרסם כטיט ועיי"ן שם מ"ד — תוספת' כלי' ב"ק ספ"ו כירה שנתנה על גב ארובה העליונה וכו', כלי' פ"ר מ"ב כירת הטבחים עיי"ן פ"י כר"ש. ובענין הגזרה עיי"ע הבא אח"ז — בית פִּירִים עיי"ע בח"ב ע"ב: —

כָּר (= פּוּר בל"ע כירה של נפחין Feuerherd der Schmelzofen ובל"מ של צורפים Schmelzofen) בתנור פ"ח בכלים (מ"ט) כור שיש בו בית שפיתתה טמא. פ"י יש בו מקום שמחזיק קדירה הרי הוא ככלי ומקבל טומאה. לעשות פ"י כור של צורפי זהב (שבת ע"ח:), פירשנו בע' פ"י. * [אח"י"ה והוא בע' פ"י כור ובפ"מ להרמב"ם בכלי' שם מנואר כור הוא המקום אשר יעשה להתך בו המתכות וכו' והיא מלה עברית וכו'. ובר"ש מפורש כור שחופר בארץ ומה כטיט וכו'. וכן כֹּר בל"ע ענינו כן הוא הפירה בארץ אשר שם הכירה עשויה מטיט. וכ"ה בתוספת' כלי' ב"ק ספ"ו כור של נפחין שהוא עומד בארץ וחברו כטיט להיות שופת עליהן את הקדרה טמא. ומל"מ כור הברזל (דברים ד', כ; מ"א ח', י"א) הוא ג"כ כורא דברזלא בתרג' למלכים שם ועיי"ן תרג' יחו' כ"ב, כ"ב, וכ"ה בל"ס פור פורא פ"י כבשן ועוד מספח Blasebalg וכ"ה בל"ע כֹּר ונגזר מל"ס כור באתפעל אחפֹר (וכן בלשון ערבי) פ"י ענין חמימות ודליקה ועיי"ע קודם לזה דעת רד"ק ועוד ג"ל כי שם ערבי הנ"ל נכנה מפעל כֹּר פ"י דקר וחפר ונרדף עם פָּרָה בל"מ ולפע"ד נקראו כירה. כור על שם חפירתם בארץ] —

כָּר (= פָּרָה בל"ס פָּרָא ענינו כאב ומי שמצבו ברע הוא ובפעל פָּרִי פ"י קצר kurz, eng sein, mit Schmerzen behaftet sein ונגזר מל"ע כֹּר כ"ט) תרג' מאן דכריה רוחיה. — (א"ב עיי"ע כרה רביעי). * [אח"י"ה ובאמת שם עיקר מקומו כי הה"א מן השרש כמו בל"ע וכן בל"ס באתפעל

שם ד"ה כריסי: דרכן היה לשכוב על בטנם כדאמרינן בנבחים (ה') וכו' ע"ב וא"כ עיקר הראיה לפירוש רבינו כי כר הוא ששוכב עליו הוא מגיטין ולכן קצת צ"ע על פירוש הרמב"ם (בספ"ד דשבת) שכתב ששניהם מניחין תחת הראש אלא דכסת הוא גדול ועיי"ן תוי"ט למקואו' פ"י מ"ב והפש"ב ע' כר ושם הובא עוד סיוע לפירוש רבינו ממשנה דסוף פ"כ ופכ"ג דשבת שכר הוא תחת גוף האדם ע"ש וכן נ"ל להביא ראיה סיוע מתרג' אי"ב ג', כ"א שהעתיק שכבו לארץ וג' דהוו רגילין למשכוב על פָּרִין דמילת. ועוד ראיה מעירובין ק' סע"ב ונעשית כר לבעלה ועיי"ן תוספ' ע"ז ס"ה: ועוד מירו' נדה ספ"ב ד"ג: ראת על הכר נאמנת לומר כזה ראיתי וא"כ מוכח כי כר הוא המצע כי כוראי לא ראתה הכתם בכסת שתחת מראשותיה, אבל מירו' יומ' פ"ח דמ"ד ע"ד וירו' תענית פ"א דס"ד ע"ג ר' יונה תרי מרמוטה ויהב לה תחות (וכדה) [צ"ל כרה] יש לדון כי כר הוא שמשמין תחת מראשותיו כי קרוב לשכל שנתן הסמרטוט תחת מראשותיו להעביר בה למחר על פניו ולא נתן תחת המצע אשר שכב עליו — ירו' שבת פ"ה ד"ז: כרים יוצאין לכובין ט"ס וצ"ל זכרים וכדאי' לנכון כדפ"ו וכו' זיטאמיר] —

כָּר (= פִּרְה מל"מ כמספר זוני פִּירִים שם למקום שפיתות שתי קדרות שמבשלים Koch-Feuerherd) כ"ג דפ' ר"א דתולין (שבת קל"ח:) כירה שמשמטה אחת מריכותיה. פ"י כירה זו כלי מתכות היא וכל זמן שתורת כלי עליה מותר למלטלה לצורך מקומה לפיכך אם אחת מריכותיה נשמטת עדיין היא כלי שיכולה לעמוד בשלשה¹) אבל אם נטלו שתיים בטלה מתורת כלי שאינה יכולה לעמוד בשתיים רב אמר אפי' אחת נימלה אסור למלטלה גזירה שמא יתקע (שבת שם) והלכתא כרב²). בהעושה פ"ו בכלי' (מ"ב) כירת גזירים בירושלם³). פ"י ששם היו הגזירים מבשלין השלמים ומשלחין תחת הדור. כירה שהסיקה כבר פירשנו בע' כפח. * [אח"י"ה נ"ל להגיה: ב'פ' כירה: כ'פ' ח שהסיקה כבר פ"י בע' כפח. או כירה שהסיקה כבר פירשנו בע' גב (והוא בע' גב ו' ע"ש). ולדעת רד"ק שרש כיר נגזר המלה מן פְּכִיור אש בעצים (זכירה י"ב, ו') לפי שטדליקין בו האש תמיד ונקרא בל' שנים כי

(¹) כדפ"ר בג' ופשטוה כרפ' פ"ו במעות: בגמרא וכ"ה כרפ' באסיל ועוד אי' שם הנקודה קודם מלת גמרא והכל במעות. (²) ע"כ הועתק אות באות כפ"י ר"ח הודפס כחדש בש"ם המפורא בהוצאת האלמנה והאחים ראב"ם (³) כנ"ג כירת הגזירים שכירושלים.

אתכרה krank sein כונת התרגום הנ"ל וכן כתרנ' קצר אפים (משלי י"ה י"א) מן דכריה רוחיה היינו לאות הנפש והרוח ungeduldig sein וזה אות הוא כי נפשו חלה בו או אולי הבין קצר מן ואקין כם (ויקרא כ"י כ"ג) ופי' געול ומאום נפש וכן הבין רד"ק בע' קוץ ע"ש וסיים כלם ענין צוקה וצרה ואמר ואקין כם על דרך משל ותקצר נפשו כעמל ישראל (שופטים י"י מ"ז) ע"כ. ומזו ההוראה ק"ל בל"ע כי כהנחתה הראשונה פי' קץ בדבר והושאל למי שאינו בקו הבריאה הן של גוף הן של נפש. והשם תמצא בע' כרה ועל זה כיון ר"ב ומ"ש רביעי רצונו לומר ציון רביעי באותו הערך והוא ציון התרנ' ע"ש] —

כר (בל"מ שם מדה שוה לחמר והוא שלשים סאים וכן שם מדה בל"ס כורא ובל"ע כר וממנו בל"י ורוי (xopos, eorus) כר"ג דפ' המקבל (כ"מ ק"ה:) ד' קבים לכור. * [אח"י"ה וזה מאמר של ר' אלעזר ואיתימ' ר' יוחנן וקודם לזה ר' אמי א"ר יוחנן ארבעה סאין לכור ר' אמי דיליה אמ' שמונת סאין לכור. ושם: כור זרע. . כור תבואה, ושם סע"א עיי"ע אלל ג'. ב"ב פ"ו: ק"ה סע"א ק"ו סע"ב כור בשלשים וע"ש הרשב"ם. תוספת' ב"ב ספ"ו פחות רובע לסאה או הותיר רובע לסאה שהן שבעה קבין ומחצה ל כור. ובכ"י אירפורט חסר ללא נכון מלת לכור כי כור היינו שלשים סאים ושלשים פעמים רובע קב הוא שבעה קבין ומחצה לכור עיין ג"כ על המדות לה' צוקערמאן 45. ועוד עיי"ע כר י"ג וע' בית כור] —

אחר וסר למשמעתו, ומלה קטועה היא וע"י ὑποχέριος העתיקו ע' זקנים בידכם נתנו (בראשית מ' ב'), בידך (שם י"ד, כ') בידו (במדבר כ"א, ב') נתתי בידך (יהושע י' ב'). והנה האי איתתא דגלילאה טעתה בין קו"ף לבק"ף ולכן גי' ב י ר י כדאי' בקצת דפוסים הראשונים (ד"ס שם) מ"ס הוא וכן בטעות בחול' קל"מ: אמרה לה חברתה סומא אמרי קירי קירי אמרה סומא אמרה קירי ב י ר י וצ"ל כירי עיין גליון הש"ס. כלומר עד שתאמר קירי כלומר אדון! ὑπὸ χέρι: קרא: כְּיָרִי χέρι עבד! ותחלת המאמר הובא בע' מל ח' וקר מ"ו. — ובכ"ר ר"פ פ"ט מכואר כר נרחב (ישעי' ל"י כ"ג): כירי עבד קירי אדון ונראה לי ברוד כי מלות עבד אדון באו מגליון להורות על כירי וקירי והראיה מגי' פי' המיוחס לרש"י כירי קירי מרובה בעולם כירי עבד קירי אדון וכו'. הרי שזה הפי' לא גרם בפנים תיבות הנ"ל וכן ל"י כג"י רבינו עיי"ע כר מ' — ודע עוד כי גי' פי' ר"ח בעירו' שם כירא וגי' רש"י בד"ש בשתי פעמים כרי ולעד"ג עיקר והוא מל"פ קרא, קראי פי' עבד] —

כר (= כורא לפע"ד מל"פ כְּרֹוּס, כְּרֹוּס עיגול של חוטי האריגה (Fädenknäuel) תרתי בבת נירא וחדא בכורא (שבת ק"ה סע"א) כ כר פירשנו בע' בת נירא. * [אח"י"ה נסחתי עפ"י גי' כ"י ה"ב וכ"ה בדפ"ר פי' וויניצ' בע' נר ה' וכ"ה בדפ"ר פי' וויניצ' בע' הנוכחי רק כאן הגי' וחדא בבת כורא ובדפ"א ובאסיל בבת נירא ובע' נר בדפ"א בנירא ובאסיל כנורא והנה בע' בת נירא (ה"ב ר"ב הערה 2) החלמתי כי גי' כורא מ"ס הוא מטעם הפי' דאי' בע' הנ"ל ובאמת באו"ו הלי' שבת סי' ס"ה גרס ג"כ וחדא בנירא והביא שני פירושי דרבינו מע' בת נירא ומע' נר ה' ולא העיר על גי' כורא ובכ"י ק"ט באמת גם בע' נר הגי' נירא ונ"ל כי שתי גירסאות מונחות לפני רבינו והראיה מגי' כ"י ו"ו דאי' שם וחדא לנירא בכרא וצ"ל בנירא בכרא הרי כפי' הביא רבינו (או בעל המעתיק) שתי גירסאות ביחד. ויש לקיים ג"כ הגי' ככ"ף והוא מל"פ הנ"ל כי כרהה פי' פקעיות של חוטין (ותתכן גי' כ"י ו"ו בלא ו"ו אחר הכ"ף). והנה בדפ"ע אי' פירשנו בע' נירא ול"י מלת ככר אבל ככ"י ה"ב שגרס בע' בת נירא היטב הוסיף מלת ככר. ובע'

כר (= כְּיָרִי בל"י χέριος (כמו ὑποχέριος) עבד שהוא ביד אדון Unterthan ובל' קריאה oh Diener! או מל"פ עיי' בפנים בסוף הערך) כר"ג דפ' כיצד מעברין (עירובין כ"ג:) כירי תפלה הוית לי. פי' רצתה לומר קירי (1) אדוני תפלה (2) הוית לי כלומר קורה היה לי (3) ואמרה כירי: עבדי קורה (4) היתה לי וגנבוה ממני (5) וכדו הוית כלומר כל כך היתה גדולה כדמטי לך עילויה (6) כלומר אם היו מטין אותך עליה (7) לא היו רגליך מגיעין לארץ (8). — וא"ב כירי בל"י עבד פי' קירי בל"י אדון. * [אח"י"ה ורמ"ל העתיק אחר ערך דבור המתחיל כר מלה יוני' ὑπὸ χέριος ותרגם Gewalthaber אבל זה מפי' של קירי ור"ב כיון במלת עבד על ל"י הנ"ל והוראתה הראשונה היא מי שנתן ביד

(1) ὑπὸ χέρι. (2) ברש"י בד"ש מפלה. (3) ר"ל כמו טבלא tabula. (4) בדפ"ר קורא. (5) משמע שגרס רבינו וגנבוך ט גאי כדאי' בדפ"ר פי' וויניצ' רפ"ב ובע"י הראשון עיין ד"ס עירו' צד ק"ב. (6) כ"ה לנכון בדפ"ר פי' ובאסילי, ובדפ"ר אמי כד מ"ו ובדפ"ר וויני' כדמטו לך עילויה ובדפ"ר כדמטי לה עילויה ובכ"י וכו' הוית דכד שדרו לך עילויה. ובפ"ר ר"ח בדפ"ר מחדש בש"ס ווילנא ע"י האחים ראם הגי' א"י וכרי הו"א כי הוה שדרו לך עליה. (7) ובדפ"ר אם היו מטין אותה עליה, והוא לעומת גירס' לה. (8) רבינו נגרר בפ"י אחר פי' ר"ח הנדפס בעירו' שם.

נר ה' נגדר רבינו אחר פי' ר"ח כמו שאוכיח בעה"י שם, ובאור' שם לא העיר כי הועתק פי' של נר מפי' ר"ח] —

כר (= פְּרִיָה מל"מ (דברים ב' ו'; הושע ג' ב') פי' קָנָה וכן בל' סאנסקריט kri ובל"פ خریدن kaufen ובל"ע קָרָא ענין שכירה (ר"ה כ"ו סע"א) תניא¹ אמר רבי² בר"ג דפ' ראוהו (ר"ה כ"ו סע"א) אמר רבי² כשהלכתי לכרכי הים קורין למכירה כירה למאי נפקא מיניה לפרושי בקברי אשר כריתי (בראשית י"ה ה') ובפ"ק דסו"ט בגמ' יוסף זכה (י"ג) נהי דובין בכרותיה³ פשיטותיה מי זבן אין דכתיב אשר כריתי לי ואמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק אין כירה אלא לשון מכירה. * [אח"ה ור"ק בשרש כרה הביא זה הפי' בשם יש מפרשים ולא זכר כי נמרא ערוכה היא, וגם מְכָרָם (במדבר כ"י י"ט) מְכָרָה (משלי ל"א י') פי' רד"ק ענין קנין — וגם תרגום שמרוני העתיק שברו (בראשית מ"ג ב') כור, ונשברה (שם ג') נכור, ולפי זה השרש אצלו כור, כרר עיין גיזניאום תיזוירום [II, 711] —

כר (= פְּרִיָה לפע"ד מל"ע חֵסֶה, خيرية Wohl befinden ולדעת ר"ב מל"י χάρις שישון (Freude) בב"ד כריש ויהי מקץ (ר"פ ס"ט) ותרעינה באחו (בראשית מ"א ב') אהבה אחוה בעולם בשעה שהשנים יפות וכן הוא אומר ירעה מקנך ביום ההוא כר נרחב (ישעי' ל' כ"ג) כירי כירי מרובה⁴ בעולם פי' שלום⁵ וכן הוא אומר (תהלים ע"ב ג') ישאו הרים שלום לעם אמר רבי אחא ישאו הרים משאתן⁶ שלום לעם. — (א"ב פי' כר בל"י טובה שישון חן ויש גירסא אחרת בנוסחאות והיא לא ישרה בעיני). * [אח"ה ר"ב כיון לגי' שהבאתי בע' כר ו' וכני' רבינו מוכח מפי' המיוחס לרשי' בב"ד שם, ולפע"ד מל"ע הנ"ל וכן במד"ד פ"ד מכרכר (ש"ב י"י י"ד) . כירי רם כלומר שלומי הוא רם והיינו האל הרם והנשא ובמ"כ נדחק וה' לעווי פי' שישון רב הוא כפי' ר"ב] —

כר (= פְּרִיָה מל"י χῶρος פי' הזיר ובית ערות אישה) בית גליא קורין אותו בית כריא (תמור' כ"ח:

ע"ז מ"י) פירשנו בע' בית גליא. * [אח"ה עיי"ע בח"ב, ס"ה ושם ע"ב ומל"י הנ"ל ואולי גם מל"פ כף זוהמא Schmutz ועוד עיפויש Schimmel ומה בסו"ט ג': כי כריא לשומשמי לפי גי' יש שישונין בע' כד כלומר כפסולת ועיפויש בשומשמיין — ודע כי גי' בית גליא אי' ברפ' וויניצ' ואמ' ⁷) אבל בדפ"ר פי'ז' וכ"י ו' או' אי' בית גדיא והוא כפ"א [צ"ל כס"א] בע' בית גליא ע"ש — ובענין פּוֹרָא בשבת ק"מ: עיי' מ"ש בח"ב, ל"ד: וגי' רבינו ביזרא⁸.)

כר (= פְּרִיָה הפירה פי' מל"מ פָּרָה ובל"ע קָרָה graben) בפ' השותפין בגמ' כופין (כ"ב ה') רב פפא רמי כריא חדתא איתמי פי' הטיל הפירות הנזר על היתומין, הכל לכריא דפתיא⁹ ואפילו מרבנן (שם) פי' לחפור ברחבה ולהשוותה לתקן העיר להסיר הרקסים שלא יכשלו בהן העובדים והשבים, ואי נפקי באוכלוזא¹⁰ כבר פירשנו בע' אכלוזא¹¹). פ"א של גאון כריא דפתיא נהר של מדינה שרגילין לשתות ממנו מסייעין רבנן לתקנו למיפק בכלוזא כאלו¹² ממש מל"ש ישמעאל כנון שרגילין להקבץ אנשי אותה העיר ולצאת גדודים גדודים לשמירת אותו מקום לצעוק ולהודיע להם. * [אח"ה הפי' הראשון שייך לר"ח כדמוכח מתוספו' ב"ב ח', ד"ה כריא ע"ש, וכ"ה בשט"מ לב"מ ק"ח. כפי' הרא"ש אליבא דר"ח ז"ל, ומ"ש באכלוזא ניהו מיהו משדרי גבר' דקאי בהדיקיהו ע"כ צ"ל בהריקיהו כלומר במקום עיי"ע בהרק ומ"ש, ופ"א הוא קרוב למה שפי' רגמ"ה וז"ל בכ"י לב"ב: לכריא פתיא שחופרין למלאות ממנו מים לשתות ועל שם כך קרי ליה כריא פתיא שדולין בכלי חרס כמו פתיא אוכמא¹³) וכו' ואי קא נפקי בכלוזא כלומר שיוצאין חבורות בני העיר הן עצמן וכו'. ופי' ל"ע הנ"ל פירשתי בע' כלו ע"ש, ורשי' פי' בב"ב כריא פתיא חפירות בור לשתות מים ועל שם הכלי המונח שם בכור תמיד לשתות בו עוברי דרכים קוריהו פתיא ועיי' ג"כ פירשי' בב"מ שם והוא כפ"א בערוך. — וכנה' בב"מ ק"ח, לכריא דנהרא וכו', ושם ק"י, וכרי כריא עיי"ע מסקא ב'. יר' פסחים פ"ג ד"ל, הדוק קירויה וכרויה ועיי"ע

¹ וכ"ה בכ"י ש"ס. ² וכ"ה לפנינו ובכ"י ש"ס אבל בדפ' קראקא ובכ"י ילקי (ד"ס ר"ה צד ל"ג:) אי' לנכון תניא א"ר עקיבא. ³ בנו"ג בכירותא פשיטותא. ⁴ כ"ה לנכון כעת"ק ש"ג ובדפ"ר פי' וויניצי ובאסיל מריבה, בדפ"א מרבה. ⁵ כ"ה בעה"ק, ולזה עולה יפה הראיה מספוק. ⁶ נשיאתן. ⁷ ובדפ' באסילי בטעות גמרא! ⁸ ושם בשורה י"ב מלמטה ייורז מ"ד הוא וצ"ל ייורז. ⁹ וכ"ה בר"ף דפי' קושטי וברא"ש, וכ"ה בכ"י מ ק"ח, ובנו"ג פתיא. ¹⁰ בכ"י ש"ס ואי קא נפקי בכלוזא וכ"ה בכ"י פי' רגמ"ה בכ"י ובנו"ג אבל נפקי באכלוזא וכ"ה בס"א בעי' אוכלוסא וגי' בכלוזא אי' בדפוס' הישנים ובר"ף וברא"ש בדי' הישני' עיין ד"ס ב"ב צד מ"ו, וכן מוכח מפ"א בערוך. ¹¹ עיי"ע אוכלוסא ח"א, ע"ז. ¹² בכ"י ו'ו' ב"מ צד מ"ו, וכן מוכח מפ"א בערוך. ¹³ פסחים פ"ה.

קרויה. והשם המופשט כְּרִיחַ הפכו פתיחה עיין כ"ק מ"ט סע"ב ג'. נ"א. נ"ב. — תוספת' ב"ק רפ"ו קול הכרייה. ובמכילת' משפטי' ס"פ י"א קול הכריה. והפעל במכילת' שם אם הפותח חייב הכורה לא כ"ש. . הקיש פותח לכורה וכו' ע"ש כל הענין ובב"ק נ"א. ושם: זיל נרי לן ואזל כרא לחו. תענית כ"ד רע"א הוה כריא. סוכ' נ"ג סע"א בשעה שכרה דוד שיתין וכו'. ושם נ"ג: והא חזינן דכרינן פורתא וכו' עיין ג' רבינו בעי נבג ב'. ובאתפעל בתרגום תהלים צ"ד. י"ג עד דַּיְתְּכְרִי —

ביני חילפי שקורין אורטי"ש בלע"ז דביני כורכי מולש ע"כ. ונ"ל שזה האחרון הוא ל"צ molles כריכת ערבים Büschel, Weidenbänder ולעז כן באשר גרם בכ"ף כורכי מל' כריכה. ועוד עי"ע כורכי גרם רבינו בתר"י. — ודע כי פ"י כורי (כירי) תילי עפר הוא רק עפ"י התרג' הנ"ל שהביא רבינו כפי דפ"ר כורין כורין והבינו רבינו מלשון כור (כר) והיינו חמר וא"כ חמרים חמרים: כורין כורין שתי פעמים צריך להיות אבל כשדפ"ע הגי' כרוון כרוון וכ"ה בנוסח' בתרג' ובתר"י בי לבמד' י"א. ל"ב פרוון (ובתר"י א' שם: כירוויין) ולפי זה שייך זה הערך לעי' כר ה' ולפע"ד שייך לעי' הקודם לזה והוא ענין כְּרִי ומל"ס פְּרִיא בקבוץ כְּרִין (כְּרִיתא) פ"י גדיש — ובענין כראזי עי"ע כרוזי —

כר (= כְּרִי מל"ע ק"ו בקבוץ כ"י עיגול והיינו חמרים וכן בל"פ חָרַץ (Haufen, runde Masse) כפ' הריני נזיר מן הגרוגרות כגמ' הפילה (נייר ו"ג.) ר' יהודה דכרי הוא דאמר (שם ח' סע"א) ספק נזירות להקל. כפ' ואלו מותרין כגמ' סתם נדרים (נדרים י"פ.) הריני נזיר אם יש בכרי הזה מאה כור והלך ומצאו שננבב או שאבד רבי יהודה מתיר. * [אח"י"ה וכו"ה בתוספתא תרומות סוף פרק ג' תורמין מן המוץ על הכרי אבל לא מן הכרי על הערימה. בסנהדרין פ"ח. וש"נ יפריש מן הכרי עי"ע טרח. ב"מ ק"ה. ואוקים כְּרִיא קדמך וכו'. ובכנויי הגוף ירו' תרומו' פ"א ד"ט: הבקיר כרוי ומירחו. ירושלמי מעשר' פ"א דמ"ט ע"א תבואה משיתמרח. . מן דו ישפר אפוי דכריה פ"י מעת שייפה ויחליק פני הכרי. והקבוץ ירו' שקלים פ"ג דמ"ז ע"ג אלו שני כְּרִי' וכו' ובל"ס כְּרִין (מהיחיד כְּרִיא) וזהו כרוון תרג' של חמרים עי"ע הבא אח"ז אולם כאן עיקר מקומו] —

כִּירָח (בל"י χαίρος שלום Heil Dir) בילמדנו פרישת ויהי מקץ אמר ליה קירי כירי פ"י בל' יוני שלום עליך. * [אח"י"ה ובנו"ג בתנחו' מקץ סי' ט' קירי ברא וצ"ל כירא ועי"ע אמפרטור בח"א. קכ"ד] —

* כִּירָח (מל"מ פִּירָח פ"י ארוחה das Speisen, die Mahlzeit) ב"ב ע"ה רע"א יכרו עליו חברים (איוב מ' ל') ואין כירה אלא סעודה שנאמר (מ"ב ו' כ"ג) ויכרה להם כרה גדולה וכן פירשו ראב"ע ורד"ק עיין בשרשים שרש כרה וכתב שם: והפעל הכבד להברות את דוד (ש"ב ג' ל"ה) כן כתוב אבל קרי להברות כן אמרו רז"ל (סנהדרין כ"ו) כתיב להברות וקרי להברות וכו' ע"ש עד ואנחנו לא מצאנוהו כן בכל הספרים המדויקים אשר ראינו ע"כ ועיין מנחת שי' לש"ב שם שמצא בדפוס ישן כתיב להברות בכ"ף וקרי להברות ע"כ ובד"ס לסנהדרין צד כ"א: הביא גי' הילך כ"י בש"ב כתיב לברות וקרינן להברות כו'. והגי' בכי"ת הובא ג"כ בערוך ע' בר (חיב קע"א) — ואולי כִּירָח רמו ג"כ על ל"פ חָרַץ פ"י אכילה וארוחה — ולדעת התוספ' בביצ' כ': ד"ה שכירתך מפורשת כירתך ג"כ מל' כִּירָח גדולה והנכון כפירש"י עי"ע כר ב'. — וראיתי כפ"י רגמ"ה כ"י בחול"ה ה' רע"א (בקבוץ כ"י אנני דף שט"ז:) ח"ל: דינצבות ליה לחמא כלומר בעינא ליכרה לו כירה פוק צביט כלומר הכן לו הכירה וכו' ובנו"ג בעינא ראיצביט ליה נחמא לאלהיכו ועי"ע צבת ב'.

כר (= כְּרִי נלפע"ד מע' הקודם פ"י חמרים חמרים) כפ' אלו טרפות כגמ' סימני העוף⁽¹⁾ (חול"ה סיב רע"ב) אמר רב יהודה הגי כראזי⁽²⁾ רבי חילפי שרי דבי כודי⁽³⁾ אסירי איכא דאמרי דבי כירי. [דבי חילפי] פ"י⁽⁴⁾ שרצים שהן מתגדלין באגמים מקום שיש סוף וגומא. דבי כורי⁽⁵⁾ פ"י תילי עפר. חמרים חמרים תרגום ירו' [א] (שמות ח' י') כורין [כורין]. א"ב דבי כרבי כתוב. * [אח"י"ה וברישיי א"י דבי כרבא ופ"י כרוב ע"כ ובפ"י הני כרוזי כתב וז"ל חנבין דבי חלפי אורטאו"ש ע"כ והוא ל"צ Brennesseln, orties ועיין כפירש"י בשבת קנ"ב. ד"ה חילפי. וכן מצאתי הלעזו כפ"י רגמ"ה כ"י בחול"ה הנ"ל וז"ל דבי חילופי כו' כלומר דייורי

(1) כ"ה בכל כ"י ערוך. (2) וכ"ה בפ"י רגמ"ה כ"י בחולין (בקבוץ כ"י אנגולי דף שט"ז:) ח"ל כראזי גרסינן ע"כ ובנו"ג כרוזי וכ"ה בעי כרוזי. (3) בדפ"ר כורוי וצ"ל כורי וכ"ה בדפ"ר בסמוך. (4) השלמתי עפ"י דפי אמש רק שם אי' בה"ל איכא דאמרי דבי חילפי פירוש וכו' וא"כ גשמוט: דבי כורי קודם דבי חילפי וכן בעה"ק שג"ב ערך כרוז גרם לנכון ח"ל וכראזי דבי חילפי פ"י וכו'. (5) כ"ה בדפ"ר, ובשרפ"ע כירי.

* כירים עיי"ע כרם ב'.

כרב (= כְּרוּב, כְּרוּבָא, כְּרַבָּא מל"י $\chi\rho\alpha\mu\beta\epsilon\tau\iota$ בל"ר
 erambe בל"ע ופ' קֹרֵב בל"ס פְּרָבָא (Kohl)
 כבצל פ"י בתרומות (מ"א) כרוב של שקי¹) עם
 כרוב של בעל פי של שדה הנשקית ביד כלומ'
 כרוב הגדל בשדה שלחין של חולין נשלק עם
 כרוב של בעל תרומה אסור אותו של חולין מפני
 שהוא בולע². כפ' כיצד מברכין בגמ' על הירקות
 (ברכות ל"ח רע"ב) כל שתחילתו שהכל נהיה בדברו
 שלקו כורא פרי הארמה משכחת לה בסילקא
 קרא וכרבא כל שתחילתו פ"ה שלקו
 שנ"ב תומי וכת³). כפ' אין מעמידין בגמ'
 מתרפאין (ע"ז כ"ט) ת"ר ששה דברים מרפאין את
 החולה⁴ ורפואתן רפואה ואלו הן כרוב ותרדין ומי
 סיסין יבשינ⁵ וקיבה והרת ויותרת הכבד וי"א
 אף דגים קטנים. — (א"ב פי' מין ירק).
 * [אחי"ה ואחר הוא עם אכרוב עיי"ע ח"א, פ"ג וש"נ.
 ויש להוסיף ירו' ביצ' פ"ה דס"ג רע"א קולמי אכרוב.
 כתובות קי"א: קלה של כרוב, גיטין ס"ט רע"ב
 קלחי כרבא עיי"ע קלח א' וכרוב מדברי שקלחיו
 דקין נקרא תרובתור עיין פ"מ להרמב"ם לכלאי
 פ"א מ"ג וע' תרבתר ושם פ"י רבינו בל' ישמעאל
 אלקרנביט והוא קְרִיבִיט בל"י החדש' $\chi\rho\rho\alpha\beta\epsilon\tau\iota$
 Blumenkohl (לעף ספ"לנ"צ 214). ובפ"י מהר"י בן
 מלכי צדק קרוביט וצ"ל קרנביט. קולמי הכרוב
 ערלה פ"ג מ"ה, עוקצי' פ"א מ"ד עיי"ע נפס. ועוקצי'
 פ"ב מ"ה, נדרים נ"ג: עיי"ע אספרגוס (ח"א, קע"ב:)⁶
 שבת קט"ו רע"א מקנבי כרבא. ועוד עיי' תוספת'
 תרומ' פ"ג תוספת' פסחים ספ"ב (ג'). תוספת'
 נדרים ספ"ב — ובמשקל יוני כרנבי עיי"ע במו"ע.
 והקבוץ ירו' נדרים רפ"ז ד"מ: קרייא וכרובתא. —
 בענין פְּרָבִי חולי' ס"ב: עיי"ע כר' י"ג גי' רבינו] —

מרף בקלפי בסוף הלכה קשר לשון זהורית (יומ'
 מ"ג רע"ב) ובפ' תינוקת שלא הגיע זמנה בריש
 גמרא (נדה ס"ה:) לא [הווי] מסקי¹⁰ מינה אלא
 כדמסיק¹¹ תעלא מבי כרבא פי' לא הווי מסקי מינה
 שום מעמא להיתירא יותר מבעילה ראשונה כמה
 דמסיק תעלא מבי כרבא. כלומר כשם שהשועל
 אינו מוציא כלום מזון משדה חרושה שהוא אינו
 אוכל לא זרעים ולא עשבים. * [אחי"ה והפעל
 ממנו שבת ל"ג: חזו אינשי דקא כרבי וזרעי וכו',
 ושם ע"ג רע"ב מכדי מְכַרְב כרבי ברישא וכ' ב"ק,
 צ"ו: אזל כרב בהו כרבא, ב"מ ק"ה. לכתר הכי
 כריבנא לה, ושם ק"ז רע"א לא אמרן אלא דלא
 כריב ותני אבל כריב ותני לית לן בה, ב"ב י"ב.
 יומא דכרבא דכריב ותני עיי"ע רד ט'] —

כְּרוּב (מל"ע) כְּרִיב מדת ארץ לחרישה ju-
 (gerum, Juchert) תרג' כברת ארץ
 (בראשית ל"ה מ"ז) כרוב ארעא. * [אחי"ה וכן
 תרג' כברת ארץ במ"ב ה', י"ט. ובענין ל"מ כברת
 ארץ הארכתו בספרי על העתקה פרסית לריב"י
 מאווס צד 51 והלאה ושם הבאתי דעת ראב"ע
 ורד"ק כי הכ"ף שמושית היא ולא שרשית ומוצא
 המלה היו לברות למו, ותברני לחם עיין הרמב"ן
 אבל לפע"ד עתה כי מוצאו מלשון וכרא אותהן
 בהרבותם (יחזקאל כ"ג, מ"ז) ענינו כריתה ודקירה
 והשרש ברא נדרף עם ברה (עיין פירושט) ומזה
 המושג גם כריב בל"ע מן קרב כרת ודקר בחרב
 של מחרישה את הארץ והיינו חרש ומזה השם כְּרִיב
 תלם וגם מדת ארץ הנחרשה ולכן שייך זה לערך
 הקודם אבל רמ"ל לא עשה כהוגן שהרכיב דברי
 ר"ב עם דברי הערוך בלי כל סימן ההיכר] —

* כְּרַבָּא (מל"ע) כְּרַב סוף הענף העב בעיקר הרקל
 אשר ממנו יצמחו הענפים das knollen-
 (artige Ende der Palmenäste) ב"ק צ"ב. ילק'
 ירמי' רמז רס"ז בהדי הוצא לקי כרבא וגי' רבינו
 בדיל עיי"ע ה"ן (ח"ה, ל"ה) פי' כשתעקר סוף
 הענף העב בעיקר הרקל אשר ממנו יצמחו הענפים
 אודות העלים כלומר שתוכל ללקט העלים אשר

כְּרַב (מל"ס) כְּרַב ובל"ע כְּרַב פי' חרש
 ackern, pflügen והשם פְּרָבָא בל"ס
 (der Pflug) ביניתא דבי כרבא (מכות מ"ז:) כבר
 פירשנו בע' ביניתא⁷. אי יומא זרעא תרי יומי
 כרבא לא הוי (כ"ב י"ב) פירשנו בע' רד⁸. כפ'

¹ בנו"ג שקיא ובמשנ' דירו' שקי' וצ"ל שקיא ועיי"ע בעל גי' ח"ב, קמ"א: ² וכן פי' מהר"י בן מלכי צדק נדפס בש"ס ווילנא בהוצאת האחים ראם. ³ כ"ה בכ"י ו"ו ובנו"ג בכרבא וסילקא וקרא אבל כג"ו בכ"י ו"ו הוא בכ"י ש"ס מינכען, ובכ"י פי' הסדר בקרא וכרובא וסילקא וגי' כרובא אי' ג"כ בכ"י ערוך ב"ר וברפ"ע ושם ב"ס אקרא וצ"ל וקרא וברפ"ר חייא וצ"ל קרא. ⁴ בנו"ג עוד מחליו וכ"ה בפ"י ר"ח כ"י לע"ז ובברכות מ"ד: וגי'ז: אבל בכ"י ש"ס ע"ז ל"ה. ⁵ וכ"ה באה"ת בע"ז ובברכות נ"ז: ושם סיסין וברף מ"ד: ומי סיסין דבש וצ"ל יבש וכ"ה בכ"י ועיי' ב"ס בשני מקומות. ועיי"ע חרת, רה, סוסין, תרדין. ⁶ ויש להעתיקו עיי' Kohlkoim עיין לעף שם 51. ⁷ כיון לע' ביניתא (ח"ב, קמ"ט:) ובעה"ק שגיב' הוסיף עוד פי' זרע של שדה חרושה ע"כ — ולא ידעתי למה היה מיוחד בעה"ק ערך בפני עצמו לזה הציון. ⁸ והוא בע' רד ט' וכ"י ל"ד במ"ס רך. ⁹ וכן מוכח מפ"י רבינו וכ"ה בנדה אבל ביומ' ל"ה. ¹⁰ ברפ"ר מסקי. ¹¹ כ"ה בנדה וכ"ה בכ"י א"פ ביומ' ובנו"ג אלא כמאי דמסקי.

צמחו בעיקר ההוא אז תלקה הכרבא ולא יצלח לכל דבר עיין פליישער בהוספותיו לעמת"ל לה' לעווי ח"א. 557 ורש"י פי' בע"א. מלשון כרוב. * כְּרֵבָב (מל"מ ובקבוץ כְּרֵבָבִים וכן בל"ע כְּרֵבָבִים שרי המלאכים אצל הערביים וברד"ז נדרש כְּרֵבָבָא פי' כנער) כנגינה י"ג: סוכ' ה' רע"ב מאי כרוב אמר ר' אבהו כרביא שכן בבבל קורין לינוקא רביא עי"ע רב ב', ושם ושם: הינו כרוב הינו אדם? אפי' רכרבי ואפי' זומרי. יומ' כ"א: ה' דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפרת וכרובים וכו', ושם נ"ד סע"א כרובים דצורתא הוו קיימי ובכ"י מ' בצורתא וכ"ה בע' צר ג' וע"ש פירושו, ושם: בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגללין להם! את הפרוכת ומראים להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום כחיבת זכר ונקבה, ושם רע"ב בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה לזה הוציאו לשוק ואמרו וכו' ובכתב יד יצאו לשוק וכן הוא בכ"י ילק' ס' תרומה (ד"ס יומ' צד ע"ו) ועיין מ"ש בזה הענין בעל ד"ס שם. ובענין גזרת המלה עיין אוצרי המלות עבריות ורד"ב לווענער I, 225.

* כְּרֵבָבָה (נ"ל מל"י χρῶμα Schall, Geklingel, תרג' מצלות הסוס וזכריה י"ד. כ"י) כרובת סוסיא פי' כל דבר המקשקש ומשמיע קול ואותיות ב' ומ' מתחלפות או אולי צ"ל כרובת סוסיא והוא מל"פ כְּרָבָא כלי זמר כעין תוף. וה' לעווי העתיק Pferdedecke! ור"ב הכיאה בלי פי' בע' כרבת.

1 כְּרֵבָל (הפעל מל"מ פי' עמף במעיל והשם כְּרֵבָלָתָא ח"א) Mantel, Hülle ועוד עיין ל"פ בפנים. כ"י) מל"ס כְּרֵבָלָתָא (Hahukamm) בפ' ראשון דברכות במרא וחכ"א (י). ובחלק כגמ' ארבעה הדיוטות (סנהדרין ק"ה:) ובר"ג דע"ז (ד"ג:) א י מ ת ר ת ח ב ג' ש ע י ק מ י י ת א (2) כי חורא כרבלתא דתרנגולא (3). בס"ג דפ' שמונה שרצים (שבת ק"י סע"ב) הרוצה שיסרס תרנגול יטול

כרבלתו ומסתרם מאליו — בפ' מי שמתו כגמ' העומדים בשורה (ברכות כ.) חזא להך איתתא דלכשה (4) כרבלתא בשוקא (5) פי' כגד אדום כגון כרבלתא דתרנגולא שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה (6) — בילמדנו פרישת הן האדם כרבלתהון (דניאל ג'. כ"א) אלו (הקסידין) [צ"ל הקסידין] שבראשיהון כמין כובעין. וי"א אלו המליות שהן עמוסין. — (א"ב פי' בל' יוני מין מעטפת של ראש וגם נקרא כן תכשיט זהב אשר משימין אותו על שער הראש גם קשרי שער מתוקנים מן המצח ועד הקדקד כמו כרבלתא דתרנגולא וזה אומרם הקסרין (7) שבראשיהון פי' בל"ר תלתלי שער). * [אחי"ה כונת ר"ב בתחלת דבורו על ל"י χρῶβύλος ועל ל"י κυρβασία הראשון נקרא בלא"ש 1 Haarschopf, 2 Haarbüschel auf dem Helm Turban, והשני hahnkammartige hohe Mütze, וכמ"ש הקסרין בל"ר וכו' כיון לל"ר cirrus או Haarbusch, orista ונראה שג' מומעת נזדמנה לו וכן כדפ"ר הרקיסין וצ"ל הקסידין כדאי' בע' קסד בשם ילמדנו הנ"ל ובשרשים לרד"ק בפ"י דניאל ג'. כ"א הביא מדרש תנחומא בזה"ל כרבלתהון אלו הקסרין שבראשיהם ודומה לו כרבלתא דתרנגולא ע"כ ובר"ש בן מלך גרס אלו הסרקים שבראשיהם וכו' ונראה שכיון על לשון מסרק Kamm ונעלמו מעיניהם כי הביא רבינו זה הילמדנו בע' קסד: אלו הקסידין ופי' כמו כאן כמין כובעין וכלי ספק כיון לל"ר Helm, cassis. ולפי דעת י"א אלו המליות פי' מעילים ודעתם כי כרבלתהון אחד הוא עם סרבליהון (בדניאל שם) שהוא לדעת ר' יודן בגוליהון (ב"ר פל"ו) עי"ע גל (ח"ב רע"ח) ועי"ה ע' סרבל ומ"ש ויש להביא ראיה מדה"א א' ס"ו, כ"ז ודויד מְרַבֵּל במעיל בוך פי' חרד"ק מעוטף ומכוסה. ולפע"ד כרבל וכן כרבן (עי"ע) הוא פרעל מפעל כבל (בל"ע קבל) פי' קשר חגר וענין דויד מכרבל וג' כמו ודוד חגור אפור כד (ש"ב י' י"ד) עיין תיזוירוס לגיזיניאוס 711. והשם כרבלתא פי'

(1) בכ"י ש"ס גוללון. (2) כ"ה בכ"י ו"ו וליה, בע"ז ובברכות אמר אב"י בתלת שעו וכו'. (3) בסנהדרין בלי נכון דתרנגולתא וצ"ל דתרנגולא כדאי' באה"ת וכו"ה בברכות ובע"ז. (4) כ"ה בכ"י ל"ד ובג"ג חזייה להתיא כותיה דהות לבישא ובכ"י להתיא איתתא וכו"ה בתשי הגאונים דפי' בערלין ס"י ק"א צד ל"ג: ובכ"י ש"ס איתתא גויה. (5) ובכ"י ש"ס וקיימא בשוקא. (6) ביוחסין השלם 106 הובא זה הפי' בקצור וז"ל והערוך פי' כגד אדום כמו כרבלתא דתרנגולת (צ"ל דתרנגולא) ע"כ ושם קודם לזה הובא פי' רב צמח גאון ז"ל משום שעטנו עשה ויש פירוש אחר ע"כ וכוה הפי' נמצא בתשי הגאונים הנ"ל בתשי רש"י (עיין כובא לסוף חלק א') וז"ל משום שעטנו הוא דעבד ע"ש. וכן באה"ת (ושם הגי' סרבלתא עיין ד"ס ברכות צד מ"ח:) מפורש דהוי של כלאים ע"כ ומ"ש רבינו שהוא פריצות וכו' מסכים לזה רמ"א ביו"ד ס"י קע"ח ס"ק א' וז"ל וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העכו"ם לשום פריצות כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים וכו' ע"ש ועיין מהר"ק שרש פ"ה ענף ג' (וכבר רכז עליו בהפשב"ע בזה הערך) שמישכ דברי הר"ף עפ"י פי' הערוך. (7) וכ"ה לכונן בע' קסד.

במקום כרכוז (עיי"ע) של גי' הש"ס ולפי דעתו הוא אחד עם כרך (קירושין ע"ב) ולפע"ד אם גי' כרכין העיקר אז יש להשוות כרכין עם Charbanus שם מקום על שם ההר בדרך Ecbatana עיי" מאננערט ח"ה 360 ואם כרכיו עיקר אז היא שם מקום Karbis אשר שם מצאו אנשי Nearchus עזים עיין מאננערט שם 18 — ובענין עיזא דקרקסא עיי"ע (טרבן) [מרבל] וע' קרקס ג'] —

כַּרְבָּק (?) (שרק zischen, pfeifen) תרג' וישרק עליו ממקומו ויכרכק עלוהי מן אתריה. * [אחי"ה בנו"ג וישרוק עליו וכן בתרג' אי"ב ב' ט"ו, ט"ז. הועתק שרק בלי השתנות: שריק וכ"ה בל"ם על כן אולי כרבק טעות הוא אף אם ככה הגי' בתרג' דפ' וויניצ' והמתורגמן לא הביאו וכן ל"י בערוך בשום מקום ונפלאתי על מסורת הח' בוקסטארף שכתב (בעמ"ל 1085) כי בכ"י ערוך הובא כאות ב': יכרבק! ואם יש שרש דבר לגי' כרבק אז אולי נגזר מן *حربش* שפי' בל"ע שריקת האפעה] —

כַּרְבַּת (?) תרג' על מצלות הסוס (וכריה י"ד, כ"ג) על כרובת סוסיא. * [אחי"ה וגם זה ל"י בערוך ובמתורגמן, והמלה יש לסדר תחת סוג כרובה עיי"ע ומ"ש] —

כַּרְבָּן (= כַּרְבָּא טל"ע *خرج*, *خراج* והקבוץ *اخراج* כסף גלגולת *Kopfsteuer*) כפ' הכותב לאשתו בגמ' כתב לה נדר (כתובות ס"ג), ובס"ג דפרק אלמנה ניוזנת (שם ק' ג') ובפ' הניזקין בגמ' יתומים (גיטין כ"ב רע"ב), ובפ' המקבל תבואה לא יזענה קייטנית (ב"מ ק"ח ג') לכרנא למוזני ולקבורה מזבנין בלא אכרזתא. פי' לפרוע אכרנא דעליה למלכא או למוזנותיו או למוזנות יתומים ואלמנות או לצורכי קבורת מת. וכרנא הוא מס הגולגולת¹). היתה למס (אי"ב א' א') תרג' הות לכרנא. ספר אחר ולמיתן להון כרנא בתר דנן², ורמיה (היתה) [צ"ל תהיה] למס (משלי י"ב, כ"ד) תרג' ורמאי יהון (למראתא) [צ"ל למדאתא]³, — (א"ב גמ' בל' יוני כרנא מין מס הוא). * [אחי"ה ול"ג כי ר"ב היה כותב בר"ת בל"ג⁴] וכיון ללש' ישמעאל ובדפ' אמש' פשטו בטעות בל' יוני ואין מקורו בל' יוני כי אם בל' ישמעאל בהוראת מס מן הקרקעות וכדומה ואצל רז"ל ביחוד מס הגלגולת

טעיל או הוא מל"ם *كربلاى* מין לבוש מסורק בנוזנין וזה מה שפי' רבינו שהוא פריצות שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו. אבל כרבלתא בארבעה ציונים הנ"ל בראש הערך הוא מל"ם מסרק התרנגול וכ"ה בעירו' ק' סע"ב ובתר הכי אמר לה שונרא לישמטיה לכרבלתיה דתרנגול אי חוית ליה כ"ה בכ"י ש"ס ויתר מקומות שהביא בד"ס שם וכן מוכח מפ"י ר"ח הגדפס מחדש בש"ס ויילנא על ידי האחים ראם, ובתוספת' שבת רפ"ו (י) האכילוה כרבלתה וכו', ובעה"ק שג"ב ובמתורגמן בע' כרבל סיים: קאמפ"א בל"א = Kamm ובלא"ש נושנת Kamp, והציון מילמ"ד ל"י בעה"ק אבל כד' וויניצ' אי' שתי פעמים פעם ראשונה נכלל כזה הערך ופעם שנית בע' מיוחד בפני עצמו ואחד מיותר] —

2 כַּרְבֵּל (מל"ע *كربل*, *غريل* בל"ר *cribro* פי' הניף בכברה *sieben*) בילמדנו פרשת את עוץ בכורו (בראשית כ"ב, כ"א) (כתבתי ל"י) והכברה בידו והיה מודד עפר ומכרב"ל. — (א"ב פי' כרבר בל"ר מרקד בכברה). * [אחי"ה ועוד עיי"ע אַרְבֵּל וע' אַרְבֵּלָא בח"א, רס"ח וע' גרב"ל ומ"ש] —

כַּרְבְּלִין (בל"י *χοραὸν* רַקְדִים *Tänzer* ור"ב פי' בע"א) במדינה עיי"ע הרדולום, * [אחי"ה ובע' הרדולים (ח"ג, ר"מ) פי' ר"ב כרב"לום בל"י עוגב ידים והנכון שהוא ל"י הרשומה ועיי" מ"ש בע' אודרב"לא בח"א, ל"מ] —

* כַּרְבָּן (בנין) פרעל מן כבל בל"ע *כבן* עיי"ע כרב"ל א' פי' הגר וקשר *umbinden*) תרג' אענדנו עטרות לי (איוב ל"א, ל"ו) אכרביניה כליילן לי כ"ה כד' וויניצ' ובנו"ג כש"ס ארכביניה.

כַּרְבִּין (שם מקום) כפ' ואלו טרפות בגמ' סימני חיה (חול"י ג"ס): ההוא עיזא דכרכין פי' מקום. * [אחי"ה בכל הכ"י ודפוסים הראשונים עד דפ' אמש' נסדר זה הערך אחר ע' כרב"ל וקודם ע' כרג וכ"ה בעה"ק נשמע מזה כי בספרי רבינו היה כתוב כרכין ולא כרכיו כדא"ב בדפ' אמ' אשר שם משונה הסדר אבל בכ"ז גי' כ"י ר"ו ב' כרבין וכ"ה ה"ב כרכיו על כן יש להגיה כרכין וככ"י ר"ו א' אי' כרכין וכה"ג אצ"ל בוקסטארף וזה ראייה להשערת הח' נייבויער (גי'אג' 394) שהגיה כרכין

1) וכוז השטה הלך גם רש"י בכ"מ והתוספ' השיגו עליו אבל הריסב"א מניין בעד רש"י עיין שט"מ לכתובות שם, וע"ש פירש"י ממהרורא קמא וז"ל לכרנא כזה שהיובין יתומים מראשיהם וכו' עד סוף הדבור ססקא מס מן הקרקעות. 2) ובנו"ג כס"א ושם בתר דנא. 3) וכ"ה בפשיטה והוא ל"ם כמו בל"מ מנדה ובנו"ג בתרג' שם: למיזא. 4) ודוגמתו עיי"ע כפר (= כוסר) ומ"ש.

ורשב"ם פי' עיבא זעירא כך שמו וזהו אור כשרים ע"כ ואולי גם זה נכון כי מקום הנ"ל Ganzak (כונת) נקרא עוד אצל שמראבא Vera, Ošera עיין מאננערט (102) ושפיענעל שם. ובין כך ובין כך אתו המקום היה מוחזק להיות מקום לידת עבודת האש וכל המחוז הצפוני של אטרפמיני נקרא מטעם זה Azerbidschan ארץ האש Feuer-land כי הוחזקו יושביה לעובדי האש (ועוד עי"ע כותי) ועל כן השוהו ר"ח עם אור כשרים] —

כרדט (= כְּרֻדַּט בל"י χειρωδωτός מעיל שיש לו בית יד והוא לבוש כהנים mit Aermeln

(versehener (Priester-) Mantel ועוד עיין בפנים) לעשות כונים (ירמי' ז' י"ח) תרג' למעבד כרדומין. וכן תרג' עשינו לה כונים (שם מ"ד, י"ט). חגור אפור בד דשמואל (ש"א ב' י"ח) ודוד (ש"ב ו' י"ד ועיין דה"ו א' מ"ו כ"ט). תלבשנה בנות המלך הכתולות מעילים (ש"ב, י"ג, י"ח) תרג' כרדומין. — (א"ב פי' בל"י מעיל עם בתי ידים). * [אח"י] וכן העתיקו ע' זקנים מעילים הנ"ל ועוד פסים (בראשית ל"ג ג') ע"י χειρών χειρωδωτός. ומעם התרג' של כונים מלשון כיון וכוונה שיהא הלבוש מכוון לדפוס של מלכת השמים ולפ"ז יש לתרגם פְּנִיָּם an-passende Hüllen ואולי כרדומין בשני המקומות בירמיה הוא ל"פ כְּרָדַּג תיקון ובנין לאיזה ציור Formstruktur וכן פי' רד"ק בירמי' ובשרשים ואולי קראם כונים וכיון לכיון דעתם ולבם עליהם לעשותם ולתקנם היטב. ועוד פי' שם: מיני מאכלים שהיו מכינים ומגישים למלכת השמים וצלמיהם ע"כ ואולי לפי פי' זה כרדוט מ"ס מן כרדוני והוא ל"פ خردنی מיני מאכלים] —

* כרדוכאות מ"ס עי"ע כרנכאות.

כְּרָה (מל"ס וע' הרשומ' בע' כר ד' ופי' ענין חולי krank sein התואר כְּרִיָּהּ וכו"ה בל"ס והשם כְּרִיָּהּ וכו"ה בל"ס (Schwäche, Kränklichkeit) בפ"א דשבת (י' רע"א) (2) כריהותא (3) למיסר המיניא. ובר"ג דפ' במה מדליקין (שם כ"א). ובענפוהי נייהי כל כריהי דמערבא (4). ובפ' חבית בגמ' חלות דבש (שם קמ"ה) זימנא חדא איקלעו להתם ועבדו כותחא דבבלאי ושאילו מינאי כל כריהי דמערבא (5). תרג' ירו' [א']

כרדאי' בכ"ב נ"ה. כרנא אקרקה דנברי מנח עי"ע קרקה א' ב"ב שם: אפי' שערי כרנא משתעבדי לכרנא עיין בפירוש"ם. ב"מ ע"ג: יהי זוי אכרנא וכו' מאן דלא יהיב ברנא לשתעביד למאן דיהיב כרנא. ועוד עי"ע אנדיסקי. סוכ' מ"ה. אידי דמיפק מכרנא דמלכא וכו' עי"ע קלניא. זימ' ע"ז. עי"ע אכרנא (ח"א, ס"ג). סנהדרין ק"ט רע"א קא מובילנא כרנא לקיסר. תרג' דה"י ב' מ', י"ד מובלין כרנא ועוד עיין תרג' קהלת ב' ח' ג'; אסתר ב' י"ח; י' א'. ואולי מל"ע הנ"ל נגזר χαράττων מין מכס בל"י אמצ' עיין מירס'אוס 617] —

כְּרָדוּ (שם מקום עיין בפנים) בס"ג דפ' המוכר את הספינה (ב"ב צ"א סע"א) אמר רב חנן בר רבא אמר רב עשרה שנים נחש אברהם אבינו שלשה בכותי (1) ושבעה בכרדו. * [אח"י] בנ"ג בכותי. . בקרדו ובכ"י ה' בש"ס אצל ד"ס בכ"ב צד קמ"ב א' בקדרו וכו"ה בילק' פ' לך רמז ע"ז וברשב"ם בד' פי"ז וכו"ה בפ"י ב"י רגמ"ה וז"ל כותי וקדרו מקומות הן ע"כ אבל בכל הדפוס"י הישנים כנ"י הערוך ככרדו ודע כי אי מקום בחוף המיגרים נקרא אצל הסוריים כְּרָדוּ ועוד כְּרָדוּ ועוד עם של אצל Γορδουαίοι אצל שמראבא או Γορδουηνοί אצל פתלימ'אוס או Καρδουχοί נזכר הרבה פעמים מסופרים יוניים ומקום מושבם היה מהרי מיגרים לצפונית מזרחית בין אשור ובין ארמיניא עיין באריכות אצל מאננערט ח"ה, 161 והלאה ושם 164 נזכר בשם פתלימ'אוס מחוז Κοταία על ים Wän ונראה לי שחיא היא כותי בכ"ב. ודע כי בילק' כ"י הגי' בשתי פעמים בכנתי ואולי הוא עיקר והיא עיר המפוארת Ganzaka ואצל הארמיניים Gandag ואצל סופרים ביצאנאיים Κάνζακα עיין שפיענעל קדמוניות של איראן ח"א 133 ומעולם חשבוהו למקום לידת צאראאסתר אשר יסד עם עובדי האש והיה כאותו מקום היכל מוקדש לאש (אֲרֻחְשִׁי) אשר ממנו נולד אש של פרסיים כפי דמיונם וזה המקום ישן נושן הוא ועוד עומד כתלו על חוף ים קמזן ואולי לזה כיון רב חסדא בכ"ב שם עיבדא זעירא (דכותי) (בכ"י ילק' דכנתי) זה אור כשרים פי' "אותו מעבר קמזן שככותה" כמו שפי' רבינו בע' עבר (והוא מהעתקת רגמ"ה בכ"ב).

(1) כ"ה בכ"י וזו ה"ב ובר' אבל בדפ"ע בכות וברפ"א בכות בקו על התי"ו. (2) כ"ה לנכון בקצת כ"י אבל בכ"י וזו בפ' אחרון וסופר טעה לפשוט בפ' א' (וכ"ה בדפ"ר) כאלו היה אחרון. (3) בדפ"ר במ"ס בשתי היבות ולנכון בכ"י וברפ"י ווינצי ואמ"י ובנו"ג מריחותא כמו שהוא בעגול בדפ"י אמשי וכח"ג באו"ז הלי מהרת ק"ש ותפלה ס"י קל"א וכנראה כי כ"ה בכ"י ש"ס כי בד"ס לא העיר בשינויים. (4) בנו"ג נייחן כל ברוחי וכו'. (5) כ"ה בכל כ"י ערוך ורפ"י ווינצי דק שם ברוחי וכ"ה ברוחי בנוסח' וככ"י ש"ס ושם מינאי כנ"י הערוך ובנו"ג מיניה. ובש"ס דפי' שונצי בגמ' וברש"י ברוחי

מפי' מהר"י בן מלכי צדק וז"ל ראינו במשניות כתוב בהן קנבוס והוא טעות אלא קרבס. גרסינן בירושלמי איזו קרבס קרבייאו ע"כ ובתוי"ט כלאי' שם כתב וז"ל . . יש גרסי' קרנוס וגירסתם עיקר שהרי וכו' ע"ש ובלי ספק צ"ל קרבוס והוא קמוע מן קרנבוס. ובתוי"ט שם הביא גם את הערוך וז"ל ובערוך מצאתי קנבוס ופי' לשם שהוא מן תבלין שמשמין בקדרה ע"כ וכיון לע' קנבס ודע כי בדפוסים יש טעות בסדר דברי רבינו כי תיבות: יש מפרשין ממיני תבלין הוא כמו מון שמשים בקדרה ע"כ שייכין תיכף אחר ציון הראשון מכלאי' פ"ב מ"ה וכו"ה באמת בכ"י קאהוט וכן מוכח מהעתקת כעל ספר עיקרי התלמוד כ"י ושם הוכחא עוד תיבה אחר כמון וז"ל י"ט ממיני תבלין הוא והוא כמון או כרויאו שמשמין בקדרה ע"כ והוא כפי הרמב"ם ומהר"י בן מ"צ שהבאתי לעיל ומוכח ברור כשמש כי קנבוס בכלאי' או מל"פ קרנבוס נשתבשה או שצ"ל קרבוס. וכצ"ל במקום קרבוס שהביא האו"ז הלכ' כלאים סי' רס"ז בשם י"ם ע"ש — וראיתי להעיר עוד כי מ"ש רש"י בע"ז כמון כרויאו: כמון כף אגרוף ג"ל שגזר אמר כרויאו מל"י χελύφ סי' יד. אגרוף Hand, Faust —

והסיר ה' ממך כל חולי (דברים ז' ט"ו) כל כרהא'. רוח איש יכלכל מחלהו (משלי י"ח י"ד) תרג' רוחיה דגברא תסובר כורהניה. — (א"ב עיי"ע כר (שלישי) [צ"ל רביעי]). בגירסאות כתוב בתרגום כרה כרות חיי"ת וכן הביא המתורגמן. * [אחי"ה וגם בזה הלך ר"ב בשמת המתורגמן שהציג בערך דבור המתחיל כרה בחי"ת נגד סדר האל"ף בחי"ת כי ערך כרויה שבא אחריו מראה באצבע כי עיקר הגי' בה"א וכו"ה בכל כ"י וכו"ה בדפוסים עד אמש' וגם שם בה"א בפנים הערך. והמתורגמן גרס בכל הציונים של התרג' בחי"ת ועוד הביא תרג' כל חליתי (משלי כ"ג ל"ה) בל איכרהית ויותר טוב כני' כ"י תרג' איכרהית והוא אתפעל במקום איתכרהית ומזה בדניאל ז', ט"ו אִתְּפְרִית רוחי כלומ' נלאה ונחלה רוחי ועיין תרגום משלי בע' כר ד'. ולפי זה השרש פְּרָה מוכן היטב יש שש ונין שהביא רבינו בע' כר הגי' תמרי דברה (חולין נ"ב רע"ב) פי' נחלו ונלקן². ובע' כר ד' הוכחתי כי ההוראה הראשונה מזה השרש היא לאות וגעול נפש לכן היטב א"י בציון ראשון משכת י'. תחת כריהותא של גי' הערוך בדפוסים: טריהותא, Ermüdung, Beschwerde. — ומזה השרש נסתעף ג"כ כורה. כורחא עיי"ע] —

פְּרוֹא (בל"א) פְּרוֹא וכו"ה בל"ם ובל"ש יוני χηρύσσω וממנו בל"ע קרז' פ"י קרא בקול רם — laut rufen ונגזר מל' סאנסקריט kruṣṣ בל' בקטריית kruṣṣ. הוצואריש khruṣṣan. בל"פ החדש' خروشیدن ועוד עיי"ע פְּרָם. אֶכְרָזְתָא öffentlicher Aufruf, Licitation) בפ"ק דכבא מציעא בגמ' מצא שמרי חוב (ט"ז) רב פפא אמר עד דמתחלן אכרותא³ ובסוף הלכה ראשונה דפ' המפקיד (כ"ט ל"ה רע"ב) רבא אמר מטי שלימא אכרותא⁴ כבר פירשנו בע' אדרכתא. ובפ' גיד הנשה בגמ' שולח אדם (חולין צ"ד) היכי מכרוזין אמר רב יצחק בר יוסף נפל בישראל לבני חילא. — (א"ב תרג' ויקרא ויאמר (יונה ג' ד') ואכרוז (ואמיר) [צ"ל ואמר]. * [אחי"ה והיה לו להעיר כי כבר מצוי בדניאל ה' כ"ט והכרוז עלוהי וממנו השם עיין למטה. ובקל כרוז אסתר ר' פ' והמן עיי"ע גליון (ח"ב רצ"ו). בתנחו' משפטי' סי' י"ט וכשהמלאך כרוז וכו' ומצוי בהפעיל ואפעל תנחו' שם ואחד מהן (מהמלאכים) מכרוז

פְּרוֹא (בל"א) ובל"ע קרויאו אצל ליננע (der gemeine Kümmel, carum carvi מסכת ע"ז אין מעמידין (כ"ט רע"א) מאי אסותא מייתי כמונא כרויא. פי' בל"י ורו' וישמעאל מין אחד מהזרעים חמים כמו כמון. * [אחי"ה ובע' כמון א' הביאו רבינו בל"י פירוש וע"ש על השנויים וגי' כמונא כרויא או כרויא כמונא (לפי' גי' רבינו) בלא וי"ו החכור הוא הנכונה כי כמונא מתואר ע"י כרויא והמלה מלשון ערבית נחצבה וכו"ה בל"י χάρων, χάρπον, χάριον, χάρος בל"ר careum וכן בל' רומניות carvi וממנו בל"א ש Karbe שענינו Feldkümmel עיין פליישער בהוספותיו לעמת"ל לה' לעווי ח"ב 455 ופסלנ"צ לה' לעף צד 207 ועוד 348 ושם הובא ג"כ כי בל"פ נקרא כרויא: قرياد ולפע"ד זה קנבוס של כלאים פ"ב מ"ה ונתקצר מן קרנבוס ולכן היטב פי' הרמב"ם שם: קנבוס י"א שהוא הנקרא בל"ע כרויא ע"כ והראיה

אבל ברף כ"א. גם שם בריחי (ד"ס שבת צד קע"ג) ובכולם צ"ל כגי' הערוך ובעל ד"ס לא העיר עליו. ובדפ"ע חוץ מרפי ווינוצי נשכח מן כל כריהי דמערבא ראשון עד כל כריהי דמערבא השני. ¹ בנויג' מרעין וכו"ה כאונקי בעה"ק כירהא ובמתורגמן בשם רבינו כריהא. ² אבל כי כריא (בסופה ג'): שהביא שם רבינו פירשתי בע"א בע' כר י' ע"ש. ³ בנויג' יומי אכרותא. ⁴ בנויג' וכה"ג בדפ"ר ופיו' בע' אדרכתא, ובשדפ"ע שם מכו שלמין יומי (ובח"א) 40 שורה ד' נדפס בטעות וצ"ל יומי) אכרותא וכו"ה בנוסחי' ימי אכרותא ובדפ"ס פיו' בע' אדרכתא לוי מלת יומי וכן ל"י בפ"י ר"ח בבינו ל"ה: (בש"ס ווילנ') אשר העתיק ממנו רבינו כל הערך הנ"ל.

חגבים ואולי אז פי מל"פ קרזידן
 Geräusch machen וא"כ כראזי היינו מין חגב כמו
 צלצל (מן צלל) die Schwirrhuschrecke אבל
 התוספו' חולי' ס"ב: השינו על פירש"י והעלו
 דמירי בעופות קטנים מאוד ושורצין על הארץ
 ע"כ וזה כפי' הערוך שרצים או אולי לדעת התוספ'
 מל"ע קרז עוף בן שנה רק הם מכנים את העוף
 הקטן ביותר ע"י כרזי, ורמ"ל וה' לעוויזאקו
 כרזי Amphibien וכבר דחה זו הדעת ה' לעוויזאקו
 זאאל' 296 ע"ש אולם גזרתו מן כרזוב אין נראה
 לי עיי"ע כרזוב] —

פָּרָז (בל"ע ופ' קרז Krug בקבוק ולדעת ר"ב מל"י
 Wasser-, Aschenkrug κρωσσός) בויקר' רב'
 כצו פרשת אהבת צדק (פ"י) ככלי אין הפין בו
 (ירמי כ"ב, כ"ח) רב חמא ב"ר חנינא אמר כי כרוז
 של מימי רגלים ר' ישמעאל בר נחמן אומ' כי
 כרוז של מקיז דם. — (א"ב פי' בל"י מין כלי
 מיוחד לבלגים ולמי רגלים ולהקזה). * [אחי"ה
 בנו"ג רחב"ח אמר ככרין של מי רגלים ר' שמואל
 בר נחמן אמר ככרין של מקיזי דם ע"כ והוא
 העתקה של ל"י הנ"ל שמורה ג"כ בד Wassereimer
 ובפסיקת' דר"ב פי' שובה (צד קס"ג). והובא בילק'
 ירמיה ר' רמז ש"ג גרס כ כל י של מימי רגלים. . .
 ככלי של מקיזי דם ועיקר הגי' כבערוך] —

כְּרִיזִים (אולי כמו ארזובנית, הרזובנית מל"י ἐρυσίβη
 מין חגב Heuschrecke עיין בח"א, רע"ז)
 ושקמותם בחנמל (תהלים ע"ח, מ"ז) תרג' בכרזובא.
 * [אחי"ה ורש"י וראב"ע (בשם חסאון) פירשו חנמל
 ג"כ בפתרון הארבה ומדרשו עיי"ע בחנמל ובלקה
 טוב בשמות מ', כ"ג ועיין בהערת המו"ל. וכן תר"י
 א' החגב (ויקרא י"א, כ"ב) כרזובא דהיא גדונא וגי'
 רבינו עיין בע' כורכה ב'. ומזו המלה פי' הח'
 לעוויזאקו כרזי עיי"ע ובזו השמה הלך הח' לעווי
 בעמ"ר ח"א, 386 — ועוד ג"ל כי עיקר הגי' כרוזך
 והוא מל"פ جراسك, جراسك, جرواسك מין חגב
 הנקרא Heupferd ועוד עיי"ע כרסנית] —

כְּרִיזִים (שם מקום Χοραζίν, Χωραζίν) כפ' כל
 קרבנות הצבור כגמ' אין מביאין לא מבית
 הזבלין (מנחות פ"ח, במשנה ר') יוסי אומר אף חימי
 כרזים וכפר²) אחים פי' מקומות הן. * [אחי"ה
 בנו"ג א"ר יוסי אף חמי כרזיים וכפר אחים ובתוספת'
 מנחות רפ"ט ר' יוסי אומר אף חימי כרזיים וכפר
 אחים ובתוספות מנחות שם ד"ה תנאי הגי' חימי

לפניו¹). ב"מ פ"ב מ"א חייב להכריז . . אין חייב
 להכריז ושם כ"ח רע"ב מי שמצא אבידה היה מכריז
 עליה וכו' התקינו שיהו מכריזין בבתי כנסיות
 ובבתי מדרשות, ושם: אבידתא מכריז . . גלימא
 מכריז ועוד עיי"ע אבן מועין (ח"א, י"ד), חולי' צ"ד:
 מקום שמכריזין . . מקום שאין מכריזין, ערכי' פ"ו
 מ"א ומכריזין בכקר ובערב, יומ' ע"ב: מכריז ר'
 ינאי וכו' כתובות ע"ז: מכריז ר' יוחנן וכו', ע"ז
 י"ט: מכריז ר' אלכסנדרו וכו', קידוש' פ"א, מר
 זוטרי מלקי ומכריז, ויקר' רפ"ו ושמעו קול החזן
 מכריז מאן גנב וכו', תוספתא ערכין ריש פרק ד'
 ומכריזין בכקר ובערב, ובהשאלה פסחים ק"ב סע"ב
 וקידושין פ"א סע"א מכריז ברקיע וכו', פסחי' ק"ג
 סע"א מכריז עליהן הקב"ה וכו' ועיין תר"י לדברי
 כ"ד, ג'. כולם ענין קריאה בקול והעברת קול הוא
 ותרג' יזעק (יונה ג', ז; זכריה ו', ח) ואכריז, ויעבר
 קול פי' המיוחס לרש"י, כרוז הכריז' וכן בתרג'
 אונק' (לפי כ"י לונדון בהוצ' הגאון ר"ג ארלער)
 ויעבירו קול (שמות ל"ו, ו) ועברו פְּרִזָּא וכו' בתר"י
 א' והוא ל"מ כרניאל ג', ז' וּכְרִזָּא קרא כחיל ועיי'
 פי' הראב"ע שם, וכן השם פְּרִזָּא, פְּרִזָּא בל"ס ובל"פ
 خروشان בל"י (Herold) κηρυξ סנהדרין פ"ו מ"ב
 וכוזו יוצא לפניו, ב"ר פ"ל כרוז אחד וכו' עיי"ע
 לפיד ומ"ש, ויקר' רפ"ו הוציא כרוז במדינה וכו'
 למחר הוציא כרוז ואמר וכו' עיי"ע קמפון וש"נ
 גם מפסיקת' (דריכ צד פ"ב:) וכן בפסיקת' רבתי
 פ"ה שילח את הכרוז ואמר וכו', ויקרא רבה ס"פ
 ל"ז נפק כרוזא קדמו, ירושלמי שבת פרק מ"ז
 דמ"ו ע"ד וירו' נדרים פ"ד דל"ח ע"ד אפיק כרוזא
 כשוקאי דארמאי וכו', ירו' שקלים פ"ה דמ"ח ע"ד
 וירו' סוכ' פ"ה דנה"ע ג' אכריז כרוזא עיי"ע גבר
 וכה"ב, ר"ל כהערה) וע' בן גבר (שם ק"ב) ובקבוץ
 דב"ר פ"ד והכרוזות כרוזין לפניו (והוא במשקל
 לקוחות) אבל בילק' תהלים ר' תשע"ב הגי'
 הכריות ועוד עיין גי' הילק' שם ר' תר"ע —
 גביני כרוז עיי"ע בח"ב רכ"ז: והשם המופשט הַכְרִיזָה
 עיי"ע] —

כְּרִיזִי (פעל פָּרָז פי' בל"ע קרז הולך בנחת וכן
 בל' פרסי קרזידן וא"כ פָּרָז הולך בנחת
 והושאל כדרז"ל לענין זחילה krieche ועוד עיין
 בפנים) דבי חילפי כבר פירשנו למעלה בזה הפרק
 בענין כר (י"ג), * [אחי"ה ושם הגי' כראזי והוא
 הנכון לפי משפט המלה הפרסי' הרשומ' ופי'
 שרצים כמו שפי' שם רבינו אבל רש"י פי'

(1) ועל שם זה נקרא המלאך אכוראל עיין ערכו בח"א, פ"ד. (2) בדפ"ר במ"ם ובפרק!

ישנן בעל כרחא. נישין כ"א. בין מדעתה ובין בעל כורחה. . דמדעתה אי' בעל כורחה ליתא. תוספת' כ"מ רפ"ז א"ל מדעתו. . אומר לו על כורחה (כן הוא בכ"י אירפ' ובנו"ג על כרחו). תרי ב' בראשית מ"ד י"ח על כורחיה דאבא. ותרג' בחזקה (שמואל אי. ב. ס"ז) בעל כרחך ופי' כולם שלא ברצון ובחזקה וכן ענין מלה ערבי' הנ"ל וגם בערבי מושך אחריו מלת על דרך משל אומרים עשה שלא ברצונו: *فعله على اكراه* וכן נאמר בל"ע החרשה: *طوعا او كرها* פי' ברצון או שלא ברצון, והפעל ממנו בכ"ר ר"פ ע"ה דרש הכריעהו (תהלים י"ג י"ג) הכריעהו לכף זכות. ומזה השרש נאצל כרף עיי"ע וע' בר ד'. ובל' עברי מאוחרת הכרה. הכרחי עיין בספר הגדרים צד כ"ב.

כרְזִים (בל"י *ὁ χαρτης* בל"ר *charta* וממנו בל"ם *כרְזִיסָא* וכן בל"ע *قرطاس* הכותב לאשתו (ספ"ט דל"ג ע"ג) (דבר נש מימר) [צ"ל אורחא דבר נשא מימר] אבד כרזים עבד חורן פי' בל"י ורומי אגרת ושטר. * [אחיה' בנו"ג אבד כרזיסו, ושם איזה פעמים כְּזָן דמו אבד כרזיסן עבד חורן, ושם: צריך מימר לבד מן כרזוסה קדמייה דאית לי גבך, ופי' כרזיס נייר והושאל לשטר כמו קרמס בקו"ף עיי"ע קרמס ה' ו'] —

כרְף [מל"ם ענין חלאטה ועטיפה וסכוכ ein-, um- Gebund פְּרָקָא ; hüllen, umwickeln ; *פְּרָקָא* Kreis, Zaun עיי' בפנים ובהוספות) כסוף כלאים (פ"מ מ"ד) תכריכי המת ומרדעת של חמור אין בהן משום כלאים. ירושלמי (כלאים פ"ט דל"ב סע"א) במתים חפשי (תהלים פ"ח ו') כיון שמת אדם⁵ נעשה חפשי מן המצות⁶. בפ' אין עומדין (ברכות פ"ה מ"א ד"ל:) אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק. בילמדנו בריש וארא (וכיה בתנחו' שם רס"י ד') מה ראו חכמים להקיש כריכת נחש למלכות אמר ר' שמעון⁷ בן פזי דכתיב (ירמ' מ"ה כ"ב) קולה כנחש ילך כי בחיל ילכו ובקרדמות באו לה⁸ מה [ה]נחש מלחש והורג אף המלכות מלחשת והורגת. . דבר אחר מה הנחש הולך מעוקם אף המלכות מעקמת דרכיה⁹ — כרכי דזוזי¹⁰ (שבת

כרזים וכפר אחים ובלי ספק גי' רבינו עיקר כי כרזים הוא מקום הרשום בתחלת הערך ובא זכרונו בספריהם (מתתיהו י"א, כ"א, לוקוס י', י"ג) ובפשיט' נכתב כְּרָאִין עיין וויענער רו"ב ח"א 228 וגי'בוער 220 ושם ההשערה כי כפר אחים הוא כפר נחום ובאמת לפי עדות היעראנימוס היתה תכונת כרוזין כערך שני מילין קרוב לכפר נחום Capernaum וא"כ כפר אחום של תוספת' מנחות צ"ל אחום שהוא משובש מן נחום ועיי"ע אנין וע' כפר ועוד עיי"ע כורסאין] —

כרזול (= פְּרִזְלָא בל"ם רועה צאן Schafhirt) בר"פ הכונס צאן לדיר כנמי הניחה בהמה (ב"ק כ"ו:) אורחיה דרועה¹ למימסר ל כרזיליה²). פי' [רועה שתחת ידו כי³] הרועה הגדול מקבל מבני אדם ויש לו אחרים תחת ידו שמוסר להן הבהמות ויוצאין ומרעין אותן ביער וכו' (צ"ל וכו' צ"ל) לרועה כמו (כ"ב כ"א סע"א) ריש דוכנא⁴ למלמדי תינוקות. * [אחיה' הועתק מפ' ר"ח בשמ"ט ושם ג"כ בט"ס כרוזילא ועוד האריך שם ר"ח ע"ש, ועיקר הגי' כגי' רבינו וכ"ה כרוזילא או כרוזולא בל"ם ופי' רועה צאן וכן ענין התרג' בשח"ש א' ח' ועיין מ"ש בע' ברזל ח"ב, קפ"ט ושם בט"ד כרוזילא וצ"ל כרוזילא, כרוזולא] —

* **כְּרִזְמִין** (פי' כמו גרוזמי מל"י החדשה הרשומ' בח"ב, שס"ב או יותר מוב מל"ר אמצ' Naschwerk, 362 פי' פרפראות ע"ש ח"ב) אמר הקב"ה לא עשאתי בני ככרוזמין הזה שבא באחרונה וכו'. . הלואי עשאוני ככרוזמין הזה שבא באחרונה וכו' ובפתיחתא סי' י' באיכ"ר אי' כגרוזמי וזה העיקר עיי"ע הנ"ל ואז הוא מל"י האמצ' *χαρζιμιον* פליישער בהוספותיו II, 455.

* **כרזניתא** מפעל כרו עיין גי' רש"י ב"מ מ': וצי"ט: עיי"ע כרזא א' בח"ב קפ"ח. בהערה 4.

* **כורְחָא, כורְחָא** (מל"ע ק"ה פי' חזקת היר ובלי חפץ ונגד רצון Zwang, Un-, Wider-wille) אבות פי"ד מכ"ב על כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה חי וכו'. קידושין מ"א סע"א מה לגירושין שכן

(1) כ"ה בכ"י ערוך. (2) כ"ה לנכון בכ"י וי' א' ובי' ח"ב ליד ובי' ובדפ"ע בכרוזליה ובנו"ג לברזיליה. (3) השלמתי מתוך שמימי בשם ר"ח אשר ממנו הועתק הפי' הזה. (4) כ"ה בכ"י וי' א' ובי' ול"ד ובי'ר וכיה בעי דכן (ח"ג כ"ו). ובדפ"ר ופי' בכאן דוכנא וצ"ל דוכנא כבדא"מ וכיה בשמ"מ. (5) בנו"ג שאדם מת אבל בנדה ס"א: אי' כגי' רבינו. (6) ועיין פי' הר"ש שהביא זה דנדה אבל בפ"י כהר"י בן מ"צ פי' כבעירך ולא הזכיר לא את הערוך ולא את הירוי. (7) בנו"ג ר' יהושע. (8) כ"ה לנכון בכ"י וי' ובדפ"ע קטוע. (9) בתנח"ב בלשון יותר ארוך ע"ש. (10) בכ"י וי' א' וה"ב זה הציון הוא מהמשך הערך אבל בכ"י וי' בי' ול"ד הוא עי' בפני עצמו וכיה בדפ"ע אבל מכה שפי' רבינו בעי' בר' א' פי' מחצלאות כרוכות

י"ט: קניו: כבר פירשנו בע' (כר) [צ"ל כד]⁽¹⁾. בשלשה (פרקים) [צ"ל תריסין]⁽²⁾ פ' כ"ד בכלי (מ"ד) תכריך נבלי בני לוי⁽³⁾. פי' עור שמכריכין בו כלי השיר של לויים⁽⁴⁾ ושל תכריך הכלים⁽⁵⁾ פי' לשמור בו את הכלים כגון הסכין והמספריים והמחט⁽⁶⁾. בפ' השותפין בגמרא ולא את המרקלין⁽⁷⁾ (כ"ב י"ד רע"ג) דכריך מיניה פורתא וכריך מלעיל⁽⁸⁾ פי' "לאחר שהיה כרוך כולו"⁽⁹⁾ חוזר וכורך מסופו לבדו כרך מעט כשיעור שיכנס [האחד]⁽¹⁰⁾ וישב בריוח באותן שני מפחים⁽¹¹⁾. בפ' אלו מציאות (כ"מ פ"ב מ"א דף כ"א) כריכות ברשות הרבים פי' כריכות הן אלומות קטנות, והאלומות⁽¹²⁾ נוטל ומכריז (שם כ"ב סע"ב) פי' הן גדולות⁽¹³⁾. בסוף הלכה קמ' דאלו מציאות (שם באמצע ה"ד) כרכתא מאי א"ל אסירן. פי' כנון שאם בעל התמרים עושה גידור פסיפס⁽¹⁴⁾ ברשות הרבים תחת דקלין הנוטין⁽¹⁵⁾ כרי שיפלו התמרים שמשיר הרוח בתוכו מאי אעפ"י שברשות הרבים הוא כיון דהקיפו מחיצה בשביל תמרים הנושרין אסור דנלי דעתיה דלא הפקירן ולא מחל. פ"א "אם היו דקלים מוחזקין ליתמי דלאו בני יאוש נינהו או דקלין בכרכין דלא שכיחי בהו שקצים למיכלינהו אסירי"⁽¹⁶⁾. פ"א דקלים הרבה שמוקפות גדר"⁽¹⁷⁾. הדורות כרוכות וחדוקות⁽¹⁸⁾ (חול' כ"ט) כבר פי' בע' הדר. כס"ג דפ' ארבע מיתות (סנהד' ס"ז): אמר רב אשי חזינא ליה לאבוה דקרנא דנפיץ שדי⁽¹⁹⁾ כריכי דשיראי מנחוריה. והנה אנחנו טאלמים אלמים (בראשית ל"ז ז') תרג' ירוש' מכרכין כרכון. * [אח"ה ברפ' אמ' כרכון ובמתורגמן מכרכן כירוכין ורש"י כ"מ כ"א. ד"ה כריכות הביא תר"י מכרכן כריכין וכ"ה בשם רש"י בתו"ש כ"מ רפ"ב אבל בנו"ג בתר"י א' וב' מפרכין פירוכין וכתב בהפשב"ע וז"ל וצריך אני לומר דטעות נפל

כדפוס ושמו פ"א תמורת כ"ף ע"כ אבל נעלם מעיני הגאון כי גם בירו' חגיגה פ"ב דע"ז רע"ג מוכח שהגוי בכ"ף וז"ל שם רב אמר תאלמנה שפתי שקר (תהלים ל"א י"ט) יתחרשן יתפרכן ישתתקן יתחרשן וכו' יתפרכן כמה דאת אמר והנה אנחנו מאלמים אלמים ע"כ וכ"ה בשנוי קצת בב"ר ר"פ א' ע"ש ובלשון יותר מדויקת הובא זה בשם כ"ר בילק' תהלים רמז תשט"ו תאלמנה שפתי שקר אמר רב הונא משום בר קפרא יתפרכן יתחרשן ישתתקן יתפרכן כמד"א והנה אנחנו מאלמים אלמים וכו'. ובערוך ע' פרך ג' הובא ג"כ בריש ב"ר אתפרכן המד"א והנה אנחנו מאלמים אלמים פי' ענין קשירה ע"כ ועוד עיי"ע אלם הרי שהיו גירסות בכ"ף ובפ"א ובידי משה בב"ר מצאתי וז"ל אתפרכין וכירוש' גרס יתכרכין והוא מלשון כריכות בגמ' והוא פי' של אלומים ע"כ הרי שלפי עדות בעל די משה היה כתוב גם בירוש' בכ"ף. וכריכה פי' ג"כ ענין אנידה וקשירה וכן פירש"י במנחות ע"א. במשנ' כריכות: אלומים קשורים ועיין תוספ' שם ע"ב. ד"ה כריכות שהשינו עליו אבל ראה היישוב בהפשב"ע ותו"ש כ"מ רפ"ב ובמנחות פי' מ"ט. וכפ"י רש"י מצאתי גם בפ"י רגמ"ה כ"י למנחות (בקובץ כ"י אנג' דף כ"ב סע"א) כריכות: עומרין קשורין ע"כ ועיי"ע צבת ג'. ושם הובא כריכות מעירובין פי' מ"א ולא פי' אבל ברש"י בעירובין צ"ז. ד"ה כריכות דכרכין מובא פי' כי הדדי ואין ב' ב' קשורים ע"כ כלומר כולם באגודה אחת ובתוספת פאה פ"ג הוזכרו כריכות עם אמרים. וכן נאמר כריכות על הגדיש עיין ירו' פ"אה רפ"ה דף י"ה ריש עמוד ד' ועיין ר"ש ברפ"ה דפ"אה. ובענין כ"מ כ"ג רע"א עיין ערך מנשתפא. וכן ענין כרך (תוספת' מעשר שני פ"ד) ופ"קא בל"ם פי' קשירה ואגודה Bund, Bündel וכ"ה בל"ם

וכו' נראה בעליל ששייך לזה הערך ודע כי כל הפי' הנ"ל הועתק מפ"י ר"ה (נדפס מחדש בש"ס ווילנא) וגם בפירוש ר"ה הגי' כרכו דווגי כג"י רבינו בעי' בד א' ושי"ג השנויים וכבר רמזתי על ע' כרך ב' של דפוסים ואצלי הוא כרך א' — ובענין גזרת כרכין עיין מ"ש בהוספותי למטה. (1) בד א' בח"ב, י"ג. (2) וכ"ה לנכון ברפ' אמ' (3) וכ"ה בר"ש ברע"ב ובנו"ג ושל תכריך ושל נבלי בני לוי. (4) וכ"ה בריש בשם עצמו. (5) כ"ל שצ"ל ס"א ושל תכריך הכלים ובמשניות ג"ב ס"א ל"ג ועיין תו"ש ויחידוש שלא העיר על הערוך וכן נעלם מעיני הגי' בהשבע כי רבינו גרס גם ס"א רק בסדר הפוך. (6) ופי' הרמב"ם בנא"י עיין בתו"ש שם ופי' רח"ג נפקד לוו המשנה. (7) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו ולמד ובדפ' וויניצי. (8) בנו"ג ביה. . וכריכה לעיל, ובכ"י ש"ס קצת בע"א עיין ד"ם במקומו. (9) בפ"י כ"י רגמ"ה: כולו עמוד אה ד היה. (10) וכ"ה בפ"י רגמ"ה. (11) ע"כ הועתק מפ"י רגמ"ה וסוים ומגת ליה לאותו כרך קמן על הכרך גדול וכ"י מוכח מזה שגרס כג"י כ"י ש"ס ומגת ליה לכריכה. (12) בנו"ג והאלומות בין ברה"ר בין ברה"י. (13) וכ"ה בפירש"י במשנה וברף כ"ב סע"ב. (14) פי' גדר של אבנים ועיין פירש"י שהלך בזה השמה. (15) בכ"י ו"ו חגיטין. (16) בזה הפי' כיון רבינו לאיבעיא בגמ' שם ותמו דלא בני מחילה נינהו מאי וכ"י ועוד עיי"ע באג. (17) וזה כיש שפירש שהובא בשט"ס ב"ה והשתא וע"ש קרוב לזה הפי' בסוף אותו הדבור שם וי"מ כריכתא מוקפת גדר וכ"י ועוד עיין בחי' הריב"א. ועתה מצאתי מפורש כן בפ"י ר"ה (בש"ס ווילנ') כ"מ כ"א סע"ב וא"כ מן פ"א הראשון עד גדר הועתק משם. (18) כ"ה בדפ"ע ובכ"י ו"ו וחרוקת ועיין שנויי הגורסאות בעי' הדר בח"ג. קפ"ז בהערה א' ושם במ"ד כרך ב' וצ"ל ב' והיינו אצלי כרך א'. (19) בנו"ג וש"י.

כרכא פ' צרו ורומזה גם בכ"מ ל"ז. כמי שהפקידו לו בכרך אחד ושם הקבוץ בשני כריכות עיין פירש"י. ואולי מזה הפעל כרך פ' לקח בצרור אחד שבת ל"ד סע"ב ומנחות פ"ז. כרוך ותני ופירש"י בשבת כרוך ותני שני הדברים בכרך אחד בתורה אחת. ועוד בל"ם עטיפה *das Umwickeln* מנחות ל"ט. חוט של כרך ועיין למטה הפעל. ועוד בל"ם ספר שעליו נאחזים בתכריך *Hef, Buchrolle* ובפשיטה הועתק גליל *(Rolle)* שה"ש ה' י"ד ועוד מגלה *(יחזקאל ב', ט'; ג. ב', ג.)* ע"י פְּרָכָא, ומזה בכ"מ כ"ט סע"ב לא יקראו בו ג' בני אדם בכרך אחד ובירו' ב"מ ספ"ב ד"ח רע"ד ולא יקרו בו ג' בכרך אחד כלומר בספר מכורך או במגילה שנגללה דפיה. והקבוץ רות רבה פ' והנה בוועז: הרי היא כתובה בין הכרכים שנאמר הלא הם כתובים על ספר דברי הימים כלומר מגילת אסתר וזכרון ספורה כבר כתובה בספרי דברי הימים למדי ופרס ורשומה היא בין שאר ספרי המלכות ובירו' מגיל' פ"א ד"ע ע"ד הגי' הרי היא כתובה ומעלה בארכיים הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס ע"כ ולפי זו הגי' היא *Archiv, ἀρχεῖον* עי"ע ארך *(ח"א, רפ"ז)* — ועוד השם כרכתא ב"מ כ"ב: לפי פ' רבינו ורש"י גידור, גדר וגזרוהו מל' כריכה ולפע"ד אין זה מן המושג הזה כי אם מל' צביעין *(zabisch)* פְּרִיכְתָא ומל"פ כף היקה ועיגול *Kreis* *Umzäunung* או מל"י ורו' *circus, κίρκος* והראיה כי תרג' כל גדרותיו *(תהלים פ"ט, מ"א)* כל כרכוי ועיין רש"י בבמד' שהבאתי בע' הבא ועוד עי"ע פְּרִיךְ וגם כרכי דווי שבת הנ"ל אין ענינו פְּרִיכָה כי אם מל"ע *كراحة* מחצלת של קנה *Rohrmatte* אבל כרכה א' שנסדר בע' מיוחד שיידך לכאן ע"ש. — והפעל בקל בינוני בשבת קל"ג סע"א פוּרְךָ ושם קל"ג: כורכו, פסחים קט"ו. ירו' חלה פ"א דג"ז: היה כורך עי"ע זכר א'. תוספת' שבת פ"ב היו כורכין, ושם פ"ח *(ט')* כדי לכרוך, ועיין תוספתא מגילה פ"ד *(ג')*, תוספתא סוטה ר"פ ט"ו. בינוני פעול כרכות פ"ה מ"א פְּרוּך ובהשאיילה כרוך אחריו חולי' ע"ח: ע"ט. פ' ענין דבוק וחבור *anhängend* — וכן וכורכין את שמע תוספת' פסחים ספ"ב *(ג')*, פסחים פ"ד מ"ח ושם בגמ' ג"ו. כיצד היו כורכין את שמע אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולא היו מפסיקין ופירש"י וכורכין: מדבקין ועש"ה. ולנקבה פְּרוּכָה קידושיין ס"ו. והקבוץ זכר שבת ג"ב. יוצאין פְּרוּכִין . . . אין

יוצאין כרוכין, ספרי עקב פ"מ ככר ומקל ירדו כרוכים מן השמים ועיין למטה. שם"ר פל"ג היו כרוכין זה בזה פ"ו היו מעוררין ודבוקין זה בזה. ולנקבה פְּרוּכּוֹת חולי' הנ"ל. יומ' ל"ח רע"א עמד הוא וכרכה פ"ו וחנקה וכן כרכתיה בע"ז י"ח רע"ב. יומא ע"ח: כריך סודרא וכו', תענית כ"ב רע"א כרכינהו ושקלינהו, שבת ק"י. כרכיה חייוא, ירו' תענית פ"ג דס"ט. כרכא עליה, ירו' תרומו' פ"ח דמ"ה ע"ד כריך עליה, ירו' ע"ז פ"ב דמ"א. כריך הוה וכצ"ל בירו' תרומו' פ"ח דמ"ה ע"ג תחת בריר, ירו' כ"מ רפ"ב ד"ח סע"ב עי"ע מקמורין. שבת קכ"ט סע"א היכא דכריך זיקא פ' במקום שמגלגל ונשף הרוח. וכן תרג' תסוב *(משלי כ"ה, י"ד)* דְּמְכָרְךָ וכן בפ"ע ל תוספת' כלי' ב"מ פ"ט מכרך בו את המטה עי"ע מזרן. ירו' חגיג' פ"ג דע"ט. ויכרכינה בסביב וכצ"ל שם ספ"ב דע"ח: תחת מ"ד בסכי'. ובפ"ע ל ויקר' פל"ה הסיף והספר ניתנו מכורכין מן השמים וכו' ושם הככר והמקל ניתנו מכורכין וכו' ובספרי כרוכים מן השמים עיין לעיל ובע' סוף ושם כרוכין זה בזה. בגמ' פ"ע ל יומ' ס"מ רע"א שמא תיכְרַךְ וכו' ירו' תרומו' ספ"ח דמ"ו: פְּרֶךְ המת בסדינו ועי"ע תכריך. אפ"ע ל בר' פל"ג מכריך בחדא מחצלא וכו' והמלות ולאט, וילט, לומה, חפו מתורגמין בזה השרש עיין במתורגמן ואצל הח' לעווי הדוגמאות, ובא תפ"ע ל בקהל"ר פ' מוכה חכמה ורישיה מִפְּרִיךְ *(ת' נבלעת)* פ' ראשו היה עטוף] —

פְּרֶךְ *(בל"א פְּרָכָא או כל"ם פְּרָכָא עיר מוקפת חומה וברד"ל רק עיר גדולה)* *eine mit einer* *(Veste, Burg umringte Grossstadt)* *(ברכות פ"ט מ"א דנ"ד)*. הנכנס לכרך. בריש מגילה *(פ"א מ"א)* כרכין המוקפין חומה. ערים גדולות *(ו)בצורות (יהושע י"ד, י"ב)* תרגומו קירויין וברבן *(וכריכין¹)*. — *(א"ב פ"ו בל"י עיר מוקפת חומה)*. **[אחי"ה כונת ר"ב לל"י χάραξ פ"ו מצודה, מצור וכן העתיקו ע' זקנים מצוד (קהלח ט', י"ד) מצור (דברים כ"ו, י"ט) סוללה (ישעיה ל"ח, ל"ג; יחזק' ד', כ"ג, ח') והנכון כי היא ל"ם הנ"ל כאמור ובוה המשקל כרכא יומ' ג"ג רע"ב תענית כ"ב רע"א, חולי' ג"ו: — וכו"ה בל"ע כַּחַךְ ונאמר גם על מקום קטן אבל ברד"ל הורגל יותר על עיר גדולה תרג' עיר ואם בישראל *(שיב כ"ו, י"ט)* קרוא דהיא כרך רב ואמא בישראל ותרג' עיר *(תהלים ק"ה, י"א)**

¹ בגי' כרכין כלי מקרא בצורות.

קמנה עיין וויענער רױ"ב 384 וישבו שם גם היהודים
(בן מתתיהו על הקדמוניות מ"ז, ו' ב') —

כָּרֶךְ (מ"ע כרך א' פי' כורך ידו במפה ואכל פתו
Brot essen mit einer Serviette umwickelten
(Hand) כפ' מי שמתו כגמ' בעל קרי (ברכות כ"ב):
כרכי') ריפתא כחדי הדרי פי' אכלו לחם ביחד.
* [אחיה וכו' בתענית כ"ג סע"א יתיב קא כריך
ריפתא ושם כ"ג רע"ב יתיב וכרך ריפתא ולא אמר
לחו לרבנן אותובו²) כרוכו ריפתא³].
ושם בכ"מ לא אמר לן מר כרוכו ריפתא
וכו' ⁴) חולי' ק"ח: כרך ריפתא וכו' כה"ג בע' יבל
ע"ש. שבת ל"ג: ב"מ ק"ז: עיי"ע דר ג' ח"ג, קל"ד.
תרי"א לדברים ל"ב נ' ובעו שושביני למיכרך
ריפתא. ודע כי רבינו בע' בל (ח"ב, צ"ג) פי' (עפ"י)
פי' רגמ"ה כשהוכחתו דקא אכלי בבלאי (חולי'
ק"ו): כרכי ידיהו כחמת ישן ואכלי בלא נטילת
ידים ע"ש. ועיין ג"כ פירש"י חולי' ק"ז סע"א ד"ה
במפה. לכן פי' כרך אכילת לחם בלא נ"י ע"י
כריכה במפה וכן דעת ה' לעווי ועוד י"ל כי נקרא
על שם כריכת מטפחת קמנה שקושרין סביב
לצואר שלא יתלכלכו הכנדים עיין מ"ש בע'
אפסחתיה כח"א, רכ"ה] —

כָּרֶךְ לִבְנוֹן וּצ"ל כרסילכנון בל"י - χρυσο-
λάχανον (Gartenmelde) מה
נפיק מנהון כרכי לבנון (ורו' בלאים פ"א דכ"ו) נוסחא
משובשת היא עיי"ע קרסולכנון. * [אחיה אבל
בע' הנ"ל שכח ר"ב להביא המלה אך הביאה בע'
שזף בשם רבינו שמשון אבל לפנינו אי' כפי'
ר"ש לכלאי פ"א מ"ד בשם הירו': קירבי לבנין
ובנו"ג בירו' כירבי לבנון ובכ"י ו' ל"ד ח"ב כורסין
לבנין ובכ"י ב"ר כורסי לבנון ובכ"י ק"ט בורסיה
לבנון ובדפ"ע משובש עוד יותר אבל בדפ"ד הגי'
לנכון בתיבה אחת כרסילכנון וצ"ל כרסילכנון⁵)
והיא היא המלה היווני שרשמנו והוא בלעז אמריפצ"י
(לפי' גי' דפ"ד) בלא"ש Melde, atrepice מל"י
ἀτράραξις עיין פֿלֶנְצֶי ללעף 337] —

כָּרֶךְ (לפע"ד מל"ם כָּרְכָא פי' כוס Tringlas)
ירו' שבת רפ"ח ד"א, וירו' שקלים רפ"ג
דמ"ז סע"ב מהו לשתותן (שיעורן של ד' כוסות)
בכרך אחד. . . הדא אמרה אפי' שתיין בכרך אחד
יצא ובפסחים ככלי ק"ח: אי' שתאן בנת אחת יצא

כרכא רשיעא וכיון לעיר רו מי וכ"ה בכ"י וכן
תרי"ב מעיר (במדבר כ"ד, י"ט) כרכא מחבלא
(כתרי"א מ' מרודא) ורומי הרבה פעמים מתואר ע"י
כרך (כמו בל"ר urbs עיר היינו רומי) סנהד' כ"א
סע"ב ירו' ע"ז רפ"ג דמ"ב ע"ד כרך גדול שברומי
ובפסחים ק"ח סע"ב כרך גדול של רומי כ"ה
בכ"י מ' ובאה"ת וכ"י ילקי ישעי' כ"ג (ד"ס קפ"ט):
שברומי וכ"ה בדפוסים הישנים ונשמט בד' באסיליא
מן הצענוזור וכן נשתנה מן הצענוזור בשבת נ"ו:
ובכ"י ש"ס א' נבנה כרך גדול שברומי ובדפו'
הישנים של רומי, ילקי ריש חקת עתיד לדחוף
שרה של כרך גדול ממחיצתו. ספרי עקב פ' ג"ב
עמד רמילו ורומולו (Remus, Romulus) וכנו שני
כָּרְכִין בְּרומי. כתובות ק"י רע"ב ישיבת כרכים
קשה. ערכי' ל"ג: כרכים גדולים, והפכו כפרים
קטנים ועיין ערך חניגה י"ג: ועיין ערך בן כפר.
בן כרך (ח"ב, קס"ט). סנהדרין צ"ה. כרכי עממיא
דכבשית. תרנ"א אונקל' ובטירתם (בראשית כ"ה, מ"ז)
ובכרכיהון, במבצרים (במדבר י"ג, י"ט) בכרכין.
והערים בצרות גדולות מאד (שם פ' כ"ה) תרנ"א
וקירויא כריכן וברבן לחדא ועיין רש"י לזה הפסוק
וסיים ובל' ארמי כריך עגול ע"כ וא"כ גזרו מע'
הקודם. — ועוד בצרוף עם שמות המקומות ירו'
דמאי פ"ב דכ"ב ע"ד כרכה דבר הזוג ובתוספת'
שביעי' פ"ד בכ"י אירפ' כורכא דבית חרב, ותוספת'
שביעי' שם כרכא דבר סינגורא וספרי סוף עקב
וילקי' שם כרכא (כרכא) דבר סנגורא ובירו' שביעי'
פ"ז דל"ו ע"ג בט"ס כרכה רבא ובר סנגורא ובתוספ'
שם בכ"י אירפ' וכ פ ר א דבר סנגורא ועיי' נייבויער
18 — והרבה פעמים בא הקבוץ בצרוף ים: כרכי
הים ברכות ו': ס"א, שבת כ"א, נ"ד: צ"ה, עירובי'
י"ח. ר"ה כ"ו, סנהדרין ק"ז: נדה מ"ה: ב"ר פל"א
במד"ר פ"ט שהש"ר פ' משכני אבדר"ן פ"ד.
במקום אפריקי דאי' בר"ה שם גרם רבינו בע'
קשיטה: כרכי הים, ובמקום ערכיא בר"ה שם גרם
כ"י ש"ס ב' כרכי הים מזה יש לדון כי כרכי הים
היינו ערים בחוף ים האמצעי Küstenstädte des
mittelländischen Meeres השייכין לאסיא קמנה
ועיי"ע אפריקי ומ"ש בח"א רמ"ד ובע' זפירין בח"ג,
ש"א, ולפע"ד גם בליא אשר הלך שמה ר"ע
(ר"ה שם) היא אי Galata בים האמצעי או Galatia
שנקרא ג"כ Γαλλία (Γαλλογαυαία) באסיא

1) כ"ה בדפ"ד, ובשדפ"ע כרכו ובנו"ג כרכו. 2) כ"ה לנכון בכ"י ש"ס ובנו"ג איתו. 3) בכ"י הנ"ל עיין ד"ס תענית צד
ס"ט. 4) ובנו"ג מ"ט כי כריך מר ריפתא לא אמר לן איתו כרוכו ובירו' תענית פ"א דס"ד סע"ב ולא אמר לון אתון
כריכון. 5) ובא"ז הלי בלאים ס' רמו רניו כרוסילכנון.

רצ"ד רע"א) וז"ל לכרכם לשון צרקל"ש ע"כ ושתי גירסאות ישנן בתוספת' כלי' ב"מ ספ"ב ורפ"ו, במקום הראשון אי' כל שהוא עתיד לשוף לגרר כרכב [וצ"ל לכרכב]. ובמקום השני: ואם עתיד לכרכם עד שיכרכם ולשרטט עד שישרטם וכו', וז"ל ששתי גירסאות הללו מול שתי דעות בזבחי' הנ"ל הן כי גי' לכרכב מקבילה לדעת ר' יוסי וגי' לכרכם מקבילה לדעת ר"מ ופי' לכרכב לסבב במחוגה ופי' לכרכם לצייר פרחים וצורות ע"י צבע אדום ככרכום. והנה רש"י בחולי' הלך בזו השטה לכן גרס לכרכו ופי' בציורים שקורין גי"ל ע"כ ויש להסביר פירשי' מפירושו בשבת י"ח. ד"ה גפרית וז"ל תחת כלי כסף שמציירין בהן פרחים וצורות בחרט ומעשנן בגפרית והן משחירות וניכרות וקורין גייל"ר ע"כ והוא ל"צ nieller, neller schwarze Zierrathen einarbeiten והן הן משוקדים בל"מ עיין פי' לשמות כ"ה ל"ג ומ"ל לשבת שם. וא"כ לכרכו לדעת רש"י הוא מלשון כיור בזבחי' הנ"ל שפי' שם ציורים, וזה כשמת רבי (או ר"מ לגי' הערוך) אבל בפירוש"ם ובפי' רגמ"ה הנ"ל קשה לי להעמיד שמתם אליבא דאחד משני תנאים בזבחים כי רשכ"ם גרס יכרכב ופי' כל"מ כרכב סביב המזבח ע"ש בכ"ז סיים בזה"ל בלימות וציורין שבכלים וגומות שעושין בהן קרוין כן ע"כ וקשה אם דברי ר' יוסי גרס האיך מפרש דברי רבי (או ר"מ) וכן קשה לי על פי' רגמ"ה שגרס כרכם וא"כ לדעת רבי (ר"מ) מכיון כלומר ציור בצבע כרכום ובכ"ז לועז צרקל"ש פי' בל"צ cercles מחוגה והיא כדעת ר' יוסי וצע"ג. — ובזבחים שם אמר רב נחמן בר' יצחק תרי (כרכובים) הוי חד לנוי²) וחד לכהנים דלא נשתרקו כלומר שלא ימעדו רגליהם בעבודה, ושם: איזה כרכוב (ובירו') שקלים ספ"ח דנ"א: איזהו כרכוב המזבח אמה ועיין תוספת' שקלים ספ"ג) בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי הכהנים] —

בְּרֶכֶד (פי' בל"ז כֶּרְכִיד, χερκίς, ἴδος שבט של אורגים אשר בו שובטין החוטין Stab am Webstuhl) בפ' המוציא יין (שבת פ"א רע"א במשנ') וזכוכית כדי לגרו³) בה ראש הכרכד⁴). ובפ' כל הכלים (שם קכ"ב) במשנ') את הכוש ואת הכרכד⁵) לדחוף בו⁶) בפ' המצניע

ופירש"י עירה ארבעתן לתוך כוס אחד ע"כ וכ"צ לפרש בכרך אחד (עיין פי' קה"ע לשבת ושירי קרבן לירו' שקלים) וז"ל לגזרו מל"ם הנ"ל. ומי שפי' זה אחר זה אינו אלא טועה כי בזה אחר זה לא פליגי בבלי על הירושלמי דיצא עיין שירי קרבן.

* בְּרֶךְ (מל"ם כרכב כמו כרכוב חרב של מחרישה (Pflugeisen) עיין מ"ש בע' ברך (חי"ב קצ"ב: והלאה לפי גי' רה"ג, ולפי גי' רבינו בע' חרב ב' וע' יצול).

* בְּרִיךְ (נלפע"ד מל"פ כְּרֶה, כְּרֶה, Knoten, Absatz an der Pflanze) ויק"ר ר"פ מ"ו א"ר אבין משל לגנת ירק שהמעין לתוכה כ"ז שהמעין לתוכה היא עושה כריבין כך כל מי שהולך אצל אשתו נדה עושה בניס מצורעים פי' מרבי המים נצמחים קשורים וקמטים כצמחים כך מרבי הדם תבוא הצרעת כי הקמטים עיין קליפות ע"ג קליפות וכן פי' רש"י בחולי' נ"ט: כרוכות גילדי גילדי קליפה על קליפה. ומ"כ פי' ג"כ קשרין רק נראה שגזר המלה מפעל כרך א' והמשביר פי' Riedgras, carex ואחריו נמשך הח' לעווי, ובילק' תזריע רמז תקנ"ד הגי' היא עשויה ביצין ולעף בפפלנ"צ לא הביאו.

* בְּרִיךְ (פי' עגול Grund) ב"ק ג': משום דקמין וכריכא פי' קצר ועגול מל"פ או יוני הרשומ' בע' כרך א' ועי"ע כרך ב'.

בְּרֶכֶב (מל"מ ופי' סובב מל' צביעין עיין גיזינאום. Einfassung, Rand) בזבחי' בסוף הלכה קמ' דקרשי קדשים (ס"ב.) איזהו כרכב רבי מאיר¹) אומר זה כיור ר' יוסי בר' יהודה אומר זה סובב. * [אח"כ נגררנו אחר סדר הערכים כדפ' אמ' אבל בדפוס' הישנים וכן בכ"י ערוך נסדר זה הערך אחר ע' כרכום, וכרכב ל"מ (שמות כ"ה; ה' ל"ח, ד') הוא ותרגומו סובב והוא כדעת ר' יוסי וכ"ה בפירש"י בשמו' כ"ה ה' סובב כל דבר המקיף סביב בעיגול קרוי כרכב והביא ראייה מחולי' כ"ה סע"א כל שעתיד לשוף . . . ולכרכב וכן פי' וגרס בזבחים שם וכה"ג כרכב בפירוש"ם וברד"ק שרש כרכב ופירושו שם כלומר לסבב במחוגה וע"ש כל הענין והנה בע' כרכום גרס רבינו בחולי' ולכרכם וכן מצאתי בפי' רגמ"ה כ"י בחולי' (בקובץ כ"י אנג' דף

1) בנויג רבי. 2) ובכתאב אלסול לרי ונה הביא בשרש כרכב הגי' חד לגואי. 3) וכ"ה לפנינו וצ"ל לגרוך כדאי בירו' ובע' גרד (חי"ב שניה ע"ש). 4) כ"ה לכנון בירו' וכ"ה במשניות פי' וברייף כ"י (ד"ס שבת צד ס"ו.) ובנויג כרכו וכ"ה בכ"י ערוך וכ"ה בע' גרד אבל סדר האותיות בערכים מורה כי עיקר הגי' בדל"ת וכ"ה בכ"י ערוך ע' כש ג' ע"ש וכן מוכח מגזרת המלה. 5) וכ"ה בירו'. 6) כ"ה בכ"י וי' ולי' וכ"ה בכ"י ש"ס ובמשניות פי' ובנויג לתחוב בו.

רבה פרשת וזה הדבר אשר תעשה (ס"פ ל"ח) לוי יקינטון יהודה כרכון פי בל"ר מין אבן טובה. * [אחי"ה בע' כדכד הארכתי עש"ה ור"ב הגיה במקום ברדינון של נוסחאות כרכון והוא אבן טובה הנ"ל וכ"ה בל"ם פְּרָכְנָא ועיין רימ"ז בטר"ח א"א 24 אולם יש לקיים הגי' כדל"ת כרכנא עיי"ע הנ"ל ומ"ש] —

* פְּרָכָה בחולין נ"ט: עיזא דרכוז לרעת רימ"ז בטר"ח כ"ב 100 שם מקום Xepγίς אבל עיין גי' רבינו בע' כרכין ומ"ש.

1 פְּרָכָה (פי' מלשון פָּרַךְ א' והושאל לבני מעיים *das Gewundene, Gewickelte, der Darm* בריש ויק"ר פרשת טוב מלא כף נחת (ס"ב) מכריסא לכנת מעיא ומכנת מעיא לכרוכא קמינא ומכרוכא קמינא לכרוכא עביא. — (א"ב אלו דקין של בני מעים והם כרוכים ונכדלים אצל הרופאים לעבים ולדקים). * [אחי"ה לפי זה כרוכא קמינא *der Dünnarm*, כרוכא עביא *Dickarm* וא"כ שייך לע' כרך א' ובנו"ג מכריסא לבי מעיה מבי מעיה לכרוכא קמינא וכו' ובקהל"ר פ' החכמה הגי' בנת מעיא וצ"ל כנת מעיא כדאי' לנכון בילקי קהלת רמו תקעו ועיי"ע הדורא וע' כנת ומ"ש. — ירו' ר"ה פ"א דנ"ז: וצם תרין יומין אפסק כרוכה ודמך פי' שנפסקו בני מעיו ומת ובירו' חלה פ"א דנ"ז רע"ג בט"ס אפסק כרוכה. — ודע כי בל"ע זפק של עוף נקרא *كراجه* מל"פ *كراجه* ואולי יש איזה יחס ביניהם] —

2 פְּרָכָה (מין חגב) ואת החגב למינהו (ויקרא י"א י"ג) תרג' ירושלמי כרוכה לזנוה י"ג. * [אחי"ה בנו"ג כרוכא והיא כמו כרוכא עיי"ע וכבר הנהתיא שצ"ל כרוכא ואולי בספרי רבינו גי' מוטעת היתה וצ"ל כרוכה. — ובסדר הערכים נגררנו אחר דפ' אמ' אבל בדפוס' הישני נכלל זה הע' בסוף ע' הבא אח"ז] —

פּוֹרְכָיָא (בל"ע *کرکی* והקבוץ *کراچی* *Kranich* בל"ר *grus*) בפ' האי ש מקדש בו בגמ' (י"א) האי ש מקדש את בתו (קידושין מ"ד סע"א) ריש לקיש צווח כי כורכיא (י"ב) ויצאה והיתה וליכא דמשגח (י"ג)

בגמ' המוציא ככר (שם צ"ב סע"ב) ובספרא בפ' המאת חלב של יחיד (דבורא דחמאות פרק ט' פרי' ז') שנים אוחזין [במלגו ולגוזים] (כרכד³) ושובטין פי' כרכד יש לאורגים עין או עצם שראשו חד ונקרא כרכד⁴ ודומה למחט של שקאין וכך שמו בלשון יון (כורכית) [וצ"ל כורכית]⁵ מעבירו על השתי כשהוא מתוח לפניו ושובט בו החוטין ומקרב המכדילין בין שני חוטין העליונים והתחתונים ומיד נוחים להתפרק⁶ העליונים מן התחתונים ונפתחת נפש המסכת⁷ לירות בתוכה חוט הערב ואין זה אב אלא הרי הוא ככלל מסיך⁸ והמדקק הוא המדקק על חוט הערב כדי להידבק ולהלחץ⁹ עם חבירו וזהו ככלל אריגה. * [אחי"ה ע"ב הועתק מפי' ר"ח (שנדפס בכמה מעיות בש"ס ווילנא) שפי' כן על שובט הרי הוא ככלל מסיך מדקק ככלל אורג (שבת ע"ה): ועיין שרבינו הביא זה הציון בע' שבט א' ופי' (בקצת שנויים קטנים) כמו כן לכן אולי נשמט מראה מקום על דברי הש"ס דשבת ע"ה: כמו שהעיר לנכון בעל ל"ע במ' שבת צד ס"ו: או י"ל כי רבינו ראה הפי' בענין כרכד בפי' ר"ח שהביא בדף ע"ה: והעתיקו כאן אף אם עיקר הפי' סובב על דף ע"ה: ודע כי בפי' ר"ח שם הודפס בטעות כדבר וצ"ל כבערוך בדפוסים (ולא ככ"י) כרכד והוא הסמיכות מן הנפרד כרכית (כצ"ל ולא כרכית) שהביא רבינו בערך הנוכחי וידוע כי על רוב נבנתה בברז"ל מלה יונית מהסמיכות ולא מהנפרד ובש"ס בבלי ובכ"י ערוך אי' בט"ס ברי"ש בסוף וכו' כרכד בטעות בירו' שבת פי"ז דמ"ז: וירו' תרומו' פ"ח דמ"ה ע"ד ובספרי ראה פ' צ"ז אבל לנכון כרכד בירו' שבת פ"ח ד"א: ובירו' שם פ"א עיין הערה 3 ובירו' ע"ז ספ"ג דמ"ג ע"ג. ובעה"ק שני"ב פי' דומה למחט של שקאין שטריק נאד"ל או הוא שפולי בל"א וכיון ללא"ש *Strick-nadel, Spule* ובאמת גם ל"י הנ"ל פירושה *Haar-* — [nadel, Spule

פְּרָכָה (בל"י הרשומ' בע' כרכד פי' אבן טובה *Karfunkelstein*) מד' שמות

(1) כ"ה בכ"י ו"ו ול"ד וכ"ה בדפ' וויניצ' אבל בשד"ש נשמט מן ובפי' כל הכלים. (2) וכ"ה בעי' מלגו ובתוספת' שבת פ"ט (י"א). (3) בשבת ובספרא ובכ"י ערוך ככאן ובעי' שבט א' ובתוספת' שבת הנ"ל הגי' ככרכד וצ"ל כדלת. (4) בכ"י ו"ו ול"ד כרכד. (5) בכ"י ו"ו כורכדו וצ"ל כורכדו ובכ"י ל"ד בל"ע: כורכדו. (6) כ"ה נכון גם בעי' שבט א' ובדפ"ע ככאן להפסק ובפי' ר"ח הועתק בטעות ומדנחם (!) להתפרק. (7) וכ"ה בפ"י ר"ח וצ"ל בעי' שבט במקום ונפתח שערי. (8) וכ"ה בכ"י ש"ס בשבת ע"ה: אבל בנו"ג מסיך וכ"ה בפ"י ר"ח. (9) כ"ה בדפ' אמי ובד' וויניצ' ולהרחק ובעי' דק ב"י א"י כדי להרחק ולהלחץ ובערוך דפ"ר פ"ו וכאמיל בעי' הנוכחי: להידבק ולהלחם וצ"ל ולהלחץ אבל בפ"י ר"ח יותר משובש כדי להרחיק ולהלחם וצ"ל כבערוך בעי' דק כדי להרחק ולהלחץ. (10) כ"ה בכ"י ו"ו ובנו"ג לזניה וברש"ע לזניה. (11) כ"ה בדפ"ר. (12) וכ"ה ברד"ק שרש סוס ובנו"ג כי כרוכיא. (13) בנו"ג דאשגח.

שם שהביא גי' הערוך. ושם מפורש או כרכמן בשם הגאון וז"ל שייפה אותן הכלים בכרכום וכונתו לפי' רה"ג בכלי' (בסד"ט צד 11) ושם אי' כלומר שיפה אותן הכלים בכרכום ע"כ ועיי"ע סרק ו' ושם הובא עוד כלי' פכ"ב מ"מ ועיי"ע כפת ד'. — והרבה בצרוף פנים ובפרט בנתפעל וענינו מראהו נעשה אדום בכרכום מפני בושה או עצב ירו' כלאים פ"ט דל"ב; ירו' כתובות פ"ב דל"ה. ב"ר פל"ג נתכרכמו פניו של רבי. ירו' סנהד' פ"א ד"ט. נתכרכמו פני ר' שמעון. ירו' קדוש' פ"א דס"א; ירו' פ"א דמ"ו ע"ג פסיקת' רבתי פכ"ג נתכרכמו פניהן של רבותינה ועיי"ע עוד יתר דוגמאות בע' כרם ה' ועוד עיי"ע כרכם אחר ע' כרכמית אבל כאן עיקר מקומן] —

כַּרְבּוּם (= כַּרְקוּם ע"ש-Umschabung, Bollwerk) תרג' ובנית מצור (דברים כו, כ) ותבני כרכומין עיי"ע כַּרְקוּם. * [אחיה ובע' כַּרְקוּם א' פ"י ר"ב. ובכ"ף הגי' גם במתורגמן וכ"ה בכ"ף בתרג' אי"כ א'. י"ט ובנו כרכומין אבל בערוך הביא בע' כַּרְקוּם תרג' דברי' בקי"ף וכ"ה לפנינו] —

כַּרְבּוּם (= כַּלִי' χαλκωμα) (התואר מן χαλκός) מן נחושת (Kupfer) (fer ist) תרג' יצוק נחושה (איוב כ"ה ב) יתך כרכומא. פי' כלכומא בל"י נחושה. * [אחיה וכן תרג' נחושה (שם מ' י"ח) לפי' גי' כ"י אצל הח' לעווי וכן בנו"ג בתרג' שם כ' כ"ד; ומ"א. י"ט ותרג' תהלי' י"ח. ל"ה. ובהעתקת ע' זקנים באיוב שם וכן בבראשית ד', כ"א; שמו' כ"ה. גי' אי' — [χαλκός]

כַּרְבָּמִישׁ (עופרת Blei, Bleierz) בעט ברזל ועופרת (איוב י"ט, כ"ד) תרג' בקלמוס פרזולא וכרכמישא. * [אחיה וכ"ה בתרג' ירו' א' לבמד' ל"א. כ"ב להעתקת העפרת והוא בל' סנסקריט kriku וממנו בל"פ קְרִיסוֹן ומלת מיש הוא ל"פ מן נחושת עיי' פערלעס במ"ע מהר"ף חמ"ז ש"א — בכ"י ש"ס פסחים קי"א רע"ב כרכמושא ט"ס עיי"ע כרמישא — ועוד עיי"ע הבא אח"ז] —

* **כַּרְבָּמִית** (שם שפחה אחת) ברכו' י"ט רע"א מעשה בכרכמית שפחה משוחררת בירושלים וכו' וכ"ה בעדיות פ"ה מ"ו ובילק' נשא רמז תש"ו ובירו' סו"ט ספ"ב ד"ח; ובמד"ר פ"ט

ביה. וסיס ועגור (ירמי' ח', ז) תרג' וכו' רכיא וסנוניתא¹. — (א"ב כן בל' יוני והוא עוף כמו עורב). * [אחיה ר"ב כיון לל"י κόραξ עורב וכ"ה ברמ"ל והנכון כי הוא מל"ע הנ"ל וכן פירש"י תרג' של עגור (ירמי' שם) גרואה בל"ע" = Kranich = grue אבל בפ"י בירמי' הביא זה התרג' על מלת סיס וא"כ כצ"ל גם בפירש"י בקידוש' אבל מרד"ק שרש סוס ומפ"י לירמי' מוכח כי לפניו היה כבר בפירש"י בקידוש' כדאי' לפנינו ובכתאב אלאסול לר' יונה (477 בהוצ' נייבויער) פי' ג"כ כורביא מל"ע הנ"ל והביא ראיה מתרג' ירמיה שם. ובספר אהבת עולם לר"ש אלגזי גרם כורביא וזה רמז לגזרת ל"ר corvus עורב (לעווזאהן זאאלאגיא 169) אבל אם גם היתה גירסתו כורביא בכ"ף י"ל שהוא ל"פ כַּלִי' עורב ועוד בל"פ כַּרְבִי — Krähe — ירו' דמאי פ"ב דכ"ה רע"ג בהדא כורביא ט"ס וצ"ל סיקי כדאי' בירו' דמאי פ"ג דכ"ב ע"ג ובירו' ב"מ פ"ה ד"י ע"ג] —

* **כַּרְבָּמִיתָא** כמו כריכתא מן כרך א' עיי"ע גרגתני א' ח"ב שנ"ד וע' נעתא.

* **כַּרְבָּמִיתָא** עיי"ע כרך א'.

כַּרְבּוּם (בל"מ ובל"ס פּוֹרְבָּמִית מל"פ כַּרְבִי ובל"ע אַרְבִי) בל"י ורו' Safran, crocus, κόραξ והפעל ממנו פַּרְבֵם (mit Safran färben) כורכמא רישקא (שבת ק"י. ב"מ ק"ז) בע' רשק². סירקן או כרכמן (כלי' פט"ו מ"ב) בע' סרק³. (בסוף פרק א'³) דחולין (כ"ה) לשבץ לגר⁴ ולכרכם ולהטיח. שכלת גרד וכרכום בפ"ק דכריתות בגמ' המפטם (כריתות ו'). * [אחיה וכ"ה בירו' יומ' פ"ד דמ"א ע"ד. וכנ"ה בב"ק פ"א. ירו' סנהד' פ"ב ד"כ רע"ג ירו' כ"ב פ"ה דמ"ו. שדה מליאה כרכום והקבוץ ירו' ברכות פ"ב ד"ה רע"ד מליאה כורכמין. ירו' ב"ב ספ"ט ד"ו; זורעין כורכמין בכרם. ירו' מעשרו' ספ"ה דנ"ב. כרכמין [צ"ל כורכמין] מהו שיהו מותרין משום ספחין. תוספת' מעשר שני פ"א בכ"י אירפ' כרכום (והוא במשקל ל"י). גדה י"ט. כקדן כרכום עיי"ע בר ב' (ח"ב קס"ד). שבת קל"ט מע"א עיי"ע כשות — ותרג' אהלים (משלי ז' י"ז) כורכמא וכ"ה בפשיט'. ועיי"ע כורקמא כמו"ע — ומזה הפעל כרכם וכג' רבינו אי' בחולי' הנ"ל גם בפ"י רגמ"ה כ"י עיין מ"ש בע' כרכב ועיין ר"ש בכלי'

¹ כ"ה ברפוסים הישנים בכאן ובע' שפנין אבל בדי' וויניצי' חסר בכאן וכורביא ובדי' אמיש' חסר וסנוניתא. ² עיי"ש ומ"ש ועוד עיי"ע מרקא ג'. ³ כ"ה לנכון בדפ"ר והפשיטו מדפי' מיו. והלאה פרק א' ח"ו וצ"ל פי' אלי"ף היינו פי' קמא וכ"ה לנכון בעי' גלם א'. שבקי' שף ב' מנס. ⁴ וכ"ה בר"ש בל"י שם בשם הערוך וכ"ה לפנינו ובדפ"ע לגדר וכ"ה בעי' שבץ.

א"י כורכמית וכע"י הראשון בעדיות בכרמית, ובגליון הש"ס כ"י בכרכו' (אצל ד"ס צד מ"ה); בכרכמיש ומ"ס כי אי אפשר לומר שהוא שם העיר (ישעי' י"ט) עיי"ע קרקסיון, אבל עיין פירש"י בכרכות שם.

בְּרִכְשׁ (מהשם כרכום א' פ' נשתנה פניו בכרכום מרוב צער sein Gesicht ist safrangelb geworden) בילמדנו (ויקה קרח פרשת קח את המחתה) [צ"ל בחקת פרשת קח את המחטה] [עיי' ילקי שם סוף רמז תשס"ג] והוא מכרכם פניו כנגדן ונשבע שאינו מוציא להם אלא מאיזה שהוא מבקש. — (וא"ב פ"י בל"י פועל הנעת הראש כמו כרכש). * [אחי"ה ר"ב לא דק כהוגן ורמ"ל טעה להעתיק על פיו והח' לעווי גזרו מל"י ακαλόω והוא חג חוג ואין ענינו לכאן אבל בלי כל ספק עיקר הגי' כדאי' בכ"י ו'זוכדפוס וויניציא כרכם במ"ס ולא כישאר דפוס הערוך כרכם בסמ"ך ומעות זו נולדה יען שהיה רבינו מסדרו אחר כרכמיש והיו סבורין שצ"ל כרכם לפי סדר האותיות ורבינו היה מסדרו כן כי נעלם מעיני הוראת המלה כפי גזרתה והראיה שלא כלל מליצה נתכרכמו פניו בסוג ע' כרכום כי אם בע' כרם ה' ע"ש. והראיה שעיקר הגי' מכרכם פניו ככדפוס וויניצי' ופירושו כמו נתכרכמו פניו מגי' הילק' הנ"ל שהביא זה הילמדנו בזה"ל אמרו ליה (למשה) מזה אנו מבקשין אם מן הסלע הזה אי אתה מוציא אף מן אחרת אין אנו מבקשים ונתכרכמו פניו כנגדן ונשבע שאינו מוציא להם מים אלא מאותה שהוא מבקש ע"כ] —

* בְּרִכְסָא (מל"י χέρκος זנב עיי"ע כרכש ב' במו"ע ומ"ש).

* כרוכסין? בירו' ב"מ פ"ב ד"ח ע"ג לפי גי' הגליון בדפ' קראט' ואחריו נמשך הח' לעווי ופ"י מה שפ"י והנכון כגי' שלנו פרוכסין עיי"ע במו"ע שגם כן על נכון ושם אביא ראיות לזו הגי'. בְּרִכְר (מל"מ ענין רקוד tanzen ונגזר מל"ע כרְכִי hin- und herfliegen, sich hin- und her-Umschweife והושאל אצל רז"ל לעקפיץ wenden (machen) כב"ר פרשת כ' אל האשה אמר ובפרשת

מ"ו (לפנינו ס"פ מ"ה) והוא יהיה פרא אדם. ובפרשת ס"ד (לפנינו ס"ה) שני גוים בכמנך ר' אבא בר כהנא בשם ר' בירי' (1) כמה כירכורין כירכר להשיח עמה שנאמר (בראשית י"ה מ"ה) לא כי צחקת. — (א"ב ל"מ ש"ב ו' מ"ו) (מכרכר ומפוז) [צ"ל מפוז ומכרכר]. * [אחי"ה וכן שם בפסוק י"ד מכרכר בכל עז ופ"י רד"ק ירש כרכר פירושו מרקד ע"ב וכאמת בא תמורתו כד"י א' מ"ו, כ"ט מרקד וכן פ"י רד"ק ובכרכרות (ישעי' ס"ה כ"י) לפי שברוב קלותם ומהירותם דומים שמרקדים ע"ב וכ"ה בכתאב אלאסול לר' יונה ה' גנאח 327 ול"ג כי ל"ע הוא ובהוראה ראשונה פ"י כְּרִכְר רץ וא"כ כרכרות הם גמלים קלי המרוצה Drommedar וכן בל"פ כְּרִכְרִי בהמה ממהרת לרוץ ומזה הענין נ"ל בפסוקת' רבתי י' הדרכות פ' קמיתא פ' כ"א (צד ק' בר' וייעו) למלך שהיה עומד ומכרכר על פתח פלטין שאלו וכו' עד כך היה הקב"ה כשעמד ומכרכר על הר סיני וכו' פ"י ענין רוץ ושוב ועסק בענין hin und her eilen, hin und her flattern ובהשאל' נאמר כמה כירכורין כירכר או בירו' סומ' שם כמה כירכורי כירכורים הקב"ה כלומר הרבה עסק בענין רץ ושב ועושה עקיפין, ותרנ' לישעי' תושבחן והוא מגליון בא להורות על מלת ובכרכרן בראותו בעל הגליון כי תרנ' מכרכר: משבח — כרכר חולי' כ"ה רע"ב צ"ל כרכב עיי"ע. בְּרִכְר מ"ס וצ"ל בְּרִכְר —

בְּרִכְשׁ (נדרף עם כשכש ע"ש ופ"י ענין תנועה ונדנוד schütteln bewegen) בר"ג דפ' המוציא יין (שבת ע"ז) ובעיא לכרכושי בקי. בר"ג דפ' מי שמת (2) (ב"ב קמ"ב סעי'ב וקמ"ג רע"א) ובר"פ יוצא דופן בגמ' כל הנשים (נדה מ"ב סעי"א) זיל לגבי דר' אבין (3) דאסברתה (4) גיהליה וכרכיש ביה רישיה בי מדרשא. בהלכה קמה דפ' הדר (עירובין ס"ה רע"ב) יתיב רבה ורב יוסף בשיליה פירקיה דרב ששת ויתיב רב ששת וקאמר כמאן אמרה רב לשמעתיא כר"מ (5) כרכיש ביה (6) רישיה. כלומר ערבו לזו דברי רב ששת והודה לו. — (וא"ב פ"י בל"י פועל הנעת הראש להודות דבר מה או למאנו). * [אחי"ה לזה הפ"י כיון גם בע' כרכם וכפי גירסתו כרכם אבל

(1) כ"ה במ"י ו"ו א', ובכ"י ו"ו ב' בירי' ובכ"י היב ברוי ובדפ"ע כירי וצ"ל כירי וכ"ה בביר פ' מ"ה ושם אי"ר אבא בשם ר' בירי וצ"ל ר' אבא בר כהנא בשם וכו' וכ"ה בילק' לך ר' רמז פ"י ובכ"ר פ"כ אי' בשם ר' יצחק ובכ"ר ס"פ מ"ה בשם ר' א"ר וב"ה בילק' וירא רמז פ"ב, ובלי כל ספק גי' ר' בירי עיקר וכ"ה בירו' סומ' רפ"ז דכ"א סע"ב א"ר בא בר כהנא. . א"ר בירי וכו' ובמבה"י לא מצאתיו וכן לא ראיתי ביוחסין ובסדרה. (2) כ"ה נכון בדפ"ר ומדפ' פ"ז והלאה. במ"ס מ"י שמתו, ובד' באסיל ואמ' עוד: בכרכות נ"מ פ"ב! (3) כ"ה בב"ב אבל בנדה זיל שויליה לר' אבין. (4) וכ"ה נכון בב"ב בדפ' וויניצי' רפ"ח ובגנ"ג במ"ס דאסברתא ובנדה דאסברת. (5) בדפ"ר ל"י. (6) בנו"ג רבה.

כתיב. ר' שמואל בר נחמן אמ' לשון יוני הוא היך מה דאת אמר כרכסין ע"כ וקשה להלמו כי במקרא גם לפנינו כתיב וכרכס לכן דעתי שדרש זה השם הפרטי מל"י האמצ' *κορχις* שפ" נערה בתולה וכרכסא הוא הקבוץ *κορχιες* וחשב הדורש כי כרכס היה כותב הנערות הבתולות להביאן אל המלך או לשמרן וזה יאות לו בהיותו סרים המלך וכן דורש שם זתר זנות ראה של אותו רשע. ורשב"ן דרש כרכס מל"י *κορχις* הנחתך מפעל — [abschneiden, *κορχις*]

כַּרְכֵּשְׁתָּא (מל"ס פְּפוּשְׁתָּא בהשמטת הריש Wiesel) בהגדה דמגילה (י"ד ס"ב) חדא שמה זיבורתא וחדא שמה כרכושתא. בהגדה דהשוכר את הפועלין (ב"מ פ"ה רע"א) הווי שרוי⁷ בני כרכושתא הווי קא מכליא⁸ להו. בחלק נגמ' דארבעה הדיוטות (סנהדרין ק"ה סע"א) כרכושתא ושונרא עבדו יומא טבא⁹ מתרבא דביש גדא¹⁰. החלד והעכבר (ויקרא י"א, כ"ט) תרג' ירו' [א'] כרכושא ועכברא. — (א"ב פ' כרכוש בל"י חלד ועכבר שדה). * [אחי"ה כונתו לל"י *κέρκος* והנכון שהוא ל"ס וכן העתיקה הפשיט' חלד ככושתא ובסורית הוכפלה אות ראשון וכל' שומרני הוכפלה אות שלישי כשושתה וכן העתיק תנשמת (ויקרא י"א, ל') ובאח"ת לסנהד' שם גרס כרשושתא — והעתקת שם חלדה הנביאה כרכושתא ועיי"ע זבורא ח"ג רס"ז: ומ"ש] —

כַּרְכֵּשְׁתָּא (פי' זוג Schelle, Klingel עיין בפנים) כפ' שור שנגח את הפרה בגמ' סמוך כס הו הראשון¹¹ (ביק"ב רע"א) מאי משכוכית¹² כרכשתא פי' ככש גדול שתלוי זוג בצוארו והולך בראש העדר. ירושלמי בר"ג דפ' קמא דקידושין בהלכה בהמה גסה (דף ס' רע"ב) מאי משכוכית [אית דאמרי] חוטרא ואית דאמרי שרקוקית ואית דאמרי נגדתא¹³. ירושלמי בר"ג דפ' חזקת הבתים (רפ"ג ד"ג ע"ד) מאי משכוכית אית דאמרי¹⁴ חוטרא ואית דאמרי פנדורא¹⁵ ואית דאמרי תיישא רבא. — (א"ב בנוסח' גרים קרקשתא ופירש"י זוג שמקרקש

בל"י לא מצאתי סעד לפירושו כי אם בל"ע בשווי כרכש למלת שכשש ע"ש ובע' כרכשתא ב' ובאמת בשנת ע"ז: הגי' בכ"י ש"ס לכשכושני. וכפ"י רגמ"ה כ"י לכ"ב גרס קירקש בה רישא ע"כ וכמו שכששש אחד הוא עם קשקש כן כרכש אחד הוא עם קרקש עיי"ע. וכולם ענין נדנדוד ותנועה הם ורק בהשאי"לה פי' הודה כלומר הניע ראשו להודות וכדמוכח מהריו' נ' רע"ב לפי גי' כ"י ש"ס ותוספ' הרא"ש דכרכש ברישיה ובנו"ג כגון שהרכין בראשו. וכפ"י ר"ח כ"י (בקובץ כ"י אנג'. דף קכ"ד) הביא שתי הגירסאות — ולפ"י ההמשך פירש"י בעירו' ורשב"ס בב"ב כרכש הודה. אבל בשנת שם פירש"י לכרכושני להבריה וי"ל כי בשנת ענין המלה כמו כרס בל"ע פי' הרחיק ורדף *wegtreiben* והיינו הכריח] —

כַּרְכֵּשׁ (פי' חלחולת שבקצה המעיים אולי מל"ר אמצ' *careasium, carciosium* עיין Ducange) כפ' הרואה נגמ' לא יקל (כרכית ס"ב) ובהגדה דהנזיקין (גיטין נ"ה) אתא דרקונא¹ ושממיה לכרכשיה. בס"ג דפ' המוציא יין (שבת פ"ב רע"א) דהאי כרכשיה² אתלת שני יתיב. כפ' אלו מרפות נגמ' נקבה הקיבה (חלוץ מ"ט סע"ב) דכרכשא ודטרפשא דלכא³. כפ' גיד הנשה נגמ' שולח אדם (שם צ"ה סע"ב) ר' חייא בר אבין אית בד ליה⁴ כרכשא ביני דני⁵. כפ' כל הבשר בסוף הלכה החל (שם ק"ג) הדורא דכנתא ומעיא וכרכשא⁶. פי' הוא המעי הדבוק כפי הטבעת. — (א"ב פי' בל"י זנב וגם פירושו טבעת שהוא סוף המעי הגדבק כפי הטבעת — ובמדרש אסתר פ' ביום השביעי וכרכס (אסתר א' י"י) ר' שמואל בר נחמן אמר כרכס לשון יוני הוא). * [אחי"ה ר"ב כיון לשתי מלות יוניות *κέρκος* זנב *κίρκος* טבעת אבל מלה אחרונה אין ענינה טבעת שהוא בסוף המעי. ורש"י פי' כ"מ כרכשא מבחי"א והוא החלחולת וכן פי' רבינו בע' חל' י"ב ע"ש וא"כ כרכש אולי מל"ר הנ"ל. — ומ"ש ר"ב בענין מד' אסתר קמוע הוא וז"ל המדרש שם וכרכס כרכסא

1) כ"ה בכל כ"י ערוך וכ"ה בעי דרקון. 2) בנו"ג כרכשתא אבל מתוך פירש"י מוכח: כרכשא. 3) צ"ל כראי' בעי טרפש עיי"ש. 4) כ"ה בדפ' וויניצי ובנו"ג איתבר וככ"י ו'ו איתבר ליה. 5) כ"ה לנכון בכ"י ו'ו ובדפ' וויניצי וכ"ה ברייף וברא"ש. ובשדפ"ע ובנוסח' במ"ס דיני. 6) בנו"ג תרגומא אכרכשא ומעייא והדרא דכנתא אבל מפירש"י מוכח הסדר כבערוך. 7) בנו"ג ובילקי החלים רי' תפס"ח הווי שריא וברש"י שדיון. 8) בנו"ג וקא כנשא. 9) בנו"ג הלולא וכ"ה בילק' ריש בלק. 10) כ"ה לנכון בדפ"ר ופיז' ובדפ"א גר ובדפ' וויניצי גדיא. 11) כ"ה בכ"י ו'ו ליד. 12) *Leithammel*. 13) כ"ה בכ"י ו'ו וליד והיב וכ"ה בירו' ובדפ"ע איכא דאמרי אבל סגנון חירוי אית דאי. 14) בנו"ג אית דאמרי וכ"ה בכ"י ו'ו. 15) בכ"י הי"ב פנדורא ומ"ס הוא עיי"ע פנדורא במ"ע ושם הובא גם הציון מירוי ב"ק ספ"ט דיו ע"ג והוא ל"י *φάνδουρα*, *απανδουρα* כלי שיר ובעל הגליון בר' קראמאשון טעה כפ"י.

בו לפני העדר). * [אחי"ה אבל ממה שכתב רש"י קרקשתא גרסינן מוכח כי היה לפניו גם כרכשתא וכ"ה בע' משכוכית וכ"ה באמת גי' הר"ף¹) וגזרת המלה לפע"ד מל"ע *خشخش* פי' השמיע קול כזוג וא"כ כרכשתא כמו כשכשתא או קשקשתא עיי"ע כרכש א'] —

פְּרָם פְּרָשָׁא (הקבוץ) מן כרכש בל"י *κροχός, κροχίς* בל"פ *كركش* (wollige Flocken, Fransen) כריש כבא מציעא ⁽¹⁾ מתניתין ⁽²⁾ דתפיסי בכרכשתא ⁽³⁾ נימין שבקצותיה ובלע"ז צירי". — (א"כ כרכיש פי' בל"י חוט ונימא). * [אחי"ה והוא ל"י הנ"ל והלעז הוא ל"ר *Fransen, cirri* חומין שעוזבין האורגין בכגד אחר האריגה ועיין צמח דוד זה הערך. ור' יונתן (הובא בשמ"מ) פי' ככרכשא בציציות שבראשי המלית ע"ש ורש"י פי' כגרדין שבשני ראשין שקורין ברני"ש ע"כ וע"ל פריג"ש *franges* עיי"ע גרד (ח"ב שני' הערה ב'), והמלה האשכנזית *Fransé* נגזרה מל"פ *فرزة* בזו ההוראה] —

פְּרָם (לפע"ד נולד מל"פ *خومن* קביצא וכרי *anhäufen, Haufen, Schichte* ומטנו הפעל *aufschichten*) כפ' אמר ר"ע בגמ' מנין לפולטת (שבת פ"ח:) בכרמי עין גדי (שה"ש א', י"ד) מי שהכל שלו יכפר ⁽⁴⁾ לי על עון גדי שכרמתי לי מאי משמע דהאי כרם ⁽⁵⁾ לישנא דמיכבש ⁽⁶⁾ הוא אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן כדתנן בהכדור פ' כ"ג בכלים ^(מ"ד) כסא של כובס שכורם עליו את הכלים ⁽⁷⁾. פי' מקפל ⁽⁸⁾ את הכלים ומניחן עליו

ומשים מכבדות מלמעלה. * [אחי"ה וכ"ה כגוף הפי' בפ"מ לרמב"ם ור"ש ושם מסדר עליו ובפי' רה"ג הובא א"ד קורם ופי' וטוען ורש"י פי' כרמתי: אספתי — וכנ"ה בתוספת' כלי' ב"ב ספ"ב ג' ממות הן העשויה לשיבה ממאה מדרס (שמוכרין) [צ"ל שכורמים] עליה כלים טמאה טמא מת. תוספת' מנחות פ"ט לא היו בוצרים ענבים וכורמין אותן וכו' ובכ"י אירפ' וכורמין] —

פְּרָם (מל"מ ופי' קבוץ נטיעות זיתים או גפנים הרבה במקום אחד *Oliven-, Weinpflanzung, Weingarten* והושאל ליישבת הסנהדרין ביבנה *die jamnensische Akademie Wein-*; כרם רבעי *die jamnensische Akademie Wein-*) (trauben im vierten Jahr der Pflanzung) ב'פ' יש נוחלין כגמ' האומר איש פלוני יירשני (ב"ב קל"א רע"ב) ובפ"ד בכתובות (מ"ט) זה מדרש דרש ר' אלעזר בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה ⁽⁹⁾. ובפ' החולץ בגמ' אחד ⁽¹⁰⁾ בתולות (יבמות מ"ב:) אי הדר ביה ממתניתא דכרמא הדר ביה דתניא א"ר ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה שמעתי מפי חכמים בכרם ביבנה כולן צריכות להמתין שלשה חדשים. פי' משום מתניתא דכרמא הדר ביה ואמר אין הלכה כר' יהודה. וכן פרשו רב אחא דמן שבחא בשאלתות בירא אליו (ס"י י"ב) ⁽¹¹⁾. ירושלמי בסוף הלכה קמ' דפ' תפילת השחר (פ"ד ד"ז רע"ד) וכי ברם היה שם אלא אלו תלמידי חכמים שהיו עשויין שורות שורות ככרם ⁽¹²⁾. פ"ה ככלאים ^(מ"א) הרי זה נקרא כרם (כל) [צ"ל דל] ⁽¹³⁾. כרם שהוא נטוע ערוביא ⁽¹⁴⁾. כרם רבעי

(1) ושם הגי' משכוכית וכן הוא משכוכיתא בכתב יד ו"ו. ⁽²⁾ כונתו מתניתין משכחת לה עיין שמי"מ. ובנו"ג אמר רב פפא. ⁽³⁾ כ"ה ברש"י ופי' ובשד"ס ע כרכשתא. ⁽⁴⁾ כן הוא בכ"י ש"ס וכ"י ילקי ד"ס שבת צ"ד: ובנו"ג מכפר וכן הוא בפ"י רה"ג. ⁽⁵⁾ וכן הוא בכתב יד ש"ס ובפ"י רה"ג ובר"ש כלום כורם ובנו"ג כרמו. ⁽⁶⁾ בפ"י רה"ג דככשא ובכתב יד ש"ס דמכבש צ"ל בככ"י א"פ דמכבש וכג"י הערוך ובנו"ג דמכבש עיין פירש"י. ⁽⁷⁾ בכתב יד א"פ שכורם ובכל"י שהוא כורם ובדפוס"י בשבת שכורמים. ⁽⁸⁾ בדפ"י וויניצי ובעה"ק שנ"ב במ"ס מקבל. ובכ"י ו"ו פי' מקום שמקפל. ⁽⁹⁾ וכ"ה בירי' ברכות פ"ד ד"ז רע"ד אבל בירי' יבמות פמ"ו ד"ד ע"ד אי' מדרש דרש ר' לעזר בן עזריה ובירו' כתובות פ"ד דבי' סע"ד מדרש שדרשה ר' אלעזר בן עזריה. ⁽¹⁰⁾ כ"ה בכ"י ו"ו וכ"ה בשאלתות וירא סי' י"ב ובנו"ג אחת. ⁽¹¹⁾ בפ"י ה"ב ל"י מן וכן פרשו וכ"י והה"י בעל הגיון שלמה הן מזה כי בצדק ליתנהו חיבות הנ"ל כי הוראה בשאלתות יראה דלא תוסף כלום אלא כתב רק כפי דאי' בסוגיא וכמו שהעיר ג"כ הגר"ב בהפ"ש"ע ודע עוד כי הגר"ב שם התפלא על דברי רבינו בעל הערוך שאמר אין הלכה כר' יהודה ואמר כי מיבמות מוכח, שצ"ל ר' יוסי וכנראה מרש"י ותוספ'. אבל מה שני"ל כי בדיוק רב כתב הערוך אין הלכה כר' יהודה כי רבינו גרס ג"כ ביבמות ר' יוסי מתיר ליארם ולינשא מיד כדאי' בעירובין מ"ז. ובכתובות ס': וא"כ ר' יהודה לא מתיר בלי המתנת גי' חדשים ולפי זה לפי המסקנא שחרר ר' יוחנן ממתני' דכרמא הדר ואין צריך להמתין גי' חדשים בודא אין הלכה כר' יהודה כי אם הלכה כר' יוסי (ועיין תוספ' שם ד"ה הלכה) ועל זה היטב הביא רבינו משאלתות שם כי גם שם בפ"י נאמר ר' יוסי אומר כל הנשים יתארכו חוץ מן האלמנה מפני האיבול ועל זה הביא הלכה כר' יוסי ושחרר ממתניתא דכרמא הוא חזר אבל בכ"ז לבי נוקח לאפושו פלוגתא בין ר' יהודה ובין ר' יוסי עיין רש"י ותוספ' יבמות ד"ה ר' יוסי. ⁽¹²⁾ ועיין בספר המפתח לר' נסים גאון בברכות ס"ג: שהביא עוד ציון מפסחים ועל הירי' כיון גם רש"י בפ"י בברכות ס"ג רע"ב ד"ה לכרם ובכתובות שם. ⁽¹³⁾ ומפורש בירי' כלאים פ"ה דכ"ט ע"ד ואיזהו כרם דל אי' יונה דל בגמנים ועשיר בעבודות. ⁽¹⁴⁾ וכ"ה בעי' ערב א' ושם מפורש, ודע כי בגי' רבינו אי' לפנינו בש"ס במשני ובירו' אבל במשני אי' בטעות כרם (דל) שהוא

בכמות אֲבָדָן פִּי מקום ישיבה אשר שמה יתאספו אנשים הרבה עי"ע כי אבִידָן (ח"ב, מ"ו והלאה) — והקבוץ פְּרָמְיָא סוכ' מ"ד:] —

כָּרֶם (= כְּרָמָא שם הנהר עיין בפנים) בַּפ' אחרון דיבמות בגמ' ר' יהודה (יבמות קכ"א רע"א) הוא גברא דאִימבַע בכרמא ואסקוה אבִי חיורי (2) פִּי אלו שני המקומות על שפת נהר אחד. * [אח"י ה' בגו"ג דטבע בכרמי ואסקוה אבִי הדיא ופירש"י בכרמי שם העיר ע"כ ולדעת הח' נייבוער כרמא הוא נהר Corma על שפת מינירים מזרחה אבל נהר הדיא או חיורי לגי' רבינו לא פירש ול"ג כי שניהם שמות נהרים הם בזוויאנא כרמא הוא נהר גדול Karun או יותר רגיל Kuran (Korna) וכערך שש שעות ממקום Sabla יפרד הנהר והיה לשני ראשים שם האחד Hafar נשפך לנהר מינירים ושם השני (Bahamshir) הולך עד לשון הים הפרסי עיין קדמוניות לאיראן להח' שפיעגעל ח"א 111 ולדעתי כרמא אחד הוא עם נהר הנ"ל וחיורי הוא אגף הנהר Hafar ועוד עיין מאנגערט ח"ה ב' צד — [310]

כָּרֶם (= כְּרוֹם לדעת ר"ב מל"י χρῶμα צבע Farbe וכ"ה כל"ס כְּרוֹמָא ועיין בפנים) בַּפ' דברכו' בגמ' וחכמים אומרים (י' : מאי כרום זלות (תהלים י"ב, ט') דברים שעומדין ברומו של עולם בני אדם מזולזלין בהן ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרויהו כיון שנצרך אדם לבריות פניו משתנות ככרום (3) מאי כרום כי אתא ר' דימי אמר עוף אחד יש בכרכי הים וכרום שמו וכיון שחמה זורחת (4) מתהפך לכמה גוונים. — (א"ב פ' בל"י צבע וגוון). * [אח"י ה' וכר"ב פ' הח' לעווי אבל כבר עמד על זה הח' ברילל (פר"ש רעדענסארטען 54) כי לא תתכן זו הגזרה והעלה שהוא ל"י οὐδός ובל"ר vinago ובל"ס כרמיונא (5) והוא עוף אחד (מין יונים מדבריים) שנוצותיו מסורקין בגוונין ונקרא על שם צבע היין שדומה לו בגונו כדמוכח מסופר אייסמאמאום χρῶμα τὸ οὐδός עיין היאראזאיקאן לכוכארט ח"ב, 524 והלאה ולפי זה אולי אחת היא עם מזגא חמרא עי"ע בת מזגא חמרא (ח"ב, רי"א) וכ"ה דעת לעוויזאהן אבל כרום פִּי הוא ג"כ מל"י χρῶμα והוא צבוע של ב"ר

(ברכות ל"ה. טאה פ"ז מ"ו, תרומות פ"ג מ"ט, מעשי שני פ"ה מ"א ב', ג', ביצי חי. ושם: ר"ה ל"א: קידושין נ"ד: ב"ק ס"ט. ושם: עדיות פ"ד מ"ה, פרה פ"א מ"א) פִּי כָרֶם של שנה רביעית שנמטע. * [אח"י ה' כתב הרד"ק כשרש כרם ויקרא כרם זית מקום נמיעת זתים הרבה ביחד וכן דעת רז"ל (ברכות ל"ה. ב"מ פ"ז:) כרם זית איקרי כרם סתמא לא איקרי ונקרא כרם לקבוץ נמיעות זתים הרבה במקום אחד כמו שנקרא נמיעת הגפנים הרבה כאחד כרם . . . וכן אמרו רז"ל (כלאים פ"ד מ"ו) כי נקרא כרם גפנים נמיעות שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב ובפחות מכן לא יקרא כרם ע"כ והושאל כרם לקבוץ החכמים שנתקצבו ביבנה וזה לפי שהם דומים ביישיבתם שורות שורות כשורות הכרם והשם יתברך קרא כנסת ישראל כרם שנאמר כרם היה לידידי אלה דברי הרמב"ם בפי' משניות לעדיות פ"ב מ"ד וכן מצאתי בששהש"ר פ' כרם: כרם היה לשלמה אלו ישראל שנאמר (ישעי' ה' ז') כי כרם ה' צבאות בית ישראל וכו', ושם: דבר אחר כרם זו סנהדרין דתנינן תמן (עדיות שם) ג' דברים העיד ר' ישמעאל לפני חכמים בכרם ביבנה וקבלו דבריו וכי בכרם היו יושבין אלא זו סנהדרין שעשויה שורות שורות בכרם, היה לשלמה למלך שהשלום שלו ע"כ ואולי בחרו רז"ל זה הכנוי לתאר בו הסנהדרין ביבנה (1) אשר שמה קבץ רבי יוחנן בן זכאי אחר חרבן הבית שארית ושרידי התורה והיה כונן שם מפלט לכנסת ישראל (ועיין ד"מ לטהרד"ף 64) וכן נקרא בדרך מליצה האל יתברך בעל הכרם ב"מ פ"ג: אבל גם במובן פשוט יכונה ישיבתם בסנהדרין: כרם כאמור שעשויה שורות שורות ודוגמתו עי"ע אָדָר (ח"א ל"ט) אסמרונגילון (שם קע"ז) גָרָן (ח"ב, שם"ט:) אבל אז קשה למה לא תכונה ככה ישיבת הסנהדרין גם ביתר המקומות שגלתה הסנהדרין (עיין ר"ה ל"א) ואולי יש כאן רמז בכנוי כרם לשם Axadqia מקום אשר שם הורה אפלטון ונקרא על שם איש Academus והיה המקום הלזה מקום שעשועים וכרם חמד נטוע באילנות אשר בצלם לָמְדוּ וְלָמְדוּ ועי"י מכילת' (הובא ביאג' לנייבוער 74) בצל של שובך ביבנה ועי"ע יבנה וע' שבך, ואולי כרם רמז למלה פרסי' خرم מקום נאה ומשובח, וגם בל"פ נקרא מקום שנושאים ונותנין

נטוע וכו' ועיין מ"ש בעל ד"ס לכלאים שם בענין רשימת עגול וכתובה בגליון כוח: ס"א ל"ג שנמצאו במשניות עפי"י הגהה של תו"ש. (1) ומזה גם בתרג' קהלת ב', ד' אנצובית לי כרמין ביבנה. (2) בכ"י ח"ב ב' חורי ובכ"י ב"ר אבי חיורי. (3) וכ"ה בילק' תהלים ר' תרג' וכנסתת בי"ג אבל בגו"ג עוד שנא' כרום זלות לבני אדם ובאמת קשה להבינו והגמ' הביאו לפירושי מאי כרום עיין ד"ס ברכות צד י"א. (4) וכ"ה בילק' ובכ"י ובגו"ג עוד: עליו. (5) כצ"ל ולא כמו שכתב הח' הנ"ל כרמנולא.

אברהם מתכרכמות. ילק' מלכים א' ר' רמז קע"ו
אברהם ויצחק פניהם מתכרכמין וכו' ויתר הדוגמאות
עיין בע' כרום א' ומזה הענין מה שהביא רבינו
בע' כרכם ע"ש] —

כָּרוֹם (לפע"ד כרום ימא פי' צבע ים ותואר
לאבן טובה Chrysolit, Edelstein von
meergrüner Farbe) תרג' תרשיש ושהם (שמות
כ"ה, כי עיין שם ל"ט, י"ג; יחזק' כ"ה, י"ג) כרום ימא
ובורלא פי' בל"י מין אבן טובה נקראת כרומא
ואבן הים. * [אחי"ה ואולי כונת ר"ב על ל"י
כרומא *χρῶμαξ* סלע ואיננו נכון וכונת התרג' על אבן
טובה הנקראת *χρυσόβλυθος* אשר גוונה כנוון הים
(ואולי בתחילה היה כתוב כרום ימא פי' אבן
שהוא מצבע זהב וים) עיין פליניאוס ל"ז, כ'
*probatissimi sunt ex iis (chrysoberyllis) qui
viriditatem puri maris imitantur . . sed in
aureum colorem exeunte fulgore*. ובזו המלה
העתיקו ע' זקנים תרשיש (שמות כ"ה, כ'; ל"ט, י"א)
וכן העתיקו עקילם (ביחזק' א', מ"ז; י', ט') וכונת
התרג' והעתקת השבעים ועקילם כי הוראת תרשיש
בקצת מקומות גם ים עיין פירשט שהביא ל'
סאנסק' *tarischa* פי' ים וממנו ל"י *θλάσσα*.
ועוד היום נקרא מין אבן טובה *Beryle* שאין ערכה
רבה *aquamarin* על שם צבע ים. ועוד א"י פעם
אחת זו המלה בתרג' אסת' ח', ט"ו לביש מינקא
דכרום ימא עיי"ע מנייק] —

כרמזא (ולדעת ר"ב אבן לירות בה עיין
בפנים ולפע"ד אבן לִבְנָה ורעפים
מל"י *keramiz* וממנו בל"ם קרמידא ובלע" *قرميد*
Ziegelstein) תרג' באבן או באגרוף (שמות כ"א, י"ח)
כאבנא או ככורמזא פי' בל"י אבן מוכנת לירות
בה. * [אחי"ה כונת ר"ב על ל"י *keramiz*
(עיין רימ"ז בספר א' קמ"ד) אבל אין נ"ל כי זו המלה
רגילה רק במליצה ולא כפי המון העם כמו שהעיר
על נכון הח' פליישער נגד הח' לעווי בעמ"ל
ח"ב 457 אבל מה שהעלה הוא כי הוא בנין פרעל
מל"ע *כרמזא* אחזו כמלוא כפו דוחק הוא והנכון כי
היא ל"י סורי' וערכ"י הנ"ל כמו שהעירותי כבר
בספרי על העתקה פרסית לריב"י מאווס 189

הנזכר שם (זאאל' 183) והעתיקו *Paradiesvogel*,
— [Sonnenvogel

כרם ורבינו לא פירשו ול"י כי כולם שייכים
לע' כרכום ששמנו נבנה הפעל ובצרוף פנים
פי' (כ"ט) ויאמר ה' אל הנחש: נתכרכמו פני רבן
נמליאל ולא יכול להשיבו. ובפרש' ל"ד (ל"ג)
א"ל ר' חייא רבה והרי הוא בא נתכרכמו
פני רבי א"ל ארונו הוא בא⁽¹⁾ ובפרש' (מ"ו)
[צ"ל מ"ן] (ולפנינו מ"ו וכן הובא בילק' לך לך ר'
רמז פי"א)⁽²⁾ למטרונה שאמר לה המלך
עברי לפני ועברה לפניו⁽³⁾ ונתכרכמו
פניה. בפסק' דפרה אדומה (פסד"כ צד ל"ה. וכ"ה
בילק' ריש חקת) באותה שעה נתכרכמו⁽⁴⁾ פניו של
משה הה"ד (קהל' ח', א') ועז פניו ישונה. בילמדנו
ויחי יעקב (תנח" ויחי ס"י י') יצאו שמעון ולוי
פניהם מכורכמין⁽⁵⁾ ופני כלם קבצו פארור דנחום
(כ"י י"א) תרגומו ואפי' כולהון אתחפיו אכרום
אוכמין כקידרא. קדרתי שמה החזקתני (ירמ"י ח',
כ"א) תרג' אתחפיו אפי' אכרום אוכמין כקידרא
אישתממו אחדתני. ושעריה אומללו קדרו לארץ
(שם י"ה, כ"י). כל פנים קבצו פארור (יואל ב', ו').
* [אחי"ה רבינו הביא הפסוקים שלא כסדרם.
ונראה שפי' רבינו נתכרכמו מלשון התרג' אבל
אין זה מן השם כי אכרום בתרג' פי' מל"י *kerama*
של ע' הקודם והיינו צבע לכן הוסיף התואר אוכמין
כלומר נעשה פניו מושחרות כקידרא אבל נתכרכם
נבנה מן כרכום א' כאמור אבל ככ"ו נמצא ג"כ
בהשאלה בענין שחרות בשחש"ר פ' אל תראני;
קפחתו החמה על ראשו ונתכרכמו פניו וכו' והפכו
נתלבן (שם), אבל הלשון אינו הגון כל כך ובאמת
בילק' שחש"ר ר' תתקפ"ב חסר וא"י רק; נפחם
בשמש וכו' עד שנתלבן. ונאמר זה הדבור במליצה
על שני הפנים מפני צער בושח או רוגז עיין
שחש"ר פ' כשושנה: נתכרכמו פניו (של ר'
אלעזר) והלך לו אצל ר"ע רבו א"ל למה פניך
חולניות. מדר' תהלים מזמור י"ח לעתיד לבוא
הקב"ה מושיב מלך המשיח לימינו ואברהם לשמאלו
ופניו מתכרכמין וכו' ובילק' ש"ב רמז קס"ב ופני

(1) כ"ה בכ"י ערוך זכרפי נשמט מן א"ל עד א"ל וא"י רק האמצע ובנו"ג א"ל ר' חייא רבה והרי הוא עומד בחוץ
נתכרכמו פניו של רבי א"ל ארונו הוא ובירו' כלאים פי"ט דל"ב: א"ל הא רב הונא לבר נתכרכמו פניו של רבי א"ל
ארונו בא ובירו' כתובות פי"ב דל"ה. א"ל הא רב הונא לכאן נתכרכמו פניו של רבי א"ל ארונו הוא. (2) כי רבינו מונה
פרשי אחת יותר מחשבון שלנו עיין מ"ש בהשחר שנה י' חוברת ו' ובאמת הביא רבינו מאותה פרשה שהיא לפנינו מ"ו
ציונים בשם פ' מ"ו בעי' אקוים, מוגרף (לפי ג"י כל הכ"ו) (ובדפ"ע במים מ"ד) גם ד"י, פס"ט (לפי ג"י דפ"ר). (3) כ"ה
בכ"י אבל בדפ"ע ל"י. (4) ובמד"ר פי"ט בס"ס נתכרכמו. (5) וכ"ה במ"ד פצ"ט יצאו אף הם ופניהם מכורכמות.

לחה בעוד שהזרע נפוח וכו' וכן בפירש"י לויק' ב' י"ד גרש כרמל גרוסה בעודה לחה וכו' ועיי' ראב"ע כרמל שהתבואה לחה ומלאה בקשין ע"כ ועיי' ספרי בענין העתקה פרסי' לריב"י טאווס 309 והלאה ושם פי' העתקות הישנות וטאווס העתיק כרמל ע"י דלמל וזהו ג"כ בל"פ שבלת רכה אשר נמללה ביד. ועפ"י דברים אלה קשה להלום פי' כרמלית מל' כרמל אף בדרך דרוש וגזרתה נעלם ממני. וכפ"י להרמב"ם שבת פ"א מ"א פי' בזה"ל ומפני זה נקראת כרמלית כאשר האלמנה שאינה בתולה ולא בעולת בעל כמו כן אלו הרשויות אינם רשה"ר ולא נשלמו בהם תנאי רה"י ויהיה אמתת השם כארמלית ע"כ ועיי' ג"כ בפ"י לרע"ב שבת פ"א מ"א. — ובירו' שבת פ"א ד"ג. מבואר המושג כרמלית בזה"ל: כל המעכב דריסה ברשות הרבים נקרא כרמלית. הקבוץ ירו' שבת שם ד"ג: שתי כרמליות סמוכות זו לזו] —

* כְּרָמְלִי. כְּרָמְלִי (מל"מ כרמיל Karmin, Scharlachglanz עיי' פירשט ח"א. 631) ירו' סוכ' פ"ג דנ"ג ע"ד כשעוה וכשושנת כרמל. גדה כ"א רע"א השרוני נדון ככרמלי חי. תוספת' גדה ספ"ג היין השרוני הרומה לכרמלי.

כְּרֹמְנִיקְיָא (בל"י האמצ' χερουάνικον כבלי יד ברזל Handeisen עיי' מירזיאוס 622) בפסיקתא דשובה (פסד"כ צד קס"ב) וילכדו את מנשה (בחחים) (צ"ל בחוחים) [רה"י בי ל"ג, י"א] מהו (בחחים) [בחוחים] ר' אבא בר כהנא בכרומניקיא פי' נחשת של ברזל (נקרא בל"י יוני כרומיא. — (א"ב פי' בל"י כבלי וזיקי ידים). * [אח"י"ה תתכן דעת ר"ב והוא בל"י אמצ' כאמור והורכב מל"י χείρ ומל"ר manica וברות רבה פ' ויאמר לה בועז אי' כירומניקא ובירו' סנהד' שם ברפ' וויניצ' וקראט' כירומניקא ובקצת דפוס' בט"ס בבירי מניקיא ויתר שבושים כפ"י פסיקת' רבתי שם עיי' הערת ר"ש באכער שם ושם מפורש לנכון מלה יוגית עפ"י מה שהונה' בלוח המעות. ולא העיר כי כ"ה רק בל"י האמצעית והוא תקן לנכון קרומניקיא שאי' בששה"ר פ' אתי מלבנון שצ"ל כירומניקיא. וכ"ה בתרג' דה"י שם כירומניקיה. וכן תרג' בנחשתים (דה"י ב' ל"ה ו') ואסרוהו בכירומניקיא

(ועיי' רימו שם) עפ"י פי' רשכ"ם וספרא מעיד לזו הגזרה עיי"ע קרמיד ור"ב פי' שם כהגון פי' בל"י רעפים וכו' ע"ש וכן ענין כל"פ אשר על ידו העתיק טאווס מלת אגרוף — וכנ"ה במדר' משלי כ"ב, ו' מתלא אמר להכימא ברמיזא ולשטיא בכרמיזא עיי' בלומענלעזע לה' דוקעס 78 ושם מתורגם במעות ושעורו די לחכס רמו בעלמא אבל שוטה נוכח רק בראיות חזקות כרעפים. וכתובה בחסרון וי"ו אחר כ"ף ראייה לגזרת המלה] —

כְּרָמְלִי (ול"מ וגדרש כר (בחלוף רך) ומל מפעל מלל zerreiben או הורכב מן כר פי' כסת ומן מלא. כרמלית פי' מקום רחב ידים שאינו לא רשות היחיד ולא רשות הרבים ועיי' בפנים) בפ' ר' ישמעאל בגמ' קצרוהו (מנחות ס"ו רע"ב) (ובסוף) [צ"ל ו בס"פ ר"א (פרק י"ד פרש"י י"ג) פרשת ואם תקריב: כרמל (ויקרא ב' י"ד) רך ומל. . דבי ר' ישמעאל תני כרמל כר מלא (2) פי' "שמלא הדגן בראש השבולת ככר שהוא מלא נוצה כלומר שהוא נתגרל כולו" (3). כרמלית ומקום פטור בר"ג דשבת (ו'). ירוש' בריש שבת (פ"א ד"ב סע"ד) תני ר' חייא כרמל רך מל (4) לא לח ולא יבש אלא בינוני (ו) הכא לא רשות היחיד ולא רשות הרבים אלא כרמלית. * [אח"י"ה בכל כ"י ערוך ובעה"ק שג"ב נכלל הרבוב כרמלית עם ע' כרמל ובדפ"ע הוא ערך בפני עצמו והנכון ככ"י כי גם בירו' הג"ל מפורש כרמלית מלש' כרמל עפ"י הדרש כר = רך ומל כמו שאי' לנכון בפ"י קה"ע וז"ל פי' כרמל הכתוב בתורה חיינו שנמלל ביד ואינו לח ולא יבש לנמרי אלא כשמוללין אותו ביד הוא מתרכך לנמרי וכ"ה במנחות וכ"ה בערוך בשם הירושלמי עכ"ל. וכצ"ל כר ומל בתוספ' שבת ו'. ד"ה כרמלית (עיי' גליון הש"ס) ובתוספ' מנחו' ס"ד: ד"ה משום ופירשו שם דהוי כמו שמלה שלמה עיי' בהפשב"ע ושם הובא פירש"י בכ"מ בענין כרמל. ונלפע"ד כי עיקר דרשם איננו כמו שמלה שלמה כי אם מהרכבת המלה כרם — מל והיינו ברמו על ל"פ חַרְמַם פי' רך לח וחדש, neu, frisch ומן מל מל' מלילות מה שנמלל ביד. וזה מ"ש רש"י בשבת ק"ה רע"א ד"ה כרמל: גבי מנחת העומר כתיב גרש כרמל שמביאה כשהיא

(1) ובכ"י וי"ו: בפס"י וצ"ל בסיפ' וממנו נפשם במעות בדפ"ע בסוף וצ"ל כמו שהגהתי. (2) כ"ה לנכון בדפ"י אמי אבל בדפוס' הראשונים כרמלא אבל גם בפ"י רגמ"ה כ"ו למנחות (בקובץ כ"י אנג' דף י"ח). אי' כראי' לפנינו בשי"ס בשתי תיבות. (3) ע"כ הועתק מפ"י רגמ"ה הנ"ל ושם אי' בתוך השבולת. ונוסח בספרא שלפנינו משונה בענין דבי ר' ישמעאל מגי' השי"ס ורבינו לא פליג ואולי לפנינו עלתה גי' שהיהם בקנה אחד. (4) ובנו"ג בירו' מלא. (5) וכ"ה בירו' סנהדרין פ"י דכ"ה ע"ג. (6) כ"ה בכ"י ח"ב, ובדפ"ע הנחשת.

לומר גם בלע קוראן פי עת זומן אבל לפעד' ברור כי הוא ל"פ הנ"ל ופי' בכרן יומא כיום המונבל ומזומן וכן פי' הרמב"ן בויקר' ל"ג. ל' וז"ל ומצאנו עוד שהזכיר הכתוב בעצם היום הזה בענינים נגזרים לעתים מזומנים ע"כ ודוגמתו בת"י כאשון מל"ע הרשומי בע' אשן (ח"א. ש"ט) כלומ' בעת קבוע. אבל הרמב"ן במקום הנ"ל גורס בתרג' בקרן יומא הדין בקרנו של יום כגופו וכחו. כי בעבור שהכח בקרנים יקראו גוף הדבר קרנו. וי"ג בתרג' בכרן בכ"ף והכל אחד כי בכתוב כובע וקובע שוים וכו' ועיי' באוהב גר לרשד"ל 33 וכבר היה נתפלא אם היתה הגי' בימי הרמב"ן בקו"ף איך אכר זכרה ולא תמצא עוד כאחד מן הספרים אשר בידנו היום ע"ש בכ"ז סיים כי נאמן עלינו הרמב"ן שלא העיד לנו עדות שקר ע"ש ולפי גזרה הנ"ל מל"פ היטב נגרום בכ"ף כי בל"ע ופי' כתיבת האות ל' מקבילה לאות כ"ף בל' עברי וארמי. וכל עצם היום ענינו בו כיום עיין רש"י לבראשית י"ז. כ"ג כלומר כיום המזומן וכזה נבין יומ' פ"א. בעצם היום הזה על עצומו של יום הוא מזהר ואינו מזהר על התוספת ופי' על עצומו כמו עצמו וכיה בכ"י ש"ס ב' א"פ ול"ד (ר"ס יומי צד קל"ב) וכ"ה בפ"י ר"ח הורפס בש"ס ווילנא] —

קרמ'שא (= קרומ'שא בל"ס והעתקתו בלא"ש Feig-Spierlingsbaum ולדעת רבינו הוא Feig-bohne) כפ' ערבי פסחים בגמ' לא יפתחו לו (ק"א רע"ב) אמרה ליה שידתי'ן לבריה איזדהר מכרומשא פי' תרמוס סלכאמיקו. — (א"ב לא מצאתי מימרא זו בגמרא). * [אח"י"ה לא מצא מפני שנ"ב ק"י אבל נמצא בדף ק"א רע"ב רק שם במ"ס בשתי תיבות וז"ל: אמרה לה שידה לברה פירחי נפשך מכרו משא וצ"ל מכרומשא וכ"ה בד' וויניצ' ש"ח וביתר דפוסים הראשונים אצל ד"ס במקומו וכ"ה בכ"י א"פ ובכ"י מ' במ"ס בכרכמושא והוגה במעות מכרמושא, וגי' שידתי'ן אי' ג"כ בכ"י ש"ס מינכען א' וב'. והמלה היא סורית כאמור, וכונת רבינו על ל"ע תרמוס בל"י θέρμος עיי'ע תרמוס שפי' בלא"ש lupino ורמ"ל מעה לחשוב כי הוא Iupus זאב לכן העתיק כרמשא Wolf! אבל ממה שמוכח מגמ' שם שכרומשא מין אילן (וכמו ורדתא עיי"ע) הוא אולי גם רבינו כיון למין אילן ויש להגיה במקום תרמוס או תורמוס כגי' כ"י או כמו ששיער הח' לעף (פסלנ"צ 287) קורמיש Spierling או כפי דעתי שורבא מלא"ס sorbo עיי"ע גובירי ח"ב, ר"ל וע' —

קרמ'ת (לפע"ד מל"ע קרמ'ת Weinstock) תוספתא מנחת פ"ט אין מביאין לא מן הכרמת ולא מן הדלית אלא וכו' כ"ה בכ"י אירפורט (בחוצ' צוק"מ 526) וברפ' מן הכרמת וצ"ל כרי"ש והוא כמו דלית וקנוקנת של גפן וכן בכונדיהיש (הובא בפסלנ"צ ללעף 88) קרמ'ת עין הגפן. והח' לעווי ציין המלה בע' כרמת וגזרה מל"ע והוא טעות וכבר השיג עליו הח' פליישער ומ"ש דוחק הוא מפני שלא ראה גי' הכ"י.

קרן (ולדעת ר"ב מל"י χρόνος עת Zeit ולפע"ד מל"פ קראן נבול מל' צינד Grenze, karana וא"כ בכרן יומא כיום מונבל ומזומן (an dem begrenzten, determinirten Tag) תרג' בעצם היום הזה (בראשית ז', י"ג) בכרן יומא דין ופי' כרון בל"י עת זומן). * [אח"י"ה והיה יכול כפי' מהרז"ו שגרס בדברי ר"ב כרנכי] —

קרנבאות (היחיד כרניב בלשון יוני χερνιβον, χερνιβιον וממנו בלשון ערבי כטיית קרניב (Becken, Wasser hinein zu schöpfen) למה שאנו קורין בל' לעז בציל"י) בלש' ישמעאל קורין כרנבאות. במספרי (2) בפרשת אלראשי המטות

(1) כיה לנכון בכ"י ו"ו אי' בי ל"ד ח"ב ג"ג, ובכ"י ב"ר בגילוי וברפ"ע בשולו. (2) כיה לנכון בכ"י הי"ב וברפ"ר במספ' ומשט' בשד"פ"ע בשעות במספרא.

(ספרי נמות פ' קנ"ח). * [אחי"ה בנו"ג וכל אשר לא יבא באש כגון הכרובאות והכוסות וכו' ובכ"י (הובא במאור עין לספרי שם צד ס' : א) אי קרנבאות והוא הנכון כי המלה נגזרת מל"י הנ"ל ופ"י אגן מים לשתות או לרחוץ וממנו בל"ע במיית עיין מ"ש ה' פליישער לעמת"ל ללעווי 457 וא"כ כרנבאות הוא יחיד מן כרניב קרניב ואלה דברי הכ"י ח"ב: בלי ישמעאל קורין כרנבאות בלשון רבים ובלשון יחיד כרניב ע"כ והיא הוספה מחוכמת להמעי'ק כי ל"י כשאר כ"י וכן סגנון הלשון מוכיח שלא פלמטה קולמסו של רבינו אבל בגוף הדבר נכון הוא, ועל זה מראה הלעז בצילי בלא"ש Becken, bacile. ודע כי בכל כ"י (חוץ מכ"י ג"ג) ובדפ"ר ופי"ו וכנראה גם בדפ"ו וויניצ"א אי בבית כרנבאות אבל מדפ"ב באסיל והלאה במעות כרנבאות, ובתרי"א ל"א, כ"ג אי וכל דלא מיתעל כנורא כהנכתא כסיא וכו' ונראה שהוא משובש תחת כרנבאות מל"י וע' הנ"ל וה' לעווי בעמת"ל ח"ב, 410 הגיה כרנכתא מפני שהוא גורם בדברי רבינו כרנבאות בכ"ף ומעות — היא]

(א"ב ל"מ זה ירמי' נ"א ל"ד) [מלא] כרשו מערניו. * [אחי"ה כפי' רד"ק שם גרס כריסו ולנכון כרשו בשרשים. בענין כרס פנימית ישנן בחול"י שם דעות מחולקות עיי"ע אסטומכא, מל ד', סן א' פרע. חול"י מ"ד. טפח בכרס סמוך לושט זהו כרס הפנימי עיי"ע סער [צ"ל שער] באות סמ"ך ויק"ר פ"ג מכריסא לכנת מעיא וכו' עיי"ע כרוכה א' וע' כנתא. חול"י ג': נפל כרסא כבירא לשון נפל על לשון יוני κρωστος פ"י כד ודלי לשאוב בו נפל כבור ואין מברר הדבר כן פ"י בעל המלואים כמשכיר החדש צד ל"ג ועיי"ע פאה ג' ומ"ש. ברכות ל"ב. מלי כריסיה וכו' עיי"ע זן ג'. תענית כ"ו רע"א כרס מלאה. כתובות ט"ז. הרי כריסה בין שיניה. גימין מ"ז. כריסי כרי עיי"ע כר א'. שבת קנ"א: ותשכר כד (קהל"י י"ב) זה הכרס. . לאחר ג' ימים כריסו נבקעת ונופלת לו על פניו ואומר לו מול מה שנתת בי ועיי" קהל"ר פ' עד אשר ירו' מ"ק פ"ג דפ"ב: וירו' יבמות ר"פ ט"ז דמ"ו ע"ג ב"ר פ"ק ועיין מ"ש בע' טס ב' בענין דמיוני פרסיים. חול"י ג"ו סע"ב פקע כרסיה, ושם ג"ו רע"א וחייטיה לכרסיה. פסיקת' דר"ב צד קס"ד: הא כריסא דההוא גברא קדמך קום בזעיה. ב"ק צ"ו. עבדא דנהם כריסא לא שוי עיי"ע נהם ומ"ש. ב"ב ז' רע"א שוף אכריסך ועיל ושוף אכריסך ופוק ע"ש פירש"י. ב"ר פ"ע הכריסא מענא רגליא בילק' ויצא רמו קכ"ג כרסא מעין רגליא. ויק"ר ס"פ כ"ז תחת כורסי אמהון אנא מחנק יתהון ובשו"ט מזמור ב' פ' על ה': תחת כורסייה דאמהון אנא מחינא להון ועיין אגדת כראשית פ"ב. ופי' בעודם כבטן אמם אני אמית אותם ותרנ' כבטן אמי (תהלים קל"ט י"ג) בכריסא דאמי ועיין תרג' שם כ"ב, י'. י"א ולאיוב ל"א, כ' — יבמות ס"ה סע"ב אינו ילדת לי חדא כרסא אחריתי עיין פירש"י והקבוין סוכ' כ"א רע"ב כריסותיהן רחבות, ובמשקל סורי: כתובות ק"ג: תרי פֶּרְסָתָא לית לה. ויק"ר פל"ד חמי פֶּרְסוֹן עיי"ע קפרן, והתואר פֶּרְסָתָן (חול"י הנ"ל) פ"י מי שבטנו גדולה וכו' בל"ם פֶּרְסָנָא ובל"ע קרשא diekleibig בל"ר ventrosus בל"י γόστρις ועוד ג"ל שהוא לע' כרוס בהמה שיש לה פרסות ורגלים גדולות והראיה פרסתן] —

פָּרָם (מל"מ פָּרַשׁ או אולי יותר טוב פָּרַשׁ ובל"ם פָּרַם, פֶּרְסָא ובל"ע كرشى במן Bauch, Leib) כפ' אלו מרפות (חולין פ"ג מ"א) הכרס הפנימי (1) שניקבה (2) או שנקרע רוב החיצונה, פ"י הכרס הפנימית (3) הוא הכרס עצמו החיצונה הוא הכשר ממש וי"א הוא ראש הכרס (4). ובגמ' דסימני היה (חולין ס"ו) אמר רב יהודה שור כרסתן פרסתן (5) פ"י כשתבא לקנות השור בדוק אם יש לו כרס גדולה ורגלים (גדולים) [צ"ל גדולות] וראשו גדול וצעדיו רחבין קנהו שהוא טוב למלאכה וחילופיו בחמור כלומר החמור טוב כריסו דקה ורגליו קטנות וכן ראשו וכן זנבו (6) וכן פסיעותיו לא יהיו שתוחות, המכסה את הקרב (ויקרא ד', ח') תרי"א [א] כריסא. כפ' ר"א אומר תולין בגמ' אין שורין (שבת ק"מ רע"ב) אמר רב קמינא עומד (7) כאמצע המטה כאלו עומד בכריסה של אישה (עוברה) (8) ולא מלתא היא. שתי שערות שאמרו אחת כגבה ואחת בכריסה (גדה כ"ב) כבר פירשנו בע' גב [ג'] —

(1) וכו'ה בפירש"י וברע"ב וכן העתיק השי"ם בדף כ' רע"ב אבל במשני ובמשניות ובערך בסמוך ובעי אסטומכא אי הפנימיות. (2) צ"ל שניקב וכו'ה, באו"ז הלי מרפוי רס"י תי"ד. (3) כ"ה בכל דפי' ועיין הערה הקודמת. (4) הפ"י הראשון עולה לפי דעת ר' יוסי בר חיננא בגמ' ג': כל הכרס כולו זו היא כרס הפנימי ואיזהו כרס החיצון בשר החופה את רוב הכרס. אבל י"א בלפס"ד הוא כדעת ר' ישמעאל (שם) איסתומכא דכרסא וצ"ל כג"י רבינו בעי אסטומכא: איסתומכא דכרס והוא פ"י הכרס וזהו ראש הכרס שכתב רבינו כאן ואולי וי"א הוא כטעות מן ר"ת רי"א כלומר ר' ישמעאל אומר. (5) וכו'ה בעי גב ג' ובגמ' ופרסתן וכו'ה כפי' רגמיה פ"י בחולין. (6) בדפ"ו וויניצ"א בש"ס זכנו. (7) כ"ה לנכון בדפ"ר, ובשד"פ זה עומד. (8) ל"י לפנינו וכן ל"י בדפ"ר ול"י בכ"י ש"ס ויש למחוק.

כי אם הנפרד כורסיה = כורסיא ויש לנקד כורסיה
 רם (תרג' ישעי' וי, א'), כורסיה יקרא (שמוי י"ה מ"ז)
 (ובנו"ג באונק' כורסי יקרא ובכ"י לונדון כורסא
 יקרא עיין גתינה לגר להגאון ר"ן אדלער שם)
 וכן בדניאל (ז, ט') פְּרָסְיָה שביבין ובחגיג' י"ד.
 הובא בשני יודי"ן כרסייה. וכ"ה בשני יודי"ן במגיל'
 הנ"ל וכיבמות ק"י. אבי כורסייה ובחול' ג"מ סע"ב
 נפל מכורסייא לארעא. ובכנוי הנסתר גימ' ל"ה
 סע"א הפכוה לכורסיה וכפ"א ברש"י בשני יודי"ן
 הפכוה לכורסייה פ"י תשפל גדולתו. ובקבוץ פְּרָסוֹן
 בחגיג' י"ד. וסנהד' ל"ח סע"ב אבל בדניאל ז', ט'
 ביו"ו אחד ובתרג' תהלים קכ"ב, ה' כורסוֹן, קהל'ר
 פ' מה יתרון: ואית דאייתי כורסוֹן עיי"ע גהרק
 (ח"ב, רנ"ג). ושם פ' כל הדברים: כך אמר פלוני
 וכו' יעשו כורסוֹן לרבים פ"י כך אמר אותו האיש
 (ישו) מותר לעשות מאתנן זונה ומחיר כלב בתי
 כסאות וכ"ה שם קודם מעט ועיי"ע בית כסא
 וסוף ע' אסלא — ובכנוי תרג' ישעי' י"ד, ט'
 כורסותהון, ליחזק כ"ו, ט"ז כורסותיהון] —

כָּרֶם (ג"ל מל"י χρῶζω, χρῶζω מל' צענד khruc
 mit rauher Stimme schreiben) הינחק (איוב
 ו', ה) תרג' כ"י האיפשר דמְכָרִים.

כָּרֶם (= כְּרוֹסִין χρῶσῖον Gold, golden) אולון
 (כרוסון) [כרוסוין] כבר פירשנו בע' אולון¹².

* בּוֹרְסָאִי (נלפע"ד שהם יושבי מקום כורסאי)
 ירו"מ"ק פ"ג דפ"ב ע"ג גמליאל דיקונתיה
 קברוניה כורסאי גבון בתר תלתא יומין אימלכון
 מחזרא יתיה וכו' כלומר אנשי מקום כורסאי קברו
 אצלם את ר"ג דיקונתיה ולאחר ג' ימים נמלכו
 לפנותו ולהחזירו ולקברו במקומו לפני משה גרם
 בורסאי אולם מקום בורסא לא היה בא"י ולפע"ד
 הוא כרוזים שם המקום אשר דכרנו בו עיי"ע. והח'
 גייבויער לא הביא כורסאי, וה' לעווי טעה להגיה
 כזה: קברון כורסייה גבון ופי' קברו את גופו

כָּרֶם¹ כמו במן בל"מ (יונה ב, ג) ובל"ע בطن
 פ"י תוך ואמצע (das Innere, Gewölbe)
 כב"ר פרשת ס"ט (ס"ח) ויחלום והנה סולם: אמר
 ליה זיל מני (עשר) [צ"ל עשרים²] שריין בכרסיה
 דביתך³ ואת משכה ליה. — (א"ב פ"י בקרב ביתך
 ורש"י פ"י בזוית ביתך). * [אחי"ה כלומ' המיוחס
 לרש"י וכן מוכח מגי' ירו' מ"ש פ"ד דנה' סע"ב גו
 ביי"ך (עיי"ע רקא) פ"י תוך ובאמצע ביתך ולא
 הוצרכנו להגיה כדאי' בחי' הרד"ל בקריתא דביתך
 כלומר בקירוי הבית והגנ] —

כָּרֶם (= פּוֹרְסָא, פּוֹרְסָה בל"מ פּוֹרְסִי, פּוֹרְסָא
 בדניאל פְּרָסָא פ"י כמו בל"מ פְּסָא א') כסא
 כבוד למלכות ב' למשפט Thron, Richterstuhl
 (הוושאל א') לכסא שמניחין עליו ס"ת (כ' ב'
 לכסא כבוד לכלה בחופה Brautsessel) בר"ג דבני
 העיר (בגילה כ"ו) אמר רבא מריש הוה אמינא האי
 כורסיא דספר תורה⁴ תשמיש דתשמיש הוא
 ושרי לאשתמושי ביה פ"י שלחן שמניחין עליו ספר
 תורה כשקורין בו⁵ כיון דהואי דומנין דמניחין
 ספר תורה עליוה⁶ פ"י מניחין ספר תורה על
 הכסא בלא מטפחת אמינא תשמיש קדושה הוא
 ובעי גניזה⁷. בס"ג דפ' הערל (ביבמות פ"ג) מאי
 עביד ליה ר' יהודה לטומטום דבירי דאותביה אבי
 כורסיה ונקרע⁸ וואלוד שב⁹ בני. כפ' בית
 שמאי בגמ' רבן גמליאל אומר אם מיאנה (שם ק"י).
 עובדא הוה בנרש¹⁰ ואיקדשה כשהיא קטנה
 גדלה ואותבוה אבי כורסיה ואהדרוה¹¹ ואתא
 אחרינא חטפה מניה. פ"י הושיבוה בחופה והקיפוה
 בני אדם שישבו סביבותיה. פ"א ואהדרוה שהחזירוה
 לבית בעלה. — (א"ב תרג' יושב על הכסא ש"א
 א"י מ' ; ד"י מ"ג) יתיב על כורסיא). * [אחי"ה עיין
 כמה וכמה דוגמאות במתורגמן כי כל לישנא כסא
 מלכות וכסאות למשפט וגם כסא הנאמר על השם
 יתעלה מתורגם כורסיא ובקצת ספרים כורסיה ואין
 זה כנוי הנסתר אשר עליו השיג בעל המתורגמן

1) כל הערך נשטמ בדפ"ר. 2) עיי"ע דקא ח"ג, קב"א ומ"ש. ובדפ"י באסיל ואמ' אי עשי בקו על השיין ובדפ"י פראג
 חסר גם הקו ונדפס עש! 3) בנו"ג בכרסא דביתך וכ"ה בכרסה בכ"י ח"ב ובכ"י ביר בכריסה ובעי שר"י אי בכריסה
 דביתך. 4) לוי בש"ס בדפ"י ובכ"י ובאוי"ז ח"ב רס"י שג"ו ואולי מפ"י רבינו הוא. 5) וכן בפירש"י בימה של עין וכ"ה
 באוי"ז הנ"ל. ובחי' המאירי במגיל' פ"י בזה"ל אותו לוח שמניחין ספר תורה עליו והוא הנקרא כאן כורסיא וכ"י ע"ש
 ועיין מ"ש בעי' במות בח"ב ק"ח: 6) וכ"ה בסמוך בש"ס ומנחי ליה ספר תורה עילויה בכ"י ש"ס וברוי"ף ובאוי"ז שם עיין
 ד"ס במקומו ובנו"ג בסמוך ומנחי סיפרא ובמימרא דהקודם כיון דהוינא דמותבי עילויה ס"ת ובכ"י בי כג"י הערוך דמנין
 דמותבי. 7) בנו"ג ואסיר אבל בב"ה ג אי ונגזו ובכ"י ש"ס ונגזוין ובמקום ושרי של קודם לזה אי בכ"י בי ולא באעי
 גניזה וא"כ מוכח כאן במימרא דאסיר כג"י רבינו. 8) בנו"ג ואיקרע. 9) בכ"י ח"ב ל"י וכן ל"י בדפ"י פ"י ובדפ"ר בש"ס
 שם וצ"ל שב ובנו"ג שבע. 10) כ"ה בכ"י ו"י בי ול"ד וכ"ה בדפ"י וויניצ', ובכ"י ו"י א' בכרש וצ"ל כרש (וכ"ה בש"ס במעשה
 השני במימרא דרב פפא) וממנו בטעות בכ"י ב"ר בדי באסיל ודפ"י אמ' ברנש וכ"ה בדי פראג ובדי פ"י בכרתא ובדפ"ר
 נשטמ ער ואותכות. 11) לוי בנוסחאותמו. 12) עיי"ע בח"א, פ"ט: אילו כרוסוין וצ"ל כרוסוין כבר פ"י בעי'
 אילו וצ"ל אולון, וש"ג שנוי הנוסחאות.

אצלם! וא"כ הבינו מל' כרס ובזה הע' היה מסדרו.
ועוד נ"ל שצ"ל כורסאני עיי"ע כרסנא.

כריסו ארגירא (ר"ב לא ידע לפתור אותו וצ"ל כְּרִיסוֹאֲרִיגְרָא מלשון יוני ורו' χρυσάργυρον, chrysargyrum עיין מיירס'אום 627 מין מכס קשה עיין בפנים) מסכ' קמ' דירוש' פרק המניח את הכר (רס"ג דף ג' רע"ג) אהן כריסו ארגירא עד דלא ייתי אהן כריסו ארגירא שרי מימר פלן עבד עבדתי¹). לא השגתי עד עתה פירוש אמתי. * [אח"ה אבל הג' ש"יר בע"מ 198 הכיר על נכון המלה שצ"ל במלה אחת כאמור והיה מכס עצום וקשה נודע בשם chrysargyrum והיה נלקח מכל בעלי מלאכה מיוחדת סך מסוים והיינו מכולם ביחד (צונפט) אך כפי רבות הפרטים היה מבקש השומר לפעמים יותר ויותר ולכן בטרם בא זה לאסוף את המכס מצד הממשלה היה מותר לאומן לאמר פלוני עוסק במלאכה כמלאכתי וכן פלוני ועי"ז בא להקל מעצמו חלקו בעול המכס. אמנם אחרי שבא כבר לעיר אסור למסור אותם למלכות וכו' עכ"ל הוהב של הג' ש"יר עש"ה ובבמ"ר לה' רימ"ז ח"ב 140 והוא תקן גם כרסנגיות בשהש"ר פ' כשושנה שצ"ל כרסרנגיות וזה דוחק כי בנו"ג בורסנגיות ופירשתיו לנכון בח"ב, קצ"ז ועיי"ע דמס ג' (2). וכן הגיה הרימ"ז פרברון (כ"ר פס"ד) שצ"ל כרסרנגון אבל עיי"ע פרברון ומ"ש —

* כרסנית (מין חרגול) חול' ס"ה: חרגול. למינהו להביא את הכרסנית כה"ג בע' שחלנית בדפ"ר וצ"ל או כרסנית או כרסנית מן כרזוב עיי"ע ומ"ש מל"פ. ועוד עיי"ע כרספת] —

כרסנגיות עיי"ע כריסו ארגירא בסוף.
* כריסה ט"ס עיי"ע חכן א'.

כרסמ (= כְּרִסְמִיָּתָא מל' יוני χριστίων) ובלשון סורי כרסמיונא ובלשון פרסי כרסטון (כְּרִסְטוֹן) ובל' ערבי כְּרִסְטוֹן מאזנים או פלס גדול לשקול בו eine grosse Wage עיין פליישער בהוספות לעמ"ל לה' לעווי 457) במגילת איכה היו צריה לראש; קם ומסר להון הדין³ כרסמיתא והדין חושבנא ס"א חושבנא דמתקלי וחושבנא (דאת בעי) [צ"ל דאצבעי]⁴ פי' בל"ע קורין

למורטני קרסטון ובלעז אישתדירא. * [אח"ה מלה ערבית היא והיא המלה הרשומה בתחלת הערך ונעתקה מל' הנ"ל והוראתה כלי משקל גדול לשקול על ידו במהירות וארכימדרס המהנדס היוני המפורסם היה הממציא של כלי המשקל הלזה ונודע גם אצל הסיריים בשם כרסמיונא והיא קרצמיונא של איכ"ר והעתקתה בלא"ש Schnell-wage וזה ממש אישתדירא או איסתדירא (בכ"י ערוך דפ"א אמש') של ערוך והיא בלא"ש stadéra Schnellwage⁵) וא"כ כרסמיתא (או יותר טוב להגיה כרסמיונא) אחד הוא עם קרסטון ומבואר ע"י חושבנא דמתקלי של ס"א. חושבנא דאצבעי נ"ל איננו חשבון באצבע כדעת מ"כ או חשבון על האצבעות לדעת כפל כל מספר מן ששה עד ט' כדעת בעל יפה ענף כי אם חשבון מדת האורך על ידי מדה שנקראת בל"ע اصبعۃ בקבוץ اصابع Zoll = אשר מהם שנים עשר יעשו מדת פסיעה (פדג) Fuss וא"כ עיקר הג' חושבנא דאצבעי ולא כג' כ"י דאתכעי ובעל הגיון שלמה שרוצה להחזיק בכו הג' לא דק כהוגן להמציא המלה מל' תבע בתרג' ובש"ס וגם המשך הסיפור באיכ"ר אינו סובל זה הפי' כי היתכן שר' צדוק היה מודיע לרופאים! ענין התביעות שהיה לאנשי ירושלים זה לזה ועי"ז זה היה יוכל אפסיאנוס לכבוש את א"י אבל חשבון משקלות ומדות הנהוגות בא"י היה יוכל למסור לרופאים כי זה הדבר יאות למלאכתם ועסקם. ור' צדוק היה בדוק בחשבונות משקלות ומדות וכן בנו ר' אליעזר עיין ד"מ למהר"ף ע' ר' אליעזר בן יעקב (ד8 והלאה) ובסוט' פ"ט מ"ד נחלקו ר' אליעזר ורע"ק בענין המדידה גבי עגלה ערופה ושפט מהר"ף בצדק כי הוא הוא ר' אליעזר בן צדוק] —

* כריסית עיי"ע כרתית.
* כרסלא (?) (מ"ס במקום בר סלא שם איש) סנהד' ה' סע"א אינו וחנה וכו' כולחו בני אבא בר אחא כרסלא מכפרי הוו ובכ"י מ' בר אחא בר סלא דמכפרי ובכ"י פ' ר' אבא בר אחא סלא מכפרי וכ"ה ביוח' השלם ע' חנה וביוחס' השלם ע' אבא אית' בר אחא סלא ובע' אחא העתיק ר' אחא סלא (ר"ס סנהדרין שם) וא"כ תתכן גי' כ"י ה"ב בע' אבא

¹ בנו"ג פלן עבד עבדתי פלן עבד עבדתי. ² ואחרי הרימ"ז נמשך בפ"י וחוקן המלה גם חי לעווי ולא חש לעוין בפורושו שהיה מונח כבר לפניו. ³ בכ"י ו"ו במ"ס הדין. ⁴ כ"ה בכ"י ה"ב ושם אי' דאתכעי ובכ"י ו"ו אי' ובי: קם ומסר להון הדין כרסמיתא והרי חושבנא ס"א חושבנא דמתקלי וכ"ה בכ"י ל"ד וביה' ובדפ"ע היו צריה לראש כרסמיתא ס"א חושבנא דמתקלי וחושבנא דאצבעי ודין חושבנא דאצבעי ודין קרצמיונא. ⁵ ולא כדעת חי לעווי statera שהיא מטבע קמנה.

על ציצת הכנף (כמדבר ט"ו ל"ח) כרוספדא דכנפא. גדלים תעשה לך (דברים כ"ב, י"ב) (כרוספדין²) תעביד לך פי בל"י שפת הבגד. * [אח"ה וכן העתיקו ע' זקנים ציצת במד' שם וכן בציצת ראשי (יחזק' ח"י ג') וכן כנף (דברים כ"ב, י"ב; זכרי' ח"י כ"ג) וכן העתיק סומכוס כנף (ש"א ט"ו, כ"ז) ובלי ספק זו המלה מורגלה היתה בפי העם הישראלי לכן העתיקו ככה על פי האגדה אבל דבר תימה הוא אם שגור בפי העם למה לא תמצא לא במשנה ולא בכרייתא זו המלה במוכן ציצית וגם הפשיטה הסורית שחברה איש יהודי העתיקה צוֹצִיִּיתָא (פערלעס Meletemata 26) וכן בתרג' ירו' א' וב' אי' ציצין, ציציתא וכן בהעתקת טאווס صيبتها הכל לפי ההלכה וזאת שנית כי גורת המלה היונית עמומה וסתומה היא וכבר חכמו בה מחקרי הלשון עיין פאססאו אוצ'מ יוניות ע' κράσπεδον לכן נ"ל כי מוצאה מל"פ كرسى גרזה תלתלים וחומיין בכנף הבגד Troddeln, Quasten ובלי ספק מלת כרוספדא כבר הורגלה בפי העם קודם זמן משנה והעלוה היהודים מכבל יען כי היא מצויה בתרג' אונקלס ולא בתר"י אבל בכז' בש"ס בבלי לא השתמשו בה כי נגדרו חכמי התלמוד אחר לשון מקרא עיי"ע צין ג'. ורגלים לדבר כי המלה ההיא היתה בפי העם הרכה אחרי כן עיין בע' הבא אח"ז] —

* כְרוֹסְפֵדַאי (שם אמורא) סנהדרין ס"ט. א"ר כרוספדאי א"ר שבתא וכ"ה בנדה מ"ו. אבל שם אי' א"ר כרוספדאי בריה דרב שבתאי וביוחסי השלם 162 אמר כרוספדאי בריה דר' שבתא ובמד'ר' הזוהר אומר שהיו ב' ע"כ וכן הובא לנכון ביוחסי השלם 189 א"ר כרוספדאי א"ר שבתאי. ובר"ה מ"ז: כריתו' כ"ד. א"ר כרוספדאי א"ר יוחנן ונראה שהוא אדוק במצות ציצית לכן קראוהו ככה על שם כרוספדין של ע' הקודם. וה' לעווי הטיב לשער כי היא העתקה של-בן ציצת (גיטין ב"ו. עיי"ע בן ציצית הכסת). ומן כרוספדאי נקצר שם קריספא ועוד כריספא והראיה כי בירו' ר"ה פ"א ה"ג. בפסיקת' רבתי פ' החודש ובילק' בא רמז קצ"א אי' א"ר קריספא בשם ר' יוחנן לשעבר אלה מועדי ה' וכו' ובפסיקת' דרב כהנא צד ג"ד. אי' רב כרוספדאי בשם ר' יוחנן ובפסיק' דר"ב פ' שובה צד קנ"ז: ר' כריספא בשם ר' יוחנן והוא המאמר שגשגה בר"ה בבבלי בשם ר' כרוספדאי ובירו' סנהד' פ"י דכ"ח. אי' ג"כ ר' קריספא בשם ר' יוחנן ועיי' עוד יתר המקומות

שגם בר אחא של א ומה שרצייתי להגיה כרסלא עפ"י ג"י סנהד' (עיי"ע אבא ח"א. ג' הערה א') בהיפך הוא כי כרסלא של דפוסים יש להגיה ולהיות בר סלא.

* כְרוֹיִסְלָבְנוֹן (χρυσολάβον) עיי"ע כרך לבנון כמו"ע ומ"ש.

* כְרוֹסְמָא (מל"ע حرسام Brustfellentzündung) עיי"ע כרוסמ ומ"ש בח"ב. קצ"ז ושם פירשתי ג"כ בשמת רגמ"ה ורש"י שהוא ל"י χόρτζα Schnupfen עש"ה¹).

* כורסין (?) תוספת' ננעי' ספ"ה צ"ל כורסין עיי"ע כרס. ח"ב י"ט:

* כורסינין (לפע"ד או כרס"ם עיי"ע כורסי (ח"ב, קצ"ז) או מל"י האמצ' χόρτζα, χόρτζα מן כורסי (Brustschild) ירו' שבת פ"ה ד"ז: (כריס) [זכרים] יוצאין לבובין (שבת פ"ה מ"ב) שהוא נותן עור מכורסינין כנגד לבו והוא מתרים כנגד היה ובע' כרסי חשבת' להגיה מכורסונן פי' עור מעובד ומתוקן אבל י"ל כי היא ל"י האמצ' הנ"ל פי' נותנין עור להיות כתרים ומגן נגד לבו ויותר נכון לכורסין כלומר לתריסים ומגנים והם מגינים את האלים נגד החיות וזה והוא מתרים כנגד היה. ובבבלי שבת ג"ג: מאי לבובין א"ר הונא תורת ר' אולי הוא ל"ר tutela מגן ומחסה Schirm, Schutz אבל עיי"ע תת ר' א'. ועוד ראיה מפ"י של עולא בשבת שם: עור שקושרין להם כנגד לבם כדי שלא יפלו עליהן זאבים.

* כרסנא. כרסנה (שם עיר) ירו' שביעי' פ"ט דל"ט. אילן דבית כרסנה ומוה המקום היה ר' שמעון הנקרא על שמו ר' שמעון בר כרסנא (ירו' עירובין פ"ג דכ"א סע"א ושם פ"ה דכ"ב ע"ד. ירו' ר"ה דפ"ה, ירו' יומי פ"ה דמ"א. ירו' שבת פ"ד דיו"ד ע"ג. ושם רפ"ג ד"ה ע"ד אי' בהיא כרסנה) ואולי הוא אחד עם כרוזים. שוב ראיתי כי כ"ה דעת מהרז"ף במה"י קכ"ט: והוא הביא ג"כ זה דירו' מ"ק הנזכר בע' כורסאיי רק שהוא גרס כורסאיי וצ"ל בכ"ף כאמור ומעתה נוכל להגיה כורסאני כלומר יושבי מקום כרסנא (כרסנה) וכן הגיה לנכון מהרז"ף בר סנא בירו' דמאי רפ"ג דכ"ג: שצ"ל כרסנא.

כְרוֹסְפֵדַאי שם אמורא עיי"ע כרוספדאי.

כְרוֹסְפֵדַאי [א] (בל"י κράσπεδον שפת הבגד (Saum, Rand am Kleid) תרג'

¹ (וכן פ"י ה' לעווי בעי' כרסם מבלי להזכירנו. ² בנו"ג כרוספדין.

בית נקובתו ונותנין את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו⁶. הקרב והכרעים (ויק א', י"ג) מפורש בע' רגל⁷. כתמיד פ' לא היו כופתינ (ל"א רע"א) חתך את הכרעים ונתנן למי שזכה בהן. * [אח"י"ה במקרא רק בזוגי ונאמר מכהמה וחגב אבל בדרז"ל כמו בל"ס ארמי וערבי גם מאדם וביחיד. יומ' י"א: מנחות ל"ד. כי עקר אינש כרעיה דימינא עקר ברישא. יומ' ע"ח רע"א הוה כאיב לי כרעאי, ושם: מסאני גבא דכרעא הוה. שבת ק"מ. עד מופרא דכרעי. ע"ז ל"ח: עד מופרא דכרעיהו. יבמות ק"ג. עיי"ע חרם ח"ג. ש"מ"ח — ונאמר במשל לענין נשואין בקידוש' מ"מ. מסאנא דרב מכרעאי לא בעינא עיין פירש"י. והקבוץ ירו' ביכורי' רפ"ג דס"ה ע"ג חזי שאקי חזי כרעין וכו'. וביורו' שקלים פ"ה דמ"ט. חמון שקין חמון כרעין וכו'. ויק"ר פל"ד חמי שקיין חמי כרעין וכו'. וכן נאמר מכהמה ושאר דברים שאינם בעלי רוח ברכות ז'. וקאי (תרנגולא) אַחַד כרעיה גיטיין ס"ז: כרעא דחיותא, שבת ק"ד. כרעיה דגימל, מנחות כ"ט רע"ב כרעא דהי' ולרוב נאמר מרגלי כלי הבית כלי' הנל' תוספת' כלי' ב"מ פ"ט כרע שהוא טמא מדרס וחיברו למטה ותוס' שם ספ"ח כרע שפירש עם הארוכה וכו'. תוספת' שבת פ"ג (י"ד) כרע של שלחן והקבוץ שם ספ"ח כרעים של שולחן, ושם שתי כרעיים, ובסוכ' ט"ו סע"א ומ"ז רע"א וכלי' פ"ח מ"ה אי' ביר"ד אחד. ביצ' ג' רע"ב, תוספת' כלי' ב"מ ספ"ט כרעי המטה, ירו' מעש' שני ספ"ד דנ"ה ע"ג ד' כורעָתָא דערסא (וגי' איכ"ר פ' רבתי ד"ה חד כותאי ב': ארבעת שמוטא דערסא) —

כְּרַע (נדרף עם ל"מ כנע ועוד בלי' שומרני כרע ובל"ע נֶכַח ענין נמייה והושאל לנמיית כף מאזנים über's Gewicht geben, eig. die Wag- schale neigen; הֶכְרִיעַ (Ausschlag geben) כפ"ק דפסחים בגמ' ר"מ אומר אוכלין כל חמש (פסחים י"ג רע"א) ונימא מר הלכה כרבן גמליאל דהוה ליה מכריע (א"ל) רבן גמליאל לאו מכריע הוא. ובסוף⁸ הגזול זוטא כגמ' זה בא כחביתו (כ"ק קמ"ז רע"א) ובסוף דפרק [קמא דפסחים]⁹ (כי סע"ב) בית שמאי

כסד"ה סוף אות קו"ף ובמכ"י אות קו"ף קכ"ב ושם עוד השנויים ר' קריצפא. קריספי קרוספי קריספדא. ונ"ל כי היו מקצוין את השם הארוך להיות כרוספא. קריספי וכו' כדי להשוותו עם שם העצמי Crispus והוא תואר לסופר המפורסם Sallustius וענין crispus בל"ר מי שקוצו תלתלים ונוכל להעתיק שם התואר ע"י Kraus שמצוי בנינו מאוד — וגם כרוספדאי הוא כמו crispatus gekraust.

* כרספת מין חרגול עיי"ע כרספת ומ"ש.

* כורוסתי בייה ונ"ל מל"י χαριζεσθαι ποιεῖ עשה לרצוני וכבודי erweise נדרי' פ"ג דל"ח. אם בזה אומר מפני כבודי וזה אומר מפני כבודך אמרתי ד"ה מותר א"ר הילא כן אורח' דבר נשא מימור לחכריה כורוסתי בייה. והרבה נתחבמו בזה המפרשים ובע' ביה (ח"ב מ"ה:) רציתי לפרשו מל"י ע"ש וכן מצאתי עתה מפורש במ"ע לברילל ח"א. 131 אבל ההמשך סובל יותר ענינו כמו שכתבתי בתחלת הע' הנוכחי מל"י הנ"ל כלי' רגילין בני אדם לומר זה לזה עשה לרצוני ומפני כבודי ולפ"ז יותר טוב להגיה כורוסתי, ואולי בייה נשתבש מל"י εἰπέ פי' אמור ואז טובנו אמור מפני כבודי ועולה יפה למ"ש וזה אומר מפני כבודך אמרתי.

* פְּרָסְתָן עיי"ע כרס א'.

כְּרַע וכמקרא רק במספר הזוגי כרעים פי' כרכי הכהמה או רגלי החגב לנתר ובדרז"ל גם יחיד וכ"ה בל"ס פְּרָעָא ובל"ע כַּרְע יחיד כרע בלתי חי Unterschenkel, Fuss eines lebenden (oder leblosen Wesens) כפ"ק דברכו' בגמ' וחכ"א (י) לצפרא¹ חזי ככרעי² דתרנגולא. פי' רגלי המזיקין דומין לרגלי התרנגולין. כשידה³ פ' י"ח ככלי' (מ"ה) [נמלה]⁴ קצרה ושתי כרעים טמאה ארוכה ושתי כרעים טהורה ר' נחמיה מטמא. כרע⁵ שהיתה טמאה מדרס (שם מ"ה) פי' רגלי המטה. כפ' כי צד צולין את הפסח (פסחים פ"ז מ"א) שפוד של רימון תוחבו מתוך פיו ועד

(1) וכיה בכ"י מ' ובגמ' בצפרא. (2) בגמ' כי כרעיו. (3) ברפ"ר וב"י ו"ו במ"ס כשורה. (4) וכיה בע' קצר די' ושם כפורש. (5) בכ"י ו"ו א' ובי' ול"ד וביר' וברפ"ר ואמ' הוא לנכון בהמשך הערך אבל ברפ"י פ"י וויניצי. ובאסיל מתחיל כאן ע' מיוחד. (6) כ"ה לנכון בכ"י ל"ד וריש המאמר אי' גם בע' תחב. וגי' רבינו מסכמת עם כ"י ש"ם וכיה במשניות נאפולי פ"י ובירוי' ועיין ג"כ מ"ש בע' ביה נקובה (ח"ב, ע"ז) ובגמ' מבי אין שפוד וכו' ותוחבו לתוך פיו עד וכו' ונותן את וכו' — וברפ"ע נשמט כל הציון. (7) כ"ה בכ"י ל"ד וכיה בע' רגל ב' ושם הביא תרג' לזה הפסוק. וברפ"ע גם זה נשמט מתוך ע' הנוכחי. (8) כ"ה בכ"י ו"ו א' כי והיב. (9) וכ"ה לנכון בע' הכל.

פ"ט רע"א) תנו רבנן מנין שאין מעיינין במקום שמכריעין ואין מכריעין במקום שמעיינין תלמוד לומר איפה שלמה (דברים כ"ה ט"ו) (בספ"י) (13) דויה בשלח (פסיקת' דר"כ צד פ"ב) באכרעתא דאכרעון (14) איתכרע להון. *אח"כ עיי"ע אכרעתא ח"א, פ"ד ושם פירשתי עפ"י כ"י כרמולי מן הכרעה של כף מאזנים (ועיין תר"י א' בשמות א' ט"ו והות כרעא כף מודנא) ועתה מצאתי און לי מפירש"י בחולין קל"ז סע"א כד"ה והאמר מר שסיים בזה"ל: הכרע לשון כף מאזנים וכו' ע"ש ולפע"ד השם המופשט נגזר מפעל קרע שהוא נרדף עם קנע מל"מ הקריע (תהלים ע"ה ל"א) תְּקַרְיעַ (שם י"ח, טו) ענינים ענין הכנעה כדעת רד"ק בשרש כרע ועוד בל"ע בחיפך אותיות רכע ע"ש פ"י ענין נטייה וכ"ה בל"י שומרוני כרע ענין נטייה לארץ (עיין גיזוניאוס ופירש"ט) ומזה ממש כמו בל"ע הנ"ל בירו' ברכו' פ"ב ד"ה. אנא מחזיק מינו לראשי דכר הוי מטי למודים (כג"י המהרש"ם) הוא כרע מגרמיה פ"י נוטה וכופף מצד עצמו. והושאל לנטיית דעת פסחים פ"ג: חול' צ"י: ירו' כתובות פ"ב דכו': הדעת מכרעת ופי' כמו דעת נוטה (חול' שם) ועיי"ע דע (ח"ג, ק"ג) וש"נ הכרעת הדעת ועוד עיי"ע הכרע (שם, ר"ה) ומזה אחד מכריע הנ"ל כלומ' נוטה דעתו כאחד משנים החולקין בדבר, וכן שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבא השלישי (כ"ה בכרייתא דר' ישמעאל בריש ספרא; ובל"ב מדות דריה"ג בסוף מסכ' ברכות מ"ה ט"ו א' הכתוב

אומר (1) תשפך ה' כל (2) וכו' עד אמרי (3) ליה אין הכרעת שלישי מכרעת. בפ' בירה בגמ' מעשה שעשו אנשי טבריא (שבת ל"ט סע"ב) כל מקום שאתה מוצא שנים חולקין (4) ואחד מכריע הלכה כדברי המכריע. כגזיר בפ' כה"ג בגמ' השדרה (כ"ג סע"א) ובפ' ראשית הגז בגמ' וכמה הוא (חולין קל"ז סע"א) והאמר מר אין הכרעת שלישי (5) מכרעת א"ר יוחנן מפי שמועה אמרה מפי (6) חגי זכריה ומלאכי. פי' [אין הכרעה אלא] (7) בזמן ששנים חולקין ואחד מכריע כאחד מהם שנמצאו שנים ואחד והלכה כרבים אבל בזמן שאומר חצי דברי זה וחצי דברי זה אין זה מכריע מעם שלישי הוא (8). פירוש אחר שפי' ר"ח ז"ל בהגוזל זוטא הכרע כגון שני חכמים חולקין ובא כן זוגם שהוא שקול כמותם והכריע הלכה כדברי המכריע אבל אם הוא הבא להכריע קטן מהן כגון ר' ישמעאל בר ר' יוסי משום אביו וכו' (9) וכן (10) פי' בפ' ראשית הגז ומצאנו שר' יוסי תלמיד ר"ע ור"ע תלמיד ר' אליעזר ור' אליעזר תלמיד רבן (11) יוחנן בן זכאי ורבן יוחנן בן זכאי תלמיד הלל וזו אינה חלוקת הלל עצמו ושמאי עצמו אלא תלמידי שמאי והלל הם נקראין בית הלל ור' ישמעאל משום דר' יוסי אביו בא להן שלישי לפיכך אין הכרעת שלישי מכרעת (12). בפ"ק דקידושין בגמ' וחכמים אומרים בכסף (כ"ד) המכריעין לפני חכמים אומרים נראין דברי ר' טרפון בשן ועין שהתורה זכתה לו וכו'. כס"ג דפ' המוכר את הספינה (כ"ב

(1) בנו"ג אומרים. (2) כן הוא בכתב יד ה"ב ודפוס וויניצ', ובדפוס אמ' הכל עיין ערך ח"ג, קע"ה. (3) בדפ' וויניצ' אמרי בקו וי"ל ובכתב יד אמר ובנו"ג אמרו. (4) וכן הוא בכתב יד ש"ס ובנו"ג חלוקין. (5) בנו"ג שלישי. (6) וכן הוא כגזיר ובכורות נ"ח. עיי"ש תוספ' ובחולין מפני. (7) עיין בהערה הבאה. (8) כה"ג בכתב יד וי' א' ובי' וה"ב וכן הוא בדפ"ר אבל בשד"ס מר"פ פ"ו והלאה במעות ואחד מכריע אין הלכה כאחד מהם וכו' וכ"ה בכתב יד כ"ה. ונ"ל ברור כי ערבוב דברים יש כאן ובמקום ואין הלכה צ"ל אין הכרעה ושייכות קודם חיבות בזמן ששנים וכו' זרואה נצחת כי דברי רבינו הם הם ממש דברי רה"ג שהביא ר"ח בפ"י פסחים כ"א. וז"ל ור' האי ז"ל היה אומר בקבלה כי אינה הכרעה אלא בזמן ששנים חלוקים ואחד מכריע כאחד מהן שנמצאו שנים ואחד מכריע והלכה כרבים אבל בזמן וכו' כדברי הערוך הנ"ל וכפ"י רה"ג אי' בגוף הענין בפירש"י בחולין קל"ז. ד"ה והאמר מר ועוד עיי' בפירש"י בפסחים י"ג. וביד סלאכי ס"י קפ"ג ויתר נוקמו שהביא מו"ל פ"י ר"ח לפסחים לצד ל"ח הערה ד'. (9) כ"ה לנכון בדפ' פ"ו והלאה, משמע דלא העתיק כל דברי ר"ח אבל בדפ"ר ובכ"י וי' לי מלת וכו'. (10) בדפ' פ"ו לי במ"ס. (11) וכ"ה בפ"י ר"ח בפסחים וכן כתב רבינו בעי' אביו בשם רש"י ורה"ג אבל קשה כי כבר העיר מהרז"ף בדי"מ 65 כי בכל נוסחאות המשנה והכרייתא אי' רבי יוחנן בן זכאי ולא רבן מזה נראה שלא נהג בנשיאות ע"כ ומעו' אביו לא משמע כן ולפי שטתו כתב לנכון רבן. (12) וכן פ"י ר"ח בפסחים כ' סע"ב וז"ל... והלכה כבית ואע"ג דאמר ר' ישמעאל ברי' יוסי אני אכרוע וקיימא לן כ"מ ששנים חלוקים ואחד מכריע הלכה כדברי המכריע ר' ישמעאל תלמיד הוא ולא חשיב ר' ישמעאל ברי' יוסי לאכרועי דהא ר' יוסי אביו של ר' ישמעאל שאמר שמועה זו משמו תלמיד שלישי לגבי בית וביש הוא לכשתהשוב כרבן יוחנן בן זכאי שהוא תלמיד להלל עצמו עד ר' יוסי אתה מוצא אותם שלשה ר' יהושע ור' עקיבא ור' יוסי ולא ערף ר' ישמעאל לאכרועי על ב"ה וזהו שאמר אין הכרעת שלישי מכרעת ושמועה זו בהגוזל זוטא וכו' עד כאן וזו הדעת של ר"ה הובאה בתוספ' שבת מ'. סד"ה הלכה וביה אריכו' בתוספתא ב"ק קמ"ז. ד"ה הכרעה. (13) וכ"ה בילק' קדושי' ר' רמו תרי"ה ושם ת"ל איפה שלמה וצדק, ובש"ס הביא ראיה מירוש' הפסוק: אבן שלמה וכ"ה בכ"י ש"ס ושם כהוגן אבן שלמה וצדק (עיין ד"ס ב"ב שם) ועיין ספרי כי תצא פ' רצ"ד. (14) כ"ה בדפ"ר והוא קצור מן פסיקתא, ובשאר דפו"ע בפסקא. (15) בנו"ג בפסיקתא: דאכרעתון בה ובכ"י כרמולי: דהכרעתון.

השלישי) וכריע ביניהם ודוגמ' עיין במכילתא יתרו סוף פרש' מ'. תוספת' פסחים פ"ב (ג) מי מכריע . . . אני אכריע, תוספת' סו"ט פ"ה יכריע המקום כינותינו הכריע על דברי שרה, תוספת' קידוש' ריש פרק א' הכריעו חכמים לסייע דברי ר"י — וכהשאלה זכיות מכריעות ירו' פ"א פרק א' דמ"ז: כלומר נטות יותר ועודפות על העבירות וזה הדמיון לקחו מדמינוי הפרסיים עיין מאמרי במ"ע דמ"ג חכ"א 561, 569 (עיין חר"י א' לדברים כ"ה, א') — ופירוש מכריעין בב"ב הג"ל ענין המייה והעדפה והפכו מעינין כלומר שוה בשוה עיי"ע עין א' וע' בד' ב' (ח"ב י"ג והציון מכריתו שם), ועוד עיי"ע הכרע וש"נ — ועוד הפעל כָּרַע בל"מ ענין כפיפת הרגלים כמו כרעו על ברכיהם (שופטים ז' ה') וברכים כורעות (איוב ד' ד') ומזה בכרכות י"ב סע"א המתפלל כשהוא כורע כורע בכרוך וכשהוא זוקף זוקף בשם, ירו' ברכות פ"א ד"ג סע"ג משהוא כורע אינו זוקף עד וכו', ירו' סוכ' פ"ה דנ"ה רע"ג כשהיה כורע היה נועץ גודלו בארץ וכו', והשם: ברכות ל"ד רע"ב מגילה כ"ב: כריעה על ברכים, ירו' סוכה פ"ה דנ"ה ע"ג ר' חייא רבה הראה כריעה לפני רבי אבל בירו' ברכות שם במקום הראה בריכה וכו' שם: ר' לוי בריסמי הראה כריעה לפני רבי ונפסח ולא נתרפא, וכו' סוכה שם הראה בריכה וצ"ל כריעה עיין פירש"י למגילה כ"ב סע"ב ד"ה אחוי קידה וכתענית כ"ה סע"א ד"ה לוי אחוי, הקבוץ ברכות ל"א, כריעות והשתחיות] —

הבין כרופייתא כמו בפ"י הערוך שכתב וז"ל מוכרי תבלין מוכרין כדרכן כפרהסיא ע"כ וכו' ברע"ג שם וז"ל רב יהודה שרא להנהו ערופייתא פי' מוכרי תבלין וכו' ואולי ערופייתא הוא מל"ע ערפ"ה ריה טוב או צ"ל קרופייתא וכו' בה"ג ובר"ף וכן ברא"ש ושם כרופייתא פי' מוכרי תבלין, ומפי' התוספ' קצת נראה שלא היה לפנייהם פי' המיוחס לרש"י בדבור המתחיל כרופייתא או שהיתה לפנייהם גי' הערוך מיני בשמים כמו שכתבו, ובאמת בלשון פרסי הג"ל ענין כורפה מיני עשבים של בשמים] —

כָּרַף (לרעת רבינו ענין רפיה, schlaff werden, schlottern ועיי' עוד בפנים) בר"ג דפ' בא סימן (כדה מ"ח סע"א ורע"ב) אמר לה הקב"ה לכנסת ישראל⁽¹⁾ איכרפית דדיך ולא הדרת ביך פי' איכרפית מלשון רפיה כלומר רפו ונמו ונתקשקשו ואשתדור מלשון שדר כלומר נתקשו מלחלוחית שכהן. * [אח"ה בנו"ג איכרפו דדיך לא הדרת כך אשתדור דדיך נמי לא הדרת כך ורבינו בלי ספק היה גורם אשתדור וזה מוכח מע' שדר גי' אשר שם הביא חצי האחרון מזה המאמר ורומז על ערך הנוכחי לכן נסחתי גם כאן אשתדור מלשון שדר כדא"י ברפ"ר ופי"ו ובאסיל רק שם ושם מלש' שדירן וכד' וויניצ' ואמ' אשתדור מל' שדירין וכ"ה בכ"י ו'ו ובכ"י ה"ב שדירן ואם נגזר אותו מל' שדר אז פי' אשתדור מל"מ (עזרי' ד', מ"ו, י"ט) ענין מרידה (עי"ע אשתדור בח"א, שכ"ט) ואולי זה מ"ש נתקשו ובכ"י פאריז ג"ב ובלי ישמעאל קורין לזקן שהזקין שיד סרף ע"כ אבל אין ענינו לכאן ול"נ כי דרש בעשות ממצרים דדיך (יחזק' כ"ג, כ"א) שהוא לשון כבישה ומעיכה וכו' קרב בל"ע drücken, pressen וא"כ איכרפית דדיך ממש כמו בעשות דדיך ואשתדורו (לפי גי' רבינו) הוא מל"ע סג"ר מתרשל בדבר כלומר בעת שלא חש איש כדדיך ולא פנה להוד יפך אבל גי' אשתדור תתכן יותר כי לשונו נפל על לשון מקרא (יחזק' שם) שדרש: למען שדי נעורך ועפ"י זה פירש"י עש"ה. — ובעה"ק שנ"ב פי' (איכרפות) [צ"ל איכרפית] שלידרנא בל"א וכונתו לל"א ש-schlott-tern ואולי לפי זה גזרתו מל"ר crepe ענין שקשוש] —

כָּרַף (= כְּרוּפָה ג"ל מל"פ כְּרֹבֶה עשבי בשמים wohlriechende Kräuter) בס"ג דפ' מי שהפך (כועד קטן י"ג סע"ב) רב יהודה⁽¹⁾ שרא להנך כרופייתא דפום בדיתא⁽²⁾ למיזל ולזבוגי בשוק א כ א ו ר ח י י ה ו⁽³⁾ פי' מוכרי בשמים. * [אח"ה בכ"י ה"ב איתא פי' גמ' מוכרי בשמים, וכתב בעל הגיון שלמה שכונת הכ"י על מסקנא הא בפירי הא בתבלין (מ"ק שם) ממיל' כרופייתא היינו מוכרי בשמים ועפ"ז יובן מ"ש התוספ' שם דבערוך פי' מיני בשמים ע"כ אבל נעלמו מעיניו כי גם במיוחס לרש"י אי' כרופייתא: מוכרי בשמים ובלי ספק זה הפי' שייך לרגמ"ה ואולי גמ' בכ"י ה"ב הוא מ"ס תחת גרשם, וגם הרמב"ם בפ"ז מהל' יו"ט הלכ"ג

(1) וכן הוא בבב"ג בר"ף וברע"ג ה' תוה"מ צד כ"ב ובכתב יד ש"ס אצל ד"ס ושם הובא כי כ"ה במ"מ פי"ז מהל' יו"ט הלכ"ג ובנו"ג רב הונא. (2) לוי לפנינו אבל בכ"י ש"ס אי' דמוכריתא וכן הוא בר"ף, וגי' הערוך בשחי תיבות מצויה הרבה עיי"ע בדיחא (ח"ב, י"ז ומ"ש). (3) וכו' בכ"י ש"ס ובה"ג ובר"ף ושם כי אורחיהו ובנו"ג כי אורחיהו בשוקא. (4) בנו"ג לישראל.

* כרפונה (?) (מין פול לבן) ירו' כלאי' רפ"א
דכ"ז דע"א ובג"י רא"פ כרפונא ובג"י
רבינו ספרוה עיי"ע פול ומ"ש.

כרפס ובלי"ם כרפסא, כרפסא בל"ע ופ' כרפס
Eppich בל"ר (apium) כפ' לולב הגזול בגמ'
הלוקח לולב (סוכי ל"ט:) ובפ"י מ' בשביעי (מ"א)
כרפס שבנהרות וגרגר שנעפר (1). ירושלמי (שביעי)
פ"ט דל"ח ע"ג) ר' יוסי בר חנינא אמר (2)
פיטרוסילינון (3). כפ' אעפ"י בגמ' מניקה את בנה
(כתובות ס"א רע"א) דאכלה כרפסתא (4) הוול לה בני
זיותני י"א (5) כרפס בל' לעז אפי"ו (6) ובל' ישמעאל
כרפס (7). * [אחי"ה ז"ל הרמב"ם בפ"י לערל'
פ"ב מ"ו ומיני הכרפס שהם מינים הרבה משונים
ולחם שם אחד ר"ל שכל מיני הכרפס נקראין
כרפס ע"כ וכרפס שבנהרות הוא בל"ע כרפס המ"א
apium palustrum על שם שיגאה במקום בצה.
ו"א שהביא הערוך הוא כדעת ר"י בר חנינ' בירו'
הג"ל לכן תתכן גי' הכ"י ה"ב י"א בלי ו"ו כי
apium הוא מין ממיני ירק Petersilie ורש"י בסוכ'
שם כתב וז"ל והכרפס . . . ו"א כרפס אפי"א וכן
שמעתי ע"כ, ונ"ל כי שמע כן בשם הערוך כי
בל"צ נקרא ache ואפי"א הוא רק במשקל איטלקי (8)
ובלי הוספת שמעתי הביא רש"י זו המלה בכתובו'
שם וכן פ"י לנכון בע"ז כ"ה סע"א כרפסא אפי"א
בלעז — וכנ"ה שם ל"ח: ביזרא דכרפסא, תוספת'
כלאים ספ"ג הכרפסא וחמישה, וכצ"ל בתוספ'
כלאים רפ"א הכוסבר והכרפס ולא כנ"י כ"י אירפ'
(צוק"מ 73) והכרפס, וכן נשנה כרפס אצל כוסבר
בירו' שכת פ"ז ד"י. עיי"ע מנתא] —

מנין ת"ל חרגול זה רשון למינהו להביא את
הכרפסת כה"ג כפי' רגמ"ה כ"י חולי' שם (בקובץ
כ"י אנג' דף שי"ז). וכ"ה בערוך ע' שהלניח כפי
גי' כ"י ב"ר ונ"ל שהוא ל"פ خرفيش"ה מי שיש לו
גבחת וזהו תואר לחרגול שיש לו גבחת, אבל
בנו"ג הכרספת וכ"ה כ"י ה"ב בע' שחלנית, ובדפוס'
בערוך גירסאות שונות ע"ש ועיי"ע כרסנית ומ"ש,
ועיי"ע עוד המשביר ע' כרפסלה שהגיה פדופסלה
מין תכשיט שקושרין על הרגל.

כרופסלה (מל"י χερροψέλλιον פ"י צמיד, אצעה
Armband) ירו' שכת פ"ר ד"ח: אצעה
כרופסלה כן הביא הג"י ר"ב בע' פרפסלה ופי'
לנכון בל"י אצעות של ידים ע"כ והוא אמת וכוו
ההרכבה אי' זו המלה בל"י אמצ' אבל בע' זקנים
אי' רק ψέλλιον להעתקת צמיד (בראשית כ"ד, כ"ב;
יחזק' ט"ז י"א; כ"ג, מ"ב) ועוד קשרים (ישעי' ג', י"ט).
ובנו"ג כרופסלה ועיי"ן מ"ש הח' אייזלער במ"ר סח"א.

כרץ (= כרצא לדעת רבינו שרץ בני מעים
Spulwurm ועיי"ן בפנים) בר"ג דפ' מי שאהזו
(גיטין ס"ט:) לכרצא אנפקא דחמרא בא מרפא
דערא (9) פ"י שרץ בני מעים. * [אחי"ה וכן
פירש"י כירצא (10) תולעים שבמעים ע"כ ואולי הוא
מל"ע خراطين והוא הקבוץ מן خراط פ"י תולעים
ששורצים בארץ לחה ובב"מ ק"ז: נקרא כינה
שבבני מעים, ועוד בל"ע קר"ש תולעת — וכנ"ה
בגיטין שם כירצא חירא ליתי כורא נלגילא עיי"ע
כור א'] —

כרקום (מל"י χαράκιμα מעגל runde Lager-
umwallung ועוד מצור Bollwerk im Kriegs-
Lager) כפ' שני דכתובו' (כ"ז) עיר ושכנשה כרקום (11)
כל כוהנות שבתוכה פסולות, כפ' כל גמ' (כ"ח):
על עיר שהקיפוח (12) כרקום (13). ירושלמי כפ' כל
גמ' (פ"ג דכ"ה רע"א) איזהו כרקום כגון זוגין (11)
ושלשלאות וכלבים (15) תרנגולין ואסטרטאות (16)
מקיפין את העיר ובנית מצור (דברים כ"י)
תרג' ותבני כרקומין (17). ויבא המעגלה
(ש"א י"ה כ"י) תרג' ואתא לכרקומא, וכן תרג' ושאל

* כרפסא (Baumwollzeug) בתרג' אסתר א', ו'
ח', ט"ו והוא מל"מ (אסתר א', ו') וגזרתו
מל"פ כרפסא ובל"ע כרפס בל"י ורוי, κάρπασος,
carbasus ואולי ביזרא דכרפסא בע' הקודם מזה
הענין והראיה מצדו וביזרא דכיתנא (ע"ז שם) וכן
דעתה' לעווי והח' לעף פפלנ"צ 225 כהנס השיג עליו.
* כרפסת (מין חרגול Heuschreckenart) חולי'
ס"ה רע"ב הבא ויש לו גבחת וכו'

(1) וכ"ה בכ"י ש"ם בסוכ' ובנו"ג של אפר. (2) כ"ה בכ"י ובדפוס' רק ר' חנינא. (3) πετροπέλλιον (4) בנו"ג יותר
טוב כרפסא. (5) כ"ה לנכון בכ"י היב עיי' בסמוך ובדפ"ע ו"א. (6) בלא"ש appio מל"ר הג"ל. (7) כ"ה בכ"י ו"ו אי'
וכי' ול"ד וה"ב וכ"ה בדפ"ר באסיל ואכו', ובל' נכון בדפ"י פ"ז וכ"י ב"ר כראפס ובדפ"י וויניצ' כרפוס. (8) דווגמתו עיי"ע אסטומכא
בחי"א ק"ע. (9) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו ובדפ"י וויניצ' רק שם בפ"ס דעיוזא וצ"ל דערא וכ"ה בע"ז ובשד"פ ל"י שהי' תיבות
הללו. (10) כ"ה בנוסחי. (11) בנו"ג כרכום. (12) בנו"ג שהקיפה אבל במשני דירוי אי' כג"י הערוך. (13) ובמשניות בגיטין פ"ג כ"ד
אי' כרכום ונ"א כרקום. (14) וכצ"ל בירו' כתובות פ"ב דכ"ו ע"ד ושם בטעות דוגן עיי"ע אפרסוסות (חי"א רל"ח) ועי' דוגן
(חי"ג, כ"א) ועיי"ע זג אי' (שם רס"ח). (15) בירו' כתובות שם וכבלים עיי"ע ככל. (16) בנו"ג ואיסטרטאות וכ"ה בכ"י הי"ב
ובירו' כתובות ואפרסוסות. עיי"ע אפרסוסות. (17) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב.

שוכב במעגל (שם כ"ו, ה'), — (א"ב פי' בל"י מצור שבונים על העיר ללכדה, וכן מעגל שבונים אנשי המחנה שלא יפול עליהם האויב פתאום). * [אחי"ה הגר"ב בהפשב"ע הפליא על רש"י בכתובו שם שגרם בכ"ף והביא ראייה מתרג' כרכומא ובגימ' שם כתב בקו"ף עפ"י אותו התרגום וכן הכיאו בע"ז ע"א רע"א על עיר שכבשוה כרקום והניח הגר"ב בצע"ק, אבל לפע"ד אין כאן צ"ע כי גירסאות שונות הן בכתיבת המלה עיי"ע כרכום א' ששם הובא בכ"ף כדאי בתרג' שלפנינו אבל גי' רבינו לפי כ"י הנ"ל בקו"ף וכו"ה בקו"ף בתרג' לשמואל הנ"ל בענין העתקת מעגל וכן תרג' מצב (ישעי' כ"ט, ג) כרקום ובהיפך אי' לפנינו בע"ז י"ח: ולכרקום מותר וכו' וכ"ה בפ' ר"ח כ"י לע"ז ובתוספת' ע"ז ספ"ב מ"ם ולכרקום וצ"ל במי"ם בסוף ועוד שם לכרקומין (או י"ל שיעקר בסמ"ך ופי' כרקום Circus) ובכ"י ש"ם ובדפוס' הראשונים וברי"ף וברא"ש ובילק' ריש תהלים אי' בכ"ף כרכום, וכן בע"ז ע"א רע"א בנו"ג כרקום ובדפ' פי"ז וויניצ' וביתר הדפוסים שציננס בעל ד"ם שם צד ע"א.) אי' כרכום, והוראתן הן בכ"ף הן בקו"ף מל"י הנ"ל מצור ומעגל ומלת *χαράκι* אחת היא עם *χαράξ* אשר על ידה העתיקו ע' זקנים מצור (דברים כ"י, י"ט) מצור (קהלת ט', י"ד) סוללה (ישעי' ל"ה ל"ג; יחזק' ד', כ"י; כ"ה, ח) וכן העתיקו מגור (בישעי' ל"א, ט) כאלו כתוב מצור וכן מצב (שם כ"ט, ג) כדאי ג"כ בתרג' עיין לעיל, וכן העתיקו כרים (יחזק' כ"א, כ"ז) וכ"ה בקהל"ר פ' וישב העפר לשום כרים: עשה כרקומין עיי"ע כָּרְשׁ והוא הקבוץ כמו בתוספת' ע"ז הנ"ל, ואולי לפי זה גם כרקום בסמ"ך (שם) תתכן והוא לפי *χαράξ* ואחד הוא עם *χαράκι* אשר ע"י העתיקו ע' זקנים מצור (דברים שם) —

שוכב במעגל (שם כ"ו, ה'), — (א"ב פי' בל"י מצור שבונים על העיר ללכדה, וכן מעגל שבונים אנשי המחנה שלא יפול עליהם האויב פתאום). * [אחי"ה הגר"ב בהפשב"ע הפליא על רש"י בכתובו שם שגרם בכ"ף והביא ראייה מתרג' כרכומא ובגימ' שם כתב בקו"ף עפ"י אותו התרגום וכן הכיאו בע"ז ע"א רע"א על עיר שכבשוה כרקום והניח הגר"ב בצע"ק, אבל לפע"ד אין כאן צ"ע כי גירסאות שונות הן בכתיבת המלה עיי"ע כרכום א' ששם הובא בכ"ף כדאי בתרג' שלפנינו אבל גי' רבינו לפי כ"י הנ"ל בקו"ף וכו"ה בקו"ף בתרג' לשמואל הנ"ל בענין העתקת מעגל וכן תרג' מצב (ישעי' כ"ט, ג) כרקום ובהיפך אי' לפנינו בע"ז י"ח: ולכרקום מותר וכו' וכ"ה בפ' ר"ח כ"י לע"ז ובתוספת' ע"ז ספ"ב מ"ם ולכרקום וצ"ל במי"ם בסוף ועוד שם לכרקומין (או י"ל שיעקר בסמ"ך ופי' כרקום Circus) ובכ"י ש"ם ובדפוס' הראשונים וברי"ף וברא"ש ובילק' ריש תהלים אי' בכ"ף כרכום, וכן בע"ז ע"א רע"א בנו"ג כרקום ובדפ' פי"ז וויניצ' וביתר הדפוסים שציננס בעל ד"ם שם צד ע"א.) אי' כרכום, והוראתן הן בכ"ף הן בקו"ף מל"י הנ"ל מצור ומעגל ומלת *χαράκι* אחת היא עם *χαράξ* אשר על ידה העתיקו ע' זקנים מצור (דברים כ"י, י"ט) מצור (קהלת ט', י"ד) סוללה (ישעי' ל"ה ל"ג; יחזק' ד', כ"י; כ"ה, ח) וכן העתיקו מגור (בישעי' ל"א, ט) כאלו כתוב מצור וכן מצב (שם כ"ט, ג) כדאי ג"כ בתרג' עיין לעיל, וכן העתיקו כרים (יחזק' כ"א, כ"ז) וכ"ה בקהל"ר פ' וישב העפר לשום כרים: עשה כרקומין עיי"ע כָּרְשׁ והוא הקבוץ כמו בתוספת' ע"ז הנ"ל, ואולי לפי זה גם כרקום בסמ"ך (שם) תתכן והוא לפי *χαράξ* ואחד הוא עם *χαράκι* אשר ע"י העתיקו ע' זקנים מצור (דברים שם) —

* כַּרְר (מלש' כר פי' עושה כרים Polsterverfer-tiger) מ"ק י"ג: כר מבית הכרר כה"ג בכ"י ערוך ע' כר א' ובשרשיה לרד"ק.

כַּרְשׁ (= כְּרִישָׁא, כְּרִישָׁא בל"ע *κράθ* בל"י *κράθον* Porree, Lauch) בס"ג דפ' כל שעה (פסחים ל"ט סע"א) וברישי כלאים (פ"א מ"ב) כרישין (1) וכרישי שדה כסכר (2) וכסכר שדה, בכלל גדול פ"ז בשביעית (מ"א) העולשין והכרישין, בפ' המוציא יין (שבת ע"ט, פ"ג) וחכ"א כדי לזבל כרישה (3), בסוף עוקצין (פ"ג מ"ב) חוץ מכרישי שדה והרגילה, כרישין בלעז פור"י ובל' ישמעאל כוראת, * [אחי"ה כ"ה לנכון בדפ' וויניצ' וכ"י ב"ר אבל בכ"י ו"ז ל"ד ה"ב לי' מן בל' ישמעאל וכן לי' בדפ"ר ומדפ' פי"ז והלאה הגי' בפ"ס כיאת וצ"ל כוראת ובעה"ק שני"ב כוראות ובפ"י רע"ב לכלאי' פ"א מ"ב פורא"ת וצ"ל כוראת ובכ"י ב"ר סיים בזה"ל: רגילה: רגילא ולמה נקרא שמו רגילה שרגילה לצמוח ככל מקום ע"כ ובלי ספק הוספת מבורך הסופר היא, ולי' ג"כ בע' רגילא ע"ש, ומלת כוראת היא ל"ע הנ"ל והוא *porrum* בל"י ובלא"ט *porro* ובפ"י רע"ב בכלאי' שם פורו"ש והוא בל"צ הישנ' *porées* הקבוץ מן *porée* פארו"י שאי' בתוי"ט שם בשם גליון או"ה ושם בלא"ש לאוי"ך *Lauch* וכ"ה בעה"ק שג"ב עיי"ע כרת, ובל"ס כרתי עיי"ע כרת, וכ"י פי' משניות לרמב"ם בל"ע כותב תמיד כראת והמעתיק שם תחתיו: כרתי עיין פפלא"צ ללעף 227 וישנ' כרישי שדה ברמב"ם: *κράθ* *الفحصى* ובפ"י מ לשביעית כרישין וכרישי שדה הכרתי הגני והמדברי ועיין פי"מ לר"ש בשביעית פ"ז מ"א ועיין פי' מהר"י בן מלכי צדק לשני מקומות הנ"ל — וכנ"ה במכשי" פ"א מ"ה הממחק את הכרישה ובתוספ' ריש מכשירין הממחק את הגנ ואת הכרישה עיי"ע מחק, ירו' שבת פי"ז ד"ט ע"ד ופי"ב די"ג ע"ג כדי ליטע כרישה, והקבוץ ברכות מ"ד: כרישין

כַּרְקוֹם (מל"י הרשומ' בע' הקודם ופי' בפנים Pfahl an dem die Rebe sich auf-rankt) מדרש ב"ר פרשת אסרי לגפן עירה (בראש' מ"ט, י"א) (ב"ר פי' צ"ח) ר' יהודה אומר גפן שכוחה רע אוסרין לה כרקום אחד, פי' בל"י עץ ויתד שסומכים בו הגפן, * [אחי"ה דברי ר"ב כנים הם אבל בדפ' אמש' הובא בין ערך זה לערך הקודם בינתים ערך כורקמא וזה בלתי נכון הוא כי שני הערכים שייכים להדדן] —

(1) כ"ה בכ"י וי"ו ובדפ"ע כרישום, (2) בנו"ג כוסכר ועיי"ע, (3) כ"ה בכ"י וי"ו ובדפ"ר פי"ז כרישה ובדפ"ר באסיל בפ"ס כרישה ובדפ"א כרישום אבל בנו"ג כרישא.

קשין לשינים ופיז לבני מעים ופירש' כרישין:
 כרתי ועיי' עירובין נ"ו רע"א. כ"ב פ"ב מ"י מרחיקין
 . את הכרישין מן הצללים. נדר' פ"ו מ"ט הנודר
 מן הכרישין . . מותר בקפלוטין. ירו' נדר' פ"ו
 דל"ט ע"ד תוספת' שם פ"ג עיי"ע קפלט. ורש"י
 בשבת בשני המקומות פי' כרישא קפלוט וקפלוטות
 (בל"י κεφαλωτόν בל"ע قفلوط) הוא חציר הנעשה
 כארץ הצבי (רמב"ם בפ"מ במעשר שני פ"ב מ"א)
 ותרג' אונק' החציר (במדבר י"א ה') כרתי ובתרי'
 קפלוטייא. ומזה תבין ב"ר ס"פ ל"ז ששם דרש
 חצרמות (בראשית כ', כ"ו) מן חציר מות ועיי"ע פפ"ה.
 ועיי"ע חצר א' — כרישין באו"ז הל' שבת סי' נח
 מ"ס הוא וצ"ל פרישין עיין לעף כפפלנ"צ 144] —

כרש (= כְּרִישָׁא, כְּרִישָׁא מין דג אולי זה שנקרא
 Sonnenfisch עיין בפנים) בר"ג דפ' המוכר את
 הספינה (כ"ב ע"ד סע"א) והזה הדר לה מינא דכוורא
 דשמייה כרישא. * [אחי"ה וכה"ג בכ"י ש"ס ה'
 וז"ל והדר לה מינא דכוורא דשמייה כרישי ובכ"י
 א"פ כרישי ובכ"י מ' כריש ובנו"ג והדרי לה מיני
 דכוורי דמקרי כרישא וגי' דשמייה כרישא א"י
 בפירוש"ם וכתב: כך שמו ע"כ ולדעת ה' לעוויזאהן
 (זאאלאניא 271) הוא שם דג השמש אשר אוהב
 דברים שיש להם מראה צהוב וזורת המלה מל"פ
 خورشيد שמש ונקטעה המלה גם בל"פ خرشא ולפי
 זה גי' הספרים כרישא תתכן יותר. ולפע"ד יש כאן
 רמז על דג המשלי אצל פרסיים הנקרא kara והרבו
 ספרי הפרסיים לספר אודות karô maçyô פי'
 דג כרא עיין שפינענעל העתקת אפיסטא במבוא
 לח"ג LIV ושם צד 160 ועיין ג"כ מאמרי במ"ע
 דמ"ג חכ"א 590] —

* כְּרוּשָׁה עיי"ע כרושייתא.

כְּרִישָׁן וּכְרִישָׁנָא ה' בלשון ערבי كرسنه בלשון
 פרסי كرسني, كرسنك, كرسنه (Linsenwicke) בסוף
 תרומ' (פי"א מ"ט) כרישני תרומה מאכלין אותן
 לבהמה וכו'. וישראל ששכר פרה מכהן מאכילה
 כרישני תרומה וכו' (1). בריש שבת (י"ז): בית שמאי
 אומרים אין שורין דיו סממנים (2) וכרישנין. בר"ג
 דפ' הכל שוחטין (חול' ו' וכן הוא בתוספת' דמאי
 סוף פרק א' ושם ל"י: מהן ועיין תוספתא תרומות רפ"י)

כרישנין לעשות מהן מחינין פי' בלעז ביצי (3).
 ובפ' השוכר את הפועלין בגמ' ואלו אוכלין (כ"ט
 ז' רע"א) מביא כרישנין ותולה לה מפני שהכרישנין
 'פיזן לה מן הכל' (4). בתוספתא דשבת כפ' אין
 עוקרין (פס"ז) גוזזין לו כרישנין (5) ואין צריך לעשר.
 * [אחי"ה וכנ"ה ביחיד בכורות פ"ו מ"א נקבה מלא
 כרישנה ועיין בגמ' שם ל"ז: כמה נקיבת האוזן
 מלא כרישנה וכו' ושם כרישנה הנכנס ויוצא או
 כרישנה העומדת וכו' ותוספת' בכורות רפ"ד עד
 כרישנה. . . עד כעדשה, ירו' קידושי' פ"א דנ"ט
 רע"ד וירצע הסחוס פחות מן הכרישנה שמא יבא
 לידי כרישנה וכו', ירו' יומ' פ"ד דמ"א ע"ד כרישנה
 תשעה קבין, כריתו' ו'. בודית כרישנה עיי"ע ברית
 אבל רבינו לא פירשו ובפ"י רגמ"ה כ"י א"י כרישנה
 של אותו מקום וי"א כרישנא של חלב כר בן שנה
 עיין מ"ש בסוף ע' הבא אח"ה. והקבוצ' ברכות ל"ב
 רע"א האכילה כרישנין, ספרי האזינו פ' ש"ח
 מאכילו כרישנים, מעשי' שני פ"ב מ"ב בכרישנים
 ובתלתן ושם מ"ג ותוספת' מ"ש רפ"ב כרישני מעשר
 שני, אהל' פ"ה, מ"א רובע כרישנים, מעיל' פ"ג
 מ"ו כרישני הקדש ובתוספ' מעיל' פ"א לפי גי' כ"י
 אירפ' כרישני הקדש (וכנו"ג במ"ס כר שני), תוספת'
 תרומ' פ"י כרישני תרומה, ע"ו מ"מ רע"א כרישני
 ע"א וכ"ה בתוספת' ע"ז רפ"ו, תוספת' עירו' פי"ח,
 ל"ב ק פ"א כרישנין, תוספת' עוקצין פ"ג כרישנין
 מטמאין טומאת אוכלין . . . ביקיא מטמא טומאת
 אוכלין וכו' וכן הוזכרו יחד בירו' חלה ספ"ד ד"ס:
 מפני מה לא גזרו על הבקיה . . . אימתי גזרו על
 הכרישנין וכו' נשמע מזה כי כרישנין מין ביקיא
 הם וזה ביצי של לעז הנ"ל והקבוצ' כפ"י רע"ב
 בשבת פ"א מ"ה וז"ל כרישנים מאכל בהמה . . .
 וקורין להם בערבי כרסנ"ה ובלע"ז ויצש ע"כ וכן
 פי' רמב"ם בכ"מ כרישנין נקרא בערבי כרסנ"ה (6)
 אבל מה שאי' לפנינו בפ"מ בשבת פ"א מ"ה וכרישנין
 הכוסמת טעות המעתיק היא ומעולם לא כתבו
 הרמב"ם ולי' בכ"י ערבי עיין מ"ש בע' כוסמין
 ובחנם נדחק בעל תו"ט בשבת שם ליישבו] —

כְּרִישָׁן וּכְרִישָׁנָא רגבי עפר מל"ע خرسنم
 ארץ קשה ועיין בפנים) מסכת שבת

(1) וכו' בא לרמוז שאי' עוד באותה המשנה המלה ושם עוד גי' פעמים כרישני תרומה. (2) וכ"ה במשניות ובכ"י ש"ס
 וכנו"ג סמנים. (3) כ"ה בכ"י וי"ו והי"ב ובכ"י ב"ר ביצי וכדפ"ע ביצא וכ"ה ברש"י שבת י"ז: בדפוס' הישגים עד בנבשתי
 ובדפוס' האחרונים במ"ס בינא ובכורות ל"ז: ד"ה הינדא לועז ויצא והוא ל"צ vesee בלא"ט Wicke véecia וכה'
 בל"י ורו' וערבי עיי"ע ביקיא ח"ב, קני"ח ועי' הנדא בח"ג רכ"א. (4) בנו"ג שהכרישנין יפות להן מן הכל ובכ"י בתוספ'
 תרומות רפ"ח נותין לתוכה כרישנין והן יפות להן מהכל. (5) בנו"ג כרישנין ובכ"י אירפ' כרישין וצ"ל כרישנין. (6) ובפ"מ
 לעדיות פ"א מ"ח במ"ס חרסנ"ה וצ"ל כר"ה.

פ' המוציא יין (שבת פ"א.) מאי פייס¹ א"ר זירא כרשיני כבלייתא פ"י רגבים עיין ערך פייס. * [אחי"ה ובע' פייס ופרס גרם רבינו בעצמו כן וכ"ה לפי ס"א בע' קרשן. ובע' פייס פ"י רבינו כג' אופנים ע"ש ולפע"ד שהוא מל"ע הנ"ל ואותיות מ' ונו"ן מתחלפות וכן כל"ע נאמר עוד במקום *خرشوم* ככתבה כזה *كشغه* harte Erde = *خرشانی*. ודע עוד כי בלשון פרסי *خرسنگ* התיכת אבן גדולה *ungeformter Steinblock* ולפע"ד על ידי זו המלה יבואר היטב דרוש באסת"ר פ' והקרוי: כרשנא (אממר א', י"ד) אמר הקב"ה בזוק אני לפניכם כרשינין ומשירין מן העולם ועיי' בפירושים שנתחבטו כמובן זה הדרוש ולפע"ד ענינו אני אפזר אבנים גדולות לפניכם ואשמידם מן העולם כי פ"י כרשנך כל"פ אבן גדולה מושלכת בארץ כדי לעכב את ההליכה. — ועוד דרש שם כרשנא: מי מקריב לפניך פר בן שנה וצ"ל כר בן שנה ועפ"י זה מצאנו מקור הפי' של י"א שהביא רגמ"ה בע' הקודם ע"ש] —

פְּרוּשֵׁייתָא (היחיד כרושה פְּרוּשֵׁיה מל"פ *خورش*²) אכילה עיי"ע כרושיא (ח"ב, ר"ב) אבל לפע"ד (*Butterhonigkuchen*) בר"ג דפ' מי שאחזו (גישין ס"ט:) לפירחא דלבא³ ליתי תלת כרושייתא דשערי תלת כרושייתא דחיטי. פ"י ג' חלות. * [אחי"ה כמו שנסחתי אי' בכ"י ו'ו א', ב' ל"ד ה"ב ב"ר וכ"ה הסדר בגימין רק שם באריכות יתרה וברפ"ע אי' בתחלה כרושייתא (וכ"ה בכ"י ב"ר) דחיטי ואחי"ב: כרושייתא דשערי ולפי' גי' כ"י תתכן הווי אחר הכ"ף כמו כל"פ הנ"ל — בכ"י (חזין מכ"י ב"ר) ל"י וי"ו בערך דבור המתחיל וצ"ל לפי גזרה מל"פ הנ"ל כרושייתא אבל בכל דפ"ע הווי אחר הריש וכ"ה בגימין רק שם הגי' בבית כרושייתא. כרושייתא והוא הנכון ע"ש מ"ש — ולדעת הח' ברילל במ"ע שלו ח"א 194 מוצא המלה מל"ר [*Bröthen, crustum*] —

פְּרוּשֵׁייתָא (פי' לדעת רבינו א') עמלף *Fleder-* *maus* תרנגול דביתא *Haushahn* וזה העיקר עיין בפנים) כפ' המוציא יין כגמ' ושאר כל המשקין (שבת ע"ח.) רשב"ג אומ' דם כדי לכחול

בו⁴ עין אחת שכן כוחלין ליארור⁵ ומאי ניהו דמא דכרשתינא⁶ פי' עמלף. פ"א תרנגולא דביתא שמצוי ביישוב וכוחלין ממנו ליארור⁷ חולי שבעין שאינו בולט וסימניך גוא לגוא. * [אחי"ה בשני הפירושים נגרר רבינו אחר פי' ר"ח הודפס מתוך כ"י אנג' בש"ס ווילנא וז"ל כרושתינא תרנגולא דביתא וי"א אלכפאש ורמה מועיל לכאב שבעין ורס דוכיפת מועיל לכאב שמחוץ לעין ע"כ ופי' ורס דוכיפת וכו' העתיק רבינו ג"כ בלי הזכרת ר"ח בע' תרנגול ע"ש ושם פי' ג"כ תרנגול כרא: דוכיפת וכ"ה בפ"י ר"ח (שם קצת קודם) וז"ל דם של דוכיפת דא תרנגול כרא⁸ או של עמלף וכו' ע"כ ורש"י פי' ג"כ כרושתינא עמלף וכן ענין אלכפאש שהביא ר"ח כי כל"ע נקרא עמלף *الحفاش* *Fledermaus* אבל הפי' תרנגול דביתא יתכן יותר כי הפכו לתרנגול⁹ ברא שהוזכר בשבת שם שדמו מועיל לברקית¹⁰). נשאר לנו עתה לבאר גזרת המלה לפי פי' תרנגול דביתא ונ"ל שמלת כרשתינא הורכבה מן שתי תיבות פרסיות ר"ל מן *خروس* = *خروف* פירושו תרנגול *Hahn* ומן שתינא = *ستانه* = *استانه* משקוף וחצר והתואר *استانی* השייך לחצר ולבית וא"כ כר"שתינא תרנגול דחצר או דביתא. אבל לחוראת עמלף לא מצאתי פתרון ומה שמצאתי הוא כי כל"פ *خرسته*¹¹) והקבוץ כרשתינא ענינו עלוקה שמוצין דם *Blutegel* שמשתמשין בהם גם היום לחולי העין אבל דמי כרשתינא קשה להלמו] —

* פְּרִית לפעד"נ מל"ע *جریة* שלולית וריצת הנהר (*Wasserlauf, Fluth, Strömung*) ירו' תרומות פ"ח דמ"ו רע"א עד כדי שתפוח הכרית כלומר מעיין כל זמן שמושך אין בו משום גילוי עד (שתפוח) [צ"ל שתפרח] תפסק ריצת המים. ירו' מ"ק רפ"א ד"פ רע"ב הגי' עד כדי שתפרח חברית. ושם: פרחא חברי' ולא פסקו למפריעו וצ"ל הכרית ומלת פרח הוא ג"כ מל"ע *فرح* פסק וחדל. ואולי נחל כרית במ"א י"ז ג'. ה' הוא ג"כ מל"ע הנ"ל ופי' נחל שריצתו היתה במהירות.

* פּוֹרֶת, פְּרֵת פי' כמו פוֹרָה, קוֹרָה עיי"ע כורה קודם ע' כורדק.

1) בנו"ג פאייס. 2) כצ"ל ג"כ בח"ב, ר"ב: 3) כ"ה לנכון בכ"י ו'ו א' הי"ב ב"ר וכ"ה בע' פרח ז', וברפ"ע נשמט. 4) כ"ה בכ"י. 5) כ"ה לנכון בכ"י ו'ו ב' ול"ד וב"ר ובצ"ל בכ"י הי"ב וכ"י ו'ו א' עיי"ע ירור וברפ"ע וויניצי ובנו"ג בש"ס ליארור וכ"ה בסמוך. ובשרפ"ע ל"י מן רשב"ג עד ליארור. 6) ברפ"ע וויניצי ברשתינא וסדר האותיות מוכיח בו מ"ס הוא אף אם בכ"י א"פ אי' ג"כ כרושתינא ובכ"י ו'ו ב' אי' דכרושתא. 7) כ"ה בכ"י הנ"ל. 8) ועיי"ע דוכיפת ח"ג ס"א. 9) כ"ה לנכון בכ"י ש"ס ובנו"ג תרנגולת. 10) ולפי גי' ר"ח (שם) חורורו והוא כגי' התוספות שעליה כיון רש"י עיי"ע ירור. 11) מעתה עולה יפה גי' כ"י ו'ו כרושתא.

כרת (= פְּרָתִי בל"ם וכן בל"ע כֶּרַת Lauch, Porree (עיי"ע כרש א') והתואר כרתן, כרתינון בל"ע כֶּרַתִי Lauchgrün, πράσινον בריש ברכות (ס' ג' ר' אליעזר אומר משיכיר¹) בין תכלת לכרת²) ויש ששונין בין תכלת לכרתא³, ובסוכה בפי לולב הגזול (ל"ד סע"ב) והירוק ככרת⁴ פי' מין צבע ירקק⁵ תרגום (כרישין) [צ"ל החציר]⁶ כרתי בשביל שהן ירוקין ובלעז (פרסני) [צ"ל פרסינו]⁷, ובס"ג דפ' כל גמ' (ל"א:) ופרים עליה סרבלא דכרתי, בילמדנו ויקרא יעקב אל בניו (בתנח' ל"י) כדי שיכיר אדם בין תכלת לצבע כרתינון⁸ בתוך ד' אמות, כפ"ק דע"ז בגמ' יום גנוסא (י' רע"ב) (שדר ליה כרתי) [צ"ל שדר ליה גרגירא שדר ליה איהו כוסברתא שדר ליה כרתי]⁹ פי' גרגירא בלעז אורוג"א¹⁰ רמז לו דבתו היתה שמה גירא שזינתה ומשום הכי שדר ליה גרגירא¹¹ כלומר דבתו נגרת אחר הזנות, שדר ליה איהו¹² כוסברתא כלומר כסה עליה הוא סבר שאמר לו לשוחטה לשון תכוסו לשון כוס כוס (חול' ל"ז:) תרג' ושחט (ויקרא א' ה' י"א) ויכוס¹³, שדר ליה כרתי בתמיהא כלומר מצוה אתה להכריתה שלח ליה לא אלא חסא¹⁴ חפה עליה, פי' שדר ליה כוסברתא כלומר הרוג בתך כוס בריתך¹⁵ שדר ליה כרתי כלומר אם יהרגנה יכרת זרעו שדר ליה חסא כלומ' חוס עליה¹⁶, — (א"ב תרג' ואת החציר ואת הכצלים (במדבר י"א ה') וכרתי ובוצלי), * [אחי"ה נראה ברור כי גם לפני ר"ב היתה גי' מומעת תרג' כרישין כרתי שצ"ל כמו שהגהתי עפ"י תוספות בשם הערוך וא"כ גם רבינו כיוון לתרג' החציר ובפרט לפי גי' כ"י פרסינו וכן העתיקו

ע' זקנים חציר (במדבר שם) ועקילם בישעי' מ' ז' חציר ע"י πράσιν וכן העתיקו ע' זקנים שהם (בראשית ב' י"ב) πράσινος והוא תואר לאבן שצבעה ירוקה ככרתי lauchgrün¹⁷) וזה התואר בילמדנו הנ"ל וכ"ה בירו' סוכ' פ"ג דג"ג ע"ד הירוק ככרתן ר' זעורה בעא קומי ר' אימי כהן כרת ינון או דרמי להן (כרתינין) [צ"ל כרתינון] אמר (להן) [צ"ל ליה] כהן כרתינון, וכן בתר' אסתר א', ו' גון חיוור כספירין וכרתינין וצ"ל כרתינין הקבוץ מן כרתינון, ורגמ"ה בקבוץ כ"י אנג' דף ש"ז פי' בחול' מ"ז: כי כרתי פורי"ש ע"כ וכן בפירש"י ברכו' ט': ד"ה תכלת: לצבע כרתי שקרוין פורי"ש ע"כ ובפירש"י בע"ז שם: פורי"ש והוא ל"צ הישנה עיי"ע כרש א' ובסוכ' ל"ד סע"ב לועז רש"י פורי והוא בל"צ porrée, porreau ובכ"י רש"י ל"י (ד"ס סוכ' צד ג"ד.) ובגימ' ס"ט: איצרא דכרתי פירש"י סחימת כרישין ע"כ וגו' רבינו יותר נכונה עיין בע' עצר ופי' שם ג"כ בעצירת הכרישין, וכן פי' רבינו כרתי של פסחים קמ"ז, כרישין עיי"ע קף ט"ז וכ"ה בפירש"ב שם, וכנ"ה בגימ' ס"ז: לשמשא עתיקתא . . ליכול כרתי, כריתות ו' רע"א עיי"ע קר ו', ירו' שבת פ"ז ד"י, כוסבר כרתי, ודע כי פְּרָתִי, פְּרָתִין הוא הקבוץ, והיחיד פְּרָתָא עיין לעיל בכ"י ח"ב לפי י"ש ובהערה 3] —

פְּרָת (מל"מ ענין קציצה ובמובן הפְּרַת נפש כדרו"ל פְּרַת קמוע מן הפְּרַת Ausrottung ובקשור עם ברית ענינו קשור אהבה ואמונה Bund schliessen ועוד עיין בפנים) ונסקל בפי' ד' מיתות בגמ' העובד ע"ז¹⁸ מפורש (סנהדרין ס' סע"ב) אתרו ביה קמלא ולא אתרו ביה כרת¹⁹). כפ' בית שמאי בגמרא

(1) כ"ה בכ"י ויו וכ"ה בכ"י ש"ס מינכען רק שם משיכירו ובתוספ' חול' כ"ז: ד"ה אלא עד שיכיה, ובדפ"ע לוי.
 (2) וכ"ה בירו' ובכ"י ויו לכרתינון ובנו"ג לכרתי וכ"ה בירו' בגי' מהרש"ם וכ"ה באו"י הלי ק"ש רס"י י"ג. (3) כ"ה בכ"י ח"ב ויש לנקדו כְּרָתָא והוא היחיד בל"ם, ובדפ"ע כרתה. (4) וכ"ה בירו' ובה"ג ובהלכו' הריצ"ג ה' לולב צד ק"ז רע"א וכ"ה בכ"י ש"ס וכ"י רי"ף וכ"י רש"י (עיין ד"ס סוכ' צד ג"ד.) וכ"ה בתוספ' חול' ס"ז: ד"ה אלא ובנו"ג ככרתי וכ"ה ברף ל"א: (5) עיין תוספ' חול' שם שהביא את הערוך ושם בנכון תרג' של חציר הוא כרתי. (6) עיין תוספ' שם והערה הקודמת. (7) כ"ה בכ"י ויו א' וי' והי"ב וכצ"ל בכ"י ב"ר במקום פרנסה ובכ"י ל"ד במקום פרקט, ובדפ"ר פ"י באסיל ואמ' אי פורו (ובדפ"ו פורי) והוא ג"כ נכון עיי"ע כרש א' רק שם לנכון יותר בא הלעז להורות על שם הירק וכאן על צבע הירק שדומה לצבע החציר שנקרא בלא"ט prassino ועיין בסוף הערך. (8) כ"ה לנכון בדפ"ר ובשדפ"ע כרתינון. (9) השלמתו כי פי' רבינו סובב והולך על כל המאמר והמדפיסים קטעוהו, ובדפ"א מ' אי בטעות בתחלת הציון "שדר ליה גרגירא" מטעם שרבינו מתחיל בפי' גרגירא. (10) עיי"ע ארות ח"א ש"ה גרגר א' בח"ב, ש"ג והלא. (11) כ"ה בדפ"ע ובכ"י ב"ר אבל בכ"י ויו א' וי' והי"ב ל"י ובע' גר די גר גילה ועפ"יז גרס ג"כ גרגילא ועוד עיי"ע גרגר א' ומ"ש. (12) וכ"ה בכ"י ש"ס. (13) כ"ה בכ"י ח"ב ופארו' ובדפ"ע ל"י ועיי"ע כס ט'. (14) בנו"ג בעי"ז שם: שלח ליה חסא. (15) כ"ה לנכון בכ"י ויו והי"ב. (16) הועתק מפי' ר"ח לע"ז בכ"י אנג' ושם הגי' כגו' כ"י הנ"ל כוסברתא: כלומר הרוג בריתך: כוס ברית א'. ואחר מלת עליה אי' עוד וש"ב קה. וכפ"א אי' ג"כ ברש"י ועיין עוד תוספ' ע"ז ד"ה שדר שהביאו פי' ר"ח והערוך ומה שהשיגו על רש"י עיי' וישוב לדבריהם בהפ"ש. (17) והוא צבע ירוק כמו של עשבים עיין רש"י בחול' מ"ז: אבל עיין תוספ' שם. (18) בנו"ג עכ"מ. (19) וכ"ה בכ"י ש"ס עיי' ד"ס במקומות ובנו"ג כי אתרו ביה . . כי לא אתרו ביה וכו'.

המטאנת באיש (ובמות ק"ה): מימינו בכסף שתינו (איכ"ה, ד') פ"י התורה נמשלה למים⁽¹⁾ בכסף שתינו אותה מאי היא בשעת הסכנה נשאלה שאלה זו⁽²⁾ וכו' עד זו לא צריכה⁽³⁾ לאיסור אשת איש שהוא כרת התרת לאיסור לאו שהוא מחזיר גרושתו משנשאת⁽⁴⁾ לא כ"ש⁽⁵⁾. כב"ר פרשת כ"ט (כ"ה, הובא בילק' צפני רמז תקס"ו ועיין בשה"ש רבה פסוק משכני) בסוף בראשית א"ר חנין געשה בכרכי הים מה שלא נעשה בדור המבול הוי יושבי חבל הים גוי כרתים (צפניה ב', ה) [גוי] שהוא ראוי כרת ובאיזה זכות עומד וכו' עד פתר לה לשבח היך מה דאת אמר כורת' כרית' עלי זבח (תהלים י, ד:)⁽⁶⁾. כספם וזהבם עשו להם עצבים למען יכרת (הושע ח', ד') למען יכרתו אין כתיב כאן אלא למען יכרת כאיניש דיימר⁽⁷⁾ ימחוק⁽⁸⁾ שמה דפלג דאפיק⁽⁹⁾ כרי לתרבות בישא. כפ' השוחט אחד בעוף בגמ' נפלה סכין ושחטה (חול' ל"א סע"א) לאיסור כרת התרת לאיסור לאו לא כ"ש⁽¹⁰⁾ פ"י ר"ה ז"ל⁽¹¹⁾ שניהן בידי שמים עון מיתה פחות מעון כרת כי הכרת הוא ובניו והמיתה הוא ולא בניו ומצאנו סיוע לדבריו ב"ר דפ' הבא על יבמתו (יבמות ג"ה). ואנו עתידין לפרשו בעזרת העוזר בע' ער. *אח"כ ושם בע' ער ד' הביא גמ' דיכמו' שם ערירים יהיו (ויקרא כ', כ"א) יש לו בנים קוברין ערירים ימותו (שם כ') אין לו בנים הולך ערירי ופי' רבינו הולך בלא בנים ע"כ ועיין ג"כ פירש"י ביכמו' שם שפי' ערירים יהיו דאם יש לו בנים קוברין אבל ערירים ימותו פ"י משמע דאם הן עכשיו ערירים כן ימותו ואפי' יולדו להם לאחר מעשה ע"כ משמע קצת שגם ערירים ימותו פירש"י שימותו ערירים בלא בנים אפי' יולדו להם לאחר מעשה, או י"ל שכונתו שימותו קודם בניהם שימיו נכרתו והראיה כי בחול' ל"א סע"א פירש"י וכרת חמור ממיתה דימיו נכרתים וזרעו נכרת כדכתיב ערירים יהיו ע"כ ולא הביא ראיה מפסוק הקודם ערירים ימותו⁽¹²⁾ ובשבת כ"ה סע"א ד"ה וכרת: כמיתה בידי

שמים ימיו נקצרים אבל אינו הולך ערירי, ושם רע"ב ד"ה כרת פירש"י ג"כ כרת עדיפא דאית בה תרי חומרי ימיו נכרתים והולך ערירי⁽¹³⁾ ועיין פ"י לפירושו בתוספו' יבמות כ'. ד"ה אשת אחיו ושם הובאה דעת ריב"ז דאין נכרת הוא וזרעו אלא בעריות דכתיב בהו ערירי וחילוק יש בין מיתה לכרת כדאמר בירוש' (ביכורי רפ"ב דס"ד ע"ג) דכרת בן ג'. ומיתה היא בס' כמתי מדבר וחולק על ש"ס שלנו דבמ"ק (כ"ה). אמרינן מנ' ועד ס' זו היא מיתה כרת וכו' ע"ש. ובמ"ק אי' בזה"ל מת בחמשים שנה זו היא מיתה כרת. . ששים זו היא מיתה בידי שמים. . אמר רבה מחמשים ועד ששים שנה זו היא מיתה כרת. וכירו' ביכורי' שם הגי' (כמה פעמים) מת כהי כרת, ושם: דבר שהוא בהיכרת. שמע מזה כי כרת הוא קטוע מן היכרת (הקפ"ת) מקור בנפעל והוא בנוי על דבור הכרת תכרת (במדבר ט"ו, ל"א) ודרשו ר"ע בסנה' ס"ד סע"ב הכרת בעוה"ז תכרת בעוה"ב⁽¹⁴⁾. — וכנה"ה כרת בידי שמים יבמות מ"ד סע"א מ"ט רע"א קידושין ע"ז: ספרי תצא פ' רמ"ח, שבעות ז'. שכן בכרת ועיין שם תוספ' ד"ה ואחת שכתבו כרת לא בעי אזהרה ועיין תוספ' ב"ק ק"ה: ד"ה מאי וגמרא ערוכה היא במכו' י"ג סע"ב חייבי כריתות לא צריכה התראה ועיין תוספ' רע"ק בפ"ג דמכות מ"ט ועיין בפ"ע' כרת ושם הובאו הערכים השונים בענין כרת, והקבוצ' יבמו' מ"ד סע"א מכו' שם והלאה חייבי כריתות, מכו' כ"ג סע"א כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן⁽¹⁵⁾. ירו' שבת פ"ז ד"ט רע"ד שני לאוין וכרת אחת לאוין חולקין כריתות ובמכו' בבלי י"ד רע"ב שני לאוין וכרת אחד חולקין הן לקרבן ובכריתו' ג' רע"א אי' חלוק חמאת בנייהן. כריתו' רפ"א מ"א שלשים ושש כריתות בתורה וכו' ע"ש היטב בפירוש המיוחס לרש"י. — ומפני שמסכת זו מלאה על כל גדותיה מענין כריתות לכן נקובה בשם פְּרִי יוֹת, והפעל ממנו: ירו' ביכורים רפ"ב דס"ד ע"ג צא מהן

(1) כ"ה ככ"ו ה"ב ובכ"ו וכו' אי' ובי' ובדפ"ע במים. (2) בנו"ג נחבקשה הלכת זו. (3) בנו"ג לא הוצרכנו. (4) כ"ה ככ"ו ובדפ"ע משנסמאת. (5) וכן פירש"י תוספ' ולא כרובין. (6) וזה הפסוק הביא ג"כ הפ"י המיוחס לרש"י והוסף לומר וכן מפורש בפסיקת' דרב כהנא ובמד' הזית ע"כ ולפנינו הובאו פסוקים אחרים ע"ש. (7) בנו"ג דאמר. (8) בנו"ג יתמחוק. (9) בנו"ג דאפיקת לברי. (10) בנו"ג עון כרת התרת (ובתוספ' התרת) איסור מיתא מובעיא וכן מוכח מפ"י גרמיה כ"י לחולין. (11) בכ"י ה"ב הובא זה הפ"י ר"ת מיד אחר ציון מיבמות ואח"כ הציון מבר'. (12) וצ"ע כי הפחד יצחק בעי' כרת העתיק בדבריו רש"י הפסוק ערירים ימותו. (13) רע"ב בסנה' ספ"ט הביא דבריו רש"י הנ"ל אבל הוא בעצמו פ"י הכרת יש עליו עונש לאחר מיתה אם לא עשה תשובה כראוי ע"כ ועיין מכות י"ג רע"ב חייבי כריתות ישנו בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה בידי של בעלה מוחלין להן. ועוד עיין בפנים. (14) ועיין הרמב"ם הלכות מרע פ"ז הל"א שפירשו: כלומר שאותה הנפש שפירשה מן הגוף בעוה"ז אינו זוכה לחיי העוה"ב אלא גם מעוה"ב נכרתה. ושם הל"ה: הנקמה שאין נקמה גדולה ממנה שחכרת הנפש ולא תזכה לאותן החיים וכו' ופי' לפירושו עיין בתורת האדם לרמב"ן צד ק'. ועוד עיין במג"א ח"ג פרק מ"א. (15) ועיין מ"ש בהערה 18 במ"ש הרע"ב ועיין הרמב"ם פ"ז מחלי' סנהדרין הל"ה.

בְּרִית (שק של עור לפע"ד מל"ע קרזה בל"ם כוּרְסָתָא Reisosack או מל' ערבי خريطة Gederne Jagdtasche בהכרים פ"כ בכלים (מ"א) התרמל¹) ה' קבים וברית² סאה פי' שק של עור יכיל סאה שהוא שלישי אִיפּה והוא ב' היגין והוא כ"ד לוגין והוא צ"ו רביעיות³) והוא קמ"ד ביצים כדאמרין בעירובי' (פיג רע"א) סאה מדברית קמ"ד ביצים [הוה]. *אח"כ ע"כ הועתק מפי' רה"ג בכלים שם כפי' סד"ט 15 וכיונו לעירו' שם אי' דמדברית קמ"ד הוא, ועיי' שם פירוש"י. ובפי"מ להרמב"ם פי' כרי סית שק קטן ובפי"מ לר"ש שק קטן וזהו כפי' רה"ג והערך ורק כפי' רה"ג אי' כלי של עור וצ"ל שק של עור וכ"ה כפי' רע"ב ועיין בתוי"ט והוא לפע"ד מל"ע הנ"ל] —

כש (= פִּישָׁא, פִּישָׁא מל"ע קוּסָא בקבוץ קוּס וכן בל"ם כְּשִׁיתָא פי' קבוץ ואגודה, Gebund Bündel כפ' ר' אליעזר אומ' תולין כגמ' אין שורין (שבת ק"מ רע"ב) אמר רב חסדא הא י' א' כר בי רב דזבין ירקא לזבין אריכא כישא כי כישא ואריכא ממילא⁵). כפ' מי שמת כגמ' השולח סבלנות (ב"ב קמ"ו רע"ב) הדרא בא איהי אפי' כישא דירקא הדרא⁶. כפ' האיש מקדש בו כגמ' האיש מקדש את בתו (קידוש מ"ה רע"ב) ככישא דירקא בשוקא⁷) פי' אגודה של ירק. *אח"כ וכו' כפי' רגמ"ה ורשב"ם ככ"ב שם וברש"י בשבת וקידוש' וכ"ה נכון כי גזרתו מל"ע וסו' הנ"ל מן כְּשָׁא פי' בל"ם אָנְדָּר. ודע כי ככ"ש ש"ם בשבת שם אי' בישא כי בישא ואולי איננה מ"ס והוא ל"פ בְּשֵׁטָה מה שנאגד: אגודה וכ"ה ככ"ש ש"ם בשבת שם וא"ר חסדא האי בישא דירקא ובנו"ג כישאת דירקא וצ"ל כשיתא פי' בל"ם אגודה ורבינו גורם הוצא עיי"ע ה"ן (ח"ג רל"ד ועיין בהערה) והג"י היותר מעולה כושא והוא קבוץ בל"ע הנ"ל וכ"ה באמת כפי גי' רבינו בע' שלף ב' מציון בחולין ק"ה: ולא שלף לכו ירקא ואכיל לכו מכושא דאסר גינאה וכה"ג מכושא כפי' רגמ"ה כ"י בחולין (בקובץ כ"י אנג' דף שכ"ב) וז"ל מכושא דאסר גינאה כלומ' מאתו קישור שקשר בעל הגינה ע"כ ובנו"ג ב' פעמים כישא ועוד עיי"ע כש האחרון] —

בְּשָׁ (= פוש מל"מ שם מדינה בערב הדרומי הנקראת Aethiopian והתואר כושי, ולנקב'

(משבעים שנה) עשרים שנה שאין ב"ד של מעלן עונשין וכורתין וכ"ה בירו' סנהדרין פי"א ד"ל: ושם שאין ב"ד של מעלה עונשין וכורתים ועיי' תוספ' מ"ק כ"ח. ד"ה ומיתה. בנפעל ירו' פ"אה פ"א דמ"ו סע"ד הכרת תכרת הנפש היא עונה בה (כמדבר ט"ו ל"א) מה ת"ל עונה בה מלמד שהנפש נכרתה ועונה עמה ועיין ספרי שלח פ' קי"ב. בהפעיל: תנחומ' ראה סי' ז' והכריתם. ושם סי' ה' שאינו מכרית את הגוים — ועוד מהוראת כורת ברית שהביא רבינו בדרוש של גוי כרתים מכראשית רבה הנ"ל הרבה בש"ם ועיין הדוגמאות בע' ברית א' וש"נ ברית כרותה ועוד ציון מנדה נ"ח: עיי"ע פשפש ב'. ובנפעל סוט' ל"ז: נכרתו עיי"ע ברית והוא בדרך גזר קום שבתג' ובל"י percutere τέμνειν σπονδάς, ὄργια τέμνειν foedus עיין פירשט אומ' שרש כרת. ובהיפך בענין הפסקת ברית של נשואין עיי' גמ מל"מ כריתות (דברי ב"ד, א'; ישע"י נ, א'; ירמ"י ג, ה') בדרז"ל גם בפעל: גיטין כ"א: ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה, ושם ופ"ג, ושם: וקידושי' ה', וש"נ דבר הכורת בינו לבינה. כ"ב ק"ע. עידי מסירה כרתי. . עידי התימה כרתי ועיין גיטין ט' סע"ב י' סע"ב. והשם כרות גיטי' מ'. כרות גיטא, ירו' גיטי' רפ"ג דמ"ד רע"ד (כמה פעמים) כרות לשמה וכ"ה שם פ"ט ד"ג סע"ב. שם פ"ז דמ"ח ע"ד גמ' כרות הוא, ירו' כ"ב ספ"ח דמ"ז רע"ג כרות הוא, והשם המופשט גיטי' י': בני כריתה — להכרות (ש"ב ב, ל"ה) עיי"ע כירה ומ"ש] —

כרתי ופלת' (Kretenser und Philistäer) כבר פירשנו בע' אחר. *אח"כ ושם הביא רבינו מכרכו (ד' רע"א) למה נקראו סנהדרין כרתי ופלת' כרתי שכורתין את דבריהן וכו' וא"כ גזרוהו רז"ל מענין הקודם פי' בענין קציצה ופסיקה ועל כן בדפ"ע נכלל עם ערך הקודם אבל ככ"י ו' א' וה"ב ערך בפני עצמו וזה האחרון עיקר כי כרתי ופלת' היו שתי משמרות לדוד המלך לקוחות מיושבי קרת Kretā ופולשתים עיין פירשט שרש כרת ולפי דעת הרד"ק היו שתי משפחות בישראל ששמן כך ותרגי' קשתיא וקלעיא Bogenschützen und Schleuderer וזה לפי ענין פקודתם — וכרתי כהוראת תואר המקום אי' ג"כ בצרוף תפוח עיי"ע כפתור ומ"ש וגי' רבינו בכ"ת עיי"ע תפוח] —

(¹ בנו"ג התורמול. ² בדפ"ר וברתות בנו"ג הכריסית אבל במשניות כג"י הערוך ובפי' רה"ג הגי' והקרותות. ³ בפי' רה"ג: והוא רביעיות. ⁴ וכ"ה בכ"י ש"ס וכ"ה בעי' ה"ן ובנוסח' ל"י. ⁵ כ"ה נכון בכ"י ו' ב' וכ"ה ה"ב וכ"ה לפנינו ושם ואורכא ממילא אבל בכ"י ב"ר ובדפ"ע אי' במ"ס לזבין אריכא וכישא ואריכא ממילא ובכ"י ו' א' דזבין חמרא ורקא לזבין אריכא וכו' ואין לו שחר. ⁶ וכ"ה בכ"י ש"ס אצל ד"ס. ⁷ בנו"ג בשוק.

קיימי קמיה שלמה אליחרף ואחיה (מ"א ד, ג) וכו' ופירש"י תרי כושאי על שם שהיו יפים קרי להו הכי ע"כ ודעתי כדעת פערלעס במ"ע מג"ח"ב 447 שכיוונו ללשון פרסי כוּשִׁי פ"י יפה ונאה ועיין שם ג"כ מ"ש הח' ג"ג צד 168 ובלי ספק היה בקבלה אצל הקדמונים כי טובן, כושית" הוא יפה ונאה ועיין פירש"י לזה הפסוק ושם אי' כושית כגמטריא יפת מראה וככ"י אי' זה הפ' בשם ושמעתי עיין רש"י בהוצ' בערלינער צד קל"א] —

כָּשׁ (= פּוּשׁ פ"י פּוּשָׁא בל"ם כמו כשור ופלך בל"מ Spinroeken, Spindel) כפ' כל הכלים (שבת קכ"ב: במשנ"י) ואת הכוש ואת הכרכד⁵. במחמ פ"מ ככלים (מ"י) כוש שבלע את הצינורא. פ"י כוש שטוות בו הנשים פשתן או צמר והוא הפלך אם נשקע הכרזל שבראשו בתוך העץ ובל' ישמעאל שמה צינורא ובלעזו מוסקלא⁶ (?). כוש בלעזו פוס"ו ובל' ישמעאל מגזל והוא קרוב לתרג' ירוש' טוו (שמות ל"ה כ"ה) גזלן. — (א"ב) כנוסחאות כתוב עולן גם בכבלי גם בירושלמי. בסוף פרה (י"ב מ"ה) כוש של רובן לא יזה [לא] על הכוש ולא על הפיקה. פ"י כוש שטוין בו אורבני והוא גמי הצומח במים והן עושיין ממנו מחצלאות. *אח"י"ה כשני מקומות האחרונים נגדר רבינו אחר פ"י רה"ג בסד"מ כי בכל"י שם פ"י רה"ג וז"ל הכוש שבלע את הצינורה פ"י מגזל והוא פלך כדכתיב וכו' הצינורה פ"י צינורה במיית מכרזל הוא במקום מגזל צ"ל ככערוך מגזל והוא ל"ע *مغزل* Spindel פלך ועל זה הביא רבינו ראייה מתרג' ירו' טוו גזלן וכבר עמד ר"ב להוסיף שבנו"ג עולן אבל גם רבינו ידע זאת ונשמר מזה כאמרו והוא קרוב לתרג' וכו' וכונתו כי עזל בל"ע *مغزل* קרוב במכמא הוא למגזל כי העיין בנקודה עולה עם ג' בעברי וכן מלת מגזל בל"ע מעזל נגזרה משרש עזל⁷ והוא בלא"מ פוס"ו *fuso*. ומלת צינורה הוא בל"ע *صنارة* ראש הפלך אשר תפש בו החוטיין הנמזים ואולי לפי זה צ"ל פוסקלא⁸ והוא בלא"מ *Wirbel an der Spindel, fusajuólo* אבל בע' צנר א' פ"י רבינו צינורא: ברזל שעל הכוש שטוין בו היתה כפופה שיתפוש החוט (ועיין פ"י רה"ג לכל"י פו"ג מ"ה ופ"י"מ להרמב"ם לפרה פ"י"ב מ"ה ורע"ב שם) וא"כ אולי במקום מוסקלא יש להגיה

כושית Aethioper, -rin והושאל לשחור ממראה עור יושביה בפ' לולב הגזול (סוכ' ל"ד: במשנ"י) אתרוג הכושי פסול פ"י כושי אוכמא והוא שחור¹ כוש בן ימיני (ההלים ז', א'). על אודות האשה הכשית (במדבר י"ב, א'). עבד מלך הכושי (ירמ"י ל"ה ז'). הלא כבני כשיים אתם לי (עמוס ט', ז') וכי כושיים שמם והלא ישראל שמם² אלא מה כושי משונה בעורו אף ישראל משונים במעשיהם מכל אומה ולשון³ בר"ג דפ' ואלו מגלחין (מ"ק ט"ז:). *אח"י"ה רבינו היה מקצד בציון זה המאמר עיין במ"ק שם ובילק' בהעלתך ושם ושם נדרש כוש (ההלים שם) וכי כוש שמו והלא שאול שמו אלא מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו ובילק' שם: במראיו וכ"ה בספרי בהעלתך פ' צ"ט ובכ"ר ר"פ ל"ז דורש כוש בן ימיני על נמרוד וכי כושי הוא אלא שעשה כמעשה נמרוד. ב"ר פמ"ב וילק' לך לך ר' ע"ב ג' שמות נקראו לו כוש ונמרוד ואמרפל כוש שהיה כושי ודאי וכו' ופ"י שהיה שחור ומפוחם. וכן דרש אמרפל עי"ע וע' אספרון. ב"ר ס"פ ע"ג מעשה כושי אחד שנשא לכושית אחת והוליד ממנה בן לבן וכו', ושם ס"פ פ"ו כושי . . . גרמני עי"ע גרמן (ח"ב, שס"ח) וגם הפכו גיחור ולווקן עי"ע גחר (ח"ב, רע"א והלאה) וע' לווקן. כ"ב צ"ז: יין כושי פ"י יין שחור ועי"ע ברק ג' וע' אלייסטון. — לצד הלאומי הפכו ישראל ב"ק ק"ג סע"א ישראל וכושי שבאו לרין וכו' ושם: אי כושי . . . אי דישראל ונראה שיד צענזאר שלטה בה וצ"ל כותי ועי"ע גוי וכן נקרא מקום בשומרן עין כושי ע"ז ל"א. ופירש"י מקום כותים ובירו' ע"ז פ"ה דמ"ד ע"ד עין כושי בקו על הירד ובירו' שביעי פ"ה דל"ו. עין כושיין — ועוד בדרז"ל נראה לכאורה כי יש למלת כושי, כושית גם הוראה יפה ונאה כי כן דרשו בספרי בהעלתך הנ"ל האשה הכושית וכי כושית היתה אלא מדיינית היתה . . . ומה ת"ל כושית מה כושי משונה בעורו כך צפורה משונה בנויה יותר מכל הנשים במ"ק שם אי' במעשיה ותרי ב' תרג' עפ"י ההגדה בצירוף שתי נוסחאות: כן הות צפורה אתה משה יאה בריוה ושפירא בחווה ומשניא בעובדיא והשמרוני העתיק יאירתא ורס"ג בדפ' קונשט' חסנא פ"י יפה וכן פירש"י בסוכ' נ"ג. הנהו תרתי⁴ כושאי דהוו

1) ושם ל"ו: כושי כשר דומה לכושי פסול ובירו' סוכ' פ"ג דנ"ג ע"ד אתרוג הכושי פסול הבא מן הכושי כשר. 2) כ"ה בכ"י ובדפ' וויניצי' ובשרפ"ע ל"י ובדפ"ר ל"י עד גמירא. 3) וכ"ה בעי' ובילק' בהעלתך ר' תשל"ח ובכ"י ש"ס ובאה"ת ובנו"ג מכל האומות. 4) בכ"י ש"ס תרי וכ"ה ברש"י. 5) כ"ה לנכון בדפ"ר, פו"ז ובכ"י ב"ר אבל בשאר כ"י ודפוסו הערוך כדפ' וויניצי' והלאה ובירו' שבת פו"ז דט"ז רע"ב אי' כרכר ועי"ע כרכר. 6) ועוד עי"ע אול ב' (ח"א, כ"ב).

schütteln, bewegen ועיי"ע כְּרִיבֵשׁ) כַּשׁ' יום טוב
בניצה בגמ' בית שמאי אומרים מביאין שלמים
(ביצ' כי סע"א) כישכש ל'ה³ בזנבה. כַּשׁ' השוחט
אחד בעוף (חול' ל"ז רע"א במשנ' או עד שתכשכש
בזנבה. ובגמרא (שם ל"ח רע"א) כשכשה באזניה⁴)
הרי זה פירכוס. בפסקא דזכור (פסיקא דרי"כ צד
כ"ד:) מכשכשו⁵ והוא כולם⁶. פי' מהככו
והוא כועט. *אחי"ה כ"ה בדפ"ע חוץ מדפ"ר
ושם מחברו ובכ"י ו'ו מחכמו ובכ"י ל"ד מחבבו
וכולם צ"ל מחכמו כלומר כשתעשה לסוס נחת על
ידי חיכוך וחכמה על גבו ביד כדי להרגיעו גם אז
הוא כועט ואינו מכיר טובה ורש"י פי' בתהלים
ל"ב. ט' וז"ל ומכסס כס ברסנו וכשאתה מקררו
ומקצפו אתה צריך לבלום ולסגור פיו וכו' וגם
הוא הבין כסכסו מל' חיכוך רק לא בדרך עשיית
מרגוע לסוס כי אם בקירור וקירצוף במגורדת ולפי
זה גזרת המלה מל"ע חס (حس) striegeln
ובילק' סוף כי תצא גרם משכשכו (צ"ל מכשכשו)
הוא בולם מקררו הוא בולם וכו' וז"ל כי נתערבו
שתי נוסחאות או הובא מקררו מגליון פנימה להורות
על מכשכשו שהכין בעל הגליון כרש"י. ועוד
ראיתי להעיר על ג' התנחו' תצא ס' ו' ופסיקת'
רבתי פי"ב שגרסו אדם הולך ליתן עליו תכשיטין
וג"ל ברור כי הוא העתקה של מכשכשין שהבין
בעל המעתיק מל"ע חצץ מפאר בכלי תכשיטין
את הצואר כמו במרגליות וכדומה והנה רבינו לא
פי' בציונים הראשונים מהו כשכש בזנבו ואולי
סובב פירושו מחככו גם על ציונים הנ"ל אבל זה
קשה להלמו עפ"י משפט הלשון אבל לפע"ד ברור
שהוא מל"ע הנ"ל ופי' נדנוד ורפרוף וכן סיים
עה"ק שג"ב גישמל"ט בל"א וכיון ללא"ש ge-
schüttelt. ומה הענין יומ' פ"ד סע"ב מכשכיש
ליה כאמנוזא לפי ג' כ"י ש"ס ובנו"ג משכיש
וכ"ה בע' שבש ב' אצל הג' מקר קיש שאי'
ג"כ בכ"י א"פ ואז נדרף עם כרכש וקשקש עיין
ערכם ומה ג"כ בקהל"ר פ' טוב ילד דהוא (יצד
הרע) מכשכש לכריאתא פָּמָן ביני סריאתה וכ"ה
בשו"ט מזמור ט' ד"ה אודה ושם לי' כמן פי'

מונופלא manipolo בית אחיזת יד Griff וכן صنارة
פי' בל"ע בית אחיזת יד. ומה שנוגע לפי' הציון
מפרה גם בזה הלך בעקבות דרה"ג וז"ל בסד"ט 30
הכוש פ' של אורכן א' ד' של רובן א' ד' של
רחנן א' ד' של אורכן כרסו פסה כישמגול כמיית
של ארכו שיש בל' רבנן קצב אלכרא כמיית כנון
גמי היוצא מן המים והן עושין ממנו מחצלות ע"כ
ורבינו העתיק רק סוף הפי' (וכ"ה בר"ש בשם
הערוך) והשמיט כדרכו התיבות הערביות. אבל גם
אנחנו כמעט נמשוך ידינו מלהביאן מרוב השבוישים
שאי' בהצעת הפי' הנ"ל ומבין השורות יצחירו כי
רה"ג רוצה לכאר שתי תיבות כוש של רובן אשר
מזה האחרון העיר כי א"ד של אורכן א"ד של רחנן
א"ד של (אורכן) [צ"ל אורכן] ובתוספ' סוף פרה
(ס"פ י"א) אי' ג"כ כוש הארכלי עיי"ע ארבל ח"א.
רס"ה ועל מלה זו הביא ביאור כרסו פסה ונ"ל
להגיה בתיבה אחת כרסופתה פי' בל"ע كرسفة פי'
צמר נפן Baumwolle כישמגול נ"ל בהיפך להגיה
כשתי תיבות כוש מגול כמיית פי' כוש של משנה
הוא כמיית מגול וכדאי' בערוך וכל המאמר צ"ל
בהיפך הסדר בזה כוש מגול פי' של אורכן כרסופתה
ותהיה אז אורכן בל"י εἰριον צמר. ועוד פי' רה"ג
פ"א של ארכו בל' רבנן שיש וצ"ל ארכן (כדאי'
ג"כ בנ"א במשניות תחת רובן) שיש כלומ' שמצוי
בל' רבנן¹) קצבא אלכרא כמיית צ"ל קצבא אלכרדי
כמיית = قصب البردى Papierbast פי' גמי העולה
על המים וכן פי' רה"ג בעצמו בכלי' פ"ט מ"ח של
שיפין . . אורבני ויש שמפרשין שיפה קנה גומא
והוא עולה על המים והן עושין ממנו מחצלות גמא
פי' קצב אל ברדי ע"כ²) — וכנ"ה ביומ' פ"ב
סע"א עוברת ושהריחה בשר קודש או בשר הזיר
תוחכין לה כוש ברומב ובתוספת' יומ' רפ"ד:
תוחכין לה בכוש ושהריחה תרומה תוחכין לה
בכוש בכ"י אירפ' ברומב. תוספת' פרה רפ"י בזמן
שתחבה בכוש או בקיסם וכו'. והקבוץ ירו' יבמו'
פי"ב ד"ב סע"ד אית לך פושין| —

כַּשׁ (= כְּשִׁיבֵשׁ) מל"ע חצץ נדרף עם
حس حشيش ענין תנועה ונדנוד

1) עיי"ע ארבנא בחיא, רס"ה. 2) וזה הציון נעלם מעיני החי' לעף בספרו אראמעאישע פלאנצעננאמען 54 אף אם הגיה
לנכון בדברי רה"ג בפרה וגם הביא דבריו מכלי' פי' מ"ד שצ"ל ברדי במקום כררי. וכן נסמן שם פי' הרמב"ם בכלאי'
פי', מ"ט גמ' ופי' כ"ו ערבי ברדי ובהעתקות אי' כמו אפיפירות = Papierstaude. 3) וכ"ה לנכון ככל הדפוסים
הישנים וברש"י בכ"י (ד"ס ביצ' צד כ"ג:) ובנו"ג להם ומעות הוא ובירו' ביצ' פי"ב דסי' רע"ג וירי' הגיג' פי"ב דע"ה.
התחיל מכשכש בזנבה. 4) בנו"ג באזנה. 5) כ"ה לנכון בדפ"ר ואמ' אבל בדפ"ר פי' ויוניצ' ובאסול משכשכשו ובעי'
כלם מכשכשו וכ"ה בולק' תצא עיין מ"מ בעי' בלם ובהערות ר"ש באבער ובילק' תהלים משכשכתו וצ"ל כמו שנסחתיו.
6) כ"ה לנכון בכ"י ו'ו וליד וכ"ה בעי' בלם אבל בדפ"ע כאן במ"ס בולם ובילק' תהלים רמו תשי"ט איזה פעמים בולם.

מניע ומעורר בני האדם בהיותו טמון בין הקוצים ודרש הסורים (קהל' ר', י"ד) מן הסירים ועוד י"ל שהוא כמו כרכש = קשקש מל"ע *حشيش* משמיע קול בקול הסירים] —

כש (לפע"ד מל"ע הרשומ' בסוף ע' הקודם ועוד לשון נופל על לשון הקריאה והנופיה שמבטאין להרחקת איזה דבר) בהגדה דפ' השוכר את הפועלים (בי"ט פ"ה רע"ב) בלב נבון תנוה חכמה (משלי י"ד, ל"ג) זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם בקרב כסילים תודע (שם) זה תלמיד חכם בן עם הארץ אמר עולא היינו דאמרי אינשי איסתירא בלגינא כיש כיש קריא פי' בל' ערבי לדבר שמשמיע קול קורין אותו כיש כיש. * [אח"י"ה בנו"ג קיש קיש וכ"ה בילק' תהלים ס' רמז תתקנ"א וכ"ה בע' קיש אצל ס"א כיש כיש, וזה המשל הובא ג"כ בחבור יפה מהישועה לר' ניסים ומבואר המעט תירוש בצפחת, עיין בלומענלעזע לה' דוקעס 116 אבל בחנם נתפלא על זה הביאור כי הוא רק לפי הענין ולא לפי משפט הלשון] —

כש (עיקרו כשרש נכש ובל"א וסו' נכת ונדרף עם נקש בל"מ פי' ענין הכאה וכן בל"ע נכש, *نكش*, *نكس* חפר ודקר (stechen, bohren) בס' חזקת הבתים בגמ' במה דברים אמורים במחזיק (ביב ניד סע"א) כיון שהכיש¹) בה מכוש²) אחד קנה כולו³) (פירוש⁴) כיון שחפר בה הפירה אחת. בפ' המוכר את הספינה בגמ' השולח את בנו (שם פ"ה רע"א) הכישה נתחייב בה פי' הכה אותה ועקרה. בפ' אלו מציות בגמ' מצא שק (בי"ט ל' רע"ב) הכישה נתחייב בה⁵). * [אח"י"ה בע' נכש, נכת ונקש מקומו ושם אני עתיד לפרשו ובפ' רגמ"ה ל"ב נ"ד, פי' ג"כ מענין הפירה ונדרף פ"ח פי' הכישה במקל וכ"ה בפירוש"ם, ובכ"י רומי גרס בכ"ב נ"ד, שנכש בה והוא הפיעל עיי"ע נכש וש"נ יתר הדוגמאות מהפעיל וכן עיי"ע קש, ובע' מכש הביא רבינו מנ"כ סמ"ד אפעל ואתפעל והוה פִּקֵּשׁ לְהוֹן ולא מִתְּפִשֵּׁן ע"ש ומ"ש] —

כש (= כישא) (כושא) מע' כש א' פי' אגדת הבגד *das Aufschürzen, Aufheben des Klei-* (des) בפ' חבית בגמ' מי שנשכר (שבת קמ"ז סע"א) מאי מרוב א"ר זירא כיש כיש בבליתא פי' שמלקטין

כמתנים שקורין בלעז גירונ"ש וכשמלקטין נראין כמרוב וי"א בלעז גירא⁶) והיינו מיריז⁷) שפירשנו במקומו⁸) ועל כן נקראו כיש בבליתא שמנהג הכבליים לא וגדם ועיקרו מן כישא דירקא⁹). — (א"ב כימי כתוב בנוסחאות ופירש"י כמין כיס וענין אחד הוא). * [אח"י"ה כבר הארכתי בשנויים בע' כסכס א' ע"ש וכ"ה כישי בפ' ר"ח הודפס בש"ס ווילנא ושם הונה ללא נכון כישא ונעלם מעיני בעל מגיה שצ"ל כיש בקבוץ וראיותו מצדו: בבליתא וכ"ה בכ"י ש"ס וכ"ה בע' מרזב. ובענין גזרתו דעת רבינו שהוא מע' כש א' פי' אגידה אבל אז גם גי' כושי בו"ו נכון כדאי' בכ"י מ' והוא מל"ע הרשומ' בע' כש א' ומע' מרז ב' מוכח כי זה הפי' שייך לרה"ג. אבל בע' מרזב העתיק רבינו (כלי זכרון) פי' ר"ח מלה כמלה (נדרפס בש"ס ווילנא) רק השמיט סיום וז"ל ר"ח שם: וי"א זולתי פירוש זה ע"כ כלומ' אחרים פירשו בענין אחר ממה שהוא פירש (עיי"ע הג"ל) ונ"ל כי כיון לפי' רה"ג אשר אחריו נגדר רבינו כאן. ובענין לעז גירא עיי"ן מ"ש בע' מרז. ובענין גירונ"ש נ"ל שהוא מלאי"ט, *giornea, Mannsrock* נגד של בעלי מלחמה שהגיע עד מתנים] —

כִּישׁ. כִּישׁ הביא רבינו בע' כשר ג' בס"א ע"ש ומ"ש.

כִּשְׁט (נלפע"ד מל"פ *كشاد*, *كشادن* הצליה *glücklich sein*) ואז תשכיל (יהושע א' ח') תרגומו ובכ"י תכשט. * [אח"י"ה כ"ה בכ"י ה"ב וכ"ה בתרג' שלנו ובמתורגמן ושם נקוד תכשט ובדפ"ע ובכ"י ב"ר תכשית ויש לנקוד ככתרגום שלנו תִּכְשֵׁט כי בל"פ השי"ן יבוטא בהברה ארוכה וענינו הצלחה ובחר התרגום זה הלשון מפני שלא רצה לכפול את הלשון כי כבר אמר בכ"י תצלח עיי"ן רד"ק שם. ומי שיאמר כי הוא מל' תכשית (וכ"ה בטעות בכ"י וז' תקשט) אינו אלא טועה וה' לעווי בחנם רוצה להגיה תכשר כדאי' בפשיטה הסורית] —

כִּשָּׁל (ידוע מל"מ *wanken, straucheln*; כִּשָּׁל, נכשל פי' חָלַשׁ *der Schwache*) ועיי"ן בפנים) בהכותב פ"ט בכתובי' (משגי' ב' דף פ"ד) ר' טרפון

1) בכ"י וי' א' ובי' וחי' במ"ס שהחזיק. 2) כ"ה בכ"י וי' א' בי' ב"ר ועה"ק שניב וכ"ה בדפ"א אבל בשדפ"ע מכיש וצ"ל מכוש וכ"ה בע' מכש ובפ' רגמ"ה כ"י בכ"ב גרס נכוש. 3) בדפ"ר במ"ס שלה ולנכון בעי' מכש. 4) כ"ה בכ"י. 5) וכ"ה בגי' רש"י ובנוסח חיוב בה. 6) וכ"ה בכ"י וי' ב' ב"ר וחי' ובדפ"ר ופזי' אבל. בכ"י וי' גרדא וצ"ל גירא ובדפ"ר וויניצי' ועה"ק שניב גירא ועיי"ע מרז יתר השנויים. 7) וכ"ה בעי' מרז ובכ"י וי' וחי' במ"ס מירון. 8) מרז ב'. 9) עיי"ע כש א' וש"ב.

מ פ'י ר"ח שנדפס חדש מקרוב בש"ס ווילנא ושם אי' בפ"י ר"ח הג"י כשימי וע"ש כל הענין.

כשף (= פושפא הוא בל"ס יריעה Tapete, Tep-pich) רקמה תרגומו כשפין דוורדא: המה רכליך במכלולים בגלמי תכלת ורקמה (יחוקי כ"ה כ"ד). — (א"ב בגלומי תכלת ורקמה תרג' וכושפין דוורדא בנוסחאות כתוב דארזא והמתורגמן בספרו גרים דוורדא). * [אח"ה גם רבינו כיון לזה הפסוק עם תרגומו ולר"ב ספר חסד היה לו מערוך לכן הוסיף להשלים. ודע כי עיקר הגי' כושפין וכ"צ לנקד בשפין בערוך והוא ל"ס הנ"ל ומלת וורדא באה לתעודת הצבע שהיתה היריעה אדומה אבל ענין רקמה הוא מסורק בגוונים לכן נ"ל כי וורדא הוא כמו ברדא בל"ע גר buntgefärbt (עיין ברדא) וכצ"ל וורדא במתורגמן תחת יורדא ואם גי' הספרים דארזא היא נכונה אז נ"ל להאצילה מל"פ ארז, ארז מל' צענר areza מגודל הערך ועוד כבוד וחשיבות וא"כ כושפין דארזא, Ehrenteppeiche, kostbare, werthvolle Teppiche. ורד"ק פירש ברוחק כושפין מלרז"ל גושפן עיי"ע גושפן ומ"ש] —

כשף (לפע"ד מל"פ כרף, כרף, כשף, כשף זפת Pechbaum ודעת רבינו עיין בפנים) בנמ' דפ' במה מדליקין (שבת כ"ג). ושרף כשף יפה מכולם שמענו ששמו בלעז פרוגנו"ו. * [אח"ה כ"ה בכ"י ו"ו א' אבל בכ"י ו"ו ב' כמו בדפ"ע פורוגנו ובכ"י ב"ד פרוגני וה"ב כירוגנו וכולם צ"ל כג"י כ"י ו"ו א' שהוא בלא"ט Pflaumen- prugno baum ומין אחד נקרא Schlehe = prugnola וכ"ה בל"ע prunelle וזהו פרוגני"ל ברש"י בביאור כשף. ודע שברש"י ובגמ' לפנינו אי' קמף אך בכ"י מ' אי' כג"י הערוך כשף ואשר נ"ל אמרתי כי הוא מל"פ הנ"ל ונקרא העין Pechbaum שהוא ממיני עצי קמף על שם הזפת שנותן, וכן נקרא קמף של עץ לבנה Fichte: זפת לבן = weisses Pech Fichtenharz וזהו היותר יפה מכל השרף ויפה לדיו] —

* פֶּשֶׁף (ל"מ ופי' העושה דברים כמרמה להמעות המון עם zaubern ונגזר מל"ס פֶּשֶׁף דְּבַר בלחש ובקול נמוך flüstern כדרך האמגושים עיי"ע וע' רמזן) סנהר' מ"ג. על שכישה והסית והדיח את ישראל וכ"ה בסנהר' ק"ז: וסופ' מ"ז. ונשמט מן הצינזור כד' כאסיליא וכד' החדשים

אומר ינתנו לכושל שבהם. גמר' (שם) לכושל שבראיה¹). ירושלמי (פ"ט דל"ג רע"א) כגון מלוה בשטר ומלוה בעדים²) נתנו למלוה בעדים³) שאין יכול לחזור בכל מקום ובכל עת עם עדין בבתי דינין. פי' כושל עני בדכתיב (תהלים ק"ה. ל"ז) ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל. * [אח"ה כושל נאמר בעצם הראשונה על אבדן ההתגברות ורפוי הכח ויאמר כן גם על הרבות העוני עיין מצוד' ציון (לתהיל' שם), ובירו' כתובות שם פי' רב אחא ל כושל בגופו ועני משמע שתיתי צריכין להיות והלכתא גברותא בזו השמטה עיין ש"מ בכתוב' שם. — וכנה"ה בנפעל פסיקת' דר"ב צד קס"ה. וילק' חושע' ס' רמז תקל"ב והיו בני אדם נכשלין בו (בצור), ירו' שבת פ"ו ד"ח ע"ג ופי"ד דמ"ו רע"ג נכשל באצבעו, איכ"ר פי' רוח אפינו, ויק"ד פט"ו נכשל באצבעו הקטנה והוא מל"ס כשל חבט והזיק — ומל"מ בהשאלה בענין עבירה או דבר הלכה, פסיקת' דר"ב שם ירו' סופ' פ"א ד"ז. במ"ר פ"ט, קהל"ר פי' ראה זה מצאתי בנהוג שבעולם אדם נכשל בעבירה, בירו' סופ' שם והלה נכשל בה, שבת ק"ב רע"א חגיג' י"ד סע"א גיטין מ"ג סע"א אלא אי"כ נכשל בהן, ברכו' כ"ח: שלא אפֶּשֶׁל בדבר הלכה. ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה. בהפע"ל: ב"ק מ"ז סע"ב הכשילים בבני אדם וכו', ר"ה כ"א: ל"א יומ' ע"ז: מכשילין לעתיד לבא, ירו' שביעי' ספ"ג דל"ד ע"ד מכשלת את הרבים, ע"ז י"א: הכשילין פיהם, גיטין נ"ז. אכשיליה פומיה — ירו' ברכות פ"ט ד"ג סע"ג מכשלו בגבעות עיי"ע חשל וע' רשל. — והשם פֶּשֶׁלֶן מל"מ (משלי מ"ו, י"ח) שבת ק"ט סע"ב חגיג' י"ד סע"א אפי' בשעת כשלונה של ירושלים וכו' מד' שו"ט מזמור כ"ד תקף לכשילון רעה] —

פֶּשֶׁל (מל"מ פי' קרדום Axt, Haue) בסוף בבא קמא (פ"י מ"י ק"ט סע"א) ובכשיל⁴) הרי הוא של בעל הבית, ובפי' משוח מלחמה (סופ' מ"ד). וכשילין של ברזל בידיהן, ובקרדומות באו לה (יומי' מ"ה, כ"ב) וכמה דעיילין בכשילין. * [אח"ה ובכ"ק ק"ט סע"ב מחלק בין הציני רבתי ובין זוטרתי דלרבתי קרי לה כשיל וע"ש ובע' חצן ב'] —

* פֶּשֶׁמו, פֶּשֶׁימו (מל"פ פֶּשֶׁם, פֶּשֶׁם חור ובית קבול) עיי"ע גשם ח"ב שפ"א: דלית ליה גשמא ותחת זה הובא בע' דלת (ח"ג ע"ד) ס"א כשמי ועתה מצאתי כי כל הפי' הנ"ל הועתק

¹ בירו' כתובי: לכושל שבראויותיו. ² בירו' הפוך הסדר ע"ש. ³ בדפ"ו במ"ס נכפל זה המאמר. ⁴ בכ"י ו"ו בכשילין. ⁵ כ"ה בכ"י ערוך ורפי ווינצי.

והועתק כולו בר"ם סנהד' צד ק"ע. — סנהד' ס"ז.
 המכשף זה העושה מעשה וכו' כ"ה במשניות
 נאפולי וככ"י ש"ס וכ"ה בציון המשנ' בגמ' עיין
 ד"ס צד צ"ה: והתואר וכן במקום השם כל"מ פֶּשֶׁף
 שם: למה נקרא שמן כשפים שמכישין פמליא
 של מעלה וכן שם וכן אמר ר' יוחנן למה נקרא
 שמן כשפים וכו' כ"ה בכ"י ש"ס ובלק' כ"י (ר"ס
 צד צ"ה), ושם: בלהמיהם (שמות ז', י"א) אלו מעשה
 כשפים ועיי"ע למ ג' ג' הערוך, הוריו' י'. נגעי
 כשפים. ירו' כתובות רפ"א רכ"ד ע"ד מפני הכשפים,
 מדי' שו"מ סוף מזמור פ' פֶּשֶׁפֶן ונואפים ורוצחין
 וכו' וביק"ר ס"פ י"ג הגנבים והמנאפים והמכשפים,
 וכן התואר בירו' ר"ה ספ"ג דנ"ט. עמלק פֶּשֶׁפֶן
 היה וכו' ולנקבה פֶּשֶׁפֶנִית בקבוץ פסחים ק"י. יומ'
 פ"ג: נשים פֶּשֶׁפֶנִיזו', ירו' סנהד' פ"ז דכ"ה רע"ד
 מכשפה לא תחיה (שמות כ"ב, י"ג) אחד האיש ואחד
 האשה אלא שלימדך התורה דרך ארץ מפני
 שרוב הנשים כשפניות ובבבלי סנהד' ס"ז סע"א
 מפני שרוב נשים מצויות בכשפים והוא קבוץ מן
 פֶּשֶׁף כל"מ ובדרז"ל רק בקבוץ ברכות נ"ג סע"א
 בנות ישראל מקמרות לכשפים אטו כולוהו לכשפים
 מקמון ה"ל מיעוטא לכשפים וכו', עירובי' ס"ד
 סע"ב בדורות הראשונים שאין בנות ישראל פרוצות
 בכשפים אבל בדורות האחרונים שבנות ישראל
 פרוצות בכשפים וכו', סנהד' ק': הזקינה שמא
 תעשה כשפים, מסכ' סופרים ס"פ מ"ו הכשירה
 שבנשים בעלת כשפים, קידושי' מ"ט: י' קבים
 כשפים ירדו לעולם וכו', גיטין מ"ה. עיי"ע בחש
 א' (ח"ב ל"ז), שבת ק"ד: ירו' שבת פ"ב ד"ג ע"ד
 עיי"ע בן סמדא (ח"ב ק"ה), והשם המופשט כשוף
 (ובל' עברי המאוחרת מְכַשְׁפֹּת) בסנהד' ג"ו רע"ב
 אף על הכישוף (נצטוו בני נח) . . . בפרשת כישוף
 בן נח מזהר עליו וכו', פסיקת' רבתי פ' פרה פ"ד
 לא כשוף ולא כשפים עשיתי אלא כו"כ הסחתי
 לה באזנה וכו'.

הכנה כאופנים שונים עיין בפנים) בריש יבמות
 (י' רע"א) מה ללאו דמחמר⁽¹⁾ שכן הכשר מצוה.
 פי' לפיכך לא דחי דאין מצות כיבוד אלא אכילה
 וכיוצא בה אבל כשאמר לו אביו הבא לי פירות
 על החמור בשבת לאו מצוה נמורה היא אלא
 הכשר מצוה. בס"ג דפ' האיש מקדש בו (קידוש'
 כ"ו רע"א) ובפריתות בגמ' דפ' המביא אישם תלוי
 (כ"ה). ובפ' שילוח הקן בגמ' עוף ממא (חולי' ק"מ)
 תנא דבי ר' ישמעאל⁽²⁾ נאמר מכשיר ומכפר
 בפנים ונאמ' מכשיר ומכפר בחוץ וכו' פי' מכשיר
 ומכפר בפנים אישם מצורע וחטאתו האישם מכשירו
 שנאמר (ויקרא י"ד, י"ד) ולקח הכהן מדם האישם
 כלומר מטהרו ומכשירו לשוב לביתו כראשונה
 החטאת מכפר עליו שנא' (שם י"ט, ב') ועשה הכהן
 את החטאת . . . וכפר עליו ומכשיר בחוץ צפור
 משולחת של מצורע שמוזה עליו מדמה חוץ למחנה
 מכפר עגלה ערופה שנא' (דברים כ"א, ח') כפר לעמך
 ישראל אשר פדית ה' מה מכשיר ומכפר האמור
 בפנים עשה בו מכשיר כמכפר ששיניהן קדשי
 קדשים ואסורין לזרים דכתיב (ויקרא י"ד, י"ג) [כי]
 כחטאת האישם הוא לכהן אף מכשיר האמור
 בחוץ עשה בו מכשיר להיות אסור לכל אדם
 כמכפר⁽³⁾. בר"ג ד"פ נגמר הדין (סנהדרין מ"ב סע"ב)
 מפרים הנשרפים הוה ליה למילף שכן הוציא אל
 מחוץ למחנה (עיין ויקרא ד', י"ב) מכשיר ומכפר פי'
 נסקלין הוי הכשר מצוה ודין הוא שמקיים בו מצות
 ובערת הרע מקרבך (דברים י"ג, ו') ומכפר דמיתתו
 מכפרת לו כדכתיב (במדבר ל"ה, ל"ג) ולא רץ לא
 יכפר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכו⁽⁴⁾
 ופרים הוה הכשר מצוה ודין הוא שיהו נשרפין
 ומכפר דאתו לכפרה אבל שוחט בחוץ אינו מכשיר
 ומכפר אלא עובר עבירה הוא. פי' אחר פר כהן
 משיח הוא הנשרף וכשחטא כהן משיח אסור לו
 להקריב קרבן על אחרים עד שיקריב קרבנו קודם
 ויכשר הלא תראה ביוה"כ מקריב חטאתו ואח"כ
 חטאת העם הלכך פר כהן משיח מכשיר ומכפר
 עליו ומקלל מיתתו מכפרת עליו ומכשירו. ויש
 אומרים סמיכה ומכשירי⁽⁵⁾ מצוה ובמקלל כתיב
 (ויקרא כ"ד, י"ד) וסמכו כל השומעים וכפר העדה

כְּשֵׁר (מל"מ (אסתר ח', ה') ונדרף עם יִשָּׁר וענינו
 ראוי ונכון recht, gut, tauglich sein
 ובהפעיל כמו בלשון מקרא tauglich machen ענין

(1) כן מוכח משקלא ומריא ע"ש ובנו"ג מהו להנך. (2) בכריתו' לוי לפנינו אבל בפ"י רגמ"ה כ"י בכריתו' (בקבוץ כ"י
 אנג' דף ר"ד) אי' כמו בקידו' ובחול"י שם ושם. (3) וז"ל רגמ"ה בפ"י לכריתות שם: נאמר מכשיר ומכפר בפנים היינו
 אישם מצורע שמוכשירו לוכל בקידוש ומכפר היינו חטאת מצורע ועשיותן בפנים הוא בעורי, ונאמר מכשיר ומכפר בחוץ
 היינו צפור שחוטת דמצורע שמוכשירו ליכנס למחנה ומכפר בחוץ היינו עגלה ערופה מה מכשיר ומכפר האמור בפנים
 עשו בו מכשיר כמכפר דזה וזה אסורה בהנאה מחיים מושעה שהקדישין אף מכשיר ומכפר האמור בחוץ עשו בו מכשיר
 כמכפר דשניהם אסור בהנאה מחיים. ואיכא דאמרי מכשיר בחוץ היינו צפור משולחת דמצורע ואסור בהנאה מחיים עד
 שעת שילוחה אבל לאחר שילוחה מותר בהנאה ע"כ. (4) כ"ה בכ"י ו"ו. (5) בכ"י ה"ב מכשירי.

וסם במשקל סורי: מה מהני. כשירא בכשירותיה פי' כמו כשרון בל"מ (קהל' ח' י'). ועוד השם כוֹשֶׁר פסחים פ"ג. פ"ד רע"ב ירו' יבמות פ"ח ד"ט ע"ד שעת הכושר. ירו' ברכות פ"ט ד"ד סע"א חזקת כושר, ירו' תרומ' פ"ח דמ"ו רע"א חזקת בני מעים כושר ובירו' ביצ' פ"ג דס"ב. לכושר, ירו' פסחים פ"ה דל"ב רע"ב (איזה פעמים) מחשבה לכושר, והפכו לפסול וכן בירו' יומ' ספ"ה דמ"ג סע"א שלש לכושר ושלש לפסול, ירו' סוכ' פ"א דג"א סע"ד ממעמין בה לכושר. לפסול, ירו' סוכ' פ"ה דג"ה: עברין בכושר וכו' והפכו: עברין בפחו. ובלא"ר ב"מ צ"ג: כושרא דחיותא פי' כושר הבהמות ולמורות כנית עיין פירש"י. והתואר כָּשֶׁר מל"מ והפכו פסול, מריפה חולי' י"ט: כשר למליקה. כשר לשחיטה, שם כ"ב. כשר בתורין פסול בבני יונה וכו' עיי"ע דייציפי. ושם מ"ג. והלאה הרבה פעמים כשר כשרה (היינו להיאכל) ושם ג"ד. כשרות בבמה וכו' ושם נ"ו: ואלו כשרות בעוף. גימ' פ"ו סע"א עד כשר, ושם: כשרין, ועוד ביו"ד אחר שי"ן קידושי' ע"ז. והלאה בתו כשירה לכהונה ובתרג' הרבה פְּשָׁרָא, פְּשָׁרְתָא, פְּשָׁרְתָא ועוד בענין צניעות fromm ברכות פ"ב מ"ז כשר היה. קידושי' פ"ב. הכשר שבמבחין וכו', ב"ק ל"ח: אם כשירה היא, ירו' דמאי פ"ו דכ"ה ע"ד מהו צנועי כשירי כך שנינו שהכשר נקרא צנוע, ירו' תענית פ"ב דס"ה: חציפה נצה לכשירא, והקבוץ קידושי' פ' סע"ב כשרים והפכו פרוצים (שם), ירו' יומ' ספ"ג דמ"א רע"ב כשירי כל דור ודור, ועוד ענין הריצות כמו בל"ס כשירא emsig עיין תרג' משלי ו', י"א; י, ד' ובקהל"ר פ' מתוקה עיין לעיל, והשם המופשט הכשרות עיי"ע — והפעל מל"מ (קהל' י"א ו) שבת ע"ה: כל הכשר להצניעו, ירו' חלה פ"א דנ"ז: ושם ע"ג שכשרו. לא כשרו, ותרג' תישר (שופט' י"ה ז) וכְּשָׁרְתָא, ותרג' יִשָּׁר (ירמ' י"ה ד) כְּשָׁר, הפעיל וא פעל מל"מ (קהל' י, י) מְכַשֵּׁיר ומכפר עיין לעיל,

סמיכה¹) — בס"ג דפ' כיצד מברכין (ברכות מ"ג סע"א) האי כשרתא מברכין עלה בורא עצי בשמים פי' עיקרו שמן ומערכין בו כמה מינין מעצי בשמים שמכשירין אותו מעשה רוקח טפוטם²) משחא כבישא פי' רבותינו שכובשין שומשמן ועצי בשמים זמן הרבה וקולט השומשמן הריח של בשמים ומחנין אותו ויש בו ריח של בשמים. פי' משחא מחינא קרוב למחיתן נתן עליהן עצי כושם מהו דתימא³) כיון דקרוב למחיתן⁴) נתנן בהן לא קלטן⁵) קא משמע לן דבין כשירתא בין משחא כבישא בין משחא מחינה כולוהו מברכין עלייהו בורא עצי בשמים. * [אחי"ה וזה כפי' בה"ג הג"ל וכו' שמת רה"ג הובא בחי' הרשב"א בברכות סוף ד"ה אמר מר זוטרא וכו' רעת ר"ח. הובא בתוספ' ברכות שם וז"ל פי' ר"ח שמענו מרבתינו וכו' וכו' ע"ש וכו' בתוספ' ר"י החסיד (ברכי' משלשת צד ל"א) ובתוספ' הרא"ש (שם) ואולי גם בערוך צ"ל במקום פי' רבותינו: פי' ר"ח שמענו מרבתינו וכו' וכן כתב הר"ף שמן כבוש: שמענו מרבתינו וכו' עיין או"ז הל' סעודה ס"י קע"ט. — ודע כי רבינו היה גזור כשרתא מלשון כשר כמ"ש שמכשירין אותו וכו' כי על כן הביאו בזה הערך אבל בע' קשט א' פירש זו המלה כמו כשרתא בלישנא דרבנן ונגרר בזה אחר פי' רה"ג בעוקצ' פ"ג מ"ה ובאמת קושט הוא העיקר מל"ע סורי' יוני' ורומי' והעתקתו Kosturaz ונ"ל כי מתחלה היה כתוב כשותא (= קושטא) ונשתבש להיות כשרתא⁶). והראיה נצחת מצאתי לזו ההשערה באו"ז הג"ל שגרס באמת כשותא ופירשו ע"י קושטא עיי"ע כשת, על כל פנים כשרתא איננו מלשון פְּשָׁרְתָא, Tüchtigkeit, Fähigkeit אבל אי' זו המלה בזה המובן בקידושי' מ"ח: ע"ב רע"ב חזקת כשרות, יבמות נ"ו, כשרות מיתוספא בה וכו', כמד"ר פ"כ בתחלה הבריות נוהגות בכשרות, קהל"ר פי' מתוקה: יגע זה בשתי שעות בכשרות וכו'

1) מפירוש אחר עד גמירי שייך לפירוש ר"ח (בקובץ כתב יד אנגליקא לסנהדרין דף ק'). וזה לשונו באריכות קצת יותר: מפריש הנשרפין הוה ליה למילף שכן יש בהן הוציא אל מחוץ למחנה כשם שכתב במקלל ובשחיטת חוץ אין כתיב בו הוצא ועוד פר כהן משיח מכשירין לעבודה שאין חוטא מקריב לכפר הלא תראה ביוה"כ חטאתו ואחי"ב הטאת העם ומכפר חטאתו ומקלל מיתתו מכפרת כדכתיב ולא רץ לא יכופר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכו ומכשירו וי"א מודכתיב בפר העדה וסמכו זקני העדה את ידיהם ובמקלל כתב וסמכו כל השומעים את ידיהם הנה זה מכשיר וזה מכשיר והיא הסמיכה וכן פר העדה מכפר וחייב מיתת בית דין מכפרין ע"כ. (2) דברי הערוך מובאין בתוספות הרא"ש (בספר ברכה משלשת צד כ"ט). ועל זה הביא בשם הראב"ד וז"ל זהו דוקא כשהעצים בתוכו אבל אם הוציא מושם העצים אין מברך עליו אלא בורא מיני בשמים דברכת בורא מיני בשמים כוללת הכל ע"כ וז"ל בה"ג פ"ו דהל' ברכות צד ח' סעי"ג ומשחא דכבשין ביה ריחני דמתברך עליהון בורא עצי בשמים על משחא נמי בורא עצי בשמים והיבא דמבסמין שושמי בריחני ומחנין לחון בורא עצי בשמים דאמר רב אדא בר אבהו האי כשרתא וכו' וכו' נהרדעי אמרי אפי' משחא מחינא והלכה כנהרדעי ע"כ. (3) נראה שגיי' אחרת היתה לרבינו עיין בהפשוט' ע"כ. (4) בב"י ו"ו ב' פעמים: להנחתן. (5) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו א' וכו' וה"ב, וכדפי' לקמן. (6) ובדפ"ר פעם אחת כשירתא.

ארזים (שה"ש א, י"ז) דכשרוהי יהוין מן ארזין דעדן). * [אחי"ה ובנוף הדבר פי' כמו כן גם רש"י בשני המקומות הנ"ל, ובע' שב ד' הביא רבינו משל אחר מהוריו ג': כי היכי דנימטין שיבא מכשורא ע"ש פי'. ובע' הנ"ל הביא משבת ס"ז רע"א ז' שיבי"ט) מז' כשורי, וכנ"ה בשבת ק"ח: כשורא דאפי' בכל מימות שבועולם לא טבע. כתובות י"ז, אי דמיין עלייכו ככשורא⁽⁷⁾ וכו', ב"ק י"א. אמרי אנשי כשורא במתא בזוזא כשורא בדברא בזוזא, קידושי' פ' סע"ב גנבי כשורא. גימין ס"ז: מיעסק בכשורי ובע' גשר גרס רבינו גשורי ופי' כשורה וגשורה אחד הן, וע"ש ל"פ שהבאתי (בבב"ב שפ"ג): ולפע"ד ממנה נגזר' גם מלה סורית כשורא ופי' עין ארוך וזקוף וקורה, ותרג' ירו' קורתי (בראשית י"ט, ח) כשורא הדא, ותרג' ולקרות (דהיי"ב ליה, י"א) למעבד כְּשׁוּרִין וכן תרג' המקרה (תהלים ק"ד, ג) דמליל היך בנינא דכשורי — ובמשל נאמר בתר"י דברי' א, י"ט חיון ככשורין והוא על דרך נחש כקורת בית הבר (ברים פ"ג, מ"ג) —

ב"ק פ"א מ"ב הכשרתי את נזקו, עירובי ק"ב: ק"ג, מכשירי מצוה, שבת קל"ו, מכשירי מילה, ירו' שבת פ"ט ד"ז, מכשירי שחיטה, מגיל' ז': מכשירי אוכל נפש, ב"ר פנ"ו מכשרת אוכלים עיי"ע מאכלת. כ"מ פ"ט רע"ב לאכשורי גברא, . לאכשורי פירי, תרג' ש"א י"ז, ח' לא אכשרו יתי וכו', הפעל שבת ע"ו רע"א, יומ' נ' רע"א הוֹכְשֵׁר, חול' כ"ב: הוכשרו, את פעל: זבחים כ"ה, תַּתְּפֹּשֵׁר, גימין פ"ז, וליתכשור, חולין צ"ג ס' ע"ב אִפְשׁוּר דרי, הת פעל: קהל"ר מתוקה: מַתְּפֹשֵׁר במלאכתו, ועוד ענינו כמו התיר erlauben כלומ' ענין הכנה לאיזה דבר היתר, בהפעיל: ברכות מ"ו סע"א מגיל' י"ט: יבמות מ"ה: חולין י"ח, אפעל שם ג"ח: יבמו' שם, ב"ק צ"ט: איבעי ליה לאכשורי, זבחים כ"ה רע"א, סנהדרין כ"ח, הפעל חולין ל"ג, הוכשרו בשחיטה, אתפעל תר"י א' לויק' י"ד, ז' מַתְּפֹשֵׁר לטיכלא, ושם סמוק מ"ז חיתא דמיפְּשָׁרָא (ות"י נבלעת), ועוד ענין הכנה לקבלת טומאה על ידי אחד משבעה משקיין וסימנו יד שחמ' דם) והרכה בהפעיל והפעל הכשיר, הוכשר חול' ל"ג והלאה, וגם אי' באתפעל שם ל"ז: וז"ל הרמב"ם בפ"ט לריש מכשורין: ולמדנו מזה (מן וכי יותן מים וגו' ויקרא י"א, ל"ח) כי שום זרע לא יטמא כשאינו כלול וכו' וכשיכללו האוכלין על התנאים שהתנינו נקראים מוכשרים ר"ל שהם מוכנים לטומאה והמשקה אשר יבלול אותם יקרא מכשיר וכו' עש"ה, ונקראה מסכת שרוב עסקה בענין אופני ותנאי ההכשר של קבול טומאה: מְכַשְׁרֵין — והשם המופשט הכשר עיי"ע בח"ג, ר"ה — ירו' כתובות פ"ב דל"ה, יהא מכושר מ"ם וצ"ל מְכוּשֵׁר כדאי' בירו' כלאים פ"ט דל"ב:] —

כָּשֵׁר (כְּשָׁרָא מל"ע כְּשִׁי, כְּסֵרָה פי' חתיכה וחלק נפרד Stück, Theil) בפ' ח' שרצים בגמ' אין עושין הלמי (שבת ק"ח): במערבא מלחי כשורי כשורי, ספר אחר כישי כישי פי' חתיכות חתיכות, * [אחי"ה בנו"ג כשורי כישורי ובכ"י ש"ס ובכ"י רי"ף כשורי כשורי וברי"ף בדפו' פישורי פישורי והנכון כג"י הערוך בלי י"ד אחר הכ"ף והוא מל"ע הנ"ל, ולס"א כישי כישי ג"ל לגזור כיש מל"פ כס' פי' איזהו אחד כל"ר quis וא"כ כיש כיש כל אחד ואחר איש איש בפני עצמו] —

כָּשֵׁר (= כְּשָׁרָא פי' בל"ם קורה Balken) כריש הנוזל עצים בגמ' גזל פרה (ב"ק צ"ו) כשורי דרכי ועבדינהו זוטרי⁽¹⁾ לא קני, ובגמ' גזל ממכע (ב"ק צ"ח): ובפ' הכותב לאשתו בגמ' הניח פירות (כתובות פ"ו) כפיה רפרם לרב אישי ואגבי מיניה כי כשורא⁽²⁾ לצלמי⁽³⁾ פי' כמין משל לראיה כלומר דן ואפיק מן המעולה שבקורות, פי' גאון⁽⁴⁾ קורה שמניחין אותה משקוף לפתחים ורגילין לפתח בה פיתוחי צלמים וצורות להיות נאה ואין כשר לצלמי אלא קורה⁽⁵⁾ חזקה מעץ טוב ומשל מצוי שמושלין בה כל דבר חזק ואמיץ, — (א"ב תרג' קורות בתינו

* כשרתא (= פושטא Kostwurz) עיי"ע כשר א' וע' כשת ומ"ש.

כְּשׁוּת (מל"פ כְּשׁוּת, כְּשׁוּד, ובל"ע כְּשׁוּת, כְּשׁוּתִי, כְּשׁוּתָא בל"ם כשותא פי' Cuscuta והוא צמח שגדל בהימי והיגי והושאל לשעיריות דקות Flaum, Härchen ועוד עיין בפנים) באלו חוצצין פ"ט במקואות (מ"ד) כשות של קטן לא מיטמא ולא מטמא⁽⁶⁾, בר"פ שני דעוקצין (ב"א) כשות של קישות והגן שלה מהור, פי' כשם שיש לקישות כשות שהן הקישואין קטנים שיש להן⁽⁷⁾ כמו שער קטן כן יש לקטן והוא הכשות פי' כשות

(1) בנו"ג כשורי זוטרי, (2) בדפ"ר ואגבי ביה כשורא, (3) וכיה בכתובי, ובב"ק לצלמא, (4) בכ"י ה"ב בגון, (5) בכ"י ו"ו במ"ס תורה, (6) וכיה בכ"י ש"ס ובנו"ג ציבוי, (7) ברש"י כי כשורא, (8) וברי"ש הביא בשם הערוך לא מטמא ולא מיטמא ובנו"ג לא טמא ולא מטמא, (9) כ"ה לכנון בדפ"ר ופי' ובאסיל ואמשי אבל בדפ"ר במ"ס מהן.

האדמה לא קשיא הא מקמי דאתא רב לבבל הא דכתר דאתא רב לבבל ופירש"י בבבל אוכלין (חזין) [חזין] וכי אתא רב לבבל וחזא דאכלי להו אמר מערבין ומעיקרא אמר דאין מערבין ע"כ הרי כשותא וחזין נצמחים רק בבבל כעדות של פליניאוס ומעתה ברור אצלי כי חזין היא מלה ערבית במיית של ההמון אֶסִינִן שגשבתבש מן אֶלְגִין (לעף 142) ולדעת קצת אחת היא עם כשותא (שם 230); כי עוד גרסינן בעירו' שם: כשות נמי מארעא קא רבי דהא קא חזין דקמלינן לה להיזמתא ומייתא כשותא. נשמע מזה בקוצצין היזמתא היינו הקוצים מיד מתה הכשותא וזה מ"ש פליניאוס (שם):

quoniam non aliubi vivit באשר אינה חיה רק שם היינו בקוצים כי שם גידולה וזה מה ששנינו: ג' האי מאן דתליש כשותא מהיזמי והיגי חייב משום עוקר דבר מגידולו (שבת ק"ז סע"ב); ד' בהיות גידולה בהיזמי והיגי היו מסופקין רז"ל אם כשותא כלאים היא בכרם או לא גרסינן בשבת קל"ט סע"א (כשותא ¹²) ר' טרפון אומר אין כלאים בכרם וחס"א כלאים בכרם ועיין פירש"י ד"ה כשותא; ה' למ"ש לעיל בשם פליניאוס שמבסמין באותו צמח את היין יש ג"כ להביא ראיה ממ"ק י"ב: ר' יהודה שרא . . . למקמל ¹³) כשותא . . . כשותא חזי לשיכרא ¹⁴) ועוד עיי"ע הזמי (ח"ג קצ"ג) הצינן מכתובו ע"ז סע"ב ופירש"י לשם . . . כשותא אין בו משום גזל (ב"ק קי"ט: עיי"ע חזין) וג"ל להסבירו מפני שגדל במספר רב עד כי יוכל האדם להוליכה בעגלות (לעף שם), וצבע של כשותא הוא ירוק כמוריקא וזה מה שאי' בחול"י שם ריאה ככשותא כמוריקא, וקלחי הכשותא דומין לשערות דקין כחומין וזה מ"ש הגאון (רה"ג) בערך הנוכחי צמח כדמות זהב נמשך בחומין למעלה מהקוצים, ועוד שם: כמין חומין ירקוקין, לכן הושאל ג"כ כשות לשערות דקין של נער ועוד של קישואים כמו שפ"י רבינו בתחלת הערך וג"ל ברור כי גם בזה הלך רבינו בשמת רה"ג רק שלפניו היה פ"י יותר ארוך ממה שנדפס אצלנו וז"ל רה"ג בסד"ט 35

של קישות בל' ישמעאל זנב ¹) אלנואר פ"י זנב הוא כמין ציצין שהן על צלעות הקישות כשהן קמנים דומה לשער אלנואר הוא פרח הקישות כמו (במדבר י"ז כ"ג) ויוצא פרח. בר"ג דפ' ח' שרצים (שבת ק"ז סע"ב) האי מאן דתלש כשותא מהיזמי והיגי חייב משום עוקר דבר מגידולו פ"י, שכן מפרש בר"ג דפ' בכל מערבין (עירו' כ"ה:) דחזין דקמלין [לה] להיזמתא ויבשא כשותא ²) והגאון רב האי' אמר כמו כן נקרא בל' ישמעאל כשות והוא כמין חומין ירקוקין כגון של ברקת שעיקרן בארץ ופרין על קוצין הנקראין היזמי, ועוד פ"י צמח כדמות זהב נמשך בחומין למעלה מהקוצים ³). כגמ' אכוב רואה ⁴) (שבת ק"ט סע"ב) רב שימי גופיה ⁵) כלע חויה אתא אליהו אידמי ליה כפרשא אכליה כשותא במלחא וכו'. ובר"ג דפ' ר' אליעזר אומר תולין (שם קל"ט סע"א) כשותא בכרמא ⁶) עירובא ⁷) ויש מהן בע' חזין ⁸). באלו טרפות כגמ' הריאה (חול"י מ"י:) ריאה כעין כשותא כעין מוריקא כעין ביעתא ⁹) טרפה. — (א"ב וכן נקרא בל' ור' ועיקר מלה זו ארמי ויפה פ"י הגאון כי אין שרש ולא ענף לעשב זה ומסתכל בקוצים וגם במיני נטעים אחרים ויש לו סגולות נפלאות ברפואה). *אחי"ה אולי כוונת ר"ב ג"כ על cuscuta אבל זו המלה איננה באוצרי מלין יוניות ורומיות ומשובשת היא מל"פ וערבי' הנ"ל וגם פליניאוס ¹⁰) מדי דברו מזה הצמח לא נשא את המלה הנ"ל על שפתיו מטעם הכמוס אצלו ואולי רק לשמע אזוני כתב סגולות הצמח הלזה וזה מ"ש non omittendum est et quod Baby lone seritur in spinis (צמח) אשר נזרע רק בבבל על הקוצים ועוד הרבה לספר מתוארו כי כיום נטעו ישגשג (quod eodem die germienat, quo injectum est) וכי מבסמין עמו יין וזאת תכלית זרעתו (condiunt) (eo vinum et ideo serunt ¹⁰). הארכנו בזה כי מעידים דברי פליניאוס על אמיתת דברי רז"ל בכמה ענינים: א' גרסינן בעירו' כ"ה סע"א . . . כשות וחזין ¹¹) מערבין בהן ומכרינן עליהן בורא פרי

(1) בכ"ז ויז כמים זנב. (2) הועתק מפ"י ריח בשבת שם ובפ"י ר"ח ג"כ הגי' ויבשה אבל בנו"ג בעירו' שם ומייתא. (3) ובאויז הלי' נדה פ"י שס"ג ס"ק ו"א הובא כל הערך בשם רבינו ושם הסיום: נמשך למעלה מן הקוצין. (4) כ"ה לנכון ברפ"י בשחי' תיבות וכבר העירותי כמה פעמים כי עיקר הגי' אכוב רועה עיו"ע ועי' השר. (5) ובכ"ז אי' איד ר"ש בר אשי אי' הו ג' פ"ה ובנו"ג רב שימי בר אשי כלע וכו'. (6) כ"ה לנכון בכ"ז ויז אי' ובי' ליד בר' וכו'ה בש"ס אבל ברפ"ע במ"ס בכרכמא ולנכון בעי' ערב אי'. (7) וכ"ה בכל הרפוסים הישנים כגמ' וברש"י וכ"ה בכ"ז ש"ס (ד"ס במקומו) ובנו"ג עירובא. (8) כ"ה לנכון בכ"ז ביר' ובדפ"ע וכ"ה בעי' חזין (ח"ב, שני"ז) ובכ"ז ויז אי' ובי' ליד אי' חזין כג"ה הספרים שהבאתי בעי' חזין ע"ש. (9) בנו"ג דרמיה ככשותא כמוריקא וכגון ביעתא. (10) עיין פפלינ"צ לה' לעף 231 שהעיר כבר על ציון זה מפליניאוס. (11) כ"ה לנכון בכ"ז ובדפוסים הראשונים. (12) כ"ה בכ"ז א"פ ובנו"ג במ"ס כישות וצ"ל כשות כדאי' בתוספת' כלאים ספ"ג. (13) בכ"ז ש"ס למלקט אבל גי' הרפוס יותר טובה לפי מ"ש באותו בעי' עירו' שם. (14) ובהלכ"י רוצ"ג צד י"ט במ"ס לשיפרא.

מציין הירוש' בכ"ף זה של עוקצין עיין ירו' עירובין ספ"ט דכ"ה רע"ד הכושת (והחכס) [צ"ל והחמס] ירו' חגיג' פ"ג דע"ט ע"ג הכושת (והחמה) [צ"ל והחמס] אבל עיקר הגי' בקו"ף וכ"ה בפ"י רה"ג בעוקצין ופירשו ע"י כשרתא בל' דרבנן עיי"ע כשר — ודוגמא אחרת לכתכת ב"ף במקום קו"ף עיין בע' הבא אח"י. ועה"ק פי' הכושת י"א הופסן בל"א [Hopfen] פ"א קושט בע' קו"ף. בזה די"א כיון לפירשי עיי' סוף ע' הקודם לזה ושם שייכת הערה זו ולא לע' הנוכחי] —

* כְּשׁוֹת, כְּשׁוֹת (= קישות פי' בל"מ קשואים רק בקבוץ Kürbis, Gurke) שבת ק"ט. כשות אין בהן משום רפואה, ושם כל מיני כשות שרו לבר מטרוא, ובכ"י ש"ס הגי' כישות ורבינו בע' מרו גרס קישות וכ"ה בפ"י ר"ח (נדפס בש"ס ווילנא) וזה נכון והוא מל' משנה עיי"ע קישות אבל גם בירו' עירובי' וברו' חגיג' הנזכרים בע' הקודם לזה מצויה הגי' בכ"ף (כושת) [צ"ל כשות] וקירויה פי' קשואים ודלעת.

בְּתָא (= בְּתָא, בְּתָא נלפע"ד מל' בקמריית quaëtu ענין קרבות ושייכות וכן בל"פ החדשי خويش Angehörigkeit, Verwandtschaft ועיין בפנים) בפ' אין דורשין בגמ' ולא במרכבה (חגיג' י"ד): אתם ותלמידים ותלמידי תלמידים מוזמנין לכת שלישיית. — (א"ב תרנ' ויבאו בני האלהים (איוב א' ו'; ב', א') ואתו כיתי מלאכי פי' כיתי בל"ר ועד או חברת אנשים). * [אח"י"ה וכן מתורג' באיוב ל"ח. ז' בני האלהים ובתרג' תהלי' כ"ט, א' בני אלים ור"ב כיון לל"ר Versammlung, coetus ואין אצלי ספק שננזרה מל' בקמרי' הג"ל וממנו גם בל"פ החד' מענין האמור בתחלת הע' (5) והטיב לחקור בזה הגזרה הח' Spiegel במ"ע מ"ג ח"ו צד 58 ועוד עיין יוסטי צענדלעקסיקאן 86 ונאמר quaëtu משייכות המלאכים לאלי' עליון אורמזד ומזה המושג יצא גם התרגום הג"ל ומרוב הפצאה של מלת כת, כיתא הושאלה גם לכל חבורה השייכת זו לזו שאנשיה נקשרים בקשר של אחוה ואהבה הן לטוב הן לרע — וכנ"ה במשנה ה' וז' בפ"ה דפסחים כת ראשונה. . כת שניה ושם מ"י כת הראשונה. ביצ' מ"ו: כת ראשונה עיי"ע בעלי מארה, בכל"י כ"ה מ"ד של כת קודמין היא עיין פי' הר"ש, אבל ישם גי' רה"ג של בת וא"ד שלות

כשות של קטן פי' כשם שיש לקשות כשות ששמו במיית זנבאלנואר כך יש לקטן [שיער והוא] כשות ע"כ וצ"ל זנב אלנואר כדאי' בערוך וכפירושו זנב הוא כמין ציצין . אלנואר הוא פרח, וכ"ה כאמת בל"ע זָעַב שעירות דקות על לחייו של קטן; אלנואר = النور פי' פרח Blüthe, וכן פי' הרמב"ם בריש עוקצין; כשות בל"ע (זנב) [צ"ל זנב] (1) והוא כעין שערות ובפ"מ במקואו' פ"ט מ"ד השעירות אשר יהיה על גופות נערים הקטנים והוא דומה לשער דק מאוד, (ועיין ג"כ בפ"מ לרע"ב במקואו' וז"ל שם . . כעין השער שנולד בקשואין שקורין פאק"ש בערבי ע"כ והוא הוא القويس = קישואים שהביא הרמב"ם בכ"י ערבי הג"ל) שנמצא על הקישות בעת חתיכתו והגין שלו הפרח אשר בקצהו ע"כ ואולי רה"ג אשר אחריו נגרר רבינו פי' אלנואר לביאור נין שלח של משנה ולא על כשות של קישות והראיה ממה שפי' רה"ג בעוקצין (בסד"מ 43) וז"ל כשות פי' זנב במיית של קישות פי' אלביאר ע"כ ובלי ספק צ"ל אלביאר והוא בל"פ וע' الخيار פי' קישואים וא"כ גם בערוך עיקר הגי' זנב אלביאר (2) ופרח אשר בקצה הכשות נקרא חומרתא דכשותא (גיסין ס"ס סע"א) והוא מל"ס חומרא (האלמקנאמען) וגוי רבינו עיי' בע' סמידתא — ובענין כיסי (כ"ט מ"ב סע"ב ומ"ג רע"א) עיין כס' י' ומ"ש ושם הבאתי מלה פרסית کيس שפי' חומין דקין של שיער ונופל על לשון כשות של קטן — ודע כי בכ"מ פירש"י כשות, כשותא הומלו"ן והוא בל"ר אמצ' humulus, hu- mulo, humlo בל"צ haubelon, houblon וכ"ה בל"ר אמצ' hupa וממנו בל"א Hopfen וגם בלשון דעננעמארק ושועודיא homle, humle ובל' פיניא humala ובל' כנען e h m e l (böhmisch) בל' הונגריית komló בל' מאנגאלית kumelak — ונראה לי ברור כי רש"י נגרר בפ"י זו המלה אחר פי' רגמ"ה כי כן מצאתי בפ"י רגמ"ה לחולי' ובקובץ כ"י אנג' דף ש"ז: וז"ל כשותא הומלו"ן כמיל בלש' כנען ע"כ] —

כשת (= פּוּשֶׁת = קוּשֶׁט בל"ע قسط בל"ס קוּשֶׁטא בל"י ורו' κόστος, costus — um מין בושם (Kostwurz) הכושת והחמס (3) (עוקצין פיג, כ"ה) ס"א קושט (4) פי' בע' ק. — (א"ב תרג' ירו' א) נסף ושחלת (שמות ל, ל"ד) קמף וכשת). * [אח"י"ה וכן

(1) וכ"ה בכ"י ערובי' בפ"מ להרמב"ם עיי' לעף שם. (2) עיין לעף שם. (3) כ"ה לכנן בדפ"ר בכאן ובע' קשט ועיי"ע זנבול ועי' (חמס) [חמס] וכדפי' אחרים החמס. (4) וכ"ה לפנינו ובספרי ראה ס"פ קיו. (5) וזו הגזרה תחנן יותר מנזרת kata שפי' בל' בקמריית בית עיין פערלעס ע"ש 85.

מן כת וכסמיכות כדא' לנכון בפשיטה הסורית
 כת פְּתָא פי' ספיה של ספיה היינו מה שצומח
 אחר הספיה הראשון עיין רד"ק בשרש שחס אבל
 בשרש שחש אי' בלי נכון בדברי התרג' תקתין.
 ולפע"ד נגזרה מלה סורית פְּתָא ממלה ערבית
 כֶּתֶף פי' ספיחת וצמיחת עשב או תבואה אחרי
 קצירו. ותרג' ירו' ספיחיה (ויקרא כ"ה י"א) כאוותהא
 והוא במשקל ערבי הנ"ל. וכן תרג' ספיחיה (איוב
 י"ד י"ט) כְּתָא] —

כְּתָא (= פְּתָא, פותח מל"פ כֶּתֶף, כֶּתֶף
 1. Sauer- (milchspeise, 2. Zuthat zu den Speisen)
 בהלכה קמא דפ' הדר (עירובין ס"ה). אמר אביי
 אמרה לי אם קריב לי כותא (א"ב כותא כתוב)
 לא גרסי³. כפ' הכית בגמ' כל שבא (שבת קמ"ה):
 ר' יוחנן (דייק) [צ"ל רייק] מכותא דכבלאי פי'
 היינו כותא. * [אחז"ה וכן היתה לפני ר"ח הגי'
 זו"ל בפ"י לשבת (בש"ס ווילנא) פי' מכותא מכותתא
 היא ויש מי שאומר מכותא כותחא היא
 ע"כ וכי"א אי' בערוך אבל כע' כרה גרס מציון
 דשבת תיקף אחר זה הנ"ל: כותחא דכבלאי. ועוד
 עיי"ע כתח] —

כְּתָב (מל"ט נדרף עם מכתב
 Schreiben עיין בפנים ועוד שם מושגים
 שונים שמסתעפים מן השם והפעל). כפ' בעשרה
 מאמרות (אבות פ"ה מ"ו) וכפ' מקום שנהגו כגמ'
 מקום שנהגו להדליק (פסחים נ"ד). עשרה דברים
 נבראו בין השמשות וכו' עד והכתב והמכתב
 והלוחות. פי' "כתב צורת [ה]אותיות. מכתב: צירוף
 האותיות להיות תיכח להקראות כמלה. ד"א כתב
 אלו כ"ב אותיות כתב הקודש⁴ שאנו כותבין בו
 ומשתמשין בו⁵ מכתב הוא הנקרא מטרונא⁶
 שנראה ונקרא מכל צד מד' צדדים והוא הכתוב
 על הלוחות" והוא שפ"י הכתוב (שמות ל"ב ט"ז)
 והמכתב מכתב אלהים הוא חרות וגו'⁷ — כפ'
 כה"ג כגמ' לא ירבה לו נשים (סנהדרין כ"א ע"ב)
 בתחלה נתנה התורה⁸ בכתב עברי ובלשון הקודש⁹
 וביררו להן ישראל כתב אשורי ולשון הקודש

וגי' הערוך שלחת עיין ערכו. ירו' נדרים ספ"ו ד"מ.
 כת קמנה שבא"י עיי"ע אשל (ח"א ש"ט:), ירו'
 פסחים פ"ה דל"ב ע"ג כת אחת. ושם בסוף העמוד
 כת עצלים ויק"ר ר"פ ט"ז היתה רואה כת של
 בחורים. סוט' מ"ב. כת ליצים כת חניפים כת
 (שקרים) [שקרנים]¹ וכת מספרי לשון הרע. מד'
 תהלים מזמור י"א כת המעולה שבהן שמקבלין
 פני שכינה וכו' . . . וכל כת וכת יש לו מדור בפני
 עצמו (ועיין ט"ש במ"ע דמ"ג כ"א 569) ושם ושם
 הקבוץ כתות. כיתות. וכו' נכון ביר"ד שבת ק"ד.
 כיתות כיתות של אומות העולם. ירו' סנה' פ"י
 דכ"ט ע"ג כ"ד כיתות של מינים. כתובות ק"ד סע"ב
 ג' כיתות של מה"ש . . . ג' כיתות של מלאכי חבלה.
 ויק"ר פ"ט כיתות כיתות של לסטים. ובברכות
 ס"ג: דרש הסכת (דברים כ"ז ט"ו) עשו כתות כתות
 ועסקו בתורה לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה²
 כבא קמא ע"ד. שלש כתות. ועוד הקבוץ זכר:
 שם כ"ד. תלת כיתי סהדי. שבעות מ"ז: שתי
 כיתי עדים. ירושלמי כתובות פרק י' דל"ג ע"ד
 שתי כיתי בנות. ירו' תענית פ"ב דס"ה רע"ד ארבע
 כיתים נעשו אבותינו על הים וכו'. מכילת' בשלח
 ס"פ ב' ד' כיתין נעשו על הים וכו' תר"י לשמו'
 י"ד. י"ג ארבע כיתין אתעבידו בני ישראל. ב"ר
 פ"ח נעשו מה"ש כיתים כיתים — בשבת ק"מ: פי'
 כיתונתא: כיתא נאה עיי' פירש"י, אבל ככ"א א"פ
 וכמנ"ה (ד"ם במקומו) אי' כיתנא נאה] —

כְּתָ (פי' בל"ס ספיה: כְּתָא והכפל כְּתָא) (בסמיכות)
 פי' ספיה של ספיה היינו סחישי. שחים zwei-
 (ter Nachwuchs) את ספיה קצירך (ויקרא כ"ה ה')
 תרגומו ית כתי חצרך. ספיה . . . סחישי (מ"ב י"ט).
 כ"ט) תרג' כתי . . . כתכתין. * [אחז"ה נגדרנו
 אחר סדר דפ' אמשי' אבל בדפוס' הישנים אי' זה
 הערך אחר ע' כתי' שלא כסדר. ודע כי ר"ב שנה
 הגי' לנסח: כתכתין, וזאת באה לו מהמתורגמן
 שגרס ג"כ ככ"ית וצ"ל כדא' לפנינו בערוך בדפוס'י
 הישנים ובדפוס'י התרגום וכן העתיק שחים (ישעי'
 ל"ה ל') כתכתין וצריך לנקדו כְּתָתִין והוא הכפלות

1) וכ"ה בסנה' ק"ג. ע"ש. 2) וככ"י ש"ס שלא נתנה תורה אלא בחבורה ועוד שם יתר שנויים עיין בד"ם במקומו.
 3) בכ"י ש"ס אי' כגו' הערוך לי ולית' אי' אמרה, ובעיי' הראשון ובפי' ר"ח בעירוי (בש"ס ווילנא) אי' לא גרסי'
 וכ"ה בערוך בדפ"ר אבל בדפ"י וויניצי' לא גרסי' בקו על היו"ד ובדי' באסיל לא גרסינו, ובדפ"א ופראג נשמטו שתי
 תיבות אלה בטעות. 4) בפ"י ר"ח אי' כתב הוא כתב הקודש שהן כ"ב אותיות. 5) ל"י בפ"י ר"ח. 6) עיי"ע מטרונא וכונת
 ר"ח שאחריו נגדר רבינו היא על ירוש' הרשומי בעי' מטרונא ע"ש ועיין תו"ט לאבות הנ"ל ד"ה והמכתב וחידוש שלא
 הביא את הערוך שם אחרי שרע"ב נגדר אחר פי' הערוך אף אם לא הזכירו. 7) הועתק בקצת שנויים בפ"י ר"ח לפסחי'
 ורשב"ץ בספרו מגן אבות (פ"ה מ"ו) הביא פי' בעל הערוך ועל פי' הוא מיושב ופה כה שא"י בירי' סוט' ומדי' היות
 עשייה. ורש"י פי' המכתב חיקתן וצורתן כך ש"מ ע"י ולי נראה וכו' ע"ש וכנראה שטעו זאת בשם הערוך או ר"ח.
 8) כנו"ג ניתנה תורה לישראל. 9) כנו"ג עוד: חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי.

נקראו בל"י τα ἀγιόγραφα פ"י כתבי הקודש. ואנשי מחמד קורים לאלקאראן: **الكتاب**. כתובות נ' סע"א תורה נביאים וכתובים (ובקטוע נאמר תנ"ך) מגיל' ל"א. ע"ז י"ט: כתוב בתורה. . שנוי בנביאים. . משולש בכתובים. מגיל' י"ט סע"א ורע"ב הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא עיי"ע מגל ג'. ידים פ"ג מ"ה כל הכתובים קדש ושה"ש קדש קדשים. ב"ב י"ד סע"ב סידרן של כתובים רות וספר תהלים וכו' ע"ש. ושם ח' רע"א עברת אדאורייתא ואדנביאי ואדכתובי, תרג' שה"ש ה' י' אורייתא ופתגמי נבואה וכתב'י. תענית ט'. מי איכא מידי דכתבי בכתובי דלא רמזי באורייתא. כתובי ק"ו רע"ב א"ל דאקרייך כתובי לא אקרייך נביאי. ונאמרו העשרים וארבע בדרך כבוד: פֶּתַבִּי הקֶדֶשׁ עיין ידים פ"ג מ"ה. ב"ב פ"א מ"ו. שבת פט"ז מ"א. ירו' שבת פט"ז דמ"ו ע"ג. תוספת' שבת רפ"ד. איכ"ר פ' רוח אפינו ובת"רש אסתר ז'. י' פֶּתַבִּי קדישין. — וכמו כתוב הנ"ל נאמר ג"כ פֶּתַב מן התורה ויק"ר ס"פ כ"ח מה דאמר כתבכו וכו', יומ' כ"ח: תורת' (בראשית כ"ה ה') אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה. תנחומ' נח ס"ג ג' תורה שבכתב תורה שבעל פה ירו' מגיל' פ"ד דע"ד ע"ד דברים שנאמרו בפה. . דברים שנאמרו בכתב. ירו' חגיג' ספ"א דע"ו ע"ה. ילק' הושע רמז תקכ"ה דברים הנדרשין מן הכתב. . דברים הנדרשין מן הפה. ושם ובירו' פ"א פ"ב ד"ז. נאמרו דברים בפה ונאמרו דברים בכתב. גיטין ס': תמורה י"ד: דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב ושכתב אי אתה רשאי לאומרן בעל פה. שמ"ר ר"פ מ"ז המקרא אני נותן להם בכתב והמשנה והתלמוד והאגדה אני נותן להם על פה וכו' ע"ש היטב ועיין תנחומ' כי תשא ס' ס"י ל"ד ושם וירא רס"י ה' ועיין פסיקת' רבתי רפ"ה וילק' הושע הנ"ל. ועוד כתב כמו מכתב אבות הנ"ל. גיטין פ'. ע"ז י'. שאין להם לא כתב ולא לשון. גיטין י"ט: כתב שאינו יכול להודיף. שבת ק"ד: כתב ע"ג כתב. יומ' ל"ח. ושם: מעשה הכתב עיי"ע בן קמצר. ב"ר פ' מ"ח. ע"ה בכל מקום שאתה מוצא הכתב רבה על הנקודה אתה דורש את הכתב הנקודה רבה על הכתב אתה דורש את הנקודה וכו' ועיין ירו' פסחים פ"ט דל"ו ע"ד שהש"ר פ' צוארך. במד"ר פ"ג אבדר"ג פל"ד. ילק' וירא ר' פ"ב וילק' וישלח רמז קל"ג — מגיל' י"ח סע"ב שלא מן הכתב (Vorschrift, Formular) עיי"ע בי בר הבו. פסחים

והניחו להדיוטות כתב עברי¹ ולשון ארמי מאי הדיוטות אמר רב חסדא כותאי מאי כתב עברי² (כתבא³ ליבונאה⁴). בסוף תמיד (ל"ג רע"ב) במקדש אומרים את השם ככתבו וכמדינה ככינורו. כפ' אין בין המודר כגמ' תורם (נדרים ל"ז סע"ב) כתבן ולא קריין קריין ולא כתבן הלכה למשה מסיני וכו'. *]אח"כ כנו"ג קריין ולא כתיבן וכתבן ולא קריין הל"מ"מ אבל בסוף העמוד אי': הל"ן קריין ולא כתבן וכתבן ולא קריין וכו' ובשני אופנים מציין זה המאמר הרב בעל מנחת שי בדברו מהתיבות קריין ולא כתיבן או כהיפך וכולם נזכרו בנדרים שם ועיין בפרטיות במנחת שי לש"ב ח'. ג; שם מ"ז. כ"ג; לירמי' ל"ב. י"א; ג', כ"ט; לרות ב'. י"א; ג'. ה'. י"ז ובענין כתיבין ולא קריין עיין במנח' שי למ"ב ה'. י"ח; לירמי' נ"א. ג'; יחזק' מ"ח. ט"ז; לרות ג'. י"ב — פֶּתַב או פֶּתַבִּי הוא כינוי פעיל ופעול ושניהם מורים איזה פסוק במקרא ובאו לרוב כשמכחישים זה את זה לפי ההשקפה הראשונה עיין ד"מ כתב. . וכתב בברכות ז'. ושם: ל"ה. ושם: ג"ה: שבת ל': עירובי נ"ד. ס"ג. פסחים ג': ס"ח. חגיג' ז'. מ"ק ט': ר"ה י"ז: יומ' כ"ב: נ"ד. ע"ב: ע"ה: ע"ו: פ"ו. סוכ' ג"ב: תענית ז'. נדרים ל"ב: ס"ב. סוט' י'. ל"ה: מ"ב: ב"מ פ"ו. ב"ב צ"א: ע"ז ד'. י"ט. מ"ד. סנהד' י"ט: כ'. כ"א: ל"ה. ל"ט: מ"ד: צ"א: צ"ד: צ"ח. ושם: ק"ב: ק"ה. ק"ו: זכחים קמ"ז: חול' ס': צ"א: נדה ל"א. — כתוב אחד אומר. . וכתוב אחד אומר עיין יומ' ג': מגיל' כ"א. חגיג' י"ג: י"ד. גיטין ס': תמור' י"ד: סנהד' פ"ב. נדה ע': והקבוץ שני כתובים המכחישים זה את זה עיי"ע כרע. בענין שני כתובין הכאין כאחד אי מלמדין או אין מלמדין פלוגתא היא עיין בסנהדרין מ"ה: ס"ז: קידושין כ"ד סע"א וש"נ. קידושין ל"ה. שלשה כתובים הבאים כאחד אין מלמדין. והקבוץ ירו' נדרים ספ"א דל"ז. כתורה כקדושת תורה ככתוב בה כקדושת פֶּתַבִּי ועוד נאמר כתוב לא רק על פסוק אחד כי אם על מקרא היינו התורה חגיג' י"ח. לא מסרן הכתוב אלא לחכמים. בכורות כ"ו: לא מסרן הכתוב וכו' ע"ש בפירוש' וכלל בזה עיי' ביד מלאכי ס' רמ"ז — ככתוב בתורת משה יומ' פ"ג מ"ח: פ"ד מ"ב; פ"ז מ"ב — וגם נאמר הכתוב אומר על הנביאים (פיאה פ"ח מ"ט) ועל הכתובים (תענית פ"ג מ"ח) והקבוץ פְּתוּבִים או בלא"ר פְּתוּבִי נאמר על חלק השלישי של העשרים וארבע וכן

¹ כנו"ג אשורית. . עברית אבל באח"ת אי' כנו"ג הערוך. ² כנו"ג עוד א"ר חסדא אבל ל"ז גם בכ"י ש"ס ובאמת כיוותרת היא. ³ כנו"ג כתב. ⁴ פירשתי ברוחב ביאור כע' אשר בי כח"א, שכ"ד והלאה.

אעפ"י שאמרו (כתובות נ"ה רע"א) איתמר כתובת בנין דיכרין וכו' מפורש בפ' מי שהיה נשוי (שם צ"א) היה שם יותר² דינר אחד אילו נוטלין כתובת אמן ואילו נוטלין כתובת אמן. * [אח"ה בדף צ': וצ"א. הרבה שקל ומרי בזה הענין — ודע כי כתובה (או במלואו : ספר כתובה, יבמו' קי"ז). היא מתקנת שמעון בן שטח שבת י"ד : ויותר באריכות בכתובות פ"ב : כראשונה היו כותבין לבתולה מאתים ולא למנה מנה והיו מזקינין ולא היו נושאיני נשים עד שבא שמעון בן שטח ותיקן כל נכסיו אחראין לכתובה. כתובו' פ"א מ"א בתולה כתובה מאתים ולא למנה מנה. פ"ד מ"ז לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתים ולא למנה מנה שהוא תנאי בית דין. ירו' יבמות פ"ז ד"ח סע"א כתובה מדבר תורה, ושם פט"ו די"ד סע"ד כתובה דבר תורה. כתובות נ"ו סע"א קסבר ר' יהודה כתובה דרבנן. גיטין פ"ה מ"א כתובת אשה בזיוורת ר"מ אומ' אף כתובת אשה בכינונית ובלא"ר כתובתא כתובות פ"ז. שקילנא מכתובתא, מתן תר"י ב' לבראש' ל"ה. י"ב פורן וכתובתא והקבוין קידושי ע' : כמה כתובתא, כספנו (בראשית ל"א, ט"ו) תרמי ב' כתובתן. ובל' עברי : פתובות (כתובי פ"ט) ועל שם זה נקובה מסכת פתובות כי רוב ענינה כדבר זה עוסק. והפעל ממנו כתובות נ"ב : לא כתב לה בנין דיכרין וכו', כתובות פ"ג. הכותב לאשתו וכו'] —

פתבת (בל"מ בלא וי"ו אבל ברז"ל פתובת, Schrift, Schreibung) בפ' אלו הן הלוקין (מנ"י כ"א) הכותב כתובת קעקע קעקע ולא כתב כתב ולא קעקע³ ובפ' המביא גט שני בגמ' בכל כותבין (גיטין כ"י) לרמי בר חמא נמי לא קשיא בכתובת קעקע. * [אח"ה ובענין כתובת קעקע עיי"ע קעקע א'. ובויק"ר פ"ט ותנחומ' סוף לך לך דרש וכל תועבותיו אשר עשה והנמצא עליו (מ"ב כ"ה, ה) . . . שכתב כתובת קעקע בבשרו] —

פתבת (= קשפא מל"ע קסב פי' פרי התמר היבש getrocknete Dattel) בפ' יוה"כ (יומ' פ"ה מ"א ובגמ' שם ע"ט רע"א) ובפ' י"ז בכלים (מ"ב) האוכל ביום הכפורים ככותבת הגסה כמוה וכגרעיתה⁴ פי' ר' ניסים זצ"ל⁵ כמה שני קא

כ"א : דברים ככתבן כלומר כמובן על פי פשטו וכן בסנהד' ע"ה : בעינן קרא כדכתיב. והקבוין ב"ר פ"י כתבין בישין עיי"ע בלדר (ח"ב, צ"ה). וש"נ. שט"ר פמ"ב וכתבו למלך ונכנסו הכתבים (ובקצת דפוס' כט"ס הכתמים). במד"ר ר"פ כ"ג כתבים רעים מן המלכות, ריש אסת"ר שלח כתבים ממדינה למדינה — חילש כתבא עיי"ע חלש ב' — ועוד השם כתובה, כתבת עיין ערכם. והשם המופשט : פתיקה ברכות ט"ז. גיטין י"ז. שבת ק"ג : ק"ד : מנחות ל"ד סע"א (כתיבה תמה) ירו' ברכות פ"ב ד"ה. ובלשון ארמי ב"ק ס"ו. פתיבא. והתואר כתב בלשון ערבי כתב = בל"ס פתובא. פתבן בל"י פ"ג מ"ב תוספתא בל"י ב"מ פ"ג, ירו' שבת פ"ח ד"א : מכתב שניטל הכותב וכו' עיי"ע מחק, ירו' סנהד' רפ"ב די"ט ע"ד ר' הנינא פתובא, ירו' גיטי' ספ"ט ד"ג ע"ג יחב רשו לכתובא שיכתוב, קהל"ר פ' ושנאתי אני : ר"מ היה כתבן טב וכו', והקבוין ירו' מגיל' פ"א דע"א סע"ד כותבנים אומנים היו בירושלים וכו' — והפעל כמו בל"מ בקל ובנפעל אבל אצל רז"ל גם ההפעיל מצוי ונאמר מהאל יתברך שצוה לכתוב¹ מכילת' בשלח פרש' ג' והלא כבר הכתבתי, ב"ר פכ"ב כבר הכתבתי בתורה, קהל"ר פ' כאשר דבר הכתבתי בתורתי לא תקום, רות רבה פ' ויאמר לה (כמה פעמים) . . . אילו היה יודע שהק"ב מכתבי עליו וכו'. ובב"ר רפ"צ ויק"ר ס"פ כ"ד שתי פרשיות הכתיב לנו משה בתורה וכו' אינו מדויק וצ"ל כתב וכ"ה באמת בילק' מקץ ר' רמז קמ"ח — שט"ר פט"ז מכתבי לו עיי"ע סטרמיטין כמו"ע. כהפעל כתובות נ"ה רע"א ב"ב צ"ב : מוכתב למלכות וכ"ה ברש"י קידושי ר"א. ד"ה או מוכתב ע"ש. בר' ס"פ ע"ט עיי"ע בלדר — וע' סקרדון] —

* פתבה (שם פרטי) במ"ר פי"ד אמר סומה בר כתבה בשם ר"ל.

פתובה (בל"ס פתיבתא ובל"ע קטיבה Scriptar) ואצל רז"ל הושאל : א' לשטר שכותב הבעל לאשתו בשעת נשואין שיהיו כל נכסיו אחראין לה עד סך קצוב : ב' סך הקצוב שנכתב בשטר זה, Hochzeits-Verschreibungsdokument, 1. בר"ג דפ' die verschriebene Hochzeitssumme (2).

¹ עיין בר' בפ"ה ובלק' בראשית רמז י"ג. בשעה שהיה משה כותב את התורה וכו' אל' כתוב וכו'. ² בנו"ג כוחה. ³ בנו"ג כתב ולא קעקע קעקע ולא כתב וכ"ה לכנון בעי קעקע אי ע"ש. ⁴ במשניות פורו ביומי ובירו' יומי ובגלעיתה וכ"ה בעי גלען ח"ב, שיא : וש"נ השנויים בלמיד הרגיל יותר ואולי הוא מל"ס גלעתא והקבוין גילעא פי' הרצן של חמרה עיין פלגי' ללעך 123. ⁵ בב"י ח"ב אי פי' ר' הננאל אבל מלבד שלוי בפי' ר"ח ככה בפי' ביומי כרמוכה מנרפס בש"ס ווילנא, גם התוספתי ביומי ע"ט. ד"ה כותבת גרמו בשם הערוך : ר' ניסים גאון זצ"ל.

קשיא לי והוה מצטערנא עלה דאי נקמת פשטא דמתניתא וקא מצרכת ככותבת הגסה וכגרעינתה הא בכלי גמרא לא מדכר אלא ככותבת ביוה"כ ולענין שיעורי אמרינן (עירובי ד' רע"ב ושי"ג) דבש ככותבת ביוה"כ ולא מדכר גרעינתה, ונמי¹ אי לתרי שיעורי קא בעי נימא כביצה גדולה אי נמי מידי אהרינא דהוה שיעוריה ככותבת וכגרעינתה ולא נצטרך למיתלא מילתא בתרי שיעורי וכמה קושיי קשו לי עלה עד דאשכחנא פירוקא בגמ' דבני מערבא והכי גרסינן התם (ירי' יומ' פ"ח דמידי סעיד) א"ר יוסי זאת אומרת שהוא צריך למעך את חללה דלכן מתני כמהו וכגרעינתה וכחללה² והכין כירורה דמילתא כי הכותבת הגסה אינה דבוקה בגרעינתה אלא יש בין גופה ובין גרעינתה חלל³ ולהכי איצטרך למיתנא ככותבת הגסה כמהו וכגרעינתא לחומרא דלא תימעי ותשער כמו השלמה דנפיש שיעורה דהוי לקולא ולא מחייבת ליה עד דאכיל כהאי שיעורא אלא מכי אכיל כמהו וכגרעינתה בלחוד בלא חללה מיחייב והיינו דאמר ר' יוסי זאת אומרת צריך למעך חללה כדי שידבק גופה של כותבת בגרעינתה ולא ישאר בה חלל ובתרה כ"י⁴ משערינן בה אכילה של יום הכפורים ומשום הכי איצטרך למיתנא כמהו וכגרעינתה למעוטי חללה. * [אח"ה עיי' תוספ' יומ' ע"ט. ד"ה כותבת שהביא זה דר"ג גאון בשם הערוך וסיימו וז"ל והיינו דקא מיבעיא ליה הכא בגרעינתה דהיינו לאחר שנתמעך חללה או שלא בגרעינתה פי' כברייתא ממש קודם שנתמעך חללה ע"כ וכן פסקו הרקח והר"ן ועפ"י זה צע"ג מ"ש הר"ן ג"א ריש הל' יוה"כ (צד מ"ט.) ושיעור אכילה דמחייב עליה כרת בככותבת הגסה כמהו וכגרעינתה וכחללה ע"כ ופ"ס סק הריצ"ג איפכא ולקולא וכבר עמד על זה הגאון כפירוש יצחק ירנן עש"ה - וכירו' יומ' שם מפורש מאמר המשנה ע": ככותבת נמירת, ובכלי יומ' ע"ט סע"ב אי' כותבת הגסה שאמרו פחות מכביצה כביצה משבעא ככותבת מיתבא דעתיה. - והקבוץ בכ"ר ס"פ מ"ב ושם דרש ואת כל אכלם (בראשית י"ד, י"א) ר' גחמיה אמר אלו הכותבות] -

דפ' הדר (עירובי ס"ב:) ובס"ג (דפרק אלו מציאות) [צ"ל דואלו מלאכות] (כתובות ס:) אפי' ביעתא ככותבא לא לישרי איניש במקום רביה פי' לא אצטרך מביצה שנולדה אלא אפי' אותה שמוצא במעי אמה כדאמרינן כר"ג דביצ' (י:) השוחט את התרנגולת ומצא בה בעים גמורות מותרות לאוכלן כחלב דלאו כגופה דתרנגולת דמיין ורב חסדא לא פשט בשני⁵) דרב הונא רבו כיון שיש בכותב חלב וביצת שחוטת נראית ככשר אע"פ שמוטר בכירור לא רצה להתיר. * [אח"ה הועתק מפ"י ר' נסים גאון בספר מפתח במקומו וכן מוכח מפ"י ר"ח גרפס בש"ס עירובי בדפ' ווילנא, ותוספ' בשני מקומו' הנ"ל הביאו פי' הערוך והקשו עליו ע"ש ובהפשכ"ע 'שהאריך בזה - וכן"ה בפסחים מ"ג. ועיי' מתכלתא, כריתות ו' רע"א עיי' גלדן וע' כף י"א. - ועוד עיי' כתא] -

כְּתִי (= פּוּתִי תוּאָר מִן פּוּת, פּוּתָה שֵׁם מְקוּם בְּבָבֶל וְעַל שֵׁם עִירָם נִקְרָאִים כּוּתִים וְהֵם הַשְּׁמֵרוֹנִים Samaritaner) כַּפ' ח' בְּכִרְכּוֹ (מ"א דף מ"א: וכן הוא בתוספתא ברכות סוף פרק ג' ועיי' שם פ"ה) אֵין עוֹנִין אִמֵּן אַחַר כּוּתֵי הַמִּכְרָךְ. פ"י הֵם הַשְּׁמֵרוֹנִים הַדְרִים בְּשׁוּמְרוֹן אֲשֶׁר בָּאוּ מְכוּתָה. * [אח"ה] זֶה מוֹכַח מֵהַמִּקְרָא מ"ב, י"ז כ"ד ויבא מֶלֶךְ אֲשׁוּר מִבָּבֶל וּמְכוּתָה וּמַעוֹא וּמַחֲמַת וּמִסְפְּרוֹים וַיֵּשֶׁב בְּעִיר שְׁמֵרוֹן תַּחַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְשׁוּ אֶת שְׁמֵרוֹן וַיֵּשְׁבוּ בְּעִירָהּ, וְשֵׁם פְּסוּק לִי נִקְרָאוּ: אֲנָשֵׁי כּוּת, וְתַכּוֹת מְקוּם כּוּתָא, כּוּת הִיְתָה לְפִי עֵדוּת בֶּן מִתְיָהוּ בְּפֶרֶס, וְאַלֶּה דְבָרָיו (על הקדמוניות מ', י"ד, ג') Οἱ δὲ μετουκισθέντες εἰς τὴν Σαμαρείαν Χουθαῖοι, ταύτη γὰρ ἔχρωοντο μέχρι δευρο τῆ προσήγορίᾳ, διὰ τὸ ἐκ τῆς Χουθαῖς καλουμένης χώρας μεταχθῆναι, αὕτη δ' ἐστὶν ἐν τῆ Περίδῃ, καὶ ποταμὸς τοῦτ' ἔχων ὄνομα ועוד הכפיל דבריו בקדמוניות י" מ' ז' כי נקראו השמרונים כותים על שם מקור מחצבם למקומותם שהיו בפנימיות של פרס ומדי (οἱ πρότερον ἐνδοτέρω τῆς Περίδος καὶ τῆς Μηδίας ἦσαν) ולזה הסכימו גם סופרים ערביים שהזכירו עיר כוּתָא, כוּתִי באיראק כערך שתי פרסות מנהר מלכא למזרחית של מיגרים עיין רו"ב לווענער ח"א, 237 ושם הובא דעת מי שאומרים שכותים הם הם Kossaei (χοσσαῖοι) בזוויאנא (עיין מאנגערט ח"ה,

1) לוי בדפ"ר במ"ס, ושיעורו קשיא לי נמי. 2) בנו"ג ניתני כמהו וכגרעינתה ומחללה. 3) עיין פי"מ לרמב"ם בכלי פי"ז מ"ב. 4) כמה בכ"י ו'ו' וה"ב, ובדפ"ע הכין. 5) וכן מוכח הסדר ממי ר"ח בפסחים ומפי' ר' נסים בעירובין בספר מפתח דף ס"ב: ולפינו אי' הסדר משום נסובי דחלבא. . משום מוילחא. . משום קומינתא דאומא. 6) בפ"י ר' נסים גאון: בימי,

ובתוספת תרומות פ"ח איתא בכ"י אירפ' חנוני
ובנו"ג הכותי] —

* כְּתָבְתִּין עֵי"ע כְּתָ.

* כּוֹתֵל, כְּתוּלָא, כּוֹתְלָא (פי' קיר Wand) מן אחר
כתלנו (שה"ש ב"י, ט) וכדניאל ה', ה' די
כּוֹתֵל והקבוץ כְּכַתְלָא (עורי ה', ח) וכן בדרז"ל
ברכות ג"ח רע"ב השתא נפל ליה כתלא ולא
אתנח¹). שבת פ': מן כותלא עיי"ע אנדיפי, ערע
ושם ה', עיי"ע שפע, כ"מ פ"י מ"ד לסתור את
הכותל, וע"ש מ"ה וב"ב רפ"א —. אהלות פ"ו מ"ג
כותל המשמש את הכית וכו' ע"ש ובדרך משל
ויק"ר ר"פ ל"ב אזנים לכותל עיי"ע (איזגרין)
[איזגרין] וקהל"ר פ' גם במדעך; ובעל כנפים יגיד
דבר משום אזנים לכותל ועיי"ע בלומענלעזע לה'
דוקעס 93 שהביא מעומר השכחה (דף קל"ד) משל
דומה לזה . . שמו"ר הקיר פן יהיה אחריו גונב
דברים המלחשים. ובירושלמי בכא בתרא פ"ב
דף י"ג: כּוֹתְלָהּ, והקבוץ: כ"ר ר"פ י"ח כתלים
של זהב, ירו' שקלים פ"ד דמ"ה. זיוון וכתלין
ברכות כ"ה. מכותלי ביתך (אתה)² ניכר וכו' עיי"ע
פסח, כ"מ ג"ט רע"ב כותלי בית המדרש ויכחו.
יומ' כ"ח רע"ב מכי משחרי כותלי עיי"ע שחר א'.
ובהשאלה נדה ג' סע"א כותלי בית הרחם. —
חול' י"ז. מניל' י"ג סע"א כתלי (כותלי) דחורי
עיי"ע קתל גי' ופי' רבינו ושם אכאר א"ה.

* כְּתָלִיקוֹן עֵי"ע קְתָלִיקוֹם.

כְּתָם (והפעל כתם בל"מ ענין רשימה (ירמי' ב',
כ"ב) וכן השם בל"מ כּוֹתְמָא, כּוֹתְמָתָא
Einstich, Mal, stigma (Fleck) והושאל לרז"ל סימן
רושם של דם Blutmal, Fleck) בפ' כל היד (נדה
י"ד) מודים חכמים לר"ע ברואה כתם. בס"ג דפ"ק
דיכמות (מ"ז סע"א) ובפ' שור שנגח ד' וה' שוורים
בגמ' של ישראל (ב"ק ל"ח סע"ב) כל הכתמים הבאים
מרקם מהורים ור' יהודה מטמא מפני שהן גרים
ומטעה כתמים הבאים³ (מן הגוים)⁴ ה' ה' וריס⁵
פי' שאין כתמי גוים מיטמין, כתם בלע"ז מקל"א.
* [אח"י] והוא בלתי מל"מ maculo מל"מ Fleck, macula
וכנ"ה הרבה בנדה ה', ג"ז. ושם: פ"ח מ"ג והקבוץ
כתמים⁶, כתמין נדה ה' סע"א תוספ' נדה ספ"ח.
כְּתָמִי דמא סנהד' צ"ה סע"א. ועקרו מל"מ נכתם
ירמי' שם והתרג' העתיקו: הא כרושם כיתמא.

ב' 359 והלאה) ועוד עיי' או"מ לפירשט ע' כות
ועוד עיי"ע כרוו ומ"ש. ועוד עיי"ן כרמי שומרון
להח' המהולל רפאל בן שמעון קירכהיים אשר חקר
בשקידה ועיון בעניני כותים וכלם נכחים למבין
ועוד הוציא לאור (בשנת תר"א כפא"מ) בין שבע
מסכתות קמנות ירושלמיות מצד ל"א עד ל"ח
מסכת כותים והוא קבוץ של כרייתות שנשנות
קודם שקלקלו הכותים מעשיהם עיי"ן פי"מ להרמב"ם
לברכות פ"ח מ"א ועל ר"פ בנות כותים. ומפני
שקבוצת מאמרי הברייתות נסדרה בסדר יפה עם
מקורי מחצבן לכן משכתי ידי מלהעתיקם וזיל
קרי כי רב הוא — וככחינת מצב הכותים בתוך
בני ישראל כבר נחלקו בימי התנאים אם גירי אמת
או גירי אריות הם עיי"ן קידושי ע"ה רע"ב וש"ג
וכן נחלקו רבי ורשב"ג כותי כנוי דברי רבי רבן
שמעון בן גמליאל אומר כותי כישראל לכל דבר
(ירי' ברכות פ"ז ד"א רע"ב ירו' דמאי פ"ג דכ"ג סע"ג, ירו'
כתובות פ"ג דכ"ז סע"א, ירו' שקלים פ"א דמ"ו רע"ב, תוספת'
תרומו ספ"ד) וזה מה שאמר רשב"ג (חול' ד', קידושין
ע"ו גיטין י', תוספת' פסחים פ"ב) כל מצוה שהחזיקו בה
כותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל, אבל מאחר
שמצאו להן דמות יונה בראש הר גריזים שהיו
עובדין אותה (חול' י', עשאוס נכרים גמורים (שם),
בירו' ע"ז פ"ה דמ"ד ע"ד כבר נתקלקלו הכותים.
נדה ל"א: תוספת' נדה רפ"ה בנות הכותים וכו'.
סו"ט ל"ג: הר גריזים והר עיבל שיושבין בהן
כותיים בירו' סו"ט פ"ו דכ"א ע"ג א' שבין הכותים
וכו' ע"ש. ע"ז כ"ז רע"א. כותי לא ימול ישראל
מפני שמל לשם הר גריזים ועיי"ן תוספ' ע"ז פ"ג
וירו' יבמות פ"ח ד"ח סע"ד ומ' רע"א. האוכל פת
כותים כאוכל בשר חזיר שביעי' פ"ה מ"י וע"ש
תוי"ט. עירובי ל"א: מי שאינו מודה בערב מאן
א"ר חסדא כותאי וכן הקבוץ במשקל ארמי כותאי
חול' ו', בי כותאי ירו' קידושי פ"ד דס"ו: אילין
כותאי (בירו' ב"ב פ"ה דמ"ז: נפחא), כ"מ ס"ט סע"א
הנהו תרי כותאי, ירו' יבמות פ"א ד"ג. לא יחסדונך
כותאי, ירו' ע"ז פ"ה דמ"ד ע"ד כותאי דקיסרין,
ושם כותיאי דקיסרין, אתו כותיאי, ונסכון כותיאי,
והיחיד כותי ירו' מ"ק פ"ג דפ"ג: ירו' תעני' פ"ד
דס"ו: חד כותי ובאיכ"ר פ' רבתי: חד כותאי,
ולנקה כתובות פ"ג, מ"א הכותית, תוספת' אהלוי
פי"ח כותית — והרבה פעמים הביאה יד הצינזור
מלת כותי במקום מלת גוי עיי"ע כש' ב' וע' גוי —

¹ כ"ה בכ"י מי ובנו"ג נפל בתלא. ² ל"י בכ"י ש"ס. ³ ל"י לפנינו. ⁴ בנו"ג מבין הנכרים. ⁵ כ"ה לנכון בכ"י וכד'
ווינצי. ⁶ ובשמירי פמ"ב בקצת דפוסי הכתמים וש"ס הוא עיין סוף עי' כתב.

בגד (שמות ל"ה, י"ח; מ"א כ"א, כ"ז; ישעי' ל"ה, כ"ב) הרי שלפי הע' הזקנים אין חלוק בין בגד פנימי וחיצוני ששניהם העתיקו בשווה וכן הבינו כתנת בבגדי כהונה אבל כבר הרגיש הרד"ק שרש כתן כי איננו מעיל. — ובהנחה ראשונה ענין המלה פשתים וכן תרג' פשתים (ויקרא י"ג, מ"ז, מ"ח; דברים כ"ב, י"א; שופטים מ"ה, י"ד; מושלי ל"א, י"ג); וכן דעת רז"ל כיתנא הוא שש עיין יבמות ד': מדרש כיתנא וכו' עיי'ע תכלת ועיין יומ' ע"א: וע' בד ג' וע' שזר א'. ובשבת כ': מבואר חסן של משנה (פ"ב מ"א) כיתנא דדייק ולא נפיץ עיי'ע חסן א' וכן תרג' והיה החסן לנערת (ישעי' א', ל"א) כנעורת כיתנא. נדה ס"א. עמרא וכתנא תרג' אסתר א' י"א עמר וכיתן. ב"ק ק"ג. אייקר כתנא. כ"מ צ"ג סע"ב אפקד כיתנא וכו' עיי'ע שב ח', ושם ק"ז רע"א עיי'ע תחל. ר"ה כ"ג. עיי'ע אָשָן, ע"ז ל"ח: ביזרא דכיתנא עיי'ע בזר א', חול' ג"א סע"ב עיי'ע דק א' ושם פ"ה: עיי'ע יניכא, נדרים מ"ח רע"ב עיי'ע כפי ב' וע' שמט א'. ירו' סנהד' פ"ב ד"ב סע"ג עיי'ע אותונית (ח"א של"ד, ירו' מעש' שני ספ"ה דנ"ו ע"ד רב הוה ל' כיתן וכו' ומגבלא אדמיה בורע כיתן, ירו' סנהד' פ"י דכ"ג, זרעו הימים וכיתן, מפרי האדמה (בראשית ד', ג) תר"א א' מדרע כיתנא והוא עפ"י האגדה בתנחומ' זרע פשתן היה עיין פירש"י לאותו הפסוק, והקבוץ ירו' שבת פ"ז ד"י, הכן כיתנייא וכו', ובהשאלה בירו' שבת רפ"ב ד"ד רע"ג מבואר ירוקה שעל פני המים (שבת פ"ב מ"א) כיתן דמיי (Wasserflachs), וכ"ה בל"ע **כִּתָּן** ירוקה שעל פני המים Wassermoos, והתואר פִּתָּן אורג פשתן Flachsspinner וכ"ה כפי רמב"ם בכלים הנ"ל עור הכתן העור אשר יחגור אותו הפשתני וכו', ור"ש העתיק כל הפי' הנ"ל בלי זכרון הערוך, וכנ"ה בתוספתא כלי' ב"ב פ"ד עור הכתן אבל ככ"י אירפורט בהוצ' צוק"מ 594 בטעות הפתן, והקבוץ ירו' פ"א פ"א דמ"ז, חנותא דפיתנאי הוה לן צומת עיי'ע חבץ (ח"ג של"ח) — אבל כיתונא דוורדא וכו' חולי' מ"ו סע"א לפע"ד אין לו שייכות עם כיתנא הנ"ל כי הוא מל"ע **כִּתְנֵה** תיק קמן להניח בו מיני בשמים Gewürzkästchen

וזה לביאור החוזק הענין, ותרג' כשני (ישעי' א', י"ח) כתימין כצבעונין, והח' פירשט בשרש כתם השווה הפעל למלה ערבי' **כִּתְנֵה** מזהם ויותר קרוב להיות מל"ע **כִּתְנֵה** besudeln והשם **כִּתְנֵה** = כתם — [Besudlung, Schmutz]

כתן (= פיתן, כיתנא בל"ס פִּתְנָא בל"ע **כִּתְנֵה** פשתה Lein, Flachs והבגד ממנו כיתונא, כתניתא בל"ס כותינא בל"מ כתונת Leibrock בל"ע **כִּתְנֵה** **כִּתְנֵה** ר' אליעזר אומר תולין כנמ' אין שורין (שבת ק"מ סע"א) אמר רב חסדא האי כתניתא משלפי לדידה מקניא שרי קניא מינה אסיר⁽¹⁾ פי' למשוך הבגד ששטחו בקנה להינגב ונעשה נגוב וישאר הקנה במקומו ולא יטלמלנו⁽²⁾ מותר אבל למשוך הקנה מן הבגד ולטלמלו בשבת אסור שהקנה אינו כלי להטלמל בחצר⁽³⁾, בר"ג דפ' כיסוי הדם (חולי' פ"ד רע"ב) ובפ' אלו מציאות נגמ' מצא כסות (ב"מ כ"ט סע"ב) וילבש כלי פשתן כיתנא רומאה⁽⁴⁾, בס"ג דפ' ראוהו בית דין (ר"ה כ"ז): לא תימא דהפכיה כי כיתונא⁽⁵⁾, פי' לא תאמר שהפכו כבגד פשתן שמבפנים לחוץ, כפ' אלו טרפות נגמ' הריאה (חולי' מ"ו סע"א) וסימניך כיתונא דוורדא דמיתנא⁽⁶⁾ בה ריאה כלומ' דאדום הפנימי כוורד ותתאה כאהינא סומקא⁽⁷⁾, ובסנדל כפ' כ"ו בכלי' (כ"ה) עור הכתן ועור הכתף פי' עור הכתן שמשמין אותו אומני פשתן בפניהן וקושרין אותו במתניהן שלא יסתבך⁽⁸⁾ עליו הניפוץ, עור הכתף שמשים בכתיפו תחת משאו שלא יזיקו המשאוי, המחלצות והמעטפות (ישעי' ג', כ"ב) תרג' כיתונא ושושיפאי. — (א"ב פי' בל"י מין מלבוש פנימי כמו חלוק ולפעמים גם מין מלבוש חיצוני, ומלה זאת נעתקה מל' עברי' כתנת וכן נקרא בל' יוני כיסוי וקרום כבד וריאה, ותרג' והפשתה והשעורה (שמות מ', ל"א) וכתנא ושערי. * [אחיה' כונת ר"ב למלה יוני הנ"ל ועל ידי **כִּתְנֵה** העתיקו ע' זקנים פִּתְנָת (בראשית ל"ה ב', ל'; ויקרא ח"ו ז'; י"ח ח"ו; מ"ז, ד'; ש"ב י"ג, י"ח) וכן הקבוץ כתונת בראשית ג', כ"א; שמות ל"ט, כ"ו; עזרא ב', ס"ט) וכן העתיקו מעיל (ישעי' ס"א, י') וגם

(1) כ"ה לנכון בדפ' וויניצי וכ"ה ל' נקבה לדירה... מונה בנוסח; כי כתינא ל' נקבה היא אבל בשרפ"ע בטעות משלפיה מקניא שרי קניא מ"ו כ"ה אסור ובדפ"ר נשמו וא"ר ק משלפיה ובדפ"ע חוץ מרפ' וויניצי נשמו: לדירה. (2) בפ"י ר"ח ולא מטלמלן. (3) ע"כ הועתק מפ"י ר"ח בשבת נדפס מכ"ו אנגילוקי בש"ס ווילנא ושם נכון אינו כלי להטלמל וכ"ה לנכון בכ"ו ו"ו וה"ב אבל בדפ"ע כלי ומו"ת רוצ' שמו"ת כדאי בכ"י בר"ד אבל היותר נכון כג"ו כ"ו ו"ו וה"ב של"ו כדליתא בפ"י ר"ח. (4) כנ"ג בכיתנא רומיחא. (5) כנ"ג בכתונא. (6) בנו"ג דמנחה ביה. (7) הועתק מפ"י רגמ"ה כ"י לחולי' (בקבוץ כ"ו אנגילוקי דף ש"ז). (8) כ"ה לנכון בדפ"ר וויניצי, באמיל וא"מ וכ"ה בר"ש בהעתקת זה הערך אבל בדפ"ר פ"ו וכ"י ה"ב ניסתבך ובכ"י ו"ו יסתבך ב"ס.

והושאל אצל רז"ל לכיס קמץ שהטוח מונח בו או אולי הוא כדעת ר"ב ג"כ ל"י Schaafe, χιτών — [Hülle

* כותניין (שם מקום) ירו' מעש' שני רפ"ד דג"ד רע"ד כהדא רבי ה"ל פירין הכי ופירין בכותניין וכו'.

כֶּתֶף (מל"ט זרוע ממעל לשכם Schulter וכן בל"ע כֶּתֶף ובל"ם כֶּתֶף; הפעל כֶּתֶף וכפעל כֶּתֶף auf der Schulter tragen; התואר כֶּתֶף Träger, (der die Lasten auf der Schulter trägt) נשך כגמ' אין מושיבין (בי"ט ס"ח) תנו רבנן מקום שנהגו להעלות שכן כתף למעות מעלין. פי' אם היו פירות בעל המעות נתונין בחצר המקבל אותן בתורת עיסקא מעלה לו הפירות כשער שבשוק ומעלה עליהן שכן כתף שהיה מביאן מביתו של בעל המעות לביתו של זה⁽¹⁾. בפ' המניח את הכד כגמ' שני קרין (ב"ק ל"א) מאי לאו שעמד לכתף דאורחיה הוא⁽²⁾ לא כשעמד ליפוש⁽³⁾ פי' בערך פ"ש⁽⁴⁾. כסוף גמ' דיומא (פ"ז רע"א) ובר"ג דסנהדר' (י'): מר זוטרא חסידא כי הוה מכתפי ליה בשבתא דריגלא אמר הכי כי לא⁽⁵⁾ לעולם הוסיף (וכו') [צ"ל וגו'] (משלי כ"ז כ"ד)⁽⁶⁾. ובלבד שלא יכתף (ביצ' כ"ה ס"ב) כבר פי' בע' אלנקי⁽⁷⁾. בפ' כל כתבי כגמ' כיצד נפלה דליקה (שבת ק"ט). רב נחמן בר יצחק מכתף עייל מכתף נפיק⁽⁸⁾. שבת המגיע לכתפים (ב"ק צ"ה ס"ב כ"י ק"י: כ"ב מ"ב) פי' בע' שבת⁽⁹⁾. בכל זית פ"ז כפיאה (מ"ד) איזו היא עוללת כל שאין לה לא כתף ולא נטף. ירושלמי (פ"ז ד"כ) כתף פסיגין זו על גבי זו נטף תלויות בשזורא⁽¹⁰⁾ ויש אומרים נטף קרסול וי"א נטף כפוף כתף זקוף. תוספתא (פ"ג דפיאה) אי זהו כתף פסיגין⁽¹¹⁾ המחוכרות בשדרה זו על גבי זו איזהו נטף ענבים המחוכרות בשדרה ויורדות. [אח"ה וכפ"ט לרמב"ם כפיאה אי' כתף הוא

שיצאו מן האשכול שריגים דקים מלאים ענב וכו'. ולפע"ד כונת הרמב"ם על ל"ע כֶּתֶף ענין מלאוי ורבו ונאמר מגורגי הצמחים וכדומה והשם ממנו כֶּתֶף die Fülle, Compactheit אבל לפי פי' הירוש' והתוספ' הנ"ל נגזר מפעל ערבי כֶּתֶף פי' ענין אידוק וחבור זה על גב זה וזה פי' כתף המחוכרות בשזורא (בשדרה) זו על גבי זו. כמו שישאו ענבים זה את זה בכתף auf der Schulter tragen וזה ענין הפעל כֶּתֶף והפעל כֶּתֶף פי' נושא או מתקן משאו על הכתף — וכנ"ה חוץ ממקומות הנ"ל בשבת ה': לכתף (הפסו לפוש) וע"ש פירש"י. ושם ח'. ורבים מכתפין עליו. . ולא כתופי מכתפי. ירו' שביעי' פ"ח דל"ח: מכתפי פירות, ירו' ע"ז רפ"ה דמ"ד ע"ג כיתף עמו חבית בחבית וכו'. ירו' נדה רפ"ב דמ"ט ע"ד שהיתה מכתפת ינות לנסכין וכו' והושאל למעינה כשו"ט מזמור ב' אלו שבע מצות שהן כֶּתֶף ב"הם פי' מעונים על ידם. והשם כל"מ כֶּתֶף סנהדרין נ"ב: מורכב על כתפו של אבא, שמ"ר רפ"ב הרכיבו על כתיפו וכו'. ב"ר פ' ג"ז טוען צלוכו ככתפו — שביעי' פ"ג מ"ט, ב"ב ס"ט. עיי"ע אבן כתף (ה"א י"ד). קידושין פ"א. על כתפיה, ירו' שבת פ"א ד"ג. על כתפיה דר' חייא בר בא והוא הקבוץ במשקל ארמי. ובל' נקבה (כמו כפופת הפתח. יחזק' מ"א. ב') קישרי כתפותיהן התירו ירו' סו"ט ספ"א ד"ז ס"ב כה"ג כמתנ' כהונ' בב"ר רפ"ק ובגו"ג בסו"ט כתפיהן וכב"ר שם במ"ס כפתותיהן וצ"ל כתפותיהן. ירו' ברכות פ"ג ד"ה ע"ד עיי"ע חלק. ותרג' שכם וכתף: כֶּתֶף. כֶּתֶף עיין במתורגמן. והתואר כֶּתֶף כל"י פכ"ז מ"ה עיי"ע כתן, ירו' קידוש' רפ"ב דס"ב. חייבו שבעה על ידי הכֶּתֶף והקבוץ כ"מ ק"ז: כֶּתֶף. ירו' ברכו' פ"ג ד"ו. ירו' מ"ק פ"ג דפ"ב ס"ב נמסר לכתפים, ירו' נזיר פ"ז דנ"ה. הכתפים אסורים בנעילת הסנדל וכו'. ירו' ב"מ פ"ה ד"ד: אגר הכתפין, ירו' שביעי' פ"ח דל"ח: החמירין והכתפין⁽¹²⁾ שבעות פ"ז דל"ח רע"א סמכון כֶּתֶף יא גבי קפילי"א] —

(1) שייך לר"ח כדמוכח מתוספי בי"ט ס"ח: ד"ה מקום וכגו' ר"ח שם ולא כגו' רש"י ועיי' ובהפשיע. (2) כאן אי' עוד בנוסחי: וקתני חייב רהוה ליה להחזיר אבל גם בעי פ"ש אי' לא גרס רבינו להני תיבות וכן ל"י באמת בכתוב' ל"א סע"א. (3) בנו"ג פ"ש וכ"ה בעי פ"ש אי' וכ"ה בכתובי ל"א סע"א ורע"ב ובשבת ה': אבל בכ"י ש"ס אי' לויפ"ש. (4) ובדפ"ר הגוי' בעי כפ"ש וצ"ל פ"ש (אי) ובעי הלוח פי' רבינו כומש כפ"ר ח' בשבת ה': כפי מה שנדרס בש"ס ווילנא. (5) ל"י במעות בדפ" ווינצי. (6) בכ"י ו"ו במעות כי לעולם חסרו. בנוסח הערוך אי' בסנהדר' אבל ביומ' לפנינו: רב זוטרא כי הוה וכו' הוה אמר כי לא וכו' אבל בכ"י ש"ס כפ"ר ג"ו כ"י כי לנכון מר זוטרא וכ"ה בילק' משלי קרוב ל"י רמו חתקס"א ועיי' ביצ' כ"ה: ובעי' הגוי' כגו' הערוך מר זוטרא חסידא כדאי' בסנהדר' הנ"ל. (7) ח"א, ק"א: ושם הובא ג"כ מכתפי לחו וכו' ופירשו רבינו בשני אופנים לכן לא פירשו בעי' הנוכחי ונשען כאן על פירשו דשם. (8) וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג ועייל. . . . ובפ"ק. (9) ובענין פי' של רצ"ג עיין מ"ש במבוא כח"א XX. (10) כ"ה בדפ"ר וכ"ה בירו' לפנינו אבל בשרפ"ע בשזורה וכן מוכח מפ"י הר"ש ומפ"י מהר"י בן מלכי צדק בשם הירוש' — ובכ"י ו"ו ול"ד במ"ס כשורה וצ"ל בשזורא. (11) בדפ"ר סיגין וכ"ה בכ"י כי בתוספת' אבל בכ"י אירפ' פסיגין וצ"ל פסיגין כדאי' בהוצאות ועיי"ע פ"ג. (12) ובירו' ע"ז הנ"ל החמירין והכתפים.

* בְּתָפִי עִי"ע טט א'.

* כתיפין (מ"ם וצ"ל כפיתין) תוספי כלי' ב"ב פ"ב שני כתיפין היו בכית אבא וכו' צ"ל כפיתין כהגהת הגר"א והוא מע' כפת = פופת פי' גולם של עץ.

פְּתָר (מל"מ פי' עטרה וכן בל' פעניקיא קְתָר וממנו בל"י Krone, Diadem *κίραρις, κίραρις* והפעל פְּתָר בהפעיל ענין קישוט בכתר — eine Krone aufsetzen, verleihen בר"ג דפ' כיצד מעברין (עירובי נ"ג): נתיעץ במכתיר והנגיב למפיבושת פי' ר' יוחנן שהיה סומך לתלמידים ומכתירם והנגיב למפיבושת הלך אצל חכמים שנדרום ללמוד תורה ועל שם מפיבושת בן שאול שהיה חכם קורא לכל תלמידי חכמים מפבושת שהיה מבייש פני דוד⁽¹⁾ בהלכה (ברכות ד'⁽²⁾). מרדכי מוכתר בנימוסו [הוה]⁽³⁾ (מגיל' י"ב סע"ב) פירושו בע' נימוס⁽⁴⁾. והצניפות והרדדים (ישעי' ג' כ"ב) תרנומו וכתריא וכבינתיא⁽⁵⁾. ואל איל תימורים⁽⁶⁾ (יהוק' מ"י ט"ז) תרנ' ועל איילא⁽⁷⁾ כותרתא⁽⁸⁾. — (א"ב פי' בל"י צניף ונתתקה מלה זאת מל' עברי כתר ללשון פרסי ומלשון פרסי ללשון יוני ונקרא כן בראשונה צניף של מלך והושאל שם זה לכל הצניפים). [אח"ה והנכון כמו שכתבתי בתחלת הע' כי מלה יוני' נעתקה מל' פעניקיא פְּתָר צניף והמלה הנ"ל כל תמצא בל' פרסי בזו ההוראה, אבל המושג כי בצניף הנקרא אצל היונים *κίραρις* השתמשו מלאכי פרס בראשיהם נמצא בספרי יונים עיין או"מ לפאססאו — וכנ"ה בחול' ס' רע"ב אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, שמ"ר פ"א והוא (משה) נוטל כתרו של פרעה ומשימו על ראשו וכו' ותרנ' עמרת (ישעי' ס"ב ג'), כתר וציין (ירמי' מ"ה, ט') כיתרא, והקבוץ אבות פ"ד מ"ג שלשה כתרים הן כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהן וכ"ה בקצת שנויים באבות דר"ג פמ"א, שמ"ר ר"פ ל"ד במד"ר פ"ד ופ' י"ד קהל"ר פ' טוב שם, מד' שמואל פ' כ"ג תנחומ' ויקהל סי' ז' וח', ילקוט קהל' רמז

תתקע"ג, והושאל לתגין של ספר תורה כגון באותיות שעמנ"ז ג"ץ שצריכין כל אות ג' זיונים שבת פ"א, מנחות כ"ט; קושר כתרים לאותיות ע"ש ובפירש"י. — ובהשאלה נאמר עוד מסנדלפון (חגיג' י"ג): שעומד אחורי המרכבה וקושר כתרים לקונו. + אלא ולא) דקשר לכתר ומשביעו בשם המפרש ואזל תנא יתיב בדוכתיה כ"ה באה"ת ובע"י וגי' ואזיל ויתיב בדוכתיה אי' ג"כ בכ"י ש"ס ובגוס' משובש, ואולי אכתריאל ככרכות ז' רע"א הוא הוא המלאך שקושר כתרים לקונו או אולי הוא השכינה שנקראה אצל הפרסים הישנים as-qarenáo ובל"פ החד' *خَرَن*, *كَيَاخَرَه* עיין ספרי על המלאכים והשרים 34 — ועוד בהשאלה פותרתא (יחזקאל מ' מ"ה כ"ב; מ"א, י"ח, י"ט) נאמר מראש העמודים Knauf על שם שהוא כצורת כתר ומל"מ כרתת עיין רד"ק בשרש כתר, ובהשאל' תנחו' בהר סי' א' אין לך פרשה בתורה שאין לה כותרת מלמעלן ובסיס מלמטן פי' שכל פרשיותיה נדרשין לפניהן ולאחוריהן ועיי' בויק"ר פ' כ"ה. — והפעל מכתיר בהפעל מוכתר עיין לעיל ובהשאלה על אופן וקושר כתרים לקונו; בויק"ר ס"פ כ"ד כך בכל יום ויום העליונים (ובילק' ישעי' רמז רע"ב מלאכי השרת) מכתירין להקב"ה ג' קדושות מה הקב"ה עושה נתן כראשו אחת ושתיים בראשן של ישראל] —

פְּתָר (מל"מ וכן בל"ם ענינו המתין *warten*) ולתורתו איים ייחלו (ישעי' מ"ב, ד') תרנ' ולאורייתה נגוון יכתרון, ואל זרועי ייחלון (שם כ"א, ה') ועל דרועי⁽⁹⁾ (יכתרון⁽¹⁰⁾). כתר לי זעיר ואחויך⁽¹¹⁾ (איוב ל"ה ב'), [אח"ה ורד"ק בשרש כתר הביא ג"כ תרנ' לתהלים כ"ב, ג' ולא דומיה לי; ולא אכתר לי אבל בנו"ג לא שתיקתא לי, וכן פי' בשם אביו כתרו את בנימין (שופטים כ"י מ"ג) מענין המתנה ע"ש] —

פְּתֶשׁ (מל"מ ענין שחיקה ונדרף עם כתת וכן בל"ם פְּתֶשׁ ובל"ע *كشش* *stossen, zerstossen*) בפ"ד בשביעית (מ"ט) כותש וסך בשדה, בפרק (רביעי) [צ"ל חמשה]⁽¹²⁾ בתרומות (פ"א מ"ח) זיתים

(1) כ"ה לכנון בכ"י וזו אבל בדפ"ע מן פיו' והלאה פני רבו ובדפ"ר פני חכמים. (2) וזה לשון ר"ח בפי' לעירובין (נדרס בש"ס ווילנא): נתיעץ במכתיר נשא עצה מראש ישיבה, והנגיב: והלך לארץ הנגב אצל חכמי דרום ע"כ וכזו השטח הלך גם פירשיו אבל ממה שפ"ו הערוך במכתיר פי' ר' יוחנן שהיה וכו' נראה לי ברור כי הלך רבינו בש"ס ד' צ"מ ג' און שראה פירושו והשתמש בו עיין מ"ש במבוא בח"א XVIII ד"ה נגב. (3) וכ"ה בעי' גמס וככ"י ש"ס ובנו"ג היה. (4) ר"ל בעי' גמס ע"ש. (5) עי"ע כבינת ומ"ש. (6) במקרי תמרים. (7) כ"ה בכ"י וזו ובנו"ג אילא, ובדפ"ע אילא. (8) וכ"ה לפנינו ובכ"י וזו כותרתא. (9) כ"ה בכ"י וזו אי' ובי', וככ"י כ"ד זרועי. (10) בתרגו' וליחקוק דרע גבורתי יכתרון. (11) כ"ה בכל כ"ו חוץ מכ"י ה"ב ובדפ"ע ל"י רק מהוספת ר"ב אי' בדא"מ. (12) בדפ"ר פיו' באסיל וא"מ אי' בפרק ד' וצ"ל ה' והוא בספוטות של איזה סופר דלא נגמר שהיה מקטע מלת חמשה אשר על שם התחלתה: חמשה לא יתרומו וכו' קראו רבינו פרק: חמשה והסופר היה מקטעו ה' וממנו בש"ס עור ד' ער שנפשת בדפ"ר וויניצי ר' ב' י' ע"י!

(ר"פ מ"ח) איתתיה דר' יוסי הוות מכתשא עם אמתה. ובויקר' רבה בצו (רפ"ט) לא חמית תרין דמכתשין⁴) דין עם דין ולא יהבית שלטא בנייהון. ובסוף אחרי מות (שם כ"ב) חמית תרין (פשוטין) [צ"ל פשוטין]⁵ מכתשין דא עם דא⁶ פי' חולקות זו עם זו. * [אח"כ והמלה סורית היא בהוראה הנ"ל וכן במיוחס לרש"י בכ"ר ר"פ מ"ח מכתשא: היתה עושה מריבה. ורש"י בחול'י גרס כבית כאמור ופי' מכתש: מפציר. אבל בלי ספק עיקר הגי' בכ"ף וכן מצאתי בפ' רנמ"ה כ"י לחולין (בבב"ב כ"י אנג' דף רפ"ג). וז"ל הוה קא מכתש ביה מוכא כלומר מבקש ממנו יותר מדי ע"כ ולרוב בא בל"ם כאתפעל אפלטא וכנ"ה כהתפעל בתוספת פ"א פ"ב וכירו' פ"א פ"ד ד"ח רע"ב שנים שהיו מתכתשין על העומר ובא עני אחר וחטפו וכו'. ילקוט יהושע רמז כ"ד בשם ספרי היו ד' מלכויות מכתשות זו את זו. . פסולת של א"י מכתשות עליה וכו' ומקורו בספרי ריש עקב אבל בנו"ג שם (כמה פעמים) כט"ס מתכחשות והמ"ל לא העיר על גי' הילק' ביהושע — ותר"י א' לבראש' ל"ב. כ"ה ויאבק: ואתכתש. ושם (כ"ה) בהאבקו עמו: באתכתשותיה עמיה] —

פְּתַשׁ (= מְכַתֵּשׁ מל"ם מְכַתֵּשׂא Schlag פי' הכאה ובהשאלה נגע Plage) תרג' נגע אחר (שמות י"א. א') מכתש חד⁷.

1 פְּתִית (מל"מ כתת נדרף עם פְּתַשׁ פי' שחיקה ובינוני פעיל פְּתִית נשחק כלומ' מקום בנוף שנשחק wunde, aufgeriebene Stelle ולדעת רבינו מורסא ועוד עיין בפנים) בפ' המוציא יין (שבת ע"ו: במשנה) דבש כדי ליתן על פי כתיב⁸. בפ' מי שהחשיך בגמ' הגיע (שם קנ"ד:) כשהדביש למאי חזי (לכותיתא) [צ"ל לכתיתא]⁹ דגמלי. פי' כתיב מורסא. * [אח"כ רבינו הלך בשמת ר"ח שפי' (לפי כ"י אנג' שנרפס בש"ס ווילנא) בשבת ע"ז: וז"ל הכתית הוא הנקרא בל' ישמעאל דומל ע"כ והוא בל"ע גמל שפי' מורסא, Karbunkel, Geschwür ועה"ק שנ"ב העתיקו בל"א בלאמר [Blatter]. אבל אני נגדרתי אחר פירש"י שכתב בשבת ע"ז: במשנ' וז"ל כתיב שובגבי הסוסים

הנכתשים מלשון כתישה: אם תכתוש את האויל במכתש (משלי כ"ז. כ"ב). בפ' כלל גדול אמרו בשבת (שבת ע"ה. רע"א) כותש פי' שהוא כותש¹ ומסיר קליפות החמין מעליהן למחון אותן להוציא סולת או² לעשות דיסא או מיסני וגם זה מפריש פסולת מן האוכל [הוא]. * [אח"כ ע"כ הועתק מפי' ר"ח לשבת נרפס בש"ס ווילנא — וכנ"ה בניצ' י"ד. אין עושין מיסני ואין כותשין במכתשת. מנחו' פ"ו. וכותש ונותן לתוך הסל וכו' עיי"ע גרגר ב', ירו' חגיג' פ"ג דע"ט ע"ג מביא גרגרין וכותשן. פסיקת' דר"כ צד מ'. נתחומ' וילק' חקת: כותשין אותה (את הפרה). ב"ר פל"ב ול"ד הפשתני. כל שהוא כותשה (הפשתן) היא משתבחת וכו' ועיי' פר' ג"ה שמ"ר פ"ב ילק' וירא רמז צ"ה. ילק' ישעי' רמז ש"ב. ילק' תהלי' רמז תרנ"ד. קהל"ר פ' טוב ללכת: ולמה כותשין על הלב מימר דכולה תמן. ילק' וישלח ר' קל"ג בשם מ' ויסעו וכתשה לכל מי שקרב אצלה. וכירו' קידושי' פ"א דנ"ט. פי' נחרפת לאיש ויק' י"ט. כ"י) כותשה לפני איש ועיי"ע ערפה. תרג' ירו' אושחקת (שמות ל"א) ותכתוש. תרג' כתיב (שם כ"ז. כ"ב) כתישא וכן וכתות ויקרא כ"ב כ"ד) כתישן פחדוי. ונפ על תרומו הנ"ל וכתש נדרף עם כתת ובתוספת אהלות רפ"ב אפי' משוברת אפי' מכותשית וכו' (בהפעל) וכירו' נזיר פ"ח דנ"ו ע"ג אפי' מכותתין. והש"ס שהש"ר פ' לריח מה השמן הזה אינו משתבח אלא ע"י כתישה וכו' לקח טוב לשמות כ"ז. כ' לפי שאין זית זך יוצא אלא ע"י כתישה וכו' ובמנחות נ"ג סע"ב א"י ע"י כתיב בניצ' ז': ח': והא קעביד כתישה. שבת ע"ד רע"א עני אוכל פתו בלא כתישה — ב"מ ל"ח רע"ב עיי"ע כתיב — ועוד השם פּוּתַשׁ פ"א פ"ב מ"ג כלא"י פ"ה מ"ג ירו' פ"א פ"ב ד"ז. שער כותש עיין פירושו בע' שער כאות סמ"ך — ובענין פּוּתַשׁ במהרות פ"ט מ"ה עיי"ע כפ"ש] —

פְּתַשׁ פי' בל"ם מריבין מתאבקין וחולקין זה עם זה mit Jem. streiten ומזה גם מפציר זה בזה (in Jem. dringen) בר"ג דפ' שבועת העדות (שבועות ל') בצורבא מרבנן מכתשין בעם הארין לא מכתשין³. כריש וירא אליו כבראשית רבה

1 לוי כפי' ר"ח. 2 כפי' ר"ח כגון כותש. 3 וכ"ה גם בכ"י ש"ס וכן מוכח מפירש"י בחול'י ז': ד"ה מכתש והביא בזה"ל וחרבו בשבועי' רק שגיי' רש"י כב"י' ולא בכ"ף עיין הגר"י' בגליון בשבועות ונ"מ לענין דינא. ובנו"ג מוחבינן ליה לצ"מ ולע"ה נמו אמרינן ליה תיב ואי קאי לית לן בה. 4 בנו"ג דמתכתשין. 5 וכ"ה לכונן בעי' פש"ט. ובדא"מ בכאן פשוטין וצ"ל פשוטין. 6 בויק"ר הגוי וחמא תרתין צפרין מתנציין חדא עם חדא. 7 ובעי' מכתש ארבה דוגמאות עיי"ש. 8 וכ"ה בכ"י מו' על פי הכתית אבל כבר העיר בעל ד"ס שם כי מטה שאמר בגמ' שם ע"ז: תנא על פי כתיב מוכח דט"ס הוא לגרום הכי במשנ' ואולי כיון גם רבינו על דף ע"ז: אבל אז היה צ"ל תנא כדי ליתן וכו'. 9 וכ"ה באמת בעי' דבש.

כתית מנחות פ"ו. ושם: זך כתית למאור ואין זך כתית למנחות. ושם: אין כתית אלא כתוש. שם נ"ג סע"ב עיי"ע כתש א'. — והפעל ירו' שבת פ"ז ד"י. ההן דכתית אורזו שערין חליקה חייב משום דש. ומל"מ פתת: בפעל ע"ז מ"ד. ברין הוא דפתיתי לא הוי צריך אלא וכו' עמד וכיתתו (את הנחש הנהושת מ"ב י"חד) יכמו ק"ג: כד מפתת דמי פ"י כאלו היה נתון. כ"ר פכ"ב התחיל מכתתו עיי"ע שף ח' ושם הובא ריש המאמר. שו"ט מזמור כ"ג מלאך המות מכתת מהם ט"ו אלף וכו'. תר"י א' לכמדב" כ"ד כ"ג מכתת אומיא ומלכיא. ירו' נזיר פרק ח' דנ"ז ע"ג מכותתין עיין ערך כתש א'. תוספתא אהלות פ"ב אפילו מַכְתֶּתָּ. את הפעל סוכ' ל"א סע"ב דכתותי מִפְתַּת שיעוריה. וחול' פ"ט רע"ב ע"ש. — והם תכו לנגליך (דברים ל"ג, ג') דרש כב"ב ח' רע"ב אלו ת"ח שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה] —

2 כְּתִית (נ"ל מע' הקודם חתיכות דקות של סחובי בגדים Fetzen שמדרכם להניחם על פי הכתית) כפ' במה אשה (שבת ס"ו רע"א במשני וסע"א בגמ') אם יש לו בית קבול כתייתין⁽⁵⁾ טמא. פי' "חוקך בתוך הקב חקיקה להיות שם הכתייתין"⁽⁶⁾ ומוגלא הזבה מרגליו מתקצצת⁽⁷⁾ באותה החקיקה ולא יהיו מצערים אותו בארכובותיו" הקב"ס⁽⁸⁾. כפ' יוה"כ בגמ' ותשמיש המטה (יו"ט ע"ה): ובר"ג דפ' מצות חליצה (יבמות ק"ב סע"ב) אמר אב"י דאית ביה כתייתין⁽⁹⁾ ומשום תענוג. — (א"ב פ"י חתיכות בגדים דקים ורכים). * [אח"י"ה נגדר אחר פירשי' בשני מקומות הנ"ל ע"ש. ובימי' סיים רש"י בזה"ל שהם נוחות לו לסמוך שוקו עליהם ע"כ וכן פירשי' בשבת קל"ד סע"ב נותנין ע"ג המכה מוך יבש . . . אבל לא גמי יבש ולא כתייתין יבשין ופירשי' כתייתין חתיכות בגדים דקים ע"ש. ובפ"י ר"ח (בש"ס ווילנא) פי' סמרטוין וכ"ה בסתם בע' נקר כ"י. ובשבת נ"ג סע"א אבל יוצא הוא באגד שעל גבי המכה ובקשישין שעל גבי הישבר וכח"ג בפ"י ר"ח לכן העתיק גם רבינו בע' קש ט' ובקשישין⁽¹⁰⁾ אבל בע' אגד הביא הגי' מתוך פירושו של באגד: פי' אגודת (פתייתין)⁽¹¹⁾ [כתייתין] שעל

והנמלים מחמת המשאות רדוייש"א⁽¹⁾ בלע"ז והכי אמר בהמפקיד בב"מ ל"ח סע"א ורע"ב) דבש והדביש למאי חזי לכתותא דנמלי אבל רבותי וכו' ע"ש. והלעז נ"ל הוא מל"צ rudesse, Rauigkeit ובדף קנ"ד: לועז רש"י רדויישודא אבל ככ"י רש"י ל'י אבל מאחר שבקידוש פ"א. ד"ה סקבא לועז רש"י סקבא דרדישור"א נ"ל לקיים הגי' אבל משובשת היא ואולי צ"ל ורדישור"א והוא = froissure חבורה Quetschung זה פי' סקבא עיי"ע סקב. על כל פנים מוכח מפירשי' כי הכין כתית מענין כתישה שעל ידי המשוי יהיה גבו של גמל כתוש ומסוקב והראיה האמיתית תמצא בפירשי' לב"מ ל"ח רע"ב וז"ל לכתישא דנמלא: לכתישא שעל הגמל שנבו כתוש ומסוקב מחמת משאוי איישרא בלעז ע"כ [כל"צ Schorf, escarre] ובע' כתש כבר רמזנו על זה הציון מב"מ לומ' כי כתישא אחד הוא עם כתית וכאמת בשבת הנ"ל גרס רש"י בציון מב"מ: לכתותא וצ"ל לכתיתא וכ"ה בחי' הריטב"א לב"מ שם — וכנ"ה בשבת ע"ז: בעי רב אשי על כתית אפומא דכולה כתית או דילמא אמורשא קמא דכתית לאפוקי הורנא דלא תיקו ופי' המאירי יש מפרשים וכו'⁽²⁾ ובכלל הוא כל בואה היוצאת וכשמתבשלת להוציא מורסא⁽³⁾ מתחדדת מעט ואותו שפוע נקרא פי' כתית וכל השמה נקרא כתית ומתוך כך שאלו בכרייתא וכו' ע"ש. ובשבת שם: ברא שבלול לכתית וכו' עיי"ע שבלול ושם גי' הדפוס' לכתות וצ"ל לכתית כדאי' בספר עיקרי התלמוד כ"י בשם הערוך. וכ"ה בירו' ברכו פ"ט ד"ג סע"ג שבלול לכתית לפי גי' המהרש"ם ופי' שם: כתית הוא בשר כתוש שנפנע באבן או בכותל ע"כ ובנו"ג במ"ס שבלון⁽⁴⁾ להזיות ונ"ב צ"ל להזיות. — וכן ענין כתית מיני מתיקות שנכתשין שו"ט ריש מזמור ט"ו וילק' תהלי' שם משל לעירני שנכנס למדינה וראה אותן שמוכרין מיני כְּתִיתִין וכל דבר אמר מי יוכל לשבוע מאלו וכו' ומפרש מלות זרות בילק' כתב בצדו כתייתין מיני תענוג ע"כ ואין ההמשך סובלתו והוא מענין האמור דברים הנכתשים (עיין למטה הפעל בציון מירו' שבת) או יותר טוב נ"ל להגיה מיני כסינין עיי"ע כסן כ' — ובפרט בא כתית כל"מ משמן זית זך

(1) כ"ה ברש"י ברפ"י שונצי וויניצי באסיליאה וקראקא עיין ס"ד שם. (2) והוא כשמת רבותיו של רש"י ע"ש. (3) והוא כפי הערוך. (4) ובד' קראטאשי שכלון. (5) וכ"ה בש"ס ווילנא הי"ל מקרוב ע"י האלמנה והאחים ראם אבל בדפוסים הקודמים אי' כתותין במשני, ובגמ' כתותים אבל בכ"י ש"ס כתיתים וכ"ה בירוש' ובשניות נאפולי ופיז' ד"ס במקומו וכ"ה בערוך בכ"י ו"ו, אבל בדפוסים בערוך כמו שנסחתו וכגון הערוך בדפוסים אי' כפי ר"ח נדפס בש"ס ווילנא. (6) בדפ"ע במ"ס בסוף. (7) כפי ר"ח זבין מתקבצין. (8) כ"ה רק ברפ"י וויניצי אבל ל"י ג"כ כפי ר"ח אשר כמנו הועתק כל הפי'. (9) וביבמות לפנינו בגמ' כתייתו אבל ברש"י כתייתין. (10) לפי גי' המעולה של דפ"ר. (11) כ"ה בכל דפוסים הראשונים וכן הצעתי אבל צ"ל כג"י דפי' אמושי בכ"ף.

הח' ווייס ופי' הראב"ד שם ורש"י על התורה פי' כתות: כתושים יותר ממעוך ובכבורות ל"ט: פי' כתות: כתתו באכנים עד שנימוח ע"כ ואחריו נגדרתי — ובענין כתישת ביצים ורסיסתן הבינוהו רוב המעתיקים ומפרשים הישנים. אונקל' תרג' ודרסים וכ"י בריש'ש מוזיאום בהוצאת נתינת לגר להג' מר"ן אדלער ודי רסים) ובהעתקת העין הזקנים *θλαδίαν και ἐκτεθλιμμένον* והיותר נכון להפוך הסדר כי *θλαδίας* תתכן יותר להעתקת כתות מן תיבת *ἐκτεθλιμμένος* כי *θλαδίας* פי' מי שנרססו ביציו וכן העתיקו רסיסים (עמוס וי, י"א) ע"י השם *θλάσμα* וכן העתיקו רציץ (שופטים י, ח'; ש"א י"ב, ד'; מ"ב י"ח, כ"ב; יחזק' כ"ט, ד'; איוב כו, י"ט) ומחץ (ש"ב כ"ב, ל"ט) ע"י הפעל *θλάω* ורס"ג העתיק כתות: *الدقوق* פי' נרסס הדק היטב וכן מאווס *كوفته* der Zerstoßene ובספר אלאסול לר' יונ' ק' גנאח (334 בהוצ' נייבויער) פי' ג"כ כתות: *معناه الرض والكسر* פי' ענינו רסיסה ושבירה] —

גבי המכה ע"כ וכן הגירסא כתינתן בתוספתא שבת פרק י"ב (ג"ג) ובכתב יד ש"ס וברי"ף ובמאירי (ר"ס בשבת צד כ"ג.) ושם הובאה גם כן גירסת ספר העתים ובכתישין וזו גם גי' כ"י ה"ב בערוך ע' אנד (ח"א כ"א הערה 7) ובא"ז הל' שבת סי' פ"ג סק"ט הביא בשם הערוך שתי גירסאות (כתותין) [צ"ל כתינתן] וקשישין. — וגורת המלה מע' הקודם כאמור, ודע עוד כי בל"ע החד' נקראים חומים דקים מסחוכי הכגדים שמניחין ע"ג המכה *כתינת* — [Charpie

פְּתוֹת ומל"מ פי' ענין כתישת ביצים באכנים עד שנימוחין (Kastrirter) ומעוך וכתות (ויקרא כ"ב, כ"ד) כבר פירשנו בע' גד. * [אח"י"ה וכן הביא הפסוק בע' מעוך ורומז על ע' גד ובע' גד י"ג (ח"ב, ר"ט.) הביא רבינו הפלוגתא מקידושין כ"ה. אי סירוס דגיד או דביצים הוא ע"ש וכן בכבורו ל"ט: וספרא אמור פרק ז' פרש' ז' צד צ"ט בהוצאת

* נווה ינווה פעמי לבשר, תופש הכל בגליליו כבאפסר, נוצר שורדיו כמישור שר, מלך מלך לעם מיוסר, בימי ערך ערך חדסר, וישכילני לערך ערך תריסר.

* [אח"י"ה כתם אות כ"ף נמצאו החרוזים האלה אשר אופניהם ינהנו בכבורות בכ"י ו"ו א' ב' ל"ד וברישיש מוזיאום בשנויים קצת, ואלה המה: נווה ינווה א' בכ"י ו"ו ב' ול"ד ושם נווה ינווה ובכ"י ו"ו א' נוהי נווה ובברישיש מוזיאום בתיבה אחת נווהימה וצ"ל נווהי נווה או נווה ינווה — בכ"י ו"ו א' ול"ד לנכון כגליליו ובכ"י ב' כגלילין ובברי'ש' מוז' כגלילי ושם לנכון כבאפסר ובכ"י ו"ו א' וב' כאפסר — בכ"י ל"ד וברי'ש' מוז' שורדיו, ובכ"י ו"ו א' שורדיו ובכ"י ב' שורדיו (?) — במקום כמישור שר של כ"י ו"ו א' א"י בברי'ש' מוז' כמישור שור ובכ"י ל"ד ב' במשור שר! (כתיבה אחת), ומכאן ואילך אין חלוק כג"י הכ"י. — בכ"י ב"ר נפקדו החרוזים וא' רק: אתחיל ערך למ"ד, ובכ"י ה"ב א"י: ונשלמה אות הכ"ף ברוך העזר, ואחל ערך שנים עשר והוא ערך הלמד בשם ה' אל עולם] —

קצת הערות ותקונים.

בע' אסובי (ח"א, קס"ד עמוד ב' שורה 10) שקורין ל'אט' אינה ל'א"ט כי אם ל'צ Zäpfchen = lnette
(עיין מ"ש הח' פערלעס בייטרעגע 51).

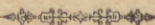
בע' גם ב' (ח"ב ש"ד ע"א שורה 9) פי' גומא עומק וכו' הועתק מפי' רה"ג לפרה פ"ב מ"ה עיי"ע כס ה'.
בע' גרזם (שם, שס"ב ע"א שורה 23) פי' כלעז קיציאוי הוא מלאי"ט guscio (בל"צ Hülse (gousse)
Schotte (פערלעס שם 45).

בע' דל' (ח"ג, ס"ז ע"א שורה 18) כיון רבינו במלת מחלה על ל'ע אלל Winde עיי"ע מסתוריתא וע'
סתר.

בע' המנק (שם רי"ז, ע"א שורה 20) הלעז ברש"י אולי הוא מל"צ Gabel, fourchette (פערלעס שם 95).
בע' חבל' (שם של"ב ע"ב שורה 31) ולא חבלוני כיון רבינו לדניאל ו', כ"ג כמו שהעירני ידירי הח'
ליבש אייזלער גר"ו.

חם (= חָמָא) (שם תכ"ד, ע"א שורה 23) בענין גורת המא דע' שהיא ל"ס האמא Rettig עיי"ע גפס ומ"ש.
בע' טאריקי (ח"ד ב') כתב לי ה' פערלעס שעיק' הגי' טאדיקי וקטוע הוא מן קטאדיקי = καταδίχη.
בע' טיידון (ח"ד, כ"ז) והפעל ממנו ימידוך (פי' הרא"ש ימליצוך) עיין מ"ש ה' פערלעס (שם 65)
והאריך להוכיח כי הוא כמו מטייט פי' שעושה חרוזים בנקודת האותיות אבל מ"ש שעיק'
הגי' צ"ל טייר וקטוע מן אלפאכטיירין אין נ"ל.

טרגיא עיקרו בע' לטרגיא ומל"י λειτουργία מלאכה ועבודה Handarbeit (ואח"כ הושאל לעבודת האל
Liturgie) (עיין מ"ש ה' פערלעס 69).

ARUCH COMPLETUM

sive

LEXICON

vocabula et res, quae in libris

TARGUMICIS, TALMUDICIS ET MIDRASCHICIS

continentur, explicans

auctore

Nathane filio Jechielis

saeculi XI Doctore celeberrimo, Praeside scholarum Talmudicarum Romae; cum appendice ad discendum utili per Benjaminum Mussafiam, medicum, philosophum, philologum et physicum ad contextum Aruchinum adjuncta.

Praelaudatum opus ex disciplinis contextus Aruchini Venetiis (anno 1531) editi et typis mandatorum optimi ita ex hujus cum editione principe (ante 1480), nec non cum septem Aruchinis veteribus manuscriptis bono cum animo facta comparatione corrigit, explet, critice illustrat et edit.

Dr. Alexander Kohut,

Rabbinus supremus Magno-Varadiniensis (Grosswardein).

Tomus quintus

Fasciculus primus.

**Auctoris, cui caes. scientiarum Academia Vindobonensis subvenit, impensis typis
mandatum.**

VIENNAE 1884.

Im Selbstverlag des Verfassers.
Buchdruckerei von Georg Brög in Wien, IX., Schlickplatz, Kollingasse 20.
(Unter der Leitung von P. Smolensky.)